

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

Felsefenin Tesellisi

Boethius

HUMANITAS
Yunan ve Latin Klasikleri

Latinceden Çeviren
Çiğdem Dürüşken

KALCI

BOETHIUS
PHILOSOPHIAE CONSOLATIO
BOETHIUS
FELSEFENİN TESELLİSİ

KABALCI YAYINCILIK: 3
Humanitas Dizisi: 3

Antik Yunan kültürünün ortaçağ felsefesine aktarılmasında önemli bir role sahip olan Boethius (Anicius Manlius Severinus Boethius, İS 480-524 (ya da 525)) Platon ve Aristoteles gibi Yunan düşünürlerin eserlerini ve birçok Yunanca kavramı Latinceye kazandırmıştır. Büyücülükle suçlanıp hapse atılan Boethius, ölümü beklerken kaleme aldığı *Felsefenin Tesellisi*'nde mutluluğa nasıl ulaşabileceğini sorgular.

Boethius
Philosophiae Consolatio

Felsefenin Tesellisi
© Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014

Kabalcı Yayınevi'nde Birinci Baskı: Temmuz 2006, İstanbul
Kabalcı Yayıncılık'ta İkinci Basım: Temmuz 2014, İstanbul

Dizi Editörü: Çiğdem Dürüşken
Çevirmen: Çiğdem Dürüşken
Kapak Tasarımı: Gökçen Yanlı

KABALCI YAYINCILIK REKLAMCILIK ORG. LTD. ŞTİ.
Abbasğa Mah. Yıldız Cad. Emek İş Hanı No: 51/1 Kat: 4
Beşiktaş 34353 İstanbul
Tel.: (0212) 236 6234-35 Faks: (0212) 236 6203
yayinevi@kabalci.com.tr www.kabalci.com.tr
internetten satış: www.kabalci.com.tr
Sertifika No. 21894

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Boethius
Felsefenin Tesellisi

ISBN 978 605 5272 79 1

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Porselen İnşaat San. Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0212) 452 2302 ezgimatbaa@gmail.com www.ezgimatbaa.net
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 14 Çobançeşme Yenibosna-İstanbul
Sertifika No. 12142

BOETHIUS
PHILOSOPHIAE
CONSOLATIO
FELSEFENİN TESELLİSİ

Latineden Çeviren: Çiğdem Dürüşken

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ, 7

SUNUŞ, 11

a. BOETHIUS'UN YAŞAMI ve ESERLERİ, 11

b. *PHILOSOPHIAE CONSOLATIO* ÜZERİNE KISA BİR BAKIŞ, 22

c. KİTAPLARIN ÖZETİ, 29

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO - FELSEFENİN TESELLİSİ

Liber I ~ I. Kitap

42-43

Liber 2 ~ 2. Kitap

90-97

Liber 3 ~ 3. Kitap

150-151

Liber 4 ~ 4. Kitap

236-237

Liber 5 ~ 5. Kitap

308-309

NOTLAR, 362

KAYNAKÇA, 393

DİZİN, 396

Constat aeterna positumque lege est

Ut constet genitum nihil.

(Tek şey kesin, sonsuz yasayla belirlenmiş:

Doğan her şey bir gün ölür!)

[Boethius, *Consolatio Philosophiae*, 2. 3 (Şiir)]

ÖNSÖZ

Vatan haini suçlamasıyla yargılanmaya bile gerek görülmeden bir zindana atılan ve idamını bekleyen bir Romalı filozofun, Boethius'un, *tanrısal öngörü, kader ve özgür irade* üzerine sorgulamalarını içeren en önemli yapıtıdır *Philosophiae Consolatio*. Pagan dünyanın düşünsel öğretileriyle, ortaçağın Hristiyanlık düşüncesinin tam eşliğinde duran Romalı bir filozofun Felsefe ile yaptığı iç hesaplaşmasına, Felsefe'nin kendi dilinden tanık olma şansını yakaladığımız görkemli bir yapıt; Antikçağ Yunan felsefesinden, YeniPlatonculuktan, Latin Edebiyatından seçilen düşüncülerin seçkin bir karması ve filozofun gününe değin felsefe tarihinde başat rol oynayan Plato'nun ve Aristoteles'in konuyla ilgili görüşlerinin şiirsel bir özeti. Bu yapıt için belki de tek şey söylenebilir: İnanç ile aklın muhteşem dansı:

*"Hangi uyumsuzluk sebep olur dünyanın bağlarını çözmeye?
Hangi tanrı bunca büyük savaş çıkarır iki doğru arasında?
Tek başlarına, ayrı ayrı geçinirler de,
neden boyunlarını bir yulara geçirmek istemezler.
Bu doğrular arasında uyumsuzluk yok mu yoksa,
hep birbirine böyle sağlam kenetlenmişler mi acaba?
Ama bedenin kör uzuvlarıyla örtülmüş zihnimiz,
ezdiği ışıktan sızan alevle,
dünyayı bağlayan o ince bağı göremiyor kıl
Ama niçin bu kadar derin bir aşkla yanıp tutuşuyor,
hakikatin örtülü anlamlarını keşfetmek için?"*

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

Neyi öğrenmeye can attığını biliyor mu bunca telaşla?

Niçin bilinenleri bilmeye çabalıyor?

Bilmiyorsa, ne arıyor böyle körlemesine?

Niçin bilmediği bir şeyin bunca özlemini çekiyor?

Hiç tanımadığı halde, niçin iz sürüyor böyle azimle?

Nerede bulacak, bulsa bile,

ne bulduğunu nasıl anlayacak?

Yoksa, yüce akli gördüğünde,

tek tek bütünü de kavrayabilecek mi, aynı şekilde?

Uzuvlarının bulutuna sarılmış olsa bile şimdi,

tümüyle unutmamış ki kendini,

anımsıyor bütünü, tek tek tanımasa bile.

Demek ki doğruları araştıran kişi,

tarafsız bir yerde; hepsini bilmiyor belki,

ama tümüyle de cahil değil ki,

bütün kalmış zihninde, anımsıyor şimdi,

*yücelerde gördüğünü yeniden süzüyor içine, dalyor düşünceye,
unuttuklarını ekleyebilsin diye, anımsadığı şeylere."*

(5.3)

Philosophiae Consolatio'nun Latinceden, Türkçeye bu ilk çeviri çalışmasında, kaynak metin olarak, R. Peiper, Teubner, 1871 künyeli eleştirel edisyona dayanan, Boethius, *The Theological Tractates and The Consolation of Philosophiae*, Anicii Manlii Severini Boethii, *Philosophiae Consolationis* (trans. H. F. Steward, E. K. Rand, S. J. Tester, Loeb Classical Library, Harvard University Press, London, 2003) temel alınmıştır. Türkçeye çevirideki yorumlarda ve açıklayıcı dipnotlarda, Boetius,

De consolatione philosophiae (ed. J. P. Migne, *Patrologia Latina*, vols. 63-64, Paris, 1947); *Boethii Philosophiae Consolationis Libri Quinque*, (ed. W. Weinberger, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, LXVII. Leipzig, 1934); *Boethius. Philosophiae Consolatio*, (ed. L. Bieler, *Corpus Christianorum Series Latina* XCIV, Turnhout, 1957; ve P.G. Walsh, *Boethius, The Consolation of Philosophy*, (Oxford University Press, 1999) künyeli yapıt-
taki açıklamalardan yararlanılmıştır.

Çalışmamızın *Sunuş* ya da *Notlar* kısmında yararlandığımız antikçağ yazarlarının özgün dilden çevirisinde (başka türlü belirtilmedikçe) *Loeb* baskıları kullanılmış; metinlerde geçen kişi, yer ve eser adları Latince olarak verilmiştir.

Çiğdem Dürüşken,

İstanbul, Ortaköy, 2006

SUNUŞ

A. BOETHIUS'UN YAŞAMI VE YAPITLARI ÜZERİNE

Dante'nin son Romalı, ilk skolastik olarak adlandırdığı¹ Anicius Manlius Severinus Boethius, Batının son Roma İmparatoru Romulus Augustulus'un yönetimi yeni sahiplerine teslim ettiği yıllarda,² soylu bir Hristiyan ailenin çocuğu olarak³ Roma'da doğmuş ve yaklaşık olarak İS 480-524 (ya da 525) yılları arasında yaşamıştır.⁴ Eski bir Roma *consulu* olan babasını küçük yaşında yitirdiğinde,⁵ önemli bir devlet adamı ve aile dostları olan Quintus Aurelius Memmius Symmachus tarafından

¹ Dante, *Divina Commedia*, 10. 124-129.

² İmparator Romulus Augustulus'u tahtından eden ve o dönemde Batı Roma İmparatorluğunun başkenti Ravenna'nın düşmesine sebep olan, Roma ordusunda eskiden paralı asker olarak hizmet etmiş Germen (Germanus) Odoachar'dır (İS y. 435-493). Barbar istilaları sonucu perişan olan Batı Roma İmparatorluğunun çöküş yılı 476 olarak bilinir. Odoachar, Ariuscu olmasına karşın, 489 yılına kadar Katolik İtalya'ya ciddi sorunlar yaşatmadan idare edebilmiştir, ta ki Roma yönetiminin yeni sahipleri olacak Ostrogotların lideri (Flavius) Theodoricus'un (454-526) ordularıyla yüz yüze gelinceye kadar.

³ Boethius'un ailesi *Gens Anicii*, 5. yüzyılın son 10 yılının Romadaki en soylu ve en zengin ailerinden biridir. (Bkz. P. Courcelle, *La Consolation de Philosophie dans la tradition littéraire*, Études Augustiniennes, Paris, 1967.)

⁴ Boethius'un doğum tarihini yaklaşık 475 ya da 477 olarak belirten çalışmalar da söz konusudur. (Bkz. J. Marenbon, s. 7.)

⁵ Boethius'un babası Flavius Manlius Boethius, Roma'da 487 yılında *consul* seçilmiştir.

evlat edinilmesi, Boethius'un çocukluk yıllarından başlayarak çok iyi bir eğitim almasına ve devlet kademelerinde hızla yükselmesine neden olmuştur.

Ostrogotların hakimiyeti altındaki Roma'nın¹ yeni siyasal düzeninde yaşayan Boethius, ailesinin soylu adı ve iyi eğitimi sayesinde dönemin Ostrogot kralı Teodoricus Magnus'un (Büyük Theodoricus) güvenini kazanmakta gecikmemiştir. İS 510 yılında, yaklaşık otuz yaşındayken Roma'da *consul* seçilmiş, 520 yılında Teodoricus Magnus tarafından *magister officiorum* olarak ayrıcalıklı ve onurlu bir göreve atanmıştır.² Bir Ariuscu³ olan Theodoricus Magnus gençliğinde imparatorlu-

¹ Batı Roma İmparatorluğu çöktükten sonra İtalya ve komşu bölgelere Ostrogotlar (Latince: Ostrogothi) hakim olmuş ve kurdukları krallık 489-553 yılları arasında hüküm sürmüştür. Ostrogot Krallığı, Romalıların Flavius Theodoricus adıyla tanıdıkları Büyük Theodoricus zamanında (454-526) en mutlu dönemini yaşamış ve Batı Roma İmparatorluğunun sosyal kurumlarına zarar vermeden korumaya özen göstermiştir. Ama İtalyayı ele geçirmeyi amaçlayan Doğu Roma İmparatorluğu 535 yılında saldırılarına başlayınca, zamanın Ostrogot kralı Witiges (536-540) fazla direnememiş ve başkent Ravenna düşmüştür. Ostrogotlar daha sonra Totila'nın komutası altında (541-552) savaşıma çabalamışlarsa da son Ostrogot kralı Teia'nın döneminde (552-553) düşmana teslim olmak zorunda kalmışlardır.

² Devlet yönetiminde önemli bir görev olan *magister officiorum* hem sivil memurlar, hem de askeri görevliler üstünde yargı yetkisine sahipti. Bkz. Cassiodorus, *Variae*, 6. 6.

³ Theodoricus, İsa'nın Tanrı'yla aynı tözden olduğunu reddedip onu yaratılmışların en yücesi olarak kabul eden Arius'un öğretilerini benimsemişti. Özellikle İS 4. yüzyılda önemli sayıda taraftar toplayan bu öğreti Hristiyan kiliseleri tarafından sapkın olarak nitelenir.

gun doğu yakasının başkenti Constantinopolis'te esir olarak yaşamış ve Roma terbiyesine uygun olarak yetiştirilmiştir. Bu yaşam biçimi, 493 yılında İtalya'da başlayan saltanat yıllarında Doğu Roma imparatorlarının da desteğini alarak Roma *Senatus* tarafından bir Batı Roma imparatoru gibi kabul görmesi- ni sağlamıştır. Gençlik yıllarından başlayarak geleneksel Roma kültürüne ve Roma hukukunun sağlam yapısına hayranlık besleyen Theodoricus, akılcı bir iç siyaset izlemiş ve Roma toplumunun geleneksel kurumlarının başına Romalı soyluları geçirerek eski sosyal düzenin yıpranmadan sürdürülmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca bir Ariuscu olmasına olmasına rağmen, bu inancı dinsel bir baskı aracı olarak kullanmamış ve Roma toplumunun genel din anlayışına aykırı düşmemeye özen göstermiştir. Bu bağlamda, Katolik kiliselerine hiç dokunmamış, hatta Roma'daki St. Petrus kilisesini ziyaret ederek "bir Katolikmiş gibi (*si catholicus*)"¹ ibadet ederek halkın saygısını kazanmayı başarmıştır.² Din alanında yaşanacak sarsıntıların Roma'nın hassas dengeler üzerine kurulan siyasal yaşamını tehlikeye sokacağına farkında olması, Theodoricus'un Doğu kiliseleri ile Roma'daki papalık arasındaki ilişkileri yıpratmak hareketlere geçit vermemesine yol açmıştır. Buna karşın, Doğu Roma İmparatorluğunda yaşanan yönetim değişikliği sonucunda I. Iustinus'un (518-527) imparator olması, Theodoricus'un izlediği bu akılcı siyasetin değişimine neden olmuş ve Batı Roma İmparatorluğu'nun başkenti Ravenna ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Costantinopolis ara-

¹ Anonymus Valesianus, *Excerpta Valesiana*, 2. 65.

² P. G. Walsh, s. xii.

sında kurulan dinsel ilişkiler ağı ciddi hasarlara uğramıştır. Bunun sonucunda Roma'nın yöneticileri arasında başgösteren güvensizlik, toplumu hem siyasal hem de dinsel anlamda gittikçe artan bir bunalıma sürüklemiş, hatta Boethius'un yaşamını birdenbire kabusa dönüştürecek olaylar zincirinin başlamasına ve vatan haini suçlamasına maruz bırakacak kuşku ortamının yaratılmasına neden olmuştur.

Bu bunalım öncesinde, İmparator Theodoricus'la kurduğu yakın ilişki sayesinde Ravenna Sarayı'na *magister officiorum* olarak atandığında Boethius için yaşam mükemmeldi. Kısakılacak yetkilerle donanımlı bir kimlik elde etmiş, kendisini evlat edinen Symmachus'la yakın dost olmuş ve kızı Rusticiana'yla evlenmişti. Bu evlilikten doğan, Symmachus ve Boethius adını verdiği iki oğlu da 522 yılında *consul* seçilince ailenin sevinci ve gururu iki kat artmıştı. Yazık ki bu durum fazla sürmedi ve hem Ravenna Sarayı'nda hem de *Senatus*da Boethius'a karşı beslenen düşmanlık hisleri gittikçe yoğunlaştı ve sonuçta rakiplerinin İmparator'un ruhuna zerkettiği kuşku tohumları ürünlerini vermede gecikmedi. Boethius haince planların kurbanı olarak Doğu Roma İmparatorluğunun desteğiyle Theodoricus'a karşı suikast planları hazırlayanların arasına karışmakla suçlandı.

Talihsizlikler, Boethius'un yakından tanıdığı *senator* Albinus'un suçlanmasıyla başladı. Suçlamanın konusu, Doğu ve Batı kiliseleri arasında uzlaşım sal bir yapının oluşturulmasında etkin rol almış olan Albinus'un, Doğu Roma İmparatoru'nun çevresindekilere Theodoricus'u küçük düşürücü ifadeler kullanmış olmasıydı. Albinus'u suçlayanlar arasında Theodo-

ricus'un özel danışmanı Cyprianus başı çekiyordu. Bu olay Theodoricus'un zihninde Constantinopolis'te kendi yönetimini yıkma girişimlerinin başlatıldığına ilişkin düşüncelerin oluşmasına neden oldu. Albinus hakkındaki suçlamayı tümüyle reddetse de Theodoricus bir kez karşı tarafa gönülden inanmıştı. Olaylar birbiri ardına gelmekte gecikmedi ve Albinus hiçbir resmi yargılanma süreci yaşamadan vatan haini suçlamasıyla Verona'da tutuklandı.

Söz konusu olaylar hakkında aydınlatıcı bilgiler elde ettiğimiz Ravennalı yıllık yazarı Anonymus Valesianus'a göre, Albinus'un hüküm giymesinin ardından Boethius İmparator'un huzuruna çıkıp Albinus'u Cyprianus'a karşı savunmuş ve Roma'nın değerli bir *senatoru* olan Albinus'un böyle bir suçu işlemiş olması durumunda, hem kendisinin hem de *Senatusun* aynı suça iştirak etmiş sayılacaklarını, böyle bir şeyin ise asla mümkün olamayacağını belirtmiştir.¹ Roma *senatorlarının* birbirine olan sadakatinin hissettirilmeye çalışıldığı bu art niyet-siz söylemin Theodoricus tarafından dürüst bir açıklama olarak algılanması beklenirken, tamamen aksine Boethius'un sözlerini yanlış yorumladı. Bunun sonucunda Boethius'un sonunu hazırlayan süreç başlamış oldu.

İmparator Boethius'un açıklamalarından sonra, kendisine karşı suikast planları yapan kişinin sadece Albinus olmadığı,

¹ Anonymus Valesianus, 2. 85: Boethius'un açıklaması şöyledir: "*Falsa est insinuatıo Cypriani; sed si Albinus fecit, et ego et cunctus senatus uno consilio fecimus; falsum est, domine rex.* Cyprianus'un sin-sice suçlaması haksız. Eğer Albinus bu suçu işlediyse, ben ve bütün *senatus* hemfikir olup aynı suçu işledik. Bu çok yanlış, ey yü-ce Kral'ım!"

Boethius'un ve Roma *Senatus*unun da aynı plana ortak olduğu zannına kapılınca, Boethius da Albinus gibi vatan haini suçlanmasıyla 523 yılında tutuklandı ve Ticinum'a¹ gönderilip hapsedildi. Bu arada Roma'da *Senatus* üyelerinden oluşan bir mahkeme toplandı ve Boethius'un kendisini kalkan yapıp koruduğu *senatorlar* ona hiç de dostça davranmadılar, hatta hiçbir savunma hakkı tanımadan hakkında çarçabuk bir idam kararı aldılar. Safdilliliği yüzünden hem kendisinin hem de ailesinin yaşamını ters yüz eden Boethius, Roma'da bir mahkemede yapamadığı savunmasını *Consolatio* adlı yapıtında ima dolu üslubuyla gerçekleştirdi.²

Boethius'un savunmasındaki samimi sözleri, rakiplerinin hışmına uğradığının ve onların attığı iftiralar sonucunda haksız yere hüküm giydiğinin en önemli belgesidir. Bu sözlerle bütün unvanlarından, o ana kadar elde ettiği tüm servetinden ve onurundan soyunarak 524 (ya da 525) yılında, Ticinum'da gerçekleşecek idamını beklemek zorunda bırakıldığı açıkça anlaşılır.³

¹ Günümüzde İtalya'daki Pavia kenti.

² Bkz. 1. 4.

³ Bizans tarihçisi Procopius, Boethius'un ve kayınpederi Symmachus'un devlet kademelerinde başarılı yükselişlerinin rakipleri tarafından hiç hoş karşılanmadığını söyler. Procopius'un aktardığına göre, felsefeye olan ilgileri, adaletle olan düşkünlükleri, kendi yurttaşlarını ve yabancıları hacizden kurtarmak için harcadıkları servetleri, karakterleri zayıf olan kişilerce kiskanılmalarına yol açtı. İmparator'a haklarında yanlış bir ihbar verildi. İhbarcılara inanan Theodoricus, Boethius ve Symmachus'un devrim yapma planları olduğunu zannetti ve mallarına el koydu. Bu olaydan birkaç gün sonra, Theodoricus'un yemek yediği sırada köle-

Boethius'un ölümüne ilişkin en eski kayıtlardan biri Anonymous Valesianus'da bulunmaktadır.¹ Bu metinden aktarılan öyküdeki duygusal tonlamalar, Boethius'un ölümünden sonraki yıllarda Hristiyanların zihninde kendisinin geç antik-çağ filozofu olmaktan öte, bir Hristiyan şehidi olarak anılmasının nedenini öğrenmemiz açısından önemlidir.² Boethius büyük işkeceler çekerek acılar içinde ölmüştür; alınına geçirilen bir sicim gözleri yuvalarından fırlayana kadar gerilmiş ve o haldeyken kalın bir sopayla ölünceye kadar da dövülmüş-

lerinden biri onun önüne büyük bir balığın başını koydu. Bunun anlamı Symmachus'un başının kılıçla kesildiği idi. Ama Theodoricus sonradan Symmachus ve Boethius'a karşı büyük bir günah işlediğini anladı ve bundan dolayı büyük üzüntü yaşadı. Bu adaletsizlik belki de onun kendisine bağlı olan insanlara ilk ve son adaletsiz davranışı oldu. (Bkz. Procopius, *De Bello Gothico*, 1c.1.; ayrıca bkz. Coster, Charles H., "Procopius and Boethius, I," *Speculum* 23, 1948, s. 285-287.) Boethius'un Roma'nın yönetim arenasından bu ani çekilişinin ardından Theodoricus'un siyasal yaşamı da git-tikçe kötüleşir. Doğu Roma'nın yeni imparatoru Iustinianus, Batı'daki Katoliklerle yaşanan düşünce ayrılıklarını körüklemekle kalmaz, aynı zamanda kendi topraklarındaki Ariuscu Hristiyanlara karşı da hoşgörüsüz tavırlarıyla dikkat çeker. Theodoricus'un Ariuscuları desteklemede ve siyasetteki dengeleri gözetmede öncele-ri gösterdiği üstün yeteneği, Iustinianus'un tavrını değiştirmede yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda, özellikle 526 yılında Theodoricus'un ölümünden sonra, yazık ki, iki imparatorluk ara-sında o ana değin süregelen siyasal ve dinsel dirlik tamamen bozulmuştur.

¹ Anonymous Valesianus: *Excerpta Valesiana*, ed. Jacques Moreau, Velizar Velkov, Teubner, Lepizig, 1968.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Barnish, S. J. B., "The Anonymous Valesianus II as a Source for the Last Years of Theodoric," *Latomus*, 42, 1983, s. 572-576.

tür.¹ Onun bu şekilde ölümüne karar veren Theodoricus ise, Hristiyanlar arasında artık Tanrının dostu olmaktan çıkıp O'nun yüce yasasının düşmanı olarak görülmüştür.²

Boethius'un sürgün öncesindeki rahat yaşamı, zamanının çoğunu edebiyat ve felsefeyle geçirmesinde büyük etken olmuştur. Kendisine örnek aldığı Yunan ve Roma yazarlarının geleneksel çizgisi içinde kalmayı yeğlemiş ve Yunanca yapıtları Latinceye çevirerek Helenistik dünyanın zengin kültür dokusunu tanıtmayı görev edinmiştir. Bir yapıtının başında, *"Her şeyden önce ilk amacım Aristoteles'in elime geçen bütün yapıtlarını Latinceye çevirmek ve her birinin üzerine Latince yorumlar yazmaktır... Ayrıca Plato'nun da bütün diyaloglarını Latinceye çevirerek ve üzerlerine yorumlar yazarak her birine Latin giysisi giydireceğim. Bu çevirileri ve yorumları gerçekleştirdikten sonra, gönül rahatlığıyla Plato ve Aristoteles'in düşüncelerini uzlaştırmış olacağım. Böylece çoğu eleştirmenin iddia ettiği gibi bu iki düşünürün her konuda birbirine karşıt görüşler sergilemediklerini, tersine birçok konuda birbirine uygun düşünceler ileri sürdüklerini ve bu noktanın felsefede çok önemli olduğunu göstermiş olacağım,"*³ der ve ardından hummalı bir çalışmaya girişerek Aristoteles'in incelikli mantığının, ahlak anlayışının bütün öğelerini hak ettikleri düzende Latinceye çevirmeye girişir.

Boethius amaçladığı bu görevi kısmen gerçekleştirmiş ve özellikle Aristoteles'in mantık konulu yapıtlarının büyük bir

¹ Anonymous Valesianus, 2. 87.

² Anonymous Valesianus, 2. 88.

³ Boethius, *Second Commentary on Aristotle, On Interpretation*, ed. C. Meiser, Leipzig, 1880.

bölümünü Yunancadan Latinceye çevirmiştir. Bu çeviriler yedi özgür sanat (*septem artes liberales*) içindeki dört matematik disiplininin (*quadrivium* = aritmetik, müzik, geometri, astronomi)¹ özelliklerini açıklayıcı nitelikte olup bir Hristiyan felsefecisinin evrenin ve Tanrının yapısına ilişkin görüşlerini yansıtmaları açısından önemlidir. Antikçağ eğitiminde özellikle önem taşıyan *quadrivium* alanındaki yapıtları şöyle sıralanır: 1. Symmachus'a ithaf edilmiş iki ciltlik aritmetik konulu *De Arithmetica*: Bu çalışması büyük ölçüde İS 2. yüzyılın ünlü matematikçisi Gerasalı² Nicomachus'un *Introductio Arithmetica* adlı yapıtından çeviriler içermektedir.³ 2. Müziğin yapısını incelediği, özellikle Pythagoras'ın evrenin uyumu üzerine görüşlerini açıklamaya çalıştığı *De Institutione Musica* adlı beş ciltlik çalışmasının ilk dört cildini yine Gerasalı Nicomachus'un *Harmonikon Enkhiridion* adlı yapıtına,⁴ son cildini Ptolemaeus'un *Harmonica*'sına dayandırmıştır.⁵ 3. Geometrinin inceliklerinin açmlandığı, Euclides'in görüşleri temelinde yazdığı *De Geometria* adlı yapıtından yapılan çoğu alıntılar ortaçağ el yazmalarında korunmuştur.⁶ 4. Boethius'u Cassiodorus'un tanıklığında, astronomi üzerine bir çalışma (*De Astronomia*) kaleme aldığı bildirilse de, ayrıca kendisi de *Consolatio* adlı yapıtının değişik yerlerinde astronomi üzerine çalışmış

¹ Bu disiplinleri *quadrivium* terimiyle ilk kez Boethius birleştirmiştir.

² Gerasa: Yakınoğu'daki (Decapolis'te) Roma kentlerinin en önemlilerinden birisi.

³ H. Chadwick, s. 69 vd.

⁴ Bu yapıt günümüze ulaşmamıştır.

⁵ H. Chadwick, s. 69 vd.

⁶ H. Chadwick, s. 102 vd.

olduğunu ima etse de,¹ Boethius'un astronomi konusundaki yapıtı elimize ulaşmamıştır.²

Boethius'un *quadrivium* alanındaki çalışmaları, metafizik alanında sağlam ve ayrıntılı bir görüş edinmesine neden olmuştur. Felsefenin bu alanında Aristoteles ve Peripatetiklerin yetkinliği tartışılmaz olduğundan, Boethius bu gelenekten ayrılmamış ve Aristoteles'i kendisine örnek almıştır. Seçtiği model tanınmasında, Marius Victorinus'un Latinceye çevirdiği ve Aristoteles ile Peripatetiklerin öğretilerini anlamada rehber bir kitap olan YeniPlatoncu Porphyrius'un *Isagoge* adlı yapıtı tartışılmaz bir önem taşır. Türlerin yapısını inceleyen *Isogage*'nin bu ilk çevrisi üzerine önce bir yorum (*In Porphyrium commentaria minora*) yazan Boethius, daha sonra bu çalışmayla yetinmemiş ve *Isogoge*'yi kendisi Latinceye çevirerek (*Porphyrii isagoge translatio*) kendi çevrisi üzerine ikinci bir yorum çalışmasını kaleme almıştır (*In Porphyrium commentaria maiora*). Bu yapıt üzerinde ayrıntılı çalışması sonucunda, Boethius çok daha esnek bir zihinle zoru başarmış ve Aristoteles'in yapıtlarını yorumladığı çalışmalarıyla bu büyük Yunan filozofunun yeniden keşfedilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Boethius, söz konusu çeviri çalışmalarının yanı sıra, Hristiyan tanrıbilimine ilişkin tartışmalı sorunları ele alıp incelediği risaleleriyle (*Opuscula Sacra*) ilk skolastik filozof olarak tanınmıştır. Augustinus'un düşüncelerin etkisinin hissedildiği, *Tractatus Theologici* olarak bilinen bu risaleler (*De Trinitate; Utrum Pater et Filius; Quomodo Substantiae, De Fide Catholica;*

¹ Örneğin bkz. 1. 2. (Şiir).

² A. g. y., s. 102, vd.

Liber contra Eutychen et Nestorium) temelde ortodoks Hristiyan inancı üzerine incelemeler olup *Trinitas* (Kutsal Üçlü) üzerine açıklamaları, Eski Ahit'te geçen önemli anları, Tanrı'nın İsa görünümünde dünyaya inmesini, İsa'nın ölümünü ve dirilişini, ayrıca Kilise'nin gelişim tarihini konu edindiği gözlemlenir. Bunların arasında yer alan *Liber contra Eutychen et Nestorium* adlı risalesinde, Hristiyan biliminde birbirine karşıt iki önemli görüşü ele alır. Tanrı'nın İsa'nın görünümünde bedenlediğini ileri süren Eutychesci görüş¹ ile Tanrı ve İsa'nın ayrı öze sahip olduklarını ileri süren Nestoriuscu² görüşü irdeler. Buradan *natura* (doğa, tabiat, yapı, öz) ile *persona* (kişi, kişilik) arasındaki ilişkinin yarattığı sorunlara gönderme yapar.³ Böylece, Hristiyan biliminde bu karşıtlık Latince terimbilimle ilk kez bu kadar ayrıntılı incelenmiş olur ve Boetius Cicero'nun başlattığı yoldan ilerleyerek⁴ Latince felsefe terimlerinin gelişimine öncülük eder.

¹ Euthyses: Yaklaşık 378-452 yılları arasında yaşamış ve Constantino-polis'te başkeşiş olarak görev yapmıştır. Eutyches'in ve ardıllarının savunduğu görüşe göre, İsa hem insansal hem de tanrısal doğayı kendi özünde birleştirmiştir. İsa'nın insansal doğası diğer insanlardan farklıdır, çünkü o Söz'ün bedenlenmiş halidir.

² Nestorius: Constantinopolis'in Suriye doğumlu piskoposu (y. 386-y. 451). Hristiyan düşüncesine aykırı düşen ve 431 Efes Konsili kararlarıyla sapkın ilan edilip reddedilen Nestoriusculuğun fikir babası olarak ünlenmiştir. Nestoriusculuğun iddiasına göre, İsa'nın İesus Christus olarak hem insansal hem de tanrısal (Logos) iki kişiliği vardı.

³ Özellikle, bkz. *Liber contra Eutychen et Nestorium*, 3.

⁴ Yunanca felsefi terimlere Latince karşılıklar bulması ve Latince felsefi terimbilimin gelişimine katkısı açısından Cicero'nun önderliği tartışılmazdır.

Boethius'un, gerek çeviri çalışmalarında, gerekse özgün yapıtlarında zihinsel anlamda beslendiği dört ana damar söz konusudur: YeniPlatonculuk, Latin felsefe geleneği, Yunan-Hıristiyan edebiyatı ve Latin Kilise Babalarının yapıtları. Bunların arasında özellikle YeniPlatonculuk öğretisinin onun zihinsel yaşamındaki ayrıcalıklı yeri reddedilemez.¹ Her şeyin *Bir'den* ya da *İyi Olandan* kaynaklandığını benimseyen, 3. yüzyılın önemli filozoflarından Plotinus'un kurduğu YeniPlatoncu okul, Plato öğretisinin inceden inceye ve düzgün biçimde yorumlanmasına dayanır. Ama bu akım, evrene yaygın olduğuna inandığı ruh anlayışıyla, o dönemde etkin olan Stoa felsefesinin görüşlerine de yakındır. Bunun yanı sıra zihin anlayışında Plato'nun idealar öğretisinin değil, Aristoteles'in evreninin en üstün ilkesi olan *nous* anlayışının ardından gider.² Görüldüğü gibi, Yunan felsefesinin en önemli öğretilerinin eklektik tarzda biçimlenmesi olarak da tanımlanabilecek YeniPlatonculuğun yagınlaşmasında ve gelişmesinde Plotinus'un öğrencisi Porphyrius'un (y. 232-305) etkisi büyüktür. Boethius'un felsefi düşünceleri Porphyrius'un YeniPlatonculuk yorumuna daha yakındır. Özellikle Porphyrius'un Aristoteles mantığını ayrıcalıklı konuma yerleştirmesi ve Aristoteles'in kategoriler öğretisine giriş niteliği taşıyan *Isagoge* adlı yapıtı, Boethius'un metafiziksel kaygılarının çözümlenmesinde büyük rol oynamıştır.³ Bundan başka, Porhyrius'un pagan inancının özünde

¹ J. Marenbon, s. 11.

² A.g.y., s. 12.

³ Plotinus'un, özellikle *Enneades*'ta (6.1) ortaya çıkan Aristototeles mantığını eleştirel tavrı, Porphyrius'u hocasının görüşlerinden ayıran en önemli özelliktir.

ve pagan dinsel törenlerinin içeriğinde zihinsel gerçekliklerle ilgili birtakım önemli görüşlerin yattığına ilişkin inancı ve bu inancı benimseyen Iamblichus ve Proclus gibi ünlü düşünürlerin konuyla ilgili görüşleri, bir Hristiyan olmasına karşın pagan dünyanın inanç biçimlerine de değer veren Boethius'u Porphyrius'un öğretilerine yakınlaştırmıştır.¹ Ayrıca Boethius'un kendi çağında, pagan Ammonius'un İskenderiye'de doğup yeşeren Platoncu okulunun öğretilerinden de fazlasıyla etkilendiği söylene de, bu bilgi sağlam kanıtlara dayanmaz.²

Boethius'un çevirileri, yorum çalışmaları ve kendisinin bizzat kaleme aldığı önemli yapıtları şöyle sıralanabilir: *De institutione arithmetica libri II*; *De institutione musica libri V*; *De institutione geometrica*; *Interpretatio topicorum Aristotelis* (*Interpretatio elenchorum sophisticorum Aristotelis*) (523 yılından önce yazılan bu yapıt günümüze ulaşmamıştır); *In librum Aristotelis de interpretatione commentaria minora* (y. 513-14); *In librum Aristotelis de interpretatione commentaria maiora* (y. 515-16); *In Porphyrium commentaria minora* (y. 504-505); *Porphyrii isagoge translatio* (y. 507-509); *In Porphyrium commentaria maiora* (y. 507-509); *Commentarii in topica Ciceronis* (523 yılından önce); *De differentiis topicis* (523 yılından önce); *De divisione* (523 yılından önce); *De syllogismis categoricis* (510); *De syllogismis hypotheticis* (y. 505-506); *Tractatus theologici* (ilk iki kitap 519 ve 523 yıllarında yazılmıştır).

¹ Cassiodorus, *Variae*, I, 45, 3: Porphyrius ve ardılları Iamblichus ile Proclus'un pagan dinsel inancını savunup Hristiyanlığa karşı direnmeleri, Iustinianus'un 529 yılında Atina'da Platoncu okulu kapatmasına yol açmıştır.

² L. Obertello, s. 28-29.

Ama bütün bu çalışmalarının yanında, idamını beklerken kaleme aldığı *De Consolatione Philosophiae*, Boethius'un adını ortaçağa ve daha sonraki yüzyıllarda unutulmazlar arasına yerleştiren başyapıtıdır.

B. PHILOSOPHIAE CONSOLATIO ÜZERİNE KISA BİR TANITIM

Boethius'un *bir sürgün* olarak nitelendirdiği Pavia ya da eski adıyla Ticinum'daki hapis günlerinde kaleme aldığı 5 kitap-tan oluşan *Philosophiae Consolatio* adlı seçkin yapıtı, düşünürün yaşamıyla ilgili bir iç hesaplaşma niteliği taşır. Düşünür kendi onuruna, ahlâk anlayışına ve adalete olan tutkusuna hiç yakıştıramadığı vatan hainliği suçlaması karşısında en çaresiz anlarını yaşarken, birdenbire yanında beliren ve çok güzel bir kadın olarak betimlediği Felsefe ile yaptığı sohbeti konu alan *Consolatio*, felsefe tarihinin en can alıcı sorunlarından *kader* (*fortuna*), *şans* (*casus*), *tanrısal öngörü* (*providentia*) ve *özgür irade* (*arbitrii libertas*) üzerine ayrıntılı açıklamalarıyla ortaçağın pek çok düşünürüne esin kaynağı olmuştur.

Bu yapıt, felsefi bir çalışma olmasının yanında, Boethius'un retorik teknikleriyle örülü dilinin yarattığı görkemden dolayı, edebi anlamda da değer kazanmış ve Geç Dönem Latin Edebiyatı'nın en önemli çalışmaları arasında yerini almıştır. Bu yapıt, Soli'li Crantor'un (y. İÖ 325-275) başlattığı ve Cicero'nun kızı Tullia'nın ölümü üzerine (İÖ 45) kaleme aldığı, yazık ki günümüze ulaşamamış *Consolatio* yapıtıyla Latin edebiyatında gelenekselleşen *consolatio* (teselli) türünün değişik

bir üründür.¹ Cicero'nun, özellikle *De Natura Deorum*'u, *Tusculanae Disputationes*'i ve *De Finibus*'u başta olmak üzere felsefi yapıtlarından² da önemli esintilerin yer aldığı Boethius'un *Consolatio*'su, yaşamının son günlerinde teselliye felsefe-de arayan bir zihnin yaratisıdır. Devlet yönetiminde yaşanan aksaklıklar, yönetimde tek kişinin kararlarının ve hakimiyetinin ön plana çıkmasının yarattığı karışıklıklar, bunun sonucunda kişinin kendi içine yönelerek adalet, ahlâk, erdem ve mutluluk kavramlarını yeniden ele alıp sorgulamaya başlaması, bu yapının temel taşlarını döşemiştir. Sorun yumağı içinde bunalan ve en sonunda iyiden iyiye hastalanan zihnini aydınlığa çıkarma çabası Boethius'u böyle bir *consolatio* yazmaya ve felsefenin sağlayacağı ilaçlarla aynı sorunlarla boğuşan başka insanları da tedavi etmeye itmiştir.

Boethiusun *Consolatio*'sunun arkasında Yunan filozoflarından oluşan büyük bir felsefe ordusu söz konusudur. Yapının her bir satırında eski felsefe okullarından, özellikle Epicuruscuların, Stoalılardan ve Academicilerin *en yüce iyiyi* araştırma çabalarının yeni baştan teker teker gözden geçirildiğine ve adeta Yunan felsefesinin ahlâk sorunlarının bir özetini çıkarıldığına tanık olunur. Ayrıntılara inildiğinde, *Consolatio*'ya Plato'nun diyaloglarının damgasını vurduğu açıkça ortaya çıkar. Bu diyaloglar arasında özellikle *Apologia*, *Crito*, *Phaedo*, *Phaed-*

¹ Sulpicius Rufus'un Cicero'nun kızının ölümü üzerine yazdığı *Consolatio* ve Seneca'nın sürgündeyken annesini teselli etmek için yazdığı *Ad Helviam matrem de Consolatione* ve Polybius'a yazdığı *Ad Polybium de Consolatione* başlıklı *consolatio*'lar bu edebi geleneğin en önemli yapıtlarındandır.

² *De senectute*, *De Republica*, *De Fato*, *De Officiis* vb.

rus, *Timaeus*, *Politia*, *Theaetetus*, *Sophistes*, *Protagoras*, *Meno*'dan güçlü esintiler hissedilmesi, yapıtın adeta Platocu bir solukla yaşam bulduğunu kanıtlar. Bunun yanında, Boethius'un ömrünü vakfettiği büyük düşünür Aristoteles'in *Ethica Nicomachea* ve *Metaphysica*'sıyla, *De Anima*, *De Caelo* ve *De Philosophia*'sıyla *Consolatio*'ya görkemli bir katkı sağladığı görülür. Boethius'un zihninin derinlerine işleyen Plotinus'un *Enneades*'i, Proclus'un Plato'nun yapıtları (*Timaeus*, *Parmenides* ve *Politia*) üzerine yaptığı yorum çalışmaları, ayrıca *tanrısal öngörü* ve *kötülük* sorunuyla ilgili olarak yazdığı incelemeleri bu başyapıtın satırlarına imzasını atar. Boethius'un felsefi eğitiminde büyük rol oynayan Ammonius'un *Consolatio*'ya verdiği esin de yadsınamaz. Ammonius'un Yeniplatoncu bir Hristiyan olmasından kaynaklanan düşünce haritası, felsefi anlamda Boethius'un zihninin rahatça esneyip bükülmesini sağlar. Kayınpederi ve dostu Symmachus'un düzeltmelerini yaptığı Macrobius'un *Expositio In Somnium Scipionis ex Cicerone* adlı eserinin de katkıları yadsınamaz.

Bu büyük düşünürlerin yanı sıra, *Consolatio*'nın Klasik Latin Edebiyatı'nın güçlü kalemelerinin etkisiyle ruh bulduğu bir gerçektir. Seneca'nın felsefe yapıtlarından, özellikle *De Beate Vitae*, *De Beneficiis*, *De Providentia*'sından gelen güçlü etkiler yapıtın genel dokusuna bütün görkemiyle siner. Boethius'un kaderinin Theodoricus Magnus'un elinde olmasının, Seneca'nın kaderinin İmparator Nero'nun elinde olmasına benzetilmesi, *Consolatio*'da adeta bu iki düşünürü kader ortağı haline getirir. Bundan başka, Horatius'un *Epistulae*, *Saturae*, Ovidius'un *Metamorphoses* ve Iuvenalis'in *Saturae*'min

Consolatio'nun edebi niteliğini yüceltmesinde oynadığı rol tartışılmaz. Özellikle Iuvenalis'in 10. *Satura*'sından yansıyan ve insansal arzuların hiçbir değeri olmadığına dair görüşleri, Boethius'un ahlâk anlayışının dert ortağı olur.

Böylesine güçlü bir felsefe ve edebi arkaplanda yazılan *Consolatio*'nun özgünlüğünü sağlayan en önemli ayrıcalığı, Boethius'un bir Hristiyan olmasına rağmen YeniPlatoncu görüşler çerçevesinde şekillenen yaşam anlayışı ve bu anlayışın yapının satırlarına yansıttığı özgün renklerdir. Her şeyden önce, *Consolatio*'sundaki felsefe onu Tanrı'ya götürecek en önemli araçtır ve bu özellik onu klasik Yunan felsefesinden ayırır. Ancak Boethius bu yapıtıyla kendi zamanına değin, felsefe tarihinde sıkça işlenen irade özgürlüğü ve tanrısal öngörü sorununu işlerken ya da iyi insanların çektiği çileler, insan doğası, erdem ve adalet gibi konuları yeniden ele alırken, hiçbir gönderme yapmadığı halde, Hristiyan düşüncesi ile klasik Yunan felsefe geleneğini uzlaştırma çabasına girer; bir anlamda inanç ile akli uzlaştırmaya çabalar. Bu uğraş zaman zaman Boethius'un kendisinin bile Hristiyan ve pagan inancı arasında ikilem yaşamasına neden olsa da, yine de *Consolatio* arkasındaki o görkemli felsefe geleneğini yorumlamasıyla farklılaşır ve Henry Chadwick'in dediği gibi, "Hristiyanlığı benimsemiş Platoncu bir düşünürün kaleme aldığı, ama Hristiyan olmayan bir yapıt"¹ halini alır.

Boethius'un *Consolatio*'sunun özgünlüğünü sağlayan özelliklerinden biri de anlatım biçiminde izlenen edebi yoldur.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Chadwick, *Boethius: The Consolations of Music, Logic, Theology and Philosophy*, 1991.

Consolatio'da Boethius ile Felsefe arasında geçen diyaloglar Platocu ve Cicerocu çizgiler taşımasına karşın, yazarın bu diyaloglarda kendisini hem yazar (*auctor*), hem de katılımcı (*actor*) olarak göstermesi, dolayısıyla çifte karakter sergilemesi ilgi çekici bir kurgunun oluşmasını sağlar. Bunun ötesinde, *Consolatio*'nın Menippus tarzı yazım biçemiyle¹ kaleme alınması, başka deyişle düzyazının arasına serpiştirilen şiirlerle sahnelenmesi, onu tümüyle Cicero ve Plato'dan ayırır. Boethius'un yapıtının edebi değerini arttıran bu teknik aynı zamanda konunun anlaşılmasını kolaylaştırıcı hoş bir biçem yarattığından Boethius'un felsefi düşüncelerinin geniş kitlelerce kavranmasına yol açar. Özellikle Horatius, Vergilius, Ovidius, Iuvenalis'in dizelerinden ve Seneca'nın trajedilerden esinlenilerek yazılan ve Yunan-Roma mitolojisinden bildik öykülerle harmanlanmış şiirler, Felsefe'nin verdiği ahlak dersini, felsefe eğitimi almamış sıradan insanların da anlayabilmesine olanak tanır; böylece Roma mahkemelerine taşınmayan Boethius'un davası insanlık önünde savunulur ve aklanır.

¹ Gadaralı Menippus'un düzyazı ve şiir karışımı teknikle yazdığı yapıtları Boethius'un *Consolatio*'sunun yazım tekniğini etkilemiştir.

KİTAPLARIN ÖZETİ

I. Kitap

1. Boethius haksızlığa uğrayıp düştüğü zindanda kendi kendine hayıflanmakta ve esin perilerinden destek alıp şiirle teselli bulmaktadır. Birdenbire karşısında kendisini çok güzel bir kadın olarak sunan Felsefe belirir. Boethius onu tanımakta zorlanır. Felsefe'nin ilk işi, Boethius'un zihnini alt üst eden ve onu derin karanlıklara sürükleyen esin perilerini kovmak olur.

2. Boethius'un aklın ışığını yitirmesi sonucu, içine düştüğü çaresizliği gören Felsefe ilkin bir filozofun ruhsal denetimini böylesine yitirmiş olmasına içerler, ama sonra tatlı sözlerle yaklaşır ve Boethius'un umutsuzluk denizinde çırpınan ruhunu kendi yöntemleriyle iyileştirmeye karar verir.

3. Boethius kendine geldiğinde Felsefe'yi tanır ve derin bir nefes alır. Felsefe geçmişte olduğu gibi şimdi de bu eski öğrencisine yardım edeceğine dair söz verir; çünkü varolduğundan bu yana her zaman kendi ilkeleriyle eğitilenlerin yanında olmuş, sıkıntılı anlarında onlara yardımı hiç esirgememiştir.

4. Boethius Felsefe'ye kendi kaderini şikayet eder ve kaderin kendisine büyük bir oyun oynadığından yakınır. Üstlendiği kamu görevleri ve bu görevleri sırasında kazandığı başarılar hakkında bilgi verir. *Senatusun* varlığını sürdürmesini istediği ve onu hainlikle suçlayan kişilere karşı tavır aldığı için haksız yere hüküm giydiğini belirtir. Hak etmediğine inandığı bu suçlama karşısında nasıl davranması gerektiğine ilişkin

kararı Felsefe'ye ve filozofların yargısına bırakır.

5. Felsefeye göre, Boethius'un içine düştüğü ve kendisinin sürgün olarak değerlendirdiği konumu bir yanılgıdır. Bu yüzden, ilkin onu kendi içine bakmaya yöneltmeli ve orada yerleşik olan doğruyu yeniden keşfetmesine olanak tanımalıdır.

6. Felsefe'ye göre, Boethius'un başına gelen kötülüklere tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşması ve doğru olanı görmesi için bazı temel ilkeleri anımsaması gerekir. Bu aşamada sorulan ve yanıtı beklenen sorular önemlidir: 1. Dünya şans eseri mi yoksa akla göre mi yönetilir? 2. Yaşamda olup biten şeylerin amacı nedir? 3. İnsan nedir?

7. Sorulan sorulara Boethius'un verdiği yanıtları dikkatle dinleyen Felsefe öğütlerini dizelere döker ve Boethius'a doğruyu görmesini engelleyecek her tür dünyevi heyecandan kaçmasını buyurur.

2. Kitap

1. Felsefe, 'tuhaf bir tanrıça' olarak adlandırdığı kaderin döneke karakterini ve gerçek yüzünü sergileyerek Boethius'un kendi kaderinden ve şanssızlığından yakınmasının budalaca olduğunu vurgulamaya çalışır.

2. Retorik açısından değerli bir bölüm olan bu satırlarda Felsefe, Boethius'un saldırılarına karşılık Kader tanrıçasının rolünü üstlenir ve Kader'in kendisini savunmasına izin verir. İkna sanatının ince tekniklerinin kullanıldığı bu savunma insanoglunun doymazlığını yansıtan bir şiirle son bulur.

3. Boethius, Kader'in savunmasını haklı görmesine karşın, bu savunmanın retorik hoş sözlerine sığındığını ve gerçekte

bağdaşmadığını ifade eder. Bunun üzerine Felsefe, Boethius'a, yaşamında sahip olduğu maddi değerlerin geçiciliğini vurgular ve elinde hâlâ varolan manevi armağanları derinden hissetmesi ve onlara sahip çıkması gerektiğini anımsatır.

4. Boethius çektiği üzüntünün temelini, yaşamında dolu dolu tattığı ve ne olduğunu bildiği mutluluğun artık yok olmasına bağlar. Felsefe öğrencisinin bu yanlış akıl yürütmesine öfkelenir ve insan yaşamında tek gerçek mutluluğun ve sevincin, talihsizliklerle karşı karşıya kalındığında insanın kendisine hakim olabilmesinde yattığını, gerçek mutluluğu kaderin denetimindeki maddi hazlarda aramak yerine, kişinin kendi benliğinde araması gerektiğini vurgular.

5. Bir önceki bölümdeki ana düşünce etrafında yoğunlaşan Felsefe, dünyevi mallara sahip olmanın, para içinde yüzmenin hiçbir zaman güven sağlamadığını kanıtlarıyla göstermeye girişir. İnsanoğlunun özündeki doymazlığın yol açtığı zararı ve yıkımı, eski zamanların sade yaşam tarzını ve Boethius'un yaşadığı çağdaki insanın aşırı refah tutkusunu kıyaslayarak göstermeye çalışır.

6. Servetin mutluluk için yeterli olmadığını belirten Felsefe, bu kez siyasi güç elde etmenin ve mevki peşinde koşmanın değersizliğini belirtir ve bu konuda kanıtlar ileri sürer. Siyasi yetkenin insanların ancak bedenlerine hakim olabileceğini, asla zihinlerini ele geçiremeyeceğini iddia eder. Ona göre, insanlara büyüleyici bir yaşam sunduğu sanılan yüksek mevkiilerin *kendinde değeri* yoktur; iyi insanların eline geçtiğinde iyi, kötü insanların eline geçtiğinde ise kötü olan, özde iyi olamaz. Bölüm sonunda yer alan ve ünlü Roma İmparatoru Nero'nun

sınır tanımaz öfkesinin yol açtığı büyük yıkımın dizelere dökülerek anlatıldığı şiirde, Boethius'un hüküm giymesine sebep olan Theodoricus Magnus'a da göndermeler yapıldığı açıktır.¹

7. Felsefe gerçek mutluluğu yakalamada servet ve yüksek mevkilerin bir değeri olmadığını kanıtladıktan sonra, bakışını şan ve şöhret peşinde koşan insanlara ve bunların anlamsız çırpınmalarına çevirir. Ucu bucağı olmayan yeryüzünde şöhret denen değer ancak çok sınırlı bir alanda yakalanabileceğinin vurgulandığı satırlarda, gerçek şöhretin kişinin erdemiyle yakalanabileceği belirtilir.

8. Kader tanrıçasının asıl yüzünü göstermesinin, sahte yüzünü göstermesine oranla çok daha iyi sonuçlar doğuracağına açıklandığı bu bölümde Felsefe, insanların başına gelen talihsizliklerin bir sınama aracı olduğunu belirtir. Kaderin düşmanca davranarak insanın kendi yaşamındaki gerçek değerlerin ne olduğunu anlayabilmesine fırsat tanıdığını ve özellikle gerçek dostluğun anlamının keşfine öncülük ettiğini belirten bu satırlar, insanları birbirine bağlayan sevgi bağının önemini vurgulayan bir şiirle son bulur.

3. Kitap

1. Felsefe, Boethius'un gerçek mutluluğa ulaşmasına yardımcı olur. Ona göre, insanlar mutlu olmak istiyorlarsa, zihni yanıltan sahte iyiliklerden uzak durup gerçek anlamda iyiye yönelmek zorundadır.

¹ P. G. Walsh, s. 128.

2. Felsefe her insanın arzu ettiği gerçek mutluluğun, bütün iyileri içiren mutlak anlamda bir mutluluk olduğunu belirtir. Bu üstün mutluluk, zenginlik, yüksek mevki, yetke, şan şöhrret ve zevk gibi sahte iyilerden uzakta duran bir anlayış gerektirir. Bölümün sonunda yer alan şiirde, doğadaki her bir canlının kendine özgü yaşam tarzı olduğu, doğaya karşıt bir başka yaşam tarzına mahkum edildiklerinde doğal hallerine dönmek için çırpınacakları vurgulanır. Doğal yerine dönme özlemi insan için de geçerlidir. İnsan ruhu doğasına uygun yönelimle kendisini gerçek mutluluğa götürecektir yolu bir gün mutlaka bulacaktır. Bu yol sonu başlangıca bağlayan döngüsel bir yoldur.

3. Felsefe dünyevi iyiliklerin bir değeri olmadığını kanıtlamaya girişir. Ona göre, doğa insanları gerçek iyiye yönelttiği halde, kader onları gelip geçici iyilerle aldatır. Örneğin bu tür iyilerin arasında sayılan servet, insan zihni için sadece büyük bir kaygıdır. Ölümlü insanın serveti ölümle birlikte yok olup gidecektir.

4. Yüksek mevkiler üstlenmek ve unvan sahibi olmak da servet sahibi olmak kadar ölümlü insan için gelip geçici bir değerdir. Özünde gerçek iyi taşımayan bu değerler gerçek mutluluğa götüremez.

5. İktidar sahibi olmak da gerçek mutluluğa götüren bir yol değildir. Felsefe özellikle Boethius'un başına bela salan krallık rejimine saldırır ve kralların yaşamına sadece korkunun hakim olduğunu vurgular.

6. Şöhret sahibi olmak ya da soylu bir ada sahip olmak gerçek mutluluk sağlamaz. Bunlar içi boş insanca tutkulardır ve

gerçek anlamda iyi olmadıkları için geçici değerler arasında sayılmalıdır. Bu bölümün sonunda yer alan şiirde insanların atalarının adıyla böbürlenmesinin anlamsızlığı vurgulanır; çünkü insanoglu tek kaynaktan, Tanrı'dan vücut bulmuştur ve ona geri dönecektir.

7. Felsefe bedensel zevklerin gerçek mutluluğa götüren bir araç olarak görülmesine saldırır ve bu tür bir zevkin gelip geçici tadını, arıların balını bıraktıktan sonra kovayı terk etmesine benzeten bir şiirle sözlerini noktalar.

8. Sahte iyiliklerin dünyevi iyilikler olduğunu ve kendinde bir değeri bulunmadığını kanıtlayan Felsefe, bu kez bu geçici değerleri teker teker ele alıp her birinin içinde örülü kötülük ağını ayrıntılarıyla göstermeye çalışır.

9. Sahte iyilerin saçtığı kötülükleri gösteren Felsefe, gerçek mutluluğa götürecek en yüce iyiyi Socratesci diyalog tarzı içinde açıklamaya girişir. Bu bölümde yer alan şiirde, en yüce iyyinin yerin ve göğün yaratıcısı Tanrı olduğu ve insanların ona yöneldiklerinde gerçek mutluluğu elde edecekleri vurgulanır.

10. Felsefe en yüce iyyinin Tanrı olduğunu, dolayısıyla en yüce iyi olan en yüce mutluluğun da Tanrı'nın kendisi olduğunu kanıtlar. Tanrı ve mutluluk ona göre bir ve aynıdır; birbirinden ayrılması olanaksızdır. Gerçek mutluluğun peşine düşen insanlar tanrısallıktan pay alırlar. Bu bölüm, insanları en mükemmel iyyinin göz kamaştıran ışığına davet eden bir şiirle son bulur.

11. Felsefe iyi olan her şeyin iyilikten pay aldığı için iyi olduğunu gösterir. Ona göre, varolan her şey *bir* olduğu sürece varlığını sürdürür ve değişmeden kalır, ama *bir* olmaktan çık-

tığı anda bozulur ve çözülüp yok olur. *Bir ve iyi olan* bizim içimizde yerleşiktir. *Bir ve iyi olanı* arayan insan, kendi içine dönmeli ve doğduğu andan başlayarak zihninde yerleşmiş olanı anımsayarak keşfetmelidir.

12. Felsefe Tanrı'nın kendindeki iyilikle evreni yönettiğini ve bütün yaratılanların ona isteyerek itaat ettiğini kanıtlamaya çalışır. Bu bölümün sonundaki şiirde Orpheus ve Eurydice öyküsü ele alınır ve bu öykünün ışığında gerçeği arayan insanın bakışlarını her zaman yukarıya, gökyüzüne çevirmesi, aşağıya, yeryüzünün karanlık boşluğuna hiçbir zaman bakmaması gerektiği vurgulanır.

4. Kitap

1. Felsefe gerçek iyyinin Tanrı olduğunu açıkladıktan sonra, Boethius'un zihnini bulandıran ana sorunlardan bir başkasına geçerek bu kez Tanrı tarafından yaratılan ve yönetilen dünyada kötülüğün nedenini araştırmaya başlar.

2. Felsefe iyyinin güçlü, kötünün güçsüz olduğunu kanıtlayarak Boethius'un içine düştüğü yanılgıyı göstermeye çalışır. Ona göre kötülük hiçlik olduğundan, kötülük yapan kişinin bir gücü yoktur; kötüler kendi aşağılık tutkularının kölesi olan zavallılardır.

3. Felsefeye göre iyiler her zaman ödüllendirilir, kötüler ise her zaman cezalandırılır; çünkü iyiler tanrılara benzer, ama kötülerin hepsi sadece birer hayvandır. Bu bölümün sonunda yer alan şiirde, büyücü Circe tarafından domuza dönüştürülen Odysseus'un adamları konu edinilir ve bu adamlar tutkuların ve kötülüklerin sembolü olarak gösterilir.

4. Felsefe kötülerin güçlü görünmelerine rağmen aciz ve mutsuz insanlar olduklarını kanıtlamayı sürdürür. Paradoksal yaklaşımlarla konuyu irdeleyerek kötülerin adaletin elinden ceza almadan kurtulduklarında değil de, cezalarını çektiklerinde daha mutlu olacaklarını kanıtlamaya girişir. Felsefe'ye göre, cezanın kendisi kötü insana verilen en büyük iyiliktir.

5. Boethius her şeye gücü yeten Tanrı'nın iyi insanları niçin üzüntüye sevkedip, kötülerini ödüllendirdiğini merakla sorgulamaya devam eder. Felsefe, insanların evrenin büyük düzeninin işleyişini anlamadıkça, şüphe bulutlarından arınamayacağına dikkat çeker ve sözlerini daha sonraki bölümde açıklamaya girişeceği tanrısal öngörüü konu alan bir şiirle noktalar.

6. Felsefe, *tanrısal öngörü* ile *kader* arasındaki bağlantıyı açıklayan konuşmasına başlar ve tanrısal öngörü tarafından yönetilen bu dünyada adaletsizliğin olduğuna ilişkin yanlış yargının nedenini çözümlemeye girişir.

7. Felsefe, Boethius'un isteği üzerine, "her tür kader iyidir" önermesini sıradan insanların anlayacağı şekilde yeniden ele alıp açıklar. Bu bölümün sonunda yer alan şiirde, Yunan mitolojisinden seçilen kahramanlar çerçevesinde, insan kaderinin özellikleri açıklanır.

5. Kitap

1. Tanrısal öngörü ve özgür irade arasındaki uzlaşımı gösteren ve yapının en önemli bölümü olan 5. Kitapta, Felsefe ilkin Boethius'un şans konusundaki kuşkularını gidermeye yönelik olarak Aristoteles'in tanımlamalarından yola çıkar ve

şansı "tanrısal öngörünün başlattığı ve kaderin yerine getirdiği beklenmedik nedenlerin bir araya gelmesi" olarak belirler.¹

2. Boethius'un insanda özgür iradenin olup olmadığına ilişkin kuşkusu değerlendirilir. Felsefe'ye göre insanda özgür irade vardır. Ama insan tutkularına ölçüsüzce değer verir ve maddeye bağımlı hale gelirse, aklını kullanarak özgür seçim yapma olanağını yitirir. Bu bölümde yer alan şiirde, tanrısal öngörünün gözü gerçek güneş olarak tanımlanan Tanrı'nın bakışıyla özdeşleştirilir.²

3. Boethius'un tanrısal öngörü ile özgür irade arasındaki uzlaşım konusunda kuşkularının dinmediği ve bu konuda yaşadığı zihinsel gerginliğin süregeldiği gözlemlenir. Ona göre, özgür irade yanılısamadır, ödül ya da ceza gibi değerler ve bunların yarattığı sevindirici ya da kasvetli sonuçlar da yapay durumlardır, hatta insanın Tanrı'yla tek bağlantısı olarak görüldüğü yakarılar bile anlamsızdır. Felsefe, Boethius'un uzun uzadıya anlattığı bu görüşlerine karşı savlarla yanıt verir. Bu bölümde yer alan şiir, insan zihninin hakikati bütünüyle kavramadaki zayıflığı üzerine yoğunlaşır.

4. Felsefe'ye göre, Tanrının öngördüğü şeylerin zorunlu olarak olacağına ilişkin hatalı algılayış, bilgi edinme biçimleri arasındaki farkın tam olarak ayırdına varılmamasından kaynaklanır. Dört şekilde bilgi edinilir: duyular yoluyla, imgeleme yoluyla, akıl yoluyla ve anlama gücüyle. Bu bölümün sonunda yer alan şiirde, zihnin kendisine özgü gücü olduğunu savunan ve anımsama yoluyla bilgiyi elde edip bu bilgiyi du-

¹ P. G. Walsh, s. 157.

² A.g.y., s. 158.

yular yoluyla aldıklarına katabileceğine inanan YeniPlatoncuların görüşleri çerçevesinde, Stoa felsefesinin bilginin edinilmesiyle ilgili deneysel yaklaşımı eleştirilir.

5. Felsefe tanrısal öngörü ve özgür iradenin uzlaştırılması amacıyla giriştiği konuşmasını bilgi kuramıyla ilgili açıklamalarına ek savlar getirerek sürdürür ve devinimden yoksun canlıların (kayalara tutunarak yaşayan birtakım canlılar gibi), aşağı seviyedeki canlıların (sürüngeenler gibi), insanın ve Tanrının bilme şeklinin farklılığına dikkat çeker. Bu bölümdeki şiirde, gözleri süründüğü toprağa dönük olan aşağı seviyedeki hayvanlar ile bakışını yücelere yöneltebilen insan arasındaki farklılık olanca açıklığıyla ortaya serilir.

6. Felsefe, tanrısal öngörü ve özgür irade arasındaki uzlaşımın, ancak Tanrı'nın özüne ve bilgisine ermekle anlamlandırılabilirliğini vurgular. *Sonsuzluk (aeternitas)* üzerine ayrıntılı bilgiler içeren bu satırlarda, insanın zamanla sınırlı bir varlık olduğu, Tanrının ise zamanla sınırlı olmadığı açıklanır. Zamanla sınırlı olmayan Tanrı her zaman şimdiyi yaşadığından, bilgisi zamanı aşkın bir bilgidir. Tanrı zorunluluk sonucunda olsun ya da olmasın, gelecekte olacak olanların hepsini sanki onlar gözlerinin önünde oluyormuş gibi görür. Tanrısal bilgi bağlamında, gelecekte olacakların hepsi zorunludur. Ama olayların kendi özelliklerinden dolayı, bazıları zorunlu olarak, bazıları özgür iradeyle seçilerek gerçekleşecektir.¹ Gelecekteki olaylar olurken meydana gelen değişiklikler de tanrısal öngörü tarafından önceden görülmüş olduğundan, özgür irade ve bu iradenin devreye girmesiyle işlerlik kazanan özgür seçim-

¹ A.g.y., s. 164.

FELSEFENİN TESELLİSİ

ler, bu seçimlerin sonucunda alınacak ödüller ya da cezalar ve Boethius'un Tanrı'yla kurduğu biricik ilişkisi olan yakarılar her zaman geçerliliğini koruyacaktır. Insandan beklenen, erdemlerin peşinden gitmesi ve başını yerden kaldırıp gökyüzünü seyredebilmeyi seçmesidir.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

V.C. ET INL. EXCONS. ORD. EX MAG. OFF. PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS

**VIRI CLARISSIMI ET ILLUSTRIS, EXCONSULARIS, ORDINIS EX
MAGISTER OFFICIORUM PATRICII***

FELSEFENİN TESELLİSİ

* Seçkin ve Ünlü Kişi, Eski Consul, Soylu Sınıfından Eski Magister Officiorum.

LIBER I

I

- Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, maestos cogor inire modos.
Ecce mihi lacerae dictant scribenda camenae
Et veris elegi fletibus ora rigant.
- 5 Has saltem nullus potuit pervincere terror
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
Gloria felicitis olim viridisque iuventae,
Solantur maesti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus
10 Et dolor aetatem iussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani
Et tremit effeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix quae se nec dulcibus annis
Inserit et maestis saepe vocata venit.
- 15 Eheu, quam surda miseros avertitur aure
Et flentes oculos claudere saeva negat!
Dum levibus male fida bonis fortuna faveret,
Paene caput tristis merserat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
20 Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem totiens iactastis, amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

1. Kitap

1'

- Bir zamanlar gençlik ateşiyle şiirler yazan ben,
ah, şimdi kederimi hüzünlü ezgilere döküyorum.
Artık dertli Musalar fısıldıyor yazacaklarımı bana,²
yanık dizeler buluyor yüzümü gerçek gözyaşlarına.
- 5 Hiçbir şeyden korkup yılmadılar ki bir an bile,
yürüdüğüm bu uzun yolda hâlâ bana eşlik etmekte.
Vaktiyle mutlu ve verimli gençliğimin onuruydu o şiirler,
şimdi kederli yaşlılığımdaki yazgımı teselli ediyorlar.
Ömrüm dertlerle göz açıp kapayıncaya kadar geçip gitti,
- 10 sonunda acının çağı gelip çattı!
Zamansız aklar düştü başıma,
Pelte pelte olmuş derim, halsiz bedenimde titremekte.
Yaşamın güzel günlerinde değilde,
gözyaşlarıyla çağrıldığında gelirse, insana ne tatlı gelir ölüm!
- 15 Oysa, heyhat, umutsuz çığlıklarına kulak tıkamış şimdi,
zalimlik ediyor, örtmüyor yaşlar akan gözlerimi.
Kahpe kader değersiz armağanlarına boğmuşken beni,³
o elem anı viraneye çevirdi hemen hemen hepsini.⁴
Hilekâr yüzünü bulutların arkasına saklamış şimdi,
- 20 uzattıkça uzatıyor lanetli ömrümün yorgun günlerini.
Neden hep benim mutlu olduğumu düşünüyorsunuz,
dostlarım?
- Düşmüş adamın bastığı yer hiç güvenli olur mu!

Haec dum mecum tacitus ipse reputarem
querimoniamque lacrimabilem stili officio
signarem, adstitisse mihi supra verticem visa est
mulier reverendi admodum vultus, oculis
5 ardentibus et ultra communem hominum
valentiam perspicacibus colore vivido atque
inexhausti vigoris, quamvis ita aevi plena foret
ut nullo modo nostrae crederetur aetatis, statura
discretionis ambiguae. Nam nunc quidem ad
communem sese hominum mensuram cohibebat,
10 nunc vero pulsare caelum summi verticis
cacumine videbatur; quae cum altius caput
extulisset, ipsum etiam caelum penetrabat
respicientiumque hominum frustrabatur
intuitum. Vestes erant tenuissimis filis subtili
15 artificio indissolubili materia perfectae quas, uti
post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa
texuerat. Quarum speciem, veluti fumosas
imagines solet, caligo quaedam neglectae
vetustatis obduxerat. Harum in extrema margine
π Graecum, in supremo vero Θ legebatur
20 intextum. Atque in utrasque litteras in scalarum
modum gradus quidam insigniti videbantur
quibus ab inferiore ad superius elementum esset
ascensus. Eandem tamen vestem violentorum
quorundam sciderant manus et particulas quas
quisque potuit abstulerant. Et dextra quidem
25 eius libellos, sceptrum vero sinistra gestabat.

İşte böyle sessiz sessiz düşünüp dururken ve bu hü-
 zünlü yakınmalarımı kaleme almaya karar vermişken,
 muhteşem görünümlü bir kadın başımda dikiliverdi. Işıl
 5 ışıl yanan gözlerinden, sıradan insanın çok ötesinde kes-
 kin bir anlayışa sahip olduğu belliydi. Rengi capcanlıydı,
 sonsuz bir dirilik vardı üstünde. Ama yine de, bizim çağı-
 mızdan olmadığını hissettirecek kadar yaşlıydı. Boyunu
 tahmin etmek güçtü; çünkü bir an sıradan bir insan bo-
 10 yunda görünürken, bir an başının tam tepesiyle göğe de-
 gecekmiş gibi geliyordu. Hatta başını daha da yükselttiğin-
 de, göğün içine süzülüyor, insanın görüş alanından kaybo-
 luveriyordu. Zarif bir işçilikle dokunmuş incecik iplikler-
 le dikilmişti elbisesi, kumaşı hiç bozulmayacak derecede
 kaliteliydi. Sonradan kendisinden öğrendim ki, elleriyle
 15 dokumuştı onu. Ama uzun zamandır hiç temizlenmedi-
 ğinden, is tutmuş masklar gibi,⁵ rengi yer yer kararmıştı.
 Alt kenarına Yunanca π harfi işlenmişti, yakasına da Θ
 20 harfi. Bu iki harfin arasına, tıpkı merdiven basamakları gi-
 bi, belli dereceler işaretlenmişti. Bu derecelerle en alttaki
 harften en üstteki harfe doğru bir yükseliş söz konusuy-
 du.⁶ Ama bazı hainlerin elleri bu elbiseyi yırtmış, her biri
 koparabildiği kadar bir parça koparmıştı ondan. Söz ko-
 25 nusu kadının sağ elinde bazı kitaplar vardı, sol elinde de
 bir hükümranlılık asası.

Quae ubi poeticas Musas vidit nostro
 adsistentes toro fletibusque meis verba dictantes,
 commota paulisper ac torvis inflammata
 luminibus: "Quis," inquit, "has scenicas
 30 meretriculas ad hunc aegrum permisit accedere,
 quae dolores eius non modo nullis remediis
 foverent, verum dulcibus insuper alerent
 venenis? Hae sunt enim quae infructuosis
 affectuum spinis uberum fructibus rationis
 segetem necant hominumque mentes
 35 assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem
 profanum, uti vulgo solitum vobis, blanditiae
 vestrae detraherent, minus moleste ferendum
 putarem, nihil quippe in eo nostrae operae
 laederentur; hunc vero Eleaticis atque
 Academicis studiis innutritum? Sed abite potius
 40 Sirenes usque in exitium dulces, meisque eum
 Musis curandum sanandumque relinquite."

His ille chorus increpitus deiecit humi
 maestior vultum confessusque rubore
 verecundiam limen tristis excessit. At ego, cuius
 45 acies lacrimis mersa caligaret nec dinoscere
 possem quaenam haec esset mulier tam
 imperiosae auctoritatis, obstipui visuque in
 terram defixo quidnam deinceps esset actura
 exspectare tacitus coepi. Tum illa propius
 accedens in extrema lectuli mei parte consedit
 50 meumque intuens vultum luctu gravem atque in
 humum maerore deiectum his versibus de
 nostrae mentis perturbatione conquesta est:

Yatağımın yanında duran ve gözyaşlarımı avutacak sözler fısıldayan Şiir Perilerini görünce, bir an için sarsıldı ve onlara öfke kusan gözleriyle bakıp şöyle dedi: "Kim bu tiyatro kahpelerinin⁷ şu hasta adamın yatağına yanaşmasına
 30 izin verdi? Acılarına hiçbir şekilde deva olmadıkları gibi, bir de tatlı zehirleriyle onları iyice koyultan bu şıfıntıları? Aklın bol meyve veren ekinini, tutkunun kısır dikenleriyle katleder bunlar; insanın zihnini iyileştirecekleri yerde hastalığa alıştıırırlar. Ama siz Şiir Perileri hep yaptığınız gi-
 35 bi, yağcılığınızla aramızdan dinsiz birini ayartmış olsaydınız, sanırım o zaman buna pek üzülmeyen katlanabilirdim. Çünkü öyle bir adam söz konusu olduğunda, benim eserim yara almamış olurdu. Ama siz tutup Elealılar ve Academi alılar⁸ın öğretileriyle⁸ beslenmiş bu adamı mı ayartmaya kalkıyorsunuz? En iyisi çekin gidin, öldüresiye
 40 tatlı Sirenler!⁹ Bırakın bu adam benim Esin Perilerimle tedavi olsun ve iyileşsin!"

Bir alay Şiir Perisi böyle azarlanınca, yasa bulanmış bakışlarını yere indirdiler, utançtan kıpkırmızı kesilip üzüntüyle odadan çıkıp gittiler. Bense yüzüm gözüm gözyaşlarıyla sıırıslıklam olduğundan, bunca buyurgan yetkeye
 45 ye sahip o kadının kim olduğunu hâlâ anlayamamış, orada öylece afallayıp kalmıştım; bakışlarımı yere dikip, sessizce bundan sonra olacakları beklemeye başladım. Kadın gittikçe yaklaştı yaklaştı ve yatağımın ayak ucuna oturdu. Kederden mahzunlaşan ve yas içinde yere eğilen yüzüme bakıp zihnimde yaşadığım fırtınaya şu dizelerle hayıflandı:

- Heu quam praecipiti mersa profundo
Mens hebet et propria luce relictă
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quotiens flatibus auctă
5 Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam caelo liber aperto
Suetus in aetherios ire meatus
Cernebat rosei lumina solis
Uisebat gelidae sidera lunae
10 Et quaecumque vagos stella recursus
Exercet varios flexa per orbes
Comprehensam numeris victor habebat.
Quin etiam causas unde sonora
Flamina sollicitent aequora ponti,
15 Quis volvat stabilem spiritus orbem
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu,
Quid veris placidas temperet horas,
Ut terram roseis floribus ornet,
20 Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis
Rimari solitus atque latentis
Naturae varias reddere causas,
Nunc iacet effeto lumine mentis
25 Et pressus gravibus colla catenis

Yazık! Kopkoyu derinlere batıp
nasıl donuklaşmış, canlı ışığından yoksun kalmış bu zihin
böyle!

Mutlak karanlıklara gitmeyi kafasına koymuş,
dünyevi fırtınalarla kabardıkça kabarmış,

5 ölümciül kaygılar büyüdüğüce sonsuzlara.

Bir zamanlar berrak göğün altında,
gök cisimlerinin yolunu izleyip dururdu bu adam özgürce."
Kızıl güneşin parlaklığına tanık olur,
buz kesmiş ayın ışıltısını gözlerdi.

10 Farklı farklı küreler arasından kıvrıla kıvrıla,
avare yolunda dönenen bir yıldız,
kaçmazdı bu adamın ince gök hesaplarından.

Hepsi bir yana, olayların nedenini arardı derinden:
Gürültü koparan fırtınalar neden heyecanlandırır denizin
dalgalarını,

15 hangi ruh harekete geçirir şu durağan yıldızların çemberini,
niçin kızıl doğudan doğar güneş, batıdaki dalgaların altında
kaybolur;

Hangi güç ıltır o güzelim bahar günlerini,
donansın diye toprak gülkırmızı çiçeklerle;

20 Kim lütfeder de, zamanı geldiğinde,
bereketli sonbahar sulu sulu üzümle dolar;
işte araştırırdı bütün bunları inceden inceye,
saklı doğanın türlü sırlarını keşfederdi.¹²

Şimdiyse burada yatıyor, aklın ışığını söndürmüş,

25 kalın zincirlere geçirip eğmiş boynunu,

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

Declivemque gerens pondere vultum
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

II

Sed medicinae," inquit, "tempus est quam querelae." Tum vero totis in me intenta luminibus: "Tunc ille es," ait, "qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis in
5 virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma quae nisi prior abiecisses invicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? Pudore an stupore siluisti? Mallem pudore, sed te, ut video, stupor oppressit."
10 Cumque me non modo tacitum sed elinguem prorsus mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum et: "Nihil," inquit, "pericli est, lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paulisper oblitus est; recordabitur facile, si quidem nos ante
15 cognoverit. Quod ut possit, paulisper lumina eius mortalium rerum nube caligantia tergamus." Haec dixit oculosque meos fletibus undantes contracta in rugam veste siccavit.

III

Tunc me discussa liquerunt nocte tenebrae
Luminibusque prior rediit vigor,
Ut, cum praecipiti glomerantur sidera Coro

ağırlığını kaldıramıyor, düşüyor başı aşağılara,
yazık, dikmiş gözünü durgun toprağa bakmakta!

2

“Ama şimdi yakınmak değil, tedavi olmak zamanı!” dedi. Sonra gözlerimin ta içine bakıp şöyle devam etti: “Bir zamanlar benim sütümle beslenen, benim verdiğim yiyeceklerle büyüyen adam sen değil misin, olgun bir zihin gücüne erişinceye değin? Seni karşı konmaz güçteki silahlarla donatmıştım, tabii, tutup bir tarafa atmamış olsaydın önceden. Beni tanımıyor musun? Niçin konuşmuyorsun? Utancından mı suskunsun, yoksa şaşkınlıktan mı? Utanmanı isterdim doğrusu, ama görüyorum ki bir budalalık ağına düşmüşsün.” Ama benim sadece konuşmadığımı, aynı zamanda sahiden dilimin tutulduğunu ve sersemlediğimi anlayınca, elini nazikçe göğsüme koydu ve şöyle dedi: “Hiçbir tehlike yok! Zihnin sadece bezginlikten muzdarip, şu aldanmış zihinlerin ortak hastalığından.¹³ İlkini beni tanısin, bak o zaman kolayca toparlanacak. Tanıması için şimdi dünyevi meselelerin bulutlarıyla kararmış gözlerini biraz aralayalım.” Bunları söyledikten sonra, yaşlara bulanan gözlerimi eteğinin ucuyla sildi.

3

Ardından gece sona erdi ve karanlık beni terk etti,¹⁴
gözlerim eski gücüne yeniden kavuştu,
nasıl ki Corus, fırtınaları biraraya topladığında alelacele,¹⁵

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

Nimbosisque polus stetit imbribus,
5 Sol latet ac nondum caelo venientibus astris
Desuper in terram nox funditur;
Hanc si Threicio Boreas emissus ab antro
Verberet et clausum reseret diem
Emicat et subito vibratus lumine Phoebus
10 Mirantes oculos radiis ferit.

III

Haud aliter tristitiae nebulis dissolutis hausi
caelum et ad cognoscendam medicantis faciem
mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos
intuitumque defixi, respicio nutricem meam,
5 cuius ab adolescentia laribus obversatus fueram,
Philosophiam. "Et quid," inquam, "tu in has exsilii
nostri solitudines, o omnium magistra virtutum,
supero cardine delapsa venisti? An ut tu quoque
mecum rea falsis criminationibus agiteris?

10 "An," inquit illa, "te, alumne, desererem nec
sarcinam quam mei nominis invidia sustulisti
communicato tecum labore partirer? Atqui
Philosophiae fas non erat incommitatum
relinquere iter innocentis. Meam scilicet
15 criminationem vererer et quasi novum aliquid
acciderit, perhorrescerem? Nunc enim primum
censes apud improbos mores lacessitam periculis
esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque

- yağmur bulutlarıyla karardığında göğün kemeri,
 5 güneş saklanır ya hani, yıldızlar gökteki yerlerine dönmez
 henüz,
 yukarlardan gece çöker yeryüzüne,
 sonra Thracia'daki mağarasından dizginlerini koparan
 Boreas,¹⁶
 karanlığa hücum eder ve kapalı günü dışarı çıkarır.
 Phoebus ışıklar saçarak görünür aniden,¹⁷
 10 ışınlarıyla şaşkın gözlerimizi kamaştırır, işte öyle!

3

- İşte tam da bu şekilde, kasvet bulutlarım dağıldığında, temiz havayı içime çektim ve zihnimi toparlayıp bana şifa veren kadının yüzünü tanımaya çalıştım. Gözümü hiç
 5 kırpmadan ona bakınca, gençlik yıllarımdan beri evinde yetiştığım dadım Felsefe'yi¹⁸ en nihayet tanıdım. "Ey bütün erdemlerin öğreticisi" dedim, "ne diye gök kubbeden inip bu ıssız sürgünlüğümüze geldin? Yoksa sen de iftiralara kurban gittin de, benimle birlikte mahkûmiyet mi yaşayacaksın?"
 10 Felsefe yanıt verdi: "Ah benim çocuğum, seni nasıl terk edebilirdim? Benim adıma duyulan nefret yüzünden sırtına bindirilmiş bu yükü, ıstırabına ortak olup nasıl paylaşmazdım? Masum birini yolda yüzüstü bırakmak Felsefe için zül sayılır. Töhmetsiz kalırım diye çekinecek miydim yani, sanki hiç böyle bir şeyle karşılaşmamışım gibi korkudan titremeli miydim? Şerefsiz insanların bilgeliğin başını ilk kez mi tehlikeye soktuğunu düşünüyorsun?"

ante nostri Platonis aetatem magnum saepe
 certamen cum stultitiae temeritate certavimus
 20 eodemque superstite praeceptor eius Socrates
 iniustae victoriam mortis me astante promeruit?
 Cuius hereditatem cum deinceps Epicureum
 vulgus ac Stoicum caeterique pro sua quisque
 parte raptum ire molirentur meque reclamantem
 renitentemque velut in partem praedae
 25 traherent, vestem quam meis texueram manibus
 disciderunt abreptisque ab ea panniculis totam
 me sibi cessisse credentes abiere. In quibus
 quoniam quaedam nostri habitus vestigia
 videbantur, meos esse familiares imprudentia
 30 rata nonnullos eorum profanae multitudinis
 errore pervertit.

Quodsi nec Anaxagorae fugam nec Socratis
 uenenum nec Zenonis tormenta quoniam sunt
 peregrina novisti, at Canios, at Senecas, at
 Soranos, quorum nec pervetusta nec incelebris
 35 memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in
 cladem detraxit nisi quod nostris moribus
 instituti studiis improborum dissimillimi
 videbantur. Itaque nihil est quod admirare, si in
 hoc vitae salo circumflantibus agitemur procellis,
 quibus hoc maxime propositum est, pessimis
 40 displicere. Quorum quidem tametsi est
 numerosus exercitus, spernendus tamen est,
 quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum
 temere ac passim lymphante raptatur. Qui si

Eski zamanlarda, hatta bizim Plato'nun çağından bile önce¹⁹ budalılığın küstahlığıyla savaşmak zorunda kalmadık mı? Hatta Plato daha hayattayken, yol göstericisi Socrates 20 hak etmediği ölümünün üstesinden gelmeye çalışırken²⁰ onun da yanında olmadım mı? Sonradan bir sürü Epicuruscu, Stoacı ya da başkaları, kendi çıkarları için onun mirasını yağmalamaya çabaladı ve benim bütün karşı çıkışlarıma ve ayak diremelerime rağmen, ganimetlerinin bir parçasıymışım gibi beni sürüklediler. Kendi ellerimle do-
 25 kuduğum bu elbiseyi yırttılar ve kopardıkları parçalarla beni tamamen ele geçirdiklerini sanıp çekip gittiler.²¹ Bazı kişiler, elbisemin kırpıntılarını onların üstünde gördüğünde, üstünkörü düşünüp bu adamları benim dostum saydı
 30 ve değersiz bir kalabalığın yanlış yönlendirmesiyle birçoğunu mahkûm etti.

Belki Anaxagoras'ın sürgününü işitmemişsinizdir; Socrates'in zehirlenmesini, Zeno'nun çektiği ıstırapları. Çünkü ne de olsa bunlar yabancı örnekler.²² Ama kesinlikle Canius, Seneca ve Soranus'u biliyordur.²³ Çünkü onların anısı daha taze ve toplumda çok iyi tanınırlar. Sırf benim
 35 ilkelerime göre yetiştiklerinden ve ahlaksızların uğraş alanlarına ters düştüklerinden felakete sürüklendiler. O halde en büyük görevimiz hainlere karşı çıkmak olduğundan, bu yaşam denizinde patlayıp duran fırtınalarla boğuşmamıza şaşırmamamız gerekir. Düşman ordularının sayı-
 40 sı fazla olsa da bir komutan tarafından yönetilmediklerine ve hiç düşünmeden, kudurmuş gibi oraya buraya saldırdıklarına göre onları küçümsemeliyiz. Olur da bize karşı

quando contra nos aciem struens valentior
 incubuerit, nostra quidem dux copias suas in
 45 arcem contrahit, illi vero circa diripiendas
 inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper
 inridemus vilissima rerum quaeque rapientes
 securi totius furiosi tumultus eoque vallo muniti
 quo grassanti stultitiae adspirare fas non sit.

IV

Quisquis composito serenus aevo
 Fatum sub pedibus egit superbum
 Fortunamque tuens utramque rectus
 Invictum potuit tenere vultum,
 5 Non illum rabies minaeque ponti
 Versum funditus exagitantis aestum
 Nec ruptis quotiens vagus caminis
 Torquet fumificos Vesaevus ignes
 Aut celsas soliti ferire turres
 10 Ardentis via fulminis movebit.
 Quid tantum miseri saevos tyrannos
 Mirantur sine viribus furentes?
 Nec speres aliquid nec extimescas,
 Exarmaveris impotentis iram.
 15 At quisquis trepidus pavet vel optat,
 Quod non sit stabilis sui que iuris,
 Abiecit clipeum locoque motus
 Nectit qua valeat trahi catenam.

savaş saflarını düzenleyip daha büyük bir güçle bastırırlarsa, daha onlar bizim o değersiz mallarımızı yağmalamakla
45 zaman harcarken, komutanımız kendi askeri güçlerini kaleye geri çekmiş olacaktır. Biz ise her türlü azgın saldırıya karşı güvende olduğumuzdan ve o sinsice saldıran budalalığın asla yaklaşamayacağı bir siperle korunduğumuzdan, onların bu değersiz şeyleri açgözlüce kapmalarını yuktardan seyredip gülüp geçeriz.

4

Yaşamına çekidüzen vermiş, serinkanlı bir adam,
Kibirli kaderi ayaklarının altına alır,²⁴
şansıyla da, şansızlığıyla da yüz yüze gelir mertçe,
hiç yılmadan başını dimdik tutar.²⁵
Kımıldatmaz onu bir an bile yerinden,
9 ne açık denizlerin öfke soluyan tehditi,
dipten döndürüp dalgaları, çılgınca birbirine katan;
ne de Vesuvius dağı, ocakları infilak edince
dumanlı ateşini oradan oraya savuran;²⁶
Yüksek kuleleri vurup deviren
10 alevden yıldırım topları, yanından geçip gider.
Bir gücü olmadığı halde, vahşet soluyan zorba krallardan,
zavallılar neden onca korkar öyleyse?
Acizin öfkesini silahlarından etmiş olursun,
bütün beklentilerinden ve korkularından soyunursan.
19 Korkularla, arzularla tutuşmuş adam,
kendine bile efendi değildir zaten,
atar kalkanını, terk eder olduğu yeri,
kendi kendine geçirir ellerine, sürükleneceği zinciri.²⁷

IV

Sentisne," inquit, "haec atque animo illabuntur tuo an ὄνος λύρας ? Quid fles, quid lacrimis manas?

Ἐξάυδα, μὴ κεῖθε νόζω.

- 5 Si operam medicantis exspectas, oportet vulnus detegas."

Tum ego collecto in vires animo: "Anne adhuc eget admonitione nec per se satis eminet fortunae in nos saevientis asperitas? Nihilne te ipsa
10 loci facies movet? Haecine est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? In qua mecum saepe residens de humanarum divinarumque rerum scientia disserebas? Talis habitus talisque vultus erat,
15 cum tecum naturae secreta rimarer, cum mihi siderum vias radio describeres, cum mores nostros totiusque vitae rationem ad caelestis ordinis exempla formares? Haecine praemia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti: beatas fore res
20 publicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent vel earum rectores studere sapientiae contigisset. Tu eiusdem viri ore hanc sapientibus capessendae rei publicae necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus

“Söylemek istediğimi anladın mı?” diye sordu Felsefe, “zihnine işledi mi sözlerim? Yoksa “lirden”²⁸ anlamayan eşek” misin?²⁹ Niçin ağlıyorsun, bunca gözyaşı dökmene ne sebep var?

*Söyle, yüreğinde saklama*³⁰

5 Tedavi olmak istiyorsan, yarayı açmalısın.”

O zaman bütün zihinsel gücümü toplayıp şöyle dedim: “Gerçekten de sana anımsatmama gerek var mı? Zalim kaderimin bana hoyrat davranışı yeterince ortada değil mi?

10 Bu zindanın görüntüsü hiç mi yüreğini sızlatmadı? Tamen kendi odan olarak gördüğün evimdeki kütüphane mi burası? Hani benimle sık sık oturup da insansal ve tanrısal şeylerin bilgisi³¹ üzerine tartışmalarda bulunduğun o yer mi? Seninle birlikte doğanın gizemlerini araştırırken böyle mi giyiniyordum ya da böyle mi görünüyordum? Değ-

15 sel yasanın örneklerine göre karakterimi ve bütün yaşam tarzımı biçimlendirirken, böyle miydim?³² Sana itaat edenlerin sahip olduğu ödüller bunlar mı? Plato’nun ağzından

20 şu ilkeyi yasa haline getirmiştin: Devletin refahı, ancak felsefenin öğrencileri tarafından yönetildiğinde ya da yöneticileri felsefe disiplinine kendilerini verdiklerinde sağlanabilir.³³ Yine o aynı filozofun ağzından, felsefecilerin toplum yaşamına katılmalarının zorunlu olmasının nedenini dile getirerek bizi şöyle uyarmıştın: Devletlerin yönetimi na-

25 urbium relictâ gubernacula pestem bonis ac
perniciem ferrent.

Hanc igitur auctoritatem secutus quod a te
inter secreta otia didiceram transferre in actum
publicae administrationis optavi. Tu mihi et qui
te sapientium mentibus inseruit deus consci
30 nullum me ad magistratum nisi commune
bonorum omnium studium detulisse. Inde cum
improbis graves inexorabilesque discordiae et,
quod conscientiae libertas habet, pro tuendo iure
spreta potentiorum semper offensio.

Quotiens ego Conigastum in inbecilli
35 cuiusque fortunas impetum facientem obvi
excepi, quotiens Trigguillam regiae praepositum
domus ab incepta, perpetrata iam prorsus iniuria
deieci, quotiens miseros quos infinitis calumniis
inpunita barbarorum semper avaritia vexabat
40 obiecta periculis auctoritate protexi! Numquam
me ab iure quis ad iniurium quisquam detraxit.
Provincialium fortunas tum privatis rapinis tum
publicis vectigalibus pessumdari non aliter quam
qui patiebantur indolui.

Cum acerbae famis tempore gravis atque
45 inexplicabilis indicta coemptio profligatura
inopia Campaniam provinciam videretur,
certamen adversum praefectum praetorii
communis commodi ratione suscepi, rege

25 mussuzların ve utanmazların eline bırakılırsa, bunlar iyilerin başına bela ve yıkım getirir.³⁴

İşte ben de bu ilkenin peşinden giderek özel derslerimizde senden öğrendiklerimi toplumun yönetimine uygulamaya karar verdim. Sen ve bilgelerin³⁵ zihinlerine seni iş-
 30 lemiş olan Tanrı tanıgımsınız ki, bütün iyi insanların ortak çıkarları için bu toplumsal memuriyeti kabul ettim, başka bir şey için değil. Ama bu durum beni onursuz insanlarla ciddi ve amansız bir uyuşmazlığın içine sürükledi. Her zaman vicdanımın sesini dinledim ve adaletin savunucusu kesilip iktidar sahibi kişilerin hiddetini aşağılamaktan hiç geri durmadım.

Kaç kez şu yoksul insanların parasına dadanan Coni-
 35 gastus'la³⁶ karşı karşıya geldim! Kaç kez şu imparatorluk sarayının askeri Triguilla'yı³⁷ giriştiği, hatta gerçekleştirdiği adaletsiz işlerinden vazgeçirmeye zorladım! Kaç kez bulunduğum konumu tehlikeye sokarak, dizginlenmez bir açgözlülüğe sahip zalimlerin taciz ederek sürekli eziyet
 40 çektirdiği zavallı insanları korudum! Hiç kimse beni adaletten ayırıp asla yanılsa sürükleyemedi. Taşralı yurttaşların servetinin birileri tarafından yağmalandığını ya da devletin koyduğu ağır vergiler sonucu yittiğini gördüğümde, bu işten zarar gören o insanlar kadar ben de acı çektim.

O zorlu kıtlık günlerinde, Campania eyaletini³⁸ açlık sını-
 45 nırına dayandıracak kadar aşırı ve insafsız bir fiyata buğday satışı yapılacağı duyurulmuştu.³⁹ Halkın refahı uğruna, dönemin *Praefectus Praetorii*'sine⁴⁰ karşı savaş açtım. Bu durumdan İmparator'un haberdar olmasına rağmen mücadelemi sürdürdüm, sonunda başardım ve satıştan vazge-

cognoscente contendere et ne coemptio exigeretur,
 evici. Paulinum consularem virum, cuius opes
 50 Palatinae canes iam spe atque ambitione
 devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne
 Albinum consularem virum praeiudicatae
 accusationis poena corripere, odiis me Cypriani
 delatoris opposui. Satisne in me magnas videor
 55 exacerbasse discordias? Sed esse apud caeteros
 tutior debui, qui mihi amore iustitiae nihil apud
 aulicos quo magis essem tutior reservaui. Quibus
 autem deferentibus perculsi sumus? Quorum
 Basilus olim regio ministerio depulsus in
 delationem nostri nominis alieni aeris
 60 necessitate compulsus est. Opilionem vero atque
 Gaudentium cum ob innumeras multiplicesque
 fraudes ire in exilium regia censura decrevisset
 cumque illi parere nolentes sacrarum sese
 aedium defensione tuerentur compertumque id
 regi foret, edixit: uti si intra praescriptum diem
 65 Ravenna urbe decederent notas insigniti
 frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse
 astrui videtur? Atqui in eo die deferentibus
 eisdem nominis nostri delatio suscepta est. Quid
 igitur? Nostraene artes ita meruerunt? An illos
 70 accusatores iustos fecit praemissa damnatio?
 Itane nihil fortunam puduit si minus accusatae

çilmesini sağladım. *Consul*⁴¹ olarak görev yapmış olan *Paulinus*'u,⁴² bütün servetini büyük umutlarla açgözlüce yut-

50 mak üzere olan o saray çakallarının ardına kadar açılmış çeneleri arasından çekip aldım. Aynı şekilde, önceden *consulluk* yapmış olan *Albinus*,⁴³ varsayıma dayanan bir suçla-mayla itham edilmesin ve sırf ceza almasın diye, onu itham eden *Cyprianus*'un⁴⁴ olanca nefretini kazandım. Üstüme şimşekleri çekmek için elimden geleni yapmış gibi görün-müyor muyum? Ama diğer insanlar tarafından koruma-

55 altına alınmış olmam gerekirdi; çünkü şu adalete olan sev-gim yüzünden, beni fazlasıyla koruyabilecek saray men-suplarının himayesini özellikle istememiştim. Oysa beni deviren *gammazcılar* kimlerdi? Biri *Basilius*'tu, hani şu vaktiyle *İmparator*'un hizmetinden kovulup borcu yüzün-den⁴⁵ aleyhime tanıklık yapmaya zorlanan adam. Diğer-

60 leri, *Opilio* ve *Gaudentius*.⁴⁶ Yaptıkları sayısız ve türlü sahtekârlıklar yüzünden *imparatorluk* buyruğuyla hakla-rında sürgün kararı alınmıştı. Ama onlar işledikleri suçla-rı reddedip bir tapınağa⁴⁷ sığınma hakkı isteyerek kendile-rini koruma altına almaya çalıştılar. *İmparator* bunu du-yunca haklarında şöyle bir karar alındı: Belirtilen günler-

65 de *Ravenna* kentini terk etmezlerse, alınlarından kızgın demirle damgalanıp zorla sürgüne yollanacaklardı. Bun-dan daha ağır bir ceza düşünülebilir mi? Ama tam o gün bu ikisi beni *gammazladılar* ve aleyhime yaptıkları suç du-yurusu kabul edildi. Neden böyle olması gerekiyordu? Ka-

70 zandığımı bunca başarının ödülü bu muydu? Bu adamların daha önceden aldıkları ceza hükümleri, onları adil *gam-mazcılar* mı yapmıştı yani? Masumiyetin karalanmasını bir

innocentiae, at accusantium vilitatis? At cuius criminis arguimur summam quaeris? Senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? Delatorem ne documenta deferret quibus
 75 senatum maiestatis reum faceret impedisse criminamur.

Quid igitur o magistra censes? Infitiabimur crimen, ne tibi pudor simus? At volui nec umquam velle desistam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessavit. An optasse
 80 illius ordinis salutem nefas vocabo? Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum merita non potest inmutare nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror vel occuluisse veritatem
 85 vel concessisse mendacium. Verum id quoquo modo sit, tuo sapientiumque iudicio aestimandum relinquo. Cuius rei seriem atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam memoriaeque mandavi.

Nam de compositis falso litteris, quibus
 90 libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset si nobis ipsorum confessione delatorum quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuisset. Nam quae sperari reliqua libertas

yana bırakın, karalayanların rezilliği düşünülecek olursa, kader bundan hiç utanmadı mı? Ama hangi suçla itham edildiğimi bilmek ister misin? *Senatusun*⁴⁶ varlığını koruma altına almayı istemiş olmam bahane edildi. Bunu nasıl yaptığımı öğrenmek ister misin? *Senatusun* hainlik suçundan itham edilmesine neden olacak kanıtların, onları dava eden kişi tarafından sunulmasını engellediğim için hüküm giydim.

Ey öğretmenim, sen buna ne diyorsun? Seni utandırmamak için bu suçlamayı red mi edeyim? Ama şahiden de *Senatus* yaşasın istedim ve ömrüm oldukça da istemeye devam edeceğim. Suçu mu itiraf mı edeyim? Ama onu itham eden kişiye engel olmak için giriştiğim çabalar bir sonuç vermedi. Yoksa *Senatusun* güvenliğini istemenin bir kabahat olduğunu mu düşünüyüm? Kuşkusuz, *Senatusun* benim aleyhime aldığı kararlarla, yaptığımı bir suç haline getirdiği doğrudur. Ama cehalet⁴⁷ hep kendisine yalan söyleyerek meselenin özünü değiştiremez. Socrates'in öğüdüne kulak verdiğimde, gerçeği saklamanın ya da yalanı kabul etmenin doğru olmadığını düşünüyorum?⁴⁸ Hareket tarzımın doğru olup olmadığına dair kararı, sana ve filozofların yargısına bırakıyorum. Gelecek kuşakların olayların gidişatından haberdar olması ve gerçeği bilmesi için, bunları yazıya dökerek kayda geçirdim.

Roma'nın özgürlüğünü ümit etmekle suçlandığım o düzmece belgelerden söz etmeme gerek var mı? Beni itham edenlerin kanıtlarıyla ilgili açıklamama izin verilmiş olsaydı, bunların sahte olduğu hemen anlaşılırdı; çünkü bütün bu tür davalarda kanıtların açıklanması çok büyük

95 potest? Atque utinam posset ulla! Respondissem
 Canii verbo, qui cum a Gaio Caesare Germanici
 filio conscius contra se factae coniurationis fuisse
 diceretur: 'Si ego', inquit, 'scissem, tu nescisses.'
 Qua in re non ita sensus nostros maeror
 hebetavit ut impios scelerata contra virtutem
 100 querar molitos, sed quae speraverint effecisse
 vehementer admiror. Nam deteriora velle nostri
 fuerit fortasse defectus, posse contra innocentiam
 quae sceleratus quisque conceperit inspectante
 deo, monstri simile est. Unde haud iniuria tuorum
 105 quidam familiarium quaesivit: 'Si quidem deus,'
 inquit, 'est, unde mala? bona vero unde, si non
 est?' Sed fas fuerit nefarios homines qui bonorum
 omnium totiusque senatus sanguinem petunt,
 nos etiam quos propugnare bonis senatuique
 110 viderant, perditum ire voluisse. Sed num idem de
 patribus quoque merebamur? Meministi, ut
 opinor, quoniam me dicturum quid facturumve
 praesens semper ipsa dirigebas, meministi,
 inquam, Veronae cum rex avidus exitii communis
 maiestatis crimen in Albinum delatae ad
 115 cunctum senatus ordinem transferre moliretur,
 universi innocentiam senatus quanta mei
 periculi securitate defenderim. Scis me haec et
 vera proferre et in nulla umquam mei laude
 iactasse. Minuit enim quodam modo se probantis

etki doğurur. Ama herhangi bir özgürlük ümidim kaldı mı
 95 artık? Keşke kalmış olsaydı! Canius'un yaptığı gibi yanıtlardım: Germanicus'un oğlu olan Gaius Caesar³¹ onu kendisine hazırlanan suikastı bilmekle suçladığında, 'Bunu bilmiş olsaydım, o zaman sen kesinlikle bilmemiş olacaktın,' demişti. Ama başıma gelen bu felaket, günahkârların erdeme karşı ahlâksızca saldırılarından şikayet edecek ka-
 100 dar benim duygularımı köreltmedi. Yine de amaçladıklarını gerçekleştirmeleri beni fazlasıyla hayrete düşürüyor. Kötülük yapma arzusu insanın zayıflığının bir sonucu olsa gerek. Ama Tanrının huzurunda bir hainin bir masuma karşı tasarladığı şeyi gerçekleştirebilmesi canavarlıktan başka bir şey değil. Senin yakın dostlarından birinin şu
 105 sözleri hiç de haksız değil: 'Tanrı varsa, kötülük nereden kaynaklanıyor? Tanrı yoksa, iyilik nereden?'³² Onurlu insanların ve bütün *Senatusun* kanını dökmek isteyen hainlerin, iyi insanlar ve *Senatus* için mücadele ettiğimi gördüklerinde, beni devirmeye çalışmaları aslında hiç de haksız sayılmaz. Ama *senatorların* da aynı şekilde davranmasını hak ediyor muydum acaba? Bir şey söyleyecek olduğumda ya da bir şey yapmaya kalkıştığımda, senin hep benim yanında yer alarak beni yönlendirdiğini anımsıyorsundur sanırım. Örneğin Kral³³ Verona'da bütün *Senatusu* devirme hırsıyla sadece Albinus'un hüküm giydiği hainlik
 115 suçlamasını bütün *Senatusa* yamamaya kalkıştığında, can güvenliğimi hiçe sayarak *Senatusun* bütün organlarının masumiyetini nasıl da savunmuştum, anımsıyorsundur. Söylediklerimin doğru olduğunu ve asla kendimi övmekten hoşlanmadığımı bilirsin; çünkü dürüst bir vicdanın

- 120 conscientiae secretum, quotiens ostentando quis
factum recipit famae pretium. Sed innocentiam
nostram quis exceperit eventus vides; pro verae
virtutis praemiis falsi sceleris poenas subimus.
Et cuius umquam facinoris manifesta confessio
125 ita iudices habuit in severitate concordēs ut non
aliquos vel ipse ingenii error humani vel fortunae
condicio cunctis mortalibus incerta submitteret?
Si inflammare sacras aedes voluisse, si
sacerdotes impio iugulare gladio, si bonis
omnibus necem struxisse diceremur, praesentem
130 tamen sententia, confessum tamen convictumue
punisset. Nunc quingentis fere passuum milibus
procul muti atque indefensi ob studium
propensius in senatum morti proscriptionique
damnamur. O meritos de simili crimine neminem
posse convinci!
- 135 Cuius dignitatem reatus ipsi etiam qui
detulere viderunt, quam uti alicuius sceleris
admixtione fuscarent, ob ambitum dignitatis
sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti
sunt. Atqui et tu insita nobis omnem rerum
140 mortalium cupidinem de nostri animi sede
pellebas et sub tuis oculis sacrilegio locum esse
fas non erat. Instillabas enim auribus
cogitationibusque cotidie meis Pythagoricum
illud ἔπρου θεῶν. Nec conveniebat vilissimorum
me spirituum praesidia captare quem tu in hanc

namusu, yapılanın herkese duyurulmasıyla kazanılacak bir
 120 şöhretle her defasında biraz daha azalır. Ama masumiyeti-
 min beni nasıl bir sona ulaştırdığını işte görüyorsun: ger-
 çek erdemle ödüllendirilmek yerine haksız yere suçlanıp
 ceza çekiyorum. Öyle bir suç düşün ki, samimi bir şekilde
 itiraf edildiği halde zalimlik konusunda adeta sözbirliği et-
 miş hakimlerle karşılaşsın ve bu hakimlerden hiçbiri in-
 125 sanoglunun suça eğilimli bir varlık olduğunu ya da bütün
 insanlığın kaderinin değişkenliğini göz önüne alıp hiç yu-
 muşamasın, olacak şey değil! Kutsal tapınağı⁵⁴ kundakla-
 maya kalkıştığım veya günaha girip kılıçla rahiplerin boğa-
 zını kesmeyi tasarladığım ya da bütün iyi insanları katlet-
 meyi planladığım için hüküm giymiş olsaydım, suçumu
 130 itiraf edince ya da suçlu bulununca hemen oracıkta hü-
 küm giyerdim. Oysa şimdi yüzlerce mil uzakta,⁵⁵ tek bir
 söz bile söylemekten aciz, savunmasız bir halde, *Senatus*
 çok büyük bir hevesle destek verdiğim için ölüme
 mahkûm edildim ve bütün malımı mülkümü yitirdim. Ey
Senatus, başka hiç kimsenin aynı suçtan hüküm giymesini
 hak etmiyorsun!⁵⁶

135 Bana attıkları çamurun saygınlığını⁵⁷ o gammadzıla-
 rın kendisi bile anladı. Çünkü bu çamuru başka bir suça
 buladılar ve benim yükselme hırsım yüzünden günah işle-
 yip vicdanımı kirlettiğime dair bir yalan uydurdular. Ama
 140 içimde yerleşmiş olan sen, bütün dünyevi arzuları ruhu-
 mum evinden kovmuştun ve senin gözetimin altında din-
 sel bir suç işlemek olacak şey değildir. Her gün Pythago-
 ras'ın "Tanrıyı izle!"⁵⁸ sözünü kulağıma fısıldıyor, düşünce-
 lerime işliyordun. Tanrıya benzememi sağlayacak bir mü-

145 excellentiam componebas ut consimilem deo
 faceres. Praeterea penetral innocens domus,
 honestissimorum coetus amicorum, socer etiam
 sanctus et aequae ac tu ipsa reverendus ab omni
 nos huius criminis suspitione defendunt. Sed, o
 150 nefas, illi vero de te tanti criminis fidem capiunt
 atque hoc ipso videbimur affines fuisse maleficio,
 quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti
 moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi tuam
 profuisse reverentiam nisi ultro tu mea potius
 offensione lacereris. At vero hic etiam nostris
 155 malis cumulus accedit, quod existimatio
 plurimorum non rerum merita sed fortunae
 spectat eventum eaque tantum iudicat esse
 provisa quae felicitas commendaverit. Quo fit ut
 existimatio bona prima omnium deserat infelices.
 160 Qui nunc populi rumores, quam dissonae
 multiplicesque sententiae, piget reminisci. Hoc
 tantum dixerim ultimam esse adversae fortunae
 sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen
 affingitur, quae perferunt meruisse creduntur. Et
 ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus
 165 exutus, existimatione foedatus ob beneficium
 supplicium tuli.

Videre autem videor nefarias sceleratorum
 officinas gaudio laetitiaque fluitantes,
 perditissimum quemque novis delationum

kemmelliğe erişmem için beni yoğururken, aşağılık ruhlu
 145 kimselerden⁵⁹ yardım istemek bana yakışmazdı. Ayrıca bir
 masumiyet tapınağı olan evim, ailemin namusluluğu,
 onurlu insanlardan oluşan dost topluluğum, senin kadar
 saygıya layık ve kutsal bir insan olan kayınpederim⁶⁰ be-
 nim böyle bir suçu işlediğime dair bütün kuşkuları zaten
 ortadan kaldırır. Ama, ah ne günah, düşmanlarım senin
 150 adını ağızlarına alıp o iğrenç ithamlarını haklı kılıyorlar.
 Bu yüzden ben de bu büyük kötülüğün suç ortağı olmuş
 oluyorum. Ne de olsa senin öğretilerinle demlendim, er-
 demlerinle yetiştim. Demek ki sana duyduğum derin say-
 gı sadece bana büyük bir yarar sağlamakla kalmadı, bir de
 masum olduğun halde benim işlemiş olduğum bir kabahat
 yüzünden sen belaya battın. Ama içine düştüğüm bu fela-
 155 keti kat kat arttıran neden, birçoklarının meselenin özüne
 göre değil de, onun rastlantısal sonucuna göre yargıda bu-
 lunmaları ve sadece şansın onayını alan şeylerin iyi olaca-
 ğını düşünmeleri oldu. Bu durumda, demek ki şanssız in-
 sanlar iyi düşünceleriyle daha baştan kaybediyorlar. Nasıl
 160 dedikodular yayılmıştır halk arasında şimdi, ne kadar zıt
 ve farklı farklı düşünce dolanıyordur; bunları aklıma ge-
 tirmek canımı öyle sıkıyor ki! Sadece bir tek şey söylemek
 isterim: Talihsizliğin en ağır yükü, zavallı insanlar bir suç-
 tan mahkûm edildiğinde, çektikleri her türlü cefaya layık
 olarak görülmeleridir. İşte ben, bütün mülkünü yitirmiş,
 165 bütün rütbeleri çıkarılmış, şöhreti karalanmış, yaptığı iyi-
 likler yüzünden cezalandırılmış bir haldeyim.

Öte yandan bana öyle geliyor ki, hainler sürüsü günah
 kokan işliklerinde sevinç seline kapılmış giderken, içlerin-

170 fraudibus imminentem, iacere bonos nostri
 discriminis terrore prostratos, flagitiosum
 quemque ad audendum quidem facinus
 impunitate, ad efficiendum vero praemiis
 incitari, insontes autem non modo securitate
 verum ipsa etiam defensione privatos. Itaque
 libet exclamare:

V

O stelliferi conditor orbis
 Qui perpetuo nixus solio
 Rapido caelum turbine versas
 Legemque pati sidera cogis,
 5 Ut nunc pleno lucida cornu
 Totis fratris obvia flammis
 Condat stellas luna minores,
 Nunc obscuro pallida cornu
 Phoeboprorior lumina perdat,
 10 Et qui primae tempore noctis
 Agit argentes Hesperos ortus,
 Solitas iterum mutet habenas
 Phoebi pallens Lucifer ortu.
 Tu frondifluae frigore brumae
 15 Stringis lucem breviora mora:
 Tu cum fervida venerit aestas,
 Agiles nocti dividis horas.
 Tua vis varium temperat annum,
 Ut quas Boreae spiritus aufert

de en gözü dönmüşler yepyeni haksız suçlamalarla tehdit-
 170 ler savururken, dürüst insanlar başıma gelen felaketten
 dehşete düşüp yerlere serildiler. Görüyorum ki, namus-
 suzlar hiçbir ceza korkusu olmaksızın her türlü adiliğe cü-
 ret ederken ve bunları yaptıklarında ödüllere boğulurken,
 masumların hiçbir güvencesi, hatta hiçbir savunma hakla-
 rı kalmamış. Bu yüzden şu yakarıma kulak ver:

5⁶¹

Yıldızlı kürenin yaratıcısı,⁶²
 kurulmuşsun sonsuz tahtına yücelerde,
 hortum gibi hızla döndürürsün göğü,
 her bir yıldıza yasaya uymasını buyurursun.

- 5 Bir sözünle parlar boynuzuyla dolunay,⁶³
 kardeşinin tüm ışığını yansıtır,⁶⁴
 küçük yıldızlara gölge olur;
 bir sözünle soldurur boynuzunu, söner,
 yaklaştıkça Phoebus'a, ışığını karartır.⁶⁵
- 10 Gece çöker çökmez Hesperus⁶⁶ yükselir serin serin,
 tuttuğu dizginleri değiştirir sonra yeniden,
 Güneşin ilk ışıklarıyla sararır, Lucifer olur birden.⁶⁷
 Kışın ayazıyla soyunduğunda ağaçlar yapraklarından,
 15 buyruğunla, kısalır günler,
 yaz gelip çattı mı alev alev,
 geceye buyurursun, çabucak kaçıp gider saatler.
 Senin gücünle düzenlenir yılda mevsimler,

- 20 Revehat mites Zephyrus frondes,
Quaeque Arcturus semina vidit
Sirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linqvit propriae stationis opus.
- 25 Omnia certo fine gubernans
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? Premit insontes
- 30 Debita sceleri noxia poena,
At perversi resident celso
Mores solio sanctaque calcant
Iniusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
- 35 Clara tenebris iustusque tulit
Crimen iniqui.
Nil periuria, nil nocet ipsis
Fraus mendaci compta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
- 40 Quos innumeri metuunt populi
Summos gaudet subdere reges.
O iam miseras respice terras,
Quisquis rerum foedera nectis!
Operis tanti pars non vilis
- 45 Homines quatimur fortunae salo.

Boreas'ın uçurduğu yapraklar,⁶⁸

20 Ilık Zephyrus'un soluğunda geri döner.⁶⁹

İlkin Arcturus'un ektiği tohumlar,⁷⁰

boy boy başak olur Sirius sıcağıyla.⁷¹

Hiçbir şey kaçamaz bir an bile yasandan,
yerleşti mi menziline, yüzüstü bırakıp gidemez.

25 Her şeyi sen yönetirsin, kendi sınırı içinde,

İnsanın işlerine karışmazsın yalnız,

yönetici olarak sınırlar koyarsın ölçüsünce.

Yoksa nasıl o güvenilmez Kader,

fırl fırl döndürsün bunca yaşamı?⁷²

Günahkâr hak etmişken cezaları,

niçin boca etsin masumlara?

30 Ahlâksızlık tutmuş yücelerdeki tahtları,⁷³

kutsal boyunları almış ayakları altına,

tekmeleyip incitiyor haksızca.

35 Işıl ıslı erdemi örtmüş karanlıklar gölgeleriyle,

adil insan, adaletsizin suçunu çekmekte.

Ne yalan yere ettikleri yeminlerden cefa çekerler,

ne de yalana buladıkları sahtekârlıklardan.

Güçlerini sergileme fırsatı yakaladıkları anda,

40 keyifle boyunduruğa vururlar o en yüce kralları,

binlerce insanın yüreğine dehşet salan.

Doğayı sevgiyle ilmek ilmek ören sen,

ah, artık bir baksan şu zavallı aleme!

Bu kadar büyük eserin değersiz bir parçası değiliz ki biz

insanlar,

45 oysa savrulup duruyoruz kader denizinde.

Rapidos, rector, comprime fluctus
 Et quo caelum regis immensum
 Firma stabiles foedere terras.

V

Haec ubi continuato dolore delatravi, illa
 vultu placido nihilque meis questibus mota: "Cum
 te," inquit, "maestum lacrimantemque vidissem
 ilico miserum exsulemque cognovi. Sed quam id
 5 longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset
 oratio, nesciebam. Sed tu quam procul a patria
 non quidem pulsus es sed aberrasti; ac si te
 pulsum existimari mavis, te potius ipse pepulisti.
 Nam id quidem de te numquam cuiquam fas
 10 fuisset. Si enim cuius oriundo sis patriae
 reminiscare, non uti Atheniensium quondam
 multitudinis imperio regitur, sed

εἰς κόλρανός ἐστιν, εἰς βασιλεύς

qui frequentia civium non depulsione laetetur;
 cuius agi frenis atque obtemperare iustitiae
 15 libertas est. An ignoras illam tuae civitatis
 antiquissimam legem, qua sanctum est ei ius
 exsulare non esse quisquis in ea sedem fundare
 maluerit? Nam qui vallo eius ac munimine
 continetur, nullus metus est ne exsul esse
 mereatur. At quisquis inhabitare eam velle
 20 desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non

Ey yöneticim, bu vahşi dalgaları durdur,
huzura kavuştur dünyamızı,
koskoca gökyüzünü yönettiğin o sarsılmaz yasanla!"

5

Bir türlü sönmeyen acımla söylediğim bu yakarıları sakin bir ifadeyle dinleyen ve bunca şikayetime rağmen sessizliğini bozmayan Felsefe, sonunda şöyle dedi: "İlkin seni yas tutup ağlarken görünce, doğrusu acınacak halde bir sürgün yaşadığını sanmıştım. Hatta başından geçenleri kendin anlatmasaydın, bunun bir sürgünden ne kadar uzak olduğunu bilemeyecektim. Meğer sen yurdundan bu kadar uzaklara sürülmemişsin de, yoldan sapmışsın."⁷⁴ İlle de kendine sürgün denilmesini istiyorsan, sen zaten kendi kendini sürgün etmişsin. Çünkü bunu ancak kendin yapabiliirdin, başkası değil. Doğduğun yurdunu anımsayacak olursan, eskiden Atina'da olduğu gibi, bir grup tarafından yönetilmediğini anlarsın. Onun sadece,

*bir efendisi, sadece bir kralı var*⁷⁵

ve yurttaşlarını etrafına toplamak istiyor, uzaklaştırmak değil. Onun yönetiminde olmak ve onun adaletine boyun eğmek en büyük özgürlüktür. Yoksa kentinin o en eski yasasından bihaber misin, hani evini oraya kurmak isteyen kim olursa, sürgüne gönderilmemesini buyuran yasadan?⁷⁶ Onun kalesine sığınan ve surlarıyla korunan kişinin sürgün edilmeyi hak ettiğini düşünmemesi ve bundan korkmaması gerekir. Ama kim orada oturmayı istemekten vazgeçerse, aynı şekilde bu hakkından da vazgeçmelidir.

tam me loci huius quam tua facies movet nec
 bibliothecae potius comptos ebore ac vitro
 parietes quam tuae mentis sedem requiro, in qua
 non libros sed id quod libris pretium facit,
 25 librorum quondam meorum sententias collocavi.
 Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis
 vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi
 pauca dixisti. De obiectorum tibi vel honestate
 vel falsitate cunctis nota memorasti. De
 sceleribus fraudibusque delatorum recte tu
 30 quidem strictim attingendum putasti, quod ea
 melius uberiusque recognoscentis omnia vulgi
 ore celebrentur. Increpuisti etiam vehementer
 iniusti factum senatus. De nostra etiam
 criminatione doluisti, laesae quoque opinionis
 35 damna flevisisti. Postremus adversum fortunam
 dolor incanduit conquestusque non aequa meritis
 praemia pensari, in extremo musae saevientis,
 uti quae caelum terras quoque pax regeret, vota
 posuisti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum
 tumultus incubuit diversumque te dolor ira
 40 maeror distrahunt, uti nunc mentis es, nondum
 te validiora remedia contingunt. Itaque
 lenioribus paulisper utemur, ut quae in tumorem
 perturbationibus influentibus induruerunt, ad
 acrioris vim medicaminis recipiendam tactu
 blandiore mollescant.

Bu yüzden bulunduğun yerin görüntüsü, cidden şu senin görüntün kadar rahatsız etmedi beni. Ben senin fildişi süslerle donatılmış billur duvarlarla kaplı kütüphaneni değil, zihninin evini arıyorum; çünkü ben oraya kitaplar değil, o kitapları değerli kılan şeyi, eski kitaplarımdaki düşünceleri yerleştirmiştım. Toplum yararına yaptıkların gerçekten de doğru işler, ama başarılarının sayısına bakılacak olursa az bile söyledin. Sana yapılan suçlamaların doğruluğunu ya da yanlışlığını bütün âlem biliyor. Seni suçlayan insanların işlediği günahların ve yaptığı hilekârlıkların aslında haklı olarak çok fazla üstünde durmadın; çünkü zaten bunlar her şeyden haberi olan halkın dilinde bol bol ve hak ettikleri şekilde konuşulup duruyor. *Senatusun* haksız eyleminden dem vurdun sertçe. Bana kara çalmalarına da çok üzüldün ve adımın kirletilip mahkûm edildiğine hayıflandın. En son olarak acı içinde kadere estin savurdun ve yaptığın iyiliklerin hak ettiği ödüllerle değerlendirilmediğine veryansın ettin. Can yakıcı şiirinin son dizelelerinde, göğe hâkim olan barışın, yeryüzüne de hâkim olması için yakardın. Bunca hastalığın yarattığı kasırgayla yere savrulduğundan, acın başka, öfken başka, kederin ise bambaşka yerlere çekip sürüklediğinden seni, zihnin bu haldeyken şu an etkili bir ilaç alamazsın henüz.” Bu yüzden bir süre hafif etkisi olan ilaçlardan yararlanacağım; öyle ki o heyecan fırtınalarıyla iyice şişip sertleşen yaran, şefkatli dokunuşlarla yumuşayacak ve kendisini daha güçlü ilaçları almaya hazırlayacak.

VI

- Cum Phoebi radiis grave
Cancris sidus inaestuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
5 Elusus Cereris fide
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas
Cum saevis aquilonibus
10 Stridens campus inhorruit,
Nec quaeras avida manu
Vernos stringere palmites
Uvis si libeat frui;
Autumno potius sua
15 Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis deus
Nec quas ipse cohercuit
Misceri patitur vices.
20 Sic quod praecipiti via
Certum deserit ordinem
Laetos non habet exitus.

VI

Primum igitur paterisne me pauculis
rogationibus statum tuae mentis attingere atque
temptare, ut qui modus sit tuae curationis

Güneş'in ışınları yakıp kavurduğunda ortalığı,⁷⁹

Yengeç burcu yandığında cayıır cayıır,⁸⁰

Ayak direyen sabanın geçtiği yere ekerse insan bir yığın
tohumu,⁸¹

5 Ceres'in güvenini sarsmış olur,⁸²

sonra palamut toplar meşelerden.⁸³

Menekşe dereceğin mor çayırlar sakın arama,

kuzeyden esen vahşi rüzgârlar altında.⁸⁴

10 ovalar inleyip ürperdiğinde,

Üzüm yemek istersen,

sakın budama vahşi elinle asma filizlerini baharda,

15 çünkü Bacchus toplar armağanlarını daha çok sonbaharda.

Tanrı vermiştir yapması gereken işi her mevsime,

Yasaya bağladığı sıranın bozulmasına asla izin vermez.⁸⁵

20 Aceleyle yola çıkıp bozdun mu asıl düzeni,

sonun mutlu olmaz o zaman.

"O halde, öncelikle seni nasıl tedavi edeceğimi anlamam için, birkaç soru sorup zihnine dokunmama ve ne halde olduğunu görmeme izin verecek misin?" "İstedigini

intellegam? "Tu vero arbitrato," inquam, "tuo quae
 5 voles ut responsurum rogato." Tum illa: "Huncine,"
 inquit, "mundum temerariis agi fortuitisque
 casibus putas an ullum credis ei regimen inesse
 rationis?" "Atqui," inquam, "nullo existimaverim
 modo ut fortuita temeritate tam certa
 10 moveantur, verum operi suo conditorem
 praesidere deum scio nec umquam fuerit dies qui
 me ab hac sententiae veritate depellat."

"Ita est," inquit; "Nam id etiam paulo ante
 cecinisti, hominesque tantum divinae exsortes
 curae esse deplorasti. Nam de caeteris quin
 15 ratione regerentur nihil movebare. Papae autem!
 Vehementer admiror cur in tam salubri sententia
 locatus aegrotas. Verum altius perscrutemur;
 nescio quid abesse coniecto.

Sed dic mihi, quoniam <a> deo mundum regi
 non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur
 20 advertis?" "Vix," inquam, "rogationis tuae
 sententiam nosco, nedum ad inquisita respondere
 queam." "Num me," inquit, "fefellit abesse aliquid,
 per quod, uelut hiantis valli robore in animum
 tuum perturbationum morbus inrepserit? Sed dic
 25 mihi, meministine, quis sit rerum finis, quoque
 totius naturae tendat intentio?" "Audieram,
 inquam, sed memoriam maeror hebetavit." "Atqui
 scis unde cuncta processerint." "Novi," inquam,
 deumque esse respondi. "Et qui fieri potest ut

sor," dedim, "sorduğuna yanıt vereceğim." Bunun üzerine

- 5 Felsefe şöyle sordu: "Dünyanın gelişigüzel ve rastlantısal nedenlere göre mi yönetildiğini düşünüyorsun, yoksa aklın dümende olduğuna mı inanıyorsun?" "Bu kadar düzgün bir işleyişin kör bir raslantının eseri olduğuna hiç inanmamışımdır. Tanrının yaratıcı olarak eserinin başında
10 olduğunu biliyorum ve hiçbir gün bu düşüncemin doğruluğundan kuşku duymayacağım."

- "İşte bu!" dedi Felsefe, "Zaten bunu az önce söylediğin şiirinde de belirttin ve tanrısal himayeden sadece insanların mahrum bırakıldığına hayıflandın. Başka her şeyin
15 akılla yönetildiğinden hiç kuşku duymadın. Ne tuhaf! Bu kadar sağlıklı düşünen birinin, bunca hastalığı nasıl barındırdığına doğrusu çok şaşırdım. Biraz daha derine inmeliyim. Herhalde bazı şeylerde bir kopukluk var.

- Söyle bakalım, dünyayı Tanrının yönettiğinden kuşku duymadığına göre, dizginleri nasıl elinde tuttuğunu biliyor musun?" "Bu sorunun yanıtını tam olarak bilmiyorum, henüz sana tatmin edici bir yanıt veremeyeceğim." "Bir şeylerin kopuk olduğunu söylerken, hiç yanılmamışım bak!" dedi Felsefe, "işte bu aralıktan, adeta kalenin duvarında açılan bir yarıktan sızar gibi, karmaşık düşüncelerin yarattığı illet zihnine akmakta! Ama yine de sen şu soruma
25 yanıt ver: Şeylerin amacının ne olduğunu, doğanın bütün düzeninin kendisine aktığı son amacın ne olduğunu anımsıyor musun?" "Duymuştum, ama çektiğim üzüntü zihnim i dumura uğrattı." "Yine de her şeyin başlangıcının nereden kaynaklandığını biliyorsundur." "Biliyorum," dedim ve "Tanrıdan" diye yanıtladım. "Başlangıcı bildiğin halde,

30 principio cognito quis sit rerum finis ignores?
Verum hi perturbationum mores, ea valentia est,
ut movere quidem loco hominem possint,
convellere autem sibique totum extirpare non
possint.

Sed hoc quoque respondeas velim, hominemne
te esse meministi?" "Quidni," inquam,
35 "meminerim?" "Quid igitur homo sit poterisne
proferre?" "Hocine interrogas an esse me sciam
rationale animal atque mortale? Scio, et id me
esse confiteor." Et illa: "Nihilne aliud te esse
novisti?" "Nihil."

"Iam scio," inquit, "morbi tui aliam vel
40 maximam causam quid ipse sis nosse desisti.
Quare plenissime vel aegritudinis tuae rationem
vel aditum reconciliandae sospitatis inveni. Nam
quoniam tui oblivione confunderis, et exsulem te
et exspoliatum propriis bonis esse doluisti.
45 Quoniam vero quis sit rerum finis ignoras,
nequam homines atque nefarios potentes
felicesque arbitraris. Quoniam vero quibus
gubernaculis mundus regatur oblitus es, has
fortunarum vices aestimas sine rectore fluitare—
magnae non ad morbum modo, verum ad
50 interitum quoque causae. Sed sospitatis auctori
grates quod te nondum totum natura destituit.
Habemus maximum tuae fomitem salutis veram
de mundi gubernatione sententiam, quod eam

nasıl sonu bilemezsin? Düşünce dalgalanmalarının doğal sonucudur bu! Yine de bunlar bir insanı yerinden oynatabilecek güce sahip oldukları halde, onu sökülüp kökünü kurutamazlar.

"Ama şu soruyu da yanıtlamanı isterim: İnsan olduğunu anımsıyor musun?" "Niçin anımsamayayım ki?" dedim, "Elbette anımsıyorum." "O halde, insan nedir? Tanımlayabilir misin?" "Yoksa benim akıl sahibi, ölümlü bir canlı olduğumu bilip bilmediğimi mi öğrenmek istiyorsun? Bunu biliyorum ve böyle olduğumu açıkça söylüyorum." Bunun üzerine Felsefe şöyle sordu: "Senin ne olduğuna ilişkin başka hiç mi bir şey bilmiyorsun?" "Hayır, başka hiçbir şey bilmiyorum."

"Şimdi hastalığının diğer bir nedenini, hatta belki de en önemlisini anlamış bulunuyorum. Sen kim olduğunu tanımaktan vazgeçmişsin. İşte şimdi senin hastalığının şeklini ve sağlığına yeniden kavuşturmanın yolunu tam olarak keşfettim. Kendini unutmam zihnini allak bullak etmiş. Bu yüzden sürgünde olmaktan ve bütün sahip olduklarını yitirmiş olmaktan acı çekiyorsun. Şeylerin amacının ne olduğunu gerçekten bilmediğinden, değersiz ve günahkâr insanların, güç sahibi ve mutlu kimseler olduğunu sanıyorsun. Gerçekten dünyanın hangi dizginlerle yönetildiğini unuttuğun için, kaderindeki bu değişimlerin başında bir yöneticisi olmadan akıp gittiğini düşünüyorsun. Bunlar çok ciddi belirtilerdir, adamı sadece hasta etmekle kal-

maz, öldürür bile! Ama sen yine de sağlığını sana bağışlayana minnet duy, çünkü doğan seni henüz tamamen yüzüstü bırakmadı. Kurtuluşun için elimizdeki tek etkili ki-

non casuum temeritati sed divinae rationi
 subditam credis. Nihil igitur pertimescas;
 55 iam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor
 illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis
 nondum tempus est, et eam mentium constat
 esse naturam ut quotiens abiecerint veras, falsis
 opinionibus induantur, ex quibus orta
 perturbationum caligo verum illum
 60 confundit intuitum, hanc paulisper lenibus
 mediocribusque fomentis attenuare temptabo, ut
 dimotis fallacium affectionum tenebris
 splendorem verae lucis possis agnoscere.

VII

Nubibus atris
 Condita nullum
 Fundere possunt
 Sidera lumen.
 5 Si mare volvens
 Turbidus Auster
 misceat aestum,
 Vitrea dudum
 Parque serenis
 10 Unda diebus
 Mox resoluta
 Sordida caeno
 Visibus obstat.
 Quique vagatur
 15 Montibus altis

- vılcım, dünyanın yönetimine ilişkin doğru bir düşüncenin olması; çünkü dünyanın dümeninin kör bir rastlantıya değil, tanrısal akla bağlı olduğuna inanıyorsun. Bu yüzden,
- 55 hiç korkma! Bu küçücük kıvılcımdan, diri bir ateş⁸⁶ yükselecektir. Ama henüz güçlü ilaçlar alma vakti gelmedi. İnsan zihninin doğasına göre, gerçek düşünceleri savurup yanlış düşüncelere sarılınca, gerçek görüşü engelleyen zihinsel bir karmaşa bulutu yükselir. Bir süre yumuşacık ve
- 60 hafifçe dokunuşlarla bu bulutu dağıtmaya çalışacağım ve sahte heyecanların yarattığı karanlık dağıldığında, sen de gerçek ışığın parlaklığını algılayabileceksin.”

7°

Kara bulutlar
örtmüş yıldızları,
hiç ışık sızdırmıyorlar.
Vahşi Auster esip⁸⁸

- 5 şöyle bir döndürürse koca denizi,
kudurtup çalkalarsa dalgaları,
deminki o cam gibi parlak,
- 10 gün kadar berrak sular,
karanır dipte çözülen çamurla,
donuklaşır artık kendisine bakana.
- 15 Yüce dağlardan
akıp giden bir nehir, •

- Defluus amnis,
 Saepe resistit
 Rupe soluti
 Obice saxi.
 20 Tu quoque si vis
 Lumine claro
 Cernere verum,
 Tramite recto
 Carpere callem:
 25 Gaudia pelle,
 Pelle timorem
 Spemque fugato
 Nec dolor adsit.
 Nubila mens est
 30 Vincetaque frenis
 Haec ubi regnant.

olduğu yerde kalakalır bazen,
uçurumdan kopup yuvarlanan
bir kaya yüzünden.

20 Sen de seyretmek istersen eğer,
berrak bir ışıkla
olduğu gibi gerçeği,
çık çakıllı patikadan
doğru yolu izle!

25 Boş sevinçlerinden soyun,
soyun korkularından.
Umudunu kov,
acıyı yanına yaklaştırma!
Zihnini bulutlanır,

30 zincirlere vurulur
bir kez buyruğuna girersen bu duyguların!

LIBER II

I

Post haec paulisper obticuit atque ubi
attentionem meam modesta taciturnitate collegit
sic exorsa est: "Si penitus aegritudinis tuae causas
habitumque cognovi, fortunae prioris affectu
5 desiderioque tabescis. Ea tantum animi tui sicuti
tu tibi fingis mutata pervertit. Intellego
multiformes illius prodigii fucos et eo usque cum
his quos eludere nititur blandissimam
familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat
quos insperata reliquerit. Cuius si naturam,
10 mores ac meritum reminiscare, nec habuisse te in
ea pulchrum aliquid nec amisisse cognosces, sed
ut arbitror haud multum tibi haec in memoriam
revocare laboraverim. Solebas enim praesentem
quoque, blandientem quoque virilibus incessere
15 verbis eamque de nostro adyto prolatis
insectabare sententiis. Verum omnis subita
mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu
contingit animorum; sic factum est ut tu quoque
paulisper a tua tranquillitate descisceres. Sed
tempus est haurire te aliquid ac degustare molle
20 atque iucundum, quod ad interiora transmissum
validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur
Rhetoricae suadela dulcedinis, quae tum tantum

2. Kitap

1

Felsefe bunları söyleyip bir süre sessiz kaldı. Onun bu kendi halindeki suskunluğunun dikkatimi çektiğini anlayınca, konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü: "Hastalığının sebeplerini ve doğasını tam olarak doğru anladıysam, önceki kaderinin acısıyla ve özlemiyle için için eriyorsun. Sadece kaderinin değişmesi —üstelik sen böyle sanıyorsun— senin zihnini alt üst etmiş. O tuhaf tanrıçanın⁸⁹ türlü oyunlarını çok iyi bilirim.⁹⁰ Özellikle aldatmayı kafasına koyduğu kişilere tatlı dille, dostça yaklaşıyor görürtür, sonra hiç beklenmedik bir anda onları yüzüstü bırakır ve dayanılmaz acılara sevkeder. Onun kim olduğunu, huyunu ve değerini anımsarsan, onda senin hoşuna gidecek bir şeyin bulunmadığını ya da hiçbir şeyi yitirmedeğini anlarsın. Aslına bakarsan, bunları sana anımsatmak için pek öyle çaba sarfedeceğimi de sanmıyorum. Çünkü kaderin seninle birlikteyken ve sana dost görünüyorken, küçümseyici bir dille zaten ona saldırmış ve benim kutsal tapınağımdan⁹¹ edindiğin düşüncelerle peşini bırakmamıştın. Ama koşullar ne zaman aniden değişse, zihinde büyük dalgalanmalar yaratmadan bırakmaz. Bu yüzden sen bile bir süre serinkanlılığını yitirdin. İşte şimdi hafif ve tadından hoşlanacağın bir ilaç alıp içmenin tam sırası! Bir kez iliklerine işledi mi bu ilaç, seni çok daha güçlülerine hazırlar. Öyleyse şimdi tatlı Retorik'in ikna edici gücünden yararlanayım.⁹²

recto calle procedit, cum nostra instituta non
deserit cumque hac Musica laris nostri vernacula
25 nunc leviores nunc graviore modos succinat.

Quid est igitur o homo quod te in maestitiam
luctumque deiecit? Nouum, credo, aliquid
inusitatumque vidisti Tu fortunam putas erga te
esse mutatam; erras. Hi semper eius mores sunt,
30 ista natura. Servavit circa te propriam potius in
ipsa sui mutabilitate constantiam; talis erat cum
blandiebatur, cum tibi falsae illecebris felicitatis
alluderet. Deprehendisti caeci numinis ambiguos
vultus. Quae sese adhuc velat aliis, tota tibi
35 prorsus innotuit. Si probas, utere moribus; ne
queraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne atque
abice perniciose ludentem. Nam quae nunc tibi
est tanti causa maeroris, haec eadem
tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te
40 quam non relicturam nemo umquam poterit esse
securus. An vero tu pretiosam aestimas abituram
felicitatem? Et cara tibi est fortuna nec praesens
manendi fida et cum discesserit allatura
maerorem? Quod si nec ex arbitrio retineri potest
et calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax
45 quam futurae quoddam calamitatis indicium?
Neque enim quod ante oculos situm est suffecerit
intueri; rerum exitus prudentia metitur
eademque in alterutro mutabilitas nec
formidandas fortunae minas nec exoptandas facit

O benim öğretilerimden ayrılmadıkça, dosdoğru yolundan gider. Bir de bazen sevinçli, bazen hüzünlü ezgileriyle, şu bizim evin yerli hizmetçisi Müzik de eşlik etsin kendisine bakalım!⁹³

Ey ölümlü insan, seni böyle hüzne, kedere boğan ne? Bana öyle geliyor ki, yeni ve alışılmamış bir şeyle karşılaşıyorsun. Kaderin sana karşı değiştiğini sanıyorsun, ama yanılıyorsun. O hep böyle yapar, doğası böyle onun. Senin işlerini, kendine özgü sadakatini yansıtan değişebilirliğiyle yürütmüştür. Seni aldatırken de aynıydı, sahte mutlulukların büyüyle seni baştan çıkartırken de. Sen şimdi bu kör tanrıçanın ikiye bölünmüşlüğüne yaşıyorsun.⁹⁴ Hâlâ gerçek kimliğini başkalarından saklarken, sana kendisini olduğu gibi gösterdi. Onu onaylıyorsan, davranış şekline uymaya çalış ve şikayet etme. Hainliğinden dehşete kapılıyorsan, onu küçümse ve öldürücü oyunlarını oynarken at başından kurtul. Şimdi bunca üzüntüye boğulmana neden olan talihsizlik, kesinlikle huzura ermenin de kaynağı olacak. Çünkü o seni terk etti ve hiç kimse onun tarafından terk edilmedikçe asla güvende sayılmaz. Yitireceğin mutluluğunun değerli olduğunu mu düşünüyorsun? Yanında kalacağına güvenemeyeceğin, gidişinde de seni üzecek olan kaderin varlığı senin için değerli mi? Bizim istediğimiz şekilde kalamıyorsa, yüzüstü bırakıp gittiği insanları perişan hale getirebiliyorsa, o dönük kader gelecekteki felaketin sadece bir işareti değil de nedir? Gözlerimizin önünde durmasına bakmak yeterli değildir. Bilgelik gelecekteki olayların sonucunu değerlendirir. Kaderin ikili yön değiştirmesi, onun tehditlerini korkulacak bir şey olmaktan çıkardığı

50 esse blanditias. Postremo aequo animo toleres
 oportet quicquid intra fortunae aream geritur
 cum semel iugo eius colla submiseris. Quod si
 manendi abeundique scribere legem velis ei
 quam tu tibi dominam sponte legisti, nonne
 iniurius fueris et impatientia sortem exacerbes
 55 quam permutare non possis? Si ventis vela
 committeres, non quo voluntas peteret sed quo
 flatus impellerent, promoveres; si arvis semina
 crederes, feraces inter se annos sterilesque
 pensares. Fortunae te regendum dedisti; dominae
 60 moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis
 rotae impetum retinere conaris? At, omnium
 mortalium stolidissime, si manere incipit fors
 esse desistit.

I

Haec cum superba verterit vices dextra
 Et aestuantis more fertur Euripi,
 Dudum tremendos saeva proterit reges
 Humilemque victi sublevat fallax vultum
 5 Non illa miseros audit aut curat fletus
 Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
 Sic illa ludit, sic suas probat vires
 Magnumque suis demonstrat ostentum, si quis
 Visatur una stratus ac felix hora.

- 50 gibi, akıl çelmelerini de istenecek şeyler olmaktan çıkarır. Sonuçta bir kez boynunu onun boyunduruğuna geçirmişsen, kaderin oyun sahasında ne oynanırsa oynansın, olayları serinkanlılıkla⁹⁵ karşılamam gerekir. İsteyerek kendine efendi olarak seçtiğin birine,⁹⁶ ne kadar süre kalacağını ve ne zaman gideceğini belirten kurallar yazmış olsan, doğru bir iş yapmış olur musun? Böylece payına düşeni, değiştiremeyeceğine göre, daha da dayanılmaz hale getirmiş olmaz mısın? Yelkenlerini rüzgâra vermek istersen, istediğin yere değil, rüzgârın onları sürüklediği yere gitmek zorunda kalırsın. Aynı şekilde, tarlalarına tohum atıyorsan, bereketli bir yıl kadar bereketsiz bir yıla da hazır olmalısın. Sen dizginlerini kaderin eline vermişsin; o zaman hanımının huyuna razı olmalısın. Yoksa dönen tekerleğinin⁹⁷ dönmesini mi engellemeye çalışıyorsun? Ey ölümlülerin en budalası, o dönmeyi durdurursa, kaderin olmayı da durdurur.

1

Döndürdüğünde tekeri Kader'in kibirli eli,
köpüre köpüre akan Euripus gibi çeker götürür seni,⁹⁸
bir zamanlar dehşet salan vahşi kralları bile alaşağı eder,
sefil bir esirin başını ise göğe çıkarır.

- 5 Gözyaşları döken zavallıları işitmez, hiç kaygı duymaz,
dahası, sebep olduğu acılara güler geçer.
İşte böyle eğlenir, böyle kanıtlar gücünü,
bütün görkemini böyle sunar,
darmadağan ettiği adamı bir anda mutlu kılar.

II

Vellem autem pauca tecum fortunae ipsius
verbis agitare. Tu igitur an ius postulet
animadverti. 'Quid tu, homo, ream me cotidianis
agis querelis? Quam tibi fecimus iniuriam? Quae
5 tibi tua detraximus bona? Quovis iudice de opum
dignitatumque mecum possessione contende. Et
si cuiusquam mortalium proprium quid horum
esse monstraveris, ego iam tua fuisse quae
repetis, sponte concedam.

Cum te matris utero natura produxit, nudum
10 rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus
fovi et quod te nunc impatientem nostri facit,
favore prona indulgentius educavi, omnium quae
mei iuris sunt affluentia et splendore circumdedi.
Nunc mihi retrahere manum libet. Habes gratiam
15 velut usus alienis, non habes ius querelae
tamquam prorsus tua perdideris. Quid igitur
ingemiscis? Nulla tibi a nobis est allata violentia.
Opes honores caeteraque talium mei sunt iuris.
Dominam famulae cognoscunt; mecum veniunt,
20 me abeunte discedunt. Audacter adfirmem, si tua
forent quae amissa conquereris, nullo modo
perdidisses. An ego sola meum ius exercere
prohibebor? Licet caelo proferre lucidos dies
eosdemque tenebrosis noctibus condere. Licet
anno terrae vultum nunc floribus frugibusque

Ama seni kaderin kendi sözleriyle⁹⁹ bir süre baş başa bırakmak isterim. Talep ettiklerinde haklı mı, değil mi, bir düşün: “Ey ölümlü, ne diye sürekli yakınarak beni rahatsız ediyorsun? Sana ne zarar verdim? Sana ait olan neyi
5 senden çaldım? Sahip olduğun servet ve mevkiler için çık tartış benimle, istediğin bir hakim önünde. Bütün bunların bir ölümlünün mülkünde olduğunu kanıtlayabilirsen, o zaman senin olup da geri vermemi istediğin ne varsa, sana seve seve bahşedeceğim.

Doğa seni annenin rahminden yarattığında, seni çıplak
10 ve hiçbir şeyin yokken aldım ve benim kaynaklarımla besledim. Seni şımartacak şekilde üstüne düştüm —senin bana böylesine kızmanın nedeni işte bu!— ve pohpohlayarak yetiştirdim. Benim yetkimdeki her şeyin en bereketlisi ve en görkemlisiyle donattım seni. Şimdi canım senden el çekmek istiyor. Başkasına ait olanları kullandığın için min-
15 net duymalısın. Tamamen sana ait şeyleri kaybetmişsin gibi, şikayet etmeye hakkın yok ki! Öyleyse neden sızlanıyorsun? Sana hiç şiddet uygulamadım. Servet, unvanlar ve bunun gibi ne varsa benim yetkimde. Hizmetçi kızlarım¹⁰⁰ hanımefendilerini tanır; benimle gelirler ve ben gidince,
20 onlar da gider. Şunu kesinlikle iddia ediyorum: Kaybettim diye hayıflandığın şeyler sahiden senin olmuş olsaydı onları asla kaybetmezdin. Haklarımı kullanmayı neden yalnızca ben kendime yasaklayayım? Göklere parlak günler getirme ve sonra da karanlık gecelerle onları örtme hakkı veriliyor mademki. Bir yıllık süre içinde yeryüzü çiçekle-

25 redimire, nunc nimbis frigoribusque confundere.
 Ius est mari nunc strato aequore blandiri nunc
 procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad
 constantiam nostris moribus alienam inexpleta
 hominum cupiditas alligabit? Haec nostra vis est,
 30 hunc continuum ludum ludimus; rotam volubili
 orbe versamus, infima summis summa infimis
 mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege
 ne utique cum ludicri mei ratio poscet descendere
 iniuriam putes. An tu mores ignorabas meos?
 Nesciebas Croesum regem Lydorum Cyro paulo
 35 ante formidabilem mox deinde miserandum rogi
 flammis traditum misso caelitus imbre
 defensum? Num te praeterit Paulum Persi regis
 a se capti calamitatibus pias impendisse
 lacrimas? Quid tragoediarum clamor aliud deflet
 nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna
 40 vertentem? Nonne adolescentulus *δοιοῦς πίθους*
τὸν μὲν ἕνα κακῶν τὸν δ' ἕτερον ἐάων in Iovis
 limine iacere didicisti? Quid si uberius de
 bonorum parte sumpsisti? Quid si a te non tota
 discessi? Quid si haec ipsa mei mutabilitas iusta
 45 tibi causa est sperandi meliora? Tamen ne animo
 contabescas et intra commune omnibus regnum
 locatus proprio vivere iure desideres?

25 re, meyvelere bulanıyor, sonra yağmur bulutlarına sarılıp ayaz kesebiliyor. Dupduru sularıyla etrafına gülücükler dağıtırken deniz, bir anda fırtınalarla ve dalgalarla kaşlarını çatabiliyor. Öyleyse insanların doymak bilmez arzusu beni, karakterimle hiç uyuşmayacak şekilde, sadakate mi bağlayacak yani? Bu benim güç kaynağım, sürekli olarak

30 bu oyunu oynuyorum ben. Tekerleği fırıl fırıl döndürüyorum ve aşağıdakileri yukarlara çıkarmaktan, yukarıdakileri aşağılara indirmekten keyif alıyorum. İstiyorsan yukarı çık, ama oynadığım oyunda canım isteyince seni alaşağı etmemi haksızlık olarak görmemen koşuluyla! Yoksa benim huyumu hiç mi bilmiyorsun? Lydialıların kralı Croesus'u¹⁰¹ hiç işitmedin mi? Hani bir zamanlar

35 Cyrus'un¹⁰² korkunç düşmanıyken, bir anda odun yığınlarının¹⁰³ üstündeki ateşlere konduğunda acınacak hale düşen adamı; neyse ki gökten boşalan bir sağanak onun yaşamını kurtarmıştı.¹⁰⁴ Paulus'un,¹⁰⁵ esir aldığı Kral Perses'in¹⁰⁶ başına gelen felaketlere acı acı gözyaşı dökmesini acaba unuttun mu? Trajediler çılglık çılgıca, kaderin nereden eseceği belli olmayan fırınalarıyla yerle bir olan mutlu

40 krallıklar dışında başka neye hayıflanır? Genç bir delikanlıyken daha, Iuppiter'in eşğinde, *birinde iyiliklerin, diğerinde kötülüklerin olduğu iki çömlek* olduğunu öğrenmemiş miydin?¹⁰⁷ Payına düşen iyilikten fazlasını almış olsan ne olur? Seni tamamen terk etmemiş olsam ne olur? Şu benim

45 dönecliğim sana daha iyi şeyleri ümit etmen için haklı bir neden sunsa ne olur? Her şeye rağmen cesaretini yitirme ve bütün insanlar için ortak bir krallıkta yaşarken, sadece kendi yasana göre yaşamayı isteme!

II

- Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat harenas
Aut quot stelliferis edita noctibus
Caelo sidera fulgent
5 Tantas fundat opes nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querellas.
Quamvis vota libens excipiat deus
10 Multi prodigus auri
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil iam parta videntur,
Sed quaesita vorans saeva rapacitas
Alios pandit hiatus.
15 Quae iam praecipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam dives agit qui trepidus gemens
20 Sese credit egentem.'

III

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur,
quid profecto contra hisceres non haberes, aut si
quid est quo querelam tuam iure tuearis,

2

Hızla esen fırtınalardan kuduran bir denizin
savurduğu kum kadar,
ya da bulutsuz gecelerde,
gökte parlayan yıldızlar kadar,¹⁰⁸

- 5 servet dağıtsa Cömertlik,
şu cömert boynuzundan elini hiç çekmeden geri,¹⁰⁹
yine de insan soyu ağlamaktan vazgeçmez,
biçare yakınmalarını sürdürmekten.
Tanrı onların her duasını seve seve kabul etse de,

- 10 altın yağmuruna tutsa da,
yaldızlı unvanlara bulasa da aç gözlerini,
yine de yaranamaz yaptığı iyilikle.
Verileni yutar vahşi doymazlık,
çenelerini yenilerine açar.

- 15 Tatminsiz arzular hiç dizginlenir mi
hiç belli sınırlar altında tutulabilir mi?
Servet aktıkça bol bol,
paraya susuzluk da artar daha çok.
Korkan, acı çeken adam asla zengin olmaz,
20 hep kendisinin yoksul olduğunu sanır.

3

“İşte bu şekilde kader senin karşında kendisini savun-
maya kalksaydı, ağzını açıp da söyleyecek tek kelime bu-
lamazdın. Ama yakınmalarını haklı çıkartacak herhangi

proferas oportet. Dabimus dicendi locum." Tum
 5 ego: "Speciosa quidem ista sunt," inquam,
 "oblitaque rhetoricae ac musicae melle dulcedinis;
 tum tantum cum audiuntur oblectant. Sed
 miseris malorum altior sensus est. Itaque cum
 haec auribus insonare desierint, insitus animum
 10 maeror praegravat." Et illa: "Ita est," inquit;
 "Haec enim nondum morbi tui remedia sed adhuc
 contumacis adversum curationem doloris
 fomenta quaedam sunt. Nam quae in profundum
 sese penetrent, cum tempestivum fuerit
 admovebo. Verumtamen ne te existimari
 15 miserum velis, an numerum modumque tuae
 felicitatis oblitus es?

Taceo quod desolatum parente summorum te
 virorum cura suscepit delectusque in affinitatem
 principum civitatis, quod pretiosissimum
 propinquitatis genus est, prius carus quam
 20 proximus esse coepisti. Quis non te felicissimum
 cum tanto splendore socerorum, cum coniugis
 pudore, tum masculae quoque prolis oportunitate
 praedicavit? Praetereo, libet enim praeterire
 communia, sumptas in adolescentia negatas
 senibus dignitates; ad singularem felicitatis tuae
 25 cumulum venire delectat. Si quis rerum
 mortalium fructus ullum beatitudinis pondus
 habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet
 ingruentium malorum mole deleri, cum duos

bir bahanen varsa şimdi söylemelisin. İşte sana konuşma
 5 fırsatı tanıyorum.” Bunun üzerine ben, “Göz alıcı sözler
 bunlar,” dedim, “balıdan tatlı retorığın ve müziğin sıvasıyla
 sıvanmış, sadece işitildiğinde, anlık hoşı giden. Ama
 acınacak haldeki insanın başına gelen felaketlerin anlaşıl-
 ması daha derin bir duyuş ister. Çünkü bu sözlerin kulak-
 larımızdaki yankısı silindiğinde, dipleri yerleşmiş
 10 keder zihni acımasızca ezer.” Bunun üzerine Felsefe şöyle
 dedi: “Çok haklısın. Bu sözler senin hastalığını henüz te-
 davi edemez. Ama hiçbir tedavi kabul etmeyen şu acını
 dindirmeye belki biraz merhem olur. Zamanı geldiğinde,
 daha derine işleyen bir tedavi uygulayacağım. Her şeye
 rağmen, kendini bir zavallı olarak görmek istemene ne ge-
 15 rek var? Yoksa yaşadığın mutlulukların sayısını ve şeklini
 unuttun mu?

Babanı yitirdiğinde, toplumun en seçkin kişilerince ev-
 latlık edinildiğini, devletin en ileri gelen ailesine damat
 olarak seçildiğini¹¹⁰ ve onlara daha henüz akraba olmadan
 önce akrabalığın en değerli biçimini¹¹¹ yaşayıp, daha baş-
 tan kayınpederinin¹¹² sevgisini kazandığını söylemek bile
 20 istemiyorum.¹¹³ Bu kadar seçkin bir kayınpedere, bu kadar
 iffetli bir eşe ve gelecek vaat eden iki erkek evlada sahip
 olan bir adam¹¹⁴ nasıl olur da kendisini en mutlu kişi say-
 maz? İnsanların olgun yaşlarında bile elde edemedikleri
 ayrıcalıklı mevkileri¹¹⁵ senin çok genç yaşta¹¹⁶ kazanmış ol-
 manı da tamamen bir kenara bırakıyorum, ne de olsa sıra-
 25 dan şeyleri söz konusu etmek adetim değil. Bütün içtenli-
 ğimle, mutluluğunu zirveye taşıyan o andan söz etmek is-
 tiyorum. Dünyevi tutkuların herhangi bir meyvesi, her-
 hangi bir mutluluk değeri taşıyorsa, iki oğlunun da aynı

pariter consules liberos tuos domo provehi sub
30 frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti,
cum eisdem in curia curules insidentibus tu
regiae laudis orator ingenii gloriam facundiaeque
meruisti, cum in circo duorum medius consulum
circumfusae multitudinis expectationem
triumphali largitione satiasti? Dedisti ut opinor
35 verba fortunae, dum te illa demulcet, dum te ut
delicias suas fovet. Munus quod nulli umquam
privato commodaverat abstulisti. Visne igitur
cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum
liventi oculo praestrinxit. Si numerum
40 modumque laetorum tristiumve consideres,
adhuc te felicem negare non possis. Quod si
idcirco te fortunatum esse non aestimas,
quoniam quae tunc laeta videbantur abierunt,
non est quod te miserum putes, quoniam quae
nunc creduntur maesta praetereunt. An tu in
45 hanc vitae scenam nunc primum subitus
hospesque venisti? Ullamne humanis rebus
inesse constantiam reris, cum ipsum saepe
hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est
fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitae dies
mors quaedam fortunae est etiam manentis.
50 Quid igitur referre putas, tunc illam moriendo
deseras an te illa fugiendo?

- 30 dönemde *consul* seçilerek¹¹⁷ halkın çılgınca alkışları arasında, *senatorlar* eşliğinde evinden alınarak taşındığını gördüğünde, belleğinde yer eden o ışığı, olanca ağırlığıyla üzerine çullanan bu felaketler yığını hiç söndürebilir mi? O gün iki oğlun da *Senatustaki consulluk* koltuklarında otururken, Kralı¹¹⁸ öven o yaratıcı¹¹⁹ ve belâgat dolu konuşmanı yapmıştın; o gün *Circus'ta*,¹²⁰ iki *consulun*¹²¹ arasında oturmuş, etrafına toplanan kalabalığın beklentisine, kazandığının zaferin cömetliğine uygun şekilde yanıt vermiştin!¹²² O zamanlar kader seni hafifçe okşarken, adeta sevgilisiymiş
- 35 gibi üstüne titrerken onu aldattığından eminim. O ana kadar hiçbir bireye bahşetmediği ödülü aldın onun elinden. Öyleyse kaderle boy ölçüşebilir misin? Şimdi ilk kez sana kıskanç gözlerle bakıyor. Ama sevinçlerin ile üzüntülerinin sayısını ve oranını düşünecek olursan, şimdiye kadar mutlu olduğunu reddedemezsin. Eskiden yaşadığın o sevinçler geçip gittiğine göre, artık kendini şanslı bir adam olarak görmesen bile, kendini zavallı yerine koymak için de bir sebep yok, şimdi kederli olarak değerlendirdiğin günlerin bir gün geçip gideceğine göre. Yoksa bu yaşam
- 45 sahnesine ilk kez ayak basan bir yolcu, bir yabancı gibi geldiğini mi sanıyorsun? İnsan yaşamında bir tutarlılığın olduğuna mı inanıyorsun yoksa, çabucak geçen şu zaman insanın kendisini bile küle dönüştürürken? Çünkü biz ender de olsa kadere bağlı şeylerin kalıcılığına güven besleriz, ama yaşamın son günü olan ölüm, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen kaderin de bir nevi sonu olur. Öyleyse ne
- 50 fark eder, ha sen ölürken onu bırakmışsın, ha o kaçarken seni bırakmış?" •

III

- Cum polo Phoebus roseis quadrigis
Lucem spargere coeperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis stella prementibus.
- 5 Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis inrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus auster:
Iam spinis abeat decus.
- Saepe tranquillo radiat sereno
10 Immotis mare fluctibus,
Saepe ferventes Aquilo procellas
Verso concitat aequore.
- Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
- 15 Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
- Constat aeterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil."

IV

- Tum ego: "Vera," inquam, "commemoras, o
virtutum omnium nutrix, nec infitiri possum
prosperitatis meae velocissimum cursum. Sed
hoc est quod recolentem vehementius coquit.
- 5 Nam in omni adversitate fortunae infelicissimum

Gülpembesi arabasıyla Phoebus,
başlayınca gökte ışımaya,
donuklaşır yüzleri yıldızların, git gide solar,
yol verir yakıcı ateşlere.

- 5 Ilık batı rüzgârı estiğinde,¹²⁴
korular kızıla boyanır taze güllerle;¹²⁵
ama savurduğunda yağmurları çılgın Auster,¹²⁶
sadece dikenleri kalır üzerlerinde.
Bazen deniz dingin bir ışıkla parıldar,
10 susmuştur dalgaları, sessizdir;
bazen kudurmuş gibi fırtınalar estirir Aquilo,¹²⁷
dipten altüst olur, çırpınır dalgaları.
Uzun süre kalamıyorsa dünya bile hep aynı biçimde,
şiddetli değişimler yaşıyorsa,
15 sen gel de inan şimdi geçici şanslara,
elimizden kayıp giden iyiliklere!
Tek şey kesin, sonsuz yasayla belirlenmiş:
Doğan her şey bir gün ölür!

4

- Bunun üzerine ben şöyle dedim: "Ey bütün erdemlerin
besleyici Anası! Anımsattığın her şey doğru! Sahip oldu-
ğum ne varsa, çok kısa sürede elde ettiğimi reddedemem.
Ama onları aklıma getirmek beni müthiş kızdırıyor. Çün-
5 kü talihsizliklerin içinde en berbatı bir zamanlar mutlu ol-
muş olmaktadır."¹²⁸ "Yanlış düşünmenin cezasını çektiğin

est genus infortunii fuisse felicem." "Sed quod tu," inquit, "falsae opinionis supplicium luas, id rebus iure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitae felicitatis movet, quam pluribus
 10 maximisque abundes mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunae tuae censu pretiosissimum possidebas, id tibi divinitus inlaesum adhuc inviolatumque servatur, poterisne meliora quaeque retinens de infortunio iure causari?

15 Atqui viget incolumis illud pretiosissimum generis humani decus Symmachus socer et quod vitae pretio non segnis emeris, vir totus ex sapientia virtutibusque factus: suarum securus tuis ingemescit iniuriis. Vivit uxor ingenio
 20 modesta, pudicitia pudore praecellens et, ut omnes eius dotes breviter includam, patri similis. Vivit inquam tibi que tantum vitae huius exosa spiritum servat, quoque uno felicitatem minui tuam vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrimis ac dolore tabescit.

25 Quid dicam liberos consulares quorum iam, ut in id aetatis pueris, vel paterni vel aviti specimen elucet ingenii? Cum igitur praecipua sit mortalibus vitae cura retinendae, o te si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc
 30 quae vita nemo dubitat esse cariora! Quare sicca

için, olayların gidişatını hakkıyla değerlendiremiyorsun. Çünkü gerçekten de rastgele bir mutluluk düşüncesine bu kadar budalaca saplanmışsan, gel o zaman ne büyük iyilik
 10 lerle dolup taşığını¹²⁹ birlikte hesaplayalım. Kaderinin sana sunduğu bütün armağanlar arasında, tanrısal öngörünün hiç zarar verilmeden ve bir bütün olarak korumana izin verdiği en değerlisine sahip olduğuna göre, en iyileri hâlâ elindeyken şanssızlığından bu kadar yakınmaya hakkın var mı?

15 Her şeyden önce, şimdiye kadar gördüğüm insanların en iyisi olan ve uğruna canını seve seve verebileceğin kayınpederin Symmachus hâlâ sapasağlam. Bilgelik ve erdem abidesi olan bu adam, kendi çektiği sıkıntıları bir yana bırakıp senin başına gelen haksızlıklara kederlenip du-
 20 ruyor. İkincisi, dünyanın en alçakgönüllü ve en iffetli kadınlarından olan eşin de hâlâ hayatta. Onun sahip olduğu vasıfları tek bir cümleyle özetlersem, babasının kızı diyebilirim. Evet, yaşıyor, ama istemeden yaşıyor, sadece senin için soluk alıp veriyor. Sana duyduğu özlemle, gözyaşları ve acı içinde eriyip gidiyor; sırf bunu duyduğun anda bile mutluluğunun azalacağına eminim.

25 *Consul* olan oğullarından söz etmeme gerek var mı? İkisi de daha çocuk denecek yaşta gerek babalarının gerekse büyük babalarının iyi huyuna sahip olduklarının işaretini göstermediler mi? Ah sen ne kadar mutlu bir adamsın, keşke elindeki iyilikleri bilebilsen! Ölümlüler her şeyi bir yana bırakıp kendi yaşamlarına sahip çıkarken, senin şu an elinde bulunan iyiliklerin, yaşamın kendisinden çok
 30 daha değerli olduğundan kimsenin şüphesi olmayacaktır!

iam lacrimas. Nondum est ad unum omnes exosa fortuna nec tibi nimium valida tempestas incubuit, quando tenaces haerent ancorae quae nec praesentis solamen nec futuri spem temporis abesse patiantur."

- 35 "Et haereant," inquam, "precor; illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed quantum ornamentis nostris decesserit, vides." Et illa: "Promovimus," inquit, "aliquantum, si te nondum totius tuae sortis piget.
- 40 Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuae beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositae felicitatis ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum condicio bonorum et quae vel
- 45 numquam tota proveniat vel numquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis; hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam caelibem
- 50 deflet; ille nuptiis felix orbus liberis alieno censum nutrit heredi. Alius prole laetatus filii filiaeve delictis maestus illacrimat. Idcirco nemo facile cum fortunae suae condicione concordat; inest enim singulis quod inexpertus, ignoret

Bu yüzden haydi sil artık gözyaşlarını. Kader nefretini henüz tüm ailene kusmadı. Başında dönüp duran fırtınalar henüz dayanamayacağı kadar sert esmiyor. Çünkü çapanı sağlam atmışsın,¹³⁰ ne şu anın tesellisinin, ne de gelecekteki umudunun yok olmasına izin veriyor.”

- 35 “Öylece sağlam kalması için de¹³¹ dua ediyorum,” dedim. “Çünkü o sağlam kaldıkça, koşullar ne olursa olsun, suya batmayacağım. Yine de elde ettiğim rütbelerden ne kadar çok yitirdiğimi sen görüyorsun.” Bunun üzerine, “Şu anki durumundan tamamen nefret etmediğine göre, belli bir yol katetmiş sayılırız,” dedi Felsefe. “Ama mutlu-
- 40 luğunun birazını yitirdiğin için bu kadar kederli ve bu kadar evhamlı şikayetler edince, zevklerine böylesine düşkün olmana dayanamıyorum. Hiç kimse kendi konumunu az da olsa kusurlu bulmayacak kadar mutlak anlamda mutlu olamaz. İnsanın mutluluğunun özü kaygı uyandırıcıdır, ne tamamen ele geçirilir, ne de sonsuza değin sürer.
- 45 Bir adamın çok büyük bir geliri olabilir, ama aşağı bir soydan geldiği için utanç içindedir. Bir başkası soylu doğumlu olduğu için tanınır, ama ailesinin kaynakları az olduğu için tanınmamış olmayı yeğler. Bir adam hem zengin hem de soylu olabilir, ama yaşamını bekâr sürdürdüğü için hayıflanır. Bir başkasının mutlu bir evliliği vardır, ama hiç
- 50 çocuğu olmadığından servetini bir yabancıya miras bırakmak için arttırır. Başka bir adam ise çocukları olduğu için mutludur, ama oğullarının ya da kızlarının işlediği kusurlar yüzünden üzüldür, gözyaşlarına boğulur. Demek ki hiç kimse kendi payına düşenle birebir uzlaşamaz. Çünkü her durumun tatsız bir yanı vardır, sadece henüz yaşanmadığı

55 expertus exhorreat. Adde quod felicissimi
 cuiusque delicatissimus sensus est et nisi ad
 nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis
 insolens minimis quibusque prosternitur: adeo
 perexigua sunt quae fortunatissimis beatitudinis
 summam detrahunt. Quam multos esse coniectas
 60 qui sese caelo proximos arbitrentur si de fortunae
 tuae reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse
 locus quem tu exsilium vocas, incolentibus patria
 est; adeo nihil est miserum nisi cum putes,
 contraque beata sors omnis est aequanimitate
 65 tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cum dederit
 impatientiae manus statum suum mutare non
 optet? Quam multis amaritudinibus humanae
 felicitatis dulcedo respersa est! Quae si etiam
 fruendi iucunda esse videatur, tamen quominus
 cum velit abeat retineri non possit. Liquet igitur
 70 quam sit mortalium rerum misera beatitudo,
 quae nec apud aequanimos perpetua perdurat
 nec anxios tota delectat.

Quid igitur, o mortales extra petitis intra vos
 positam felicitatem? Error vos inscitiaeque
 confundit. Ostendam breviter tibi summae
 75 cardinem felicitatis. Estne aliquid tibi te ipso
 pretiosius? Nihil inquires. Igitur si tui compos
 fueris, possidebis quod nec tu amittere umquam
 velis nec fortuna possit auferre. Atque ut
 agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem

55 için bilinmiyordur, bilindiğinde de ürkütücü olur. Ayrıca çok mutlu kişiler müşkülpesent olur ve en ufak bir zorlukla karşılaşmaya alışık olmadıklarından, herhangi bir şey beğenilerine uygun düşmediğinde yere yıkılırlar. En ayrıcalıklı kişilerin mutluluğunu toptan yok edecek şeyler o kadar küçüktür ki! Senin talihinin kırıntılarından bile
 60 nasiplenmiş olsalardı, acaba kaç kişi kendisinin adeta cennette olduğunu düşünmezdi! Senin sürgün olarak adlandırdığın bu yer burada doğanların yurdudur.¹³² Sen zavallı olduklarını düşünmezsen, hiçbir şey zavallı olmaz. Serinkanlılıkla katlandığın sürece her türlü şans sana mutluluk
 65 getirecektir. Bunalıma düştüğünde, içinde bulunduğu durumun değişmesini istemeyecek kadar mükemmel bir insan olabilir mi? İnsanın mutluluğundan aldığı tada ne kadar acı karıştığını bir düşünsene! Belki ağızda hoş bir tat bırakıyormuş gibi gelir, ama gitmeye niyetlendiğinde hiç kimse onu yolundan edemez. İşte dünyevi şeylerin sağladığı mutluluğun ne kadar sefil olduğunu görüyorsun; ken-
 70 dileriyle yetinen kişiyi yüzüstü bırakırlar, endişeyle yaşayanları da zaten bütünüyle tatmin etmezler.

Ey ölümlüler, kendi içinizde yerleşmiş olan mutluluğu neden dışınızda arıyorsunuz? Yanılgı ve cehalet kafanızı karıştırıyor. Şimdi sana kısaca mükemmel mutluluğun
 75 kaynağını göstereceğim. Sana senden daha değerli gelecek bir şey olabilir mi? Tabii, hiçbir şey diyeceksin. Öyleyse kendine sahipsen, asla yitirmeyi göze alamayacağın ve kaderin de senden kapıp götürmeyeceği bir şeye sahipsin demektir. Mutluluğun bu gelip geçici şeylerde olmadığını

constare non posse, sic collige. Si beatitudo est
80 summum naturae bonum ratione degentis nec est
summum bonum quod eripi ullo modo potest,
quoniam praecellit id quod nequeat auferri,
manifestum est quin ad beatitudinem
percipiendam fortunae instabilitas aspirare non
85 possit. Ad haec quem caduca ista felicitas vehit
vel scit eam vel nescit esse mutabilem. Si nescit,
quaenam beata sors esse potest ignorantiae
caecitate? Si scit, metuat necesse est ne amittat
quod amitti posse non dubitat; quare continuus
timor non sinit esse felicem. An vel si amiserit,
90 neglegendum putat? Sic quoque perexile bonum
est quod aequo animo feratur amissum. Et
quoniam tu idem es cui persuasum atque insitum
permultis demonstrationibus scio mentes
hominum nullo modo esse mortales cumque
95 clarum sit fortuitam felicitatem corporis morte
finiri, dubitari nequit, si haec afferre
beatitudinem potest, quin omne mortalium genus
in miseriam mortis fine labatur. Quod si multos
scimus beatitudinis fructum non morte solum
verum etiam doloribus suppliciisque quaesisse,
100 quonam modo praesens facere beatos potest quae
miseros transacta non efficit?

anlaman için, şunu iyice aklına koy: Mutluluk akıl sahibi
80 bir varlığın en yüce iyisiyse ve en yüce iyi hiçbir şekilde
kapıp götürülemiyorsa, kapıp götürülemeyen bir şey daha
iyi bir şey olduğuna göre, öyleyse kaderin değişkenliğin-
den mutluluğu elde etmesi asla beklenemez. Bunun yanın-
da, gelip geçici mutluluğa yatırım yapan kişi, bunun deði-
85 şebilir olduğunu ya biliyordur, ya da bilmiyordur. Bilmi-
yorsa, kör bir cehalete dayandığı yaşamında nasıl mut-
lu olur? Biliyorsa, kaybedebileceğinden emin olduğu bir
şeyi kaybedecek diye korku içinde yaşamak zorunda kalır
ve sürekli korku yüzünden bir türlü mutlu olamaz. Ya da
90 kaybettiğinde buna aldırmaması gerektiğini mi düşünü-
yor? Bu durumda da kaybedilmiş olmasına rahatlıkla kat-
lanılacak bir şeyin zaten pek bir değeri yok demektir. Ar-
tık biliyorum ki, sen birçok kanıt göstererek zihnine 'insan
ruhunun hiçbir şekilde ölümlü olmadığını' aşıladığın ve
bu konuda sağlam bir inancı olduğunu bildiğim kişilerden
95 birisin,¹³³ öyleyse gelip geçici mutluluk bedeninin ölümüyle
kesin olarak sona ereceğinden, böyle bir mutluluk refah
getirse bile, ölüm gelip çattığında insan soyunun mutsuz-
luğa sürükleneceğinden hiç kuşku duymamalısın. Ama biz
birçok kişinin mutluluğun meyvesini sadece ölümle değil,
acı ve işkence çekerek toplamak istediğini biliyorsak,¹³⁴
100 kaybettiğimizde etkilenmeyeceğimiz anlık mutluluk insanı
nasıl mutlu edebilir?

IV

- Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus Euri
5 Et fluctibus minantem
Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet harenas.
Illud protervus Auster
10 Totis viribus urguet,
Hae pendulum solutae
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amoenae
15 Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens aequora ventus,
Tu conditus quieti
20 Felix robore valli
Duces serenus aevum
Ridens aetheris iras.

V

Sed quoniam rationum iam in te mearum
fomenta descendunt, paulo validioribus utendum
puto. Age enim, si iam caduca et momentaria

Ebedi evini,

sağlam zemine kurmak isteyen akli başında kişi,
dindik durur,

esip savuran Doğu fırtınalarıyla,¹³⁶

5 ölüm yağdıran denizin dalgalarıyla

yıkılmaz yere, dikkat kesilir;

yüksek dağların doruklarından,

kayan kumlardan uzak durur.

10 Öfkeli Auster kamçılar bütün gücüyle dorukları,¹³⁷

kumlar gevşer, kendi ağırlığını kaldıramaz.

Öyleyse büyüleyici mekânların tehlikesinden sakın,

15 unutma, yamaçlardaki kayalara kur yuvanı güvenle.

Fırtınalar eserse essin, çınlatsın her yanı,

denizin dalgaları karışırsa karışsın birbirine,

20 sen sığın surlarının sessiz gücüne, mutlu ol,

sûr ömrünü huzur içinde,

gülümseyerek gökyüzünün öfkesine!

5

Ama şu konuşmalarımın sakinleştirici bir ilaç gibi içine işlediğini hissediyorum ve daha güçlü ilaçlar kullanmam gerektiğini hissediyorum. Öyleyse düşün, kaderin

fortunaē dona non essent, quid in eis est quod aut
5 vestrum umquam fieri queat aut non perspectum
consideratumque vilescat? Divitiāne vel vestrae
vel sui natura pretiosae sunt? Quid earum potius,
aurumne an vis congesta pecuniae? Atqui haec
effundendo magis quam coacervando melius
10 nitent, si quidem avaritia semper odiosos, claros
largitas facit. Quod si manere apud quemque non
potest quod transfertur in alterum, tunc est
pretiosa pecunia cum translata in alios largiendi
usu desinit possideri. At eadem, si apud unum
15 quanta est ubique gentium congeratur, caeteros
sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter
multorum replet auditum; vestrae vero divitiae
nisi comminutae in plures transire non possunt.
Quod cum factum est, pauperes necesse est
faciant quos relinquunt. O igitur angustas
20 inopesque divitias, quas nec habere totas
pluribus licet et ad quemlibet sine caeterorum
paupertate non veniunt! An gemmarum fulgor
oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore
praecipui, gemmarum est lux illa non hominum,
25 quas quidem mirari homines vehementer
admiror. Quid est enim carens animae motu
atque compage quod animatae rationabilique
naturae pulchrum esse iure videatur? Quae
tametsi conditoris opera suique distinctione

armağanları gelip geçici ve değişken olmasaydı, bu arma-
 5 ğanlarda hep senin olacak bir şey bulabilir miydin ya da
 iyice incelediğinde ve tarttığında ucuz ve gösterişli olma-
 yan bir şey? Servet gerçekten senin olabilir mi, ya da özün-
 de bir değeri olabilir mi? Hangisini daha fazla istiyorsun,
 altını mı yoksa yığın yığın parayı mı? Ama bil ki, bunlar bi-
 10 riktirildiğinde değil de, paylaşıldığında daha fazla parıldar.
 Çünkü açgözlülük hep nefret besler, oysa cömertlik insa-
 na lekesiz bir şöhret bahşeder. Bir insan bir şeyi bir başka-
 sına verdiğinde artık ona sahip olmadığına göre, o zaman
 para da cömertlikle başkalarına bağışlandığında değer ka-
 zanır; çünkü ancak bu durumda kendisine sahip olma du-
 rumu ortadan kalkar. Dünyada ne kadar para varsa hepsi
 15 bir adamın elinde olsaydı, ondan başka kimsenin tek ku-
 ruşu olmazdı. Bir sesi aynı anda pek çok kişi aynı şekilde
 duyar, ama insanların parası başkalarına geçerken mutla-
 ka azalır. Böyle olduğunda da paradan vazgeçen taraf zo-
 runlu olarak yoksullaşır. Ah, işte o zenginlik denen şey ne
 20 kısırlaştırıcı ve ne yoksullaştırıcı bir bela! Birçok kişiye
 kendisine sahip olma hakkı tanımaz, tek kişinin eline geç-
 tiğinde de diğerlerini yoksullaştırmadan bırakmaz! İnsan-
 ların gözünü boyayan mücevherlerin pırıltısı olmasın sa-
 kın? Ama bu pırıltıda özel bir şey olsaydı, bu şey mücev-
 here özgü bir parlaklık olurdu, onlara sahip olan insanla-
 ra değil. Gerçekten, insanların mücevherlere hayranlık
 25 beslemesi beni çok şaşırtıyor, çünkü yaşamla donatılmış
 akıl sahibi bir varlığa, nasıl olur da bir canlının hareket ye-
 teneginden ve iskeletinden yoksun bir şey güzel gelebilir?
 Kuşkusuz mücevherlerin de, yaratıcının birer eseri olarak

postremae aliquid pulchritudinis trahunt, infra
30 vestram tamen excellentiam conlocatae
admirationem vestram nullo modo merebantur.
An vos agrorum pulchritudo delectat? Quidni?
Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic
quondam sereni maris facie gaudemus; sic
caelum sidera lunam solemque miramur. Num
35 te horum aliquid attingit? Num audes alicuius
talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse
distingueris aut tua in aestivos fructus
intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis
raperis? Quid externa bona pro tuis amplexaris?
40 Numquam tua faciet esse fortuna quae a te
natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem
fructus animantium procul dubio debentur
alimentis; sed si, quod naturae satis est, replere
indigentiam velis, nihil est quod fortunae
affluentiam petas. Paucis enim minimisque
45 natura contenta est, cuius satietatem si
superfluis urguere velis, aut iniucundum quod
infuderis fiet aut noxium. Iam vero pulchrum
variis fulgere vestibis putas, quarum si grata
intuitu species est, aut materiae naturam aut
ingenium mirabor artificis. An vero te longus
50 ordo famulorum facit esse felicem? Qui si vitiosi
moribus sint, perniciosa domus sarcina et ipsi
domino vehementer inimica; sin vero probi,

kendilerine özgü ayırt edici özelliklerinden ötürü alt düzeydeki güzellikten bir pay aldıkları doğrudur, ama yine de insanın mükemmelliğinin alt düzeyinde yer alırlar, dolayısıyla asla insanların hayranlığına layık olamazlar. Yoksa senin hoşuna giden sahip olduğun toprakların güzelliği mi? Neden olmasın? Ne de olsa onlar da bu en güzel eserin hoş bir kısmını oluşturuyorlar. Aynı şekilde, zaman zaman parıl parıl parlayan bir denizin görüntüsü de bizi büyüler ya da gökyüzüne, yıldızlara, aya, güneşe hayran olabilebiliriz. Ama bunların herhangi birinin seninle bir ilgisi var mı? Onlara ait olan bu parlaklıkla gururlanmaya cüret edebilir misin? Baharda açan çiçeklerle değerin artabilir mi ya da senin verimliliğin yaz meyveleriyle bir olur mu? Boş sevinçlere kapılmanın sebebi ne? Senin olmayan iyiliklere neden seninmiş gibi yapışıyorsun? Doğanın sana yabancı kıldığı hiçbir şeyi kader tutup senin malın yapmaz. Toprağın verdiği meyveler hiç kuşkusuz yaşayan varlıkların besini olmak zorundadır. Kendi gereksinimlerini doyurmak için, sadece doğa için yeterli olanı istersen, kaderden aşırı bir şey istemene hiç gerek kalmaz. Çünkü doğa azla ve mütevazî olanla yetinir, ama sen onun doygunluğunu daha da doyurmaya kalkarsan, üstüne eklediğin her şey tatsızlaşır ya da zarar verir. Türlü türlü parıltılı elbiseler giyinmenin güzel bir şey olduğunu mu sanıyorsun? Giysilerin göze hoş görünse de, benim hayranlığımı kazandıracak olan elbisenin kalitesi ya da terzinin yeteneği olmayacak mı? Boy boy sıralanmış kölelerinin seni mutlu kılacağını mı düşünüyorsun? Ya bunların ahlâkı bozuksa, o zaman evinin başına bela olmayacaklar mı ya da efendilerine feci şekilde düşman? Bunlar dürüst insanlar da olabilir-

quonam modo in tuis opibus aliena probitas
 numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum
 55 quae tu in tuis computas bonis tuum esse bonum
 liquido monstratur. Quibus si nihil inest
 appetendae pulchritudinis, quid est quod vel
 amissis doleas vel laeteris retentis? Quod si
 natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam
 haec per se a tuis quoque opibus sequestrata
 60 placuissent. Neque enim idcirco sunt pretiosa
 quod in tuas venere divitias, sed quoniam
 pretiosa videbantur tuis ea diuitiis annumerare
 maluisti. Quid autem tanto fortunae strepitu
 desideratis? Fugare credo indigentiam copia
 quaeritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit.
 65 Pluribus quippe amminiculis opus est ad
 tuendam pretiosae supellectilis varietatem,
 verumque illud est permultis eos indigere qui
 permulta possideant, contraque minimum qui
 abundantiam suam naturae necessitate non
 70 ambitus superfluitate metiantur. Itane autem
 nullum est proprium vobis atque insitum bonum
 ut in externis ac sepositis rebus bona vestra
 quaeratis? Sic rerum uersa condicio est ut
 divinum merito rationis animal non aliter sibi
 splendere nisi inanimatae supellectilis
 75 possessione videatur? Et alia quidem suis
 contenta sunt; vos autem deo mente consimiles
 ab rebus infimis excellentis naturae ornamenta
 captatis nec intellegitis quantam conditori vestro

lir, ama başkasının dürüstlüğünü nasıl kendine mal edebi-
 lirsin? Bütün bu örnekler, kendi malın olarak düşündü-
 55 gün şeylerin aslında hiçbir şekilde senin olmadığını açıkça
 gösterir. Bu iştah kabartan güzellikte hiçbir şey yoksa, o
 zaman onları kaybedince neden kederlenesin ya da senin
 olunca neden sevinesin? Bunların doğal bir güzelliği olsa
 bile seninle ne ilgisi var? Çünkü senin malın olmaktan çık-
 60 tıklarında, yine senin hoşuna gidecekler. Bunların değerli
 oluşları senin servetinin arasına katılmış olmalarından
 kaynaklanmaz; değerliymiş izlenimi verdiklerinden, senin
 onları servetinin arasına katmayı tercih etmenden kaynak-
 lanır. Bu kadar bağırıp çağırıp kaderden ne istiyorsun?
 Yokluğu uzaklaştırıp bolluk elde etmek istediğini düşünü-
 yorum. Ama bil ki tam tersi başına gelecek ve sen sahip ol-
 duğun bunca değerli malı elinde tutmak için daha fazla
 desteğe gereksinim duyacaksın. Şu deyiş çok doğru:
 65 Ne kadar çok malın olursa gereksinimlerin de o kadar çok
 olur. Buna karşın servetini taşkın hırslarına göre değil de
 doğanın gereksinimine göre ayarlayan kişi azla yetinir. Sa-
 70 na özgü ve içinde yerleşmiş olan hiçbir iyilik yok da, istek-
 lerini kendi dışında ve kendinden başka şeylerde mi arı-
 yorsun? İnsanın, tanrının bahsettiği bir armağan olan ak-
 lıyla zaten tanrısalken, cansız bir dolu ıvrır zıvıra sahip ol-
 madıkça mükemmel olamayacağına inanması ne büyük
 75 karmaşa! Başka canlılar kendinin olanla yetinir. Ama siz,
 tanrısakle aklı benzer yaratılmışken, mükemmel doğanızın
 süslerini değersiz şeylerden edinmeye çalışıyorsunuz ve
 böyle yaparak yaratıcınızı ne denli incittiğinizi hiç anlamı-

faciatis iniuriam. Ille genus humanum terrenis
 80 omnibus praestare voluit; vos dignitatem
 vestram infra infima quaeque detruditis. Nam si
 omne cuiusque bonum eo cuius est constat esse
 pretiosius, cum vilissima rerum vestra bona esse
 iudicatis eisdem vosmet ipsos vestra
 existimatione summittitis, quod quidem haud
 85 immerito cadit. Humanae quippe naturae ista
 condicio est ut tum tantum caeteris rebus cum se
 cognoscit excellat, eadem tamen infra bestias
 redigatur, si se nosse desierit. Nam caeteris
 animantibus sese ignorare naturae est;
 90 hominibus vitio venit. Quam vero late patet vester
 hic error qui ornari posse aliquid ornamentis
 existimatis alienis? At id fieri nequit. Nam si quid
 ex appositis luceat, ipsa quidem quae sunt
 apposita laudantur; illud vero his tectum atque
 velatum in sua nihilo minus foeditate
 95 perdurat. Ego vero nego ullum esse bonum quod
 noceat habenti. Num id mentior? 'Minime,' inquis.
 Atqui divitiae possidentibus persaepe nocuerunt,
 cum pessimus quisque eoque alieni magis avidus
 quicquid usquam auri gemmarumque est se
 100 solum qui habeat dignissimum putat. Tu igitur,
 qui nunc contum gladiumque sollicitus
 pertimescis, si vitae huius callem vacuus viator
 intrasses coram latrone cantares. O praeclara
 opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus
 fueris securus esse desistis!

yorsunuz. Tanrı insanoğlunun bütün dünyevi şeylerden
80 üstün olmasını istedi. Ama siz kendi saygınlığınızı en de-
gersiz yaratıkların düzeyine indiriyorsunuz. Bir bireye ait
her iyi, ait olduğu kişiden daha değerliyse, o zaman en aşağılık
şeylere sahip olduğunuzu söylediğinizde, siz insanlar
kendi kendinizi kendi kararınızla en adi şeylerin düzeyine
indirirsiniz ve o zaman bunu hak ettiğiniz için, öyle de
85 olursunuz. İnsanın doğası, ancak kendisini bildiğinde di-
ğer yaratıklardan üstünleşir. Kendisini bilmediği anda ise
vahşi hayvanların düzeyinden de alta iner. Bütün diğer
canlılar için kendisini bilmemek doğaldır, ama insan söz
konusu olduğunda bu bir ahlâksal lekedir. Herhangi bir
90 şeyin başkalarına ait özelliklerle donanacağına inanıyorsanız,
bu yanılmanız ne boyutlara ulaşır bir düşünün! Asla
böyle bir şey olamaz. Bir şey kendisine eklenenlerle güzel
görünüyorsa, bu eklenenlerin övülmesi gerekir. Nesnenin
kendisi bu eklerle örtülüp gizlendiği için her şeye rağmen
kendisindeki çirkinliği sürdürecektir. Sahibine zarar veren
95 şeyin iyi olarak adlandırılmasına karşıyım. Bunda yalanım
var mı? 'Kesinlikle yok,' diyeceksin. Ama servet kendisine
sahip olana hep zarar verir, çünkü hep başkasının malın-
da gözü olan aşağılık yaratıklar dünyanın bütün altına ya
da mücevherine sahip olmanın sadece kendilerinin hakkı
100 olduğunu düşünür. Bu yüzden sen sopanın, kılıcın acısını
bildiğinden korku içindesin, ama yaşam yoluna çulsuz bir
gezgin olarak çıkmış olsaydın, hırsızla karşılaştığında gü-
lüp geçecektin. Dünyevi zenginlik ne muhteşem bir şey!
Ona sahip olduğunda bütün güvenliğini yitiriyorsun!

V

- Felix nimium prior aetas
Contenta fidelibus arvis
Nec inertī perdita luxu,
Facili quae sera solebat
5 Ieiunia solvere glande.
Non Bacchica munera norant
Liquido confundere melle
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
10 Somnos dabat herba salubres,
Potum quoque lubricus amnis,
Umbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat
Nec mercibus undique lectis
15 Nova litora viderat hospes.
Tunc classica saeva tacebant
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arva.
Quid enim furor hosticus ulla
20 Vellet prior arma mouere,
Cum vulnera saeva viderent
Nec praemia sanguinis ulla?
Utinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
25 Sed saevior ignibus Aetnae

İlk çağlar ne kadar mutluydu,¹³⁸

bereket taştan tarlalarıyla!

Sefahatin uyuşturuculuğuna uğramamıştı henüz,
meşe palamutu kolayca bastırırdı,¹³⁹

5 uzun süren açlıkları.

Hiç kimse bilmezdi, o akışkan balı

Bacchus'un armağanlarına katmayı;¹⁴⁰

Seres'in¹⁴¹ parlak yünlerini, Tyrus renklerine bulamayı.

10 Sağlık fışkıran çimenlerde uyurlardı sere serpe,
süzüle süzüle akan derelerden içerlerdi,
sığınırldı ulu çınarın gölgesine.

Denizin yüce dalgalarını yarmamıştı henüz hiçbir ev sahibi,
dünyanın dört yanından mal toplayacağım diye,

15 keşfedilmemiş kıyılara çevirmemişti gözlerini.

O zamanlar vahşi savaş boruları çalmıyordu henüz,
kudurmuş nefretle kan dökülmemişti daha,
kızıla boyanmamıştı çalılarla örtülü tarlalar.

Nasıl bir düşmanca öfkedir ki bu,

20 silaha sarılmaktan başka bir şey istemez en önce;
vahşice açılan yaralar,

kandan başka hiçbir ödül göremedikleri halde?

Ah keşke yaşadığımız çağ,

eski adetlerine geri dönebilse!

Ama sahip olma tutkusu çılgınca yakıp kavurur,

25 çok daha vahşi Aetna'nın ateşlerinden.¹⁴²

Feruens amor ardet habendi.

Heu, primus quis fuit ille

Auri qui pondera tecti

Gemmasque latere volentes

30 Pretiosa pericula fodit?

VI

Quid autem de dignitatibus potentiaque
disseram qua vos verae dignitatis ac potestatis
inscii caelo exaequatis? Quae si in
improbissimum quemque ceciderunt, quae
5 flammis Aetnae eructantibus, quod diluvium
tantas strages dederint? Certe, uti meminisse te
arbitror, consulare imperium, quod libertatis
principium fuerat, ob superbiam consulum vestri
veteres abolere cupiverunt, qui ob eandem
superbiam prius regium de civitate nomen
10 abstulerant. At si quando, quod perrarum est,
probis deferantur, quid in eis aliud quam
probitas utentium placet? Ita fit ut non
virtutibus ex dignitate sed ex virtute
dignitatibus honor accedat. Quae vero est ista
vestra expetibilis ac praeclara potentia? Nonne,
15 o terrena animalia, consideratis quibus qui
praesidere uideamini? Nunc si inter mures
uideres unum aliquem ius sibi ac potestatem
prae caeteris vindicantem, quanto movereris
cachinno! Quid vero, si corpus spectes,
20 imbecillius homine repperire queas quos saepe

Ah, ilk o değil mi, kazıp da gün yüzüne çıkaran
 toprağın gizlediği ağırlığınca altını
 pusuda yatmayı yeğleyen değerli taşları,
 30 bu kadar tehlikeye mal olacak şekilde?

6

Yüksek mevkinin ve yetkenin anlamını bilmediğinden,
 överek göklere çıkardığın şu mevkiler ve yetkeler hakkın-
 da ne söylemeliyim? Bunlar şerefsizlerin eline bir geçti mi,
 alevler püskürten Aetna'dan, sel felaketinden daha büyük
 5 bir yıkım yaratmaz mı? Hiç kuşkusuz atalarının özgürlü-
 ğün başlangıcı olan *consulluk* yetkesini *consulların* küstah-
 lığından dolayı lağvetmek istediklerini anımsıyorsundur;
 ama o aynı küstahlıktan dolayı bir zamanlar yine ataların
 devleti krallık adından da kurtarmıştı. Ender de olsa
 10 zaman zaman bu mevkiler dürüst inanların eline geçmiş
 olsa bile bunlarda bizim hoşumuza giden tek şey, gücü
 elinde bulunduranların dürüstlüğü olmaz mı? O halde, er-
 demler yüksek mevkilerden dolayı değer kazanmaz, yük-
 sek mevkiler erdemlerden dolayı değer kazanır. Ama insa-
 nın ele geçirmek istediği şu seçkin yetke nedir? Ey ölümlü
 15 yaratıklar, kimleri yönetmek istediğinizi hiç düşünmüyor
 musunuz? Fareler arasından birinin diğer fareler üzerinde
 egemenliği eline geçirmek için hak iddia ettiğini görseniz,
 nasıl da kahkahalara boğulurdunuz! Dahası, bedeninize
 bir bakarsanız, küçük sineklerin ısırışlarıyla ya da bir
 20 yol bulup içperlere sızan kurtçukların kemirایشleriyle bile

muscularum quoque vel morsus vel in secreta
 quaeque reptantium necat introitus? Quo vero
 quisquam ius aliquod in quempiam nisi in solum
 corpus et quod infra corpus est, fortunam loquor,
 possit exserere? Num quicquam libero imperabis
 25 animo? Num mentem firma sibi ratione
 cohaerentem de statu propriae quietis amovebis?
 Cum liberum quendam virum suppliciis se
 tyrannus adacturum putaret ut adversum se
 factae coniurationis conscios proderet, linguam
 30 ille momordit atque abscidit et in os tyranni
 saevientis abiecit; ita cruciatus, quos putabat
 tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit
 esse uirtutis. Quid autem est quod in alium
 facere quisque possit quod sustinere ab alio ipse
 non possit? Busiridem accepimus necare hospites
 35 solitum ab Hercule hospite fuisse mactatum.
 Regulus plures Poenorum bello captos in vincla
 coniecerat, sed mox ipse victorum catenis manus
 praebeuit. Ullamne igitur eius hominis potentiam
 putas, qui quod ipse in alio potest ne id in se alter
 40 valeat efficere non possit? Ad haec, si ipsis
 dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid
 naturalis ac proprii boni, numquam pessimis
 prouenirent. Neque enim sibi solent adversa
 sociari; natura respuit ut contraria quaeque
 iungantur. Ita cum pессimos plerumque
 45 dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam
 liquet natura sui bona non esse quae se pessimis

ölebilen insandan daha zayıf bir canlı bulabilir misiniz? Bir insan bir başkasının ancak bedenine ya da bedeninin de altında yer alan —yani malını mülküne— hükmedebilir. Özgür bir zihne herhangi bir baskı uygulayabilir misin?

- 25 Kendi aklına hakim, sağlam bir ruhu kendine özgü dingin durumundan hiç uzaklaştırabilir misin? Bir zamanlar bir tiran¹⁴³ herkesin tanıdığı özgür bir adama işkenceler uygulayıp kendisine karşı girilen suikastin suç ortaklarını onun ağzından almaya zorlayınca, adam dilini koparıp öf-
- 30 keden köpüren o tiranın suratına atmıştı.¹⁴⁴ Böylece o bilge kişi, tiranın zalimliğinin aracı olarak gördüğü işkencelere katlanıp o işkenceleri erdeminin kanıtı haline getirmişti. Bir insan, başkasının kendisine yaptıramadığı bir eylemi, karşısındakine nasıl yapabilir? Konuklarını öldürme-
- 35 yi alışkanlık haline getirmiş olan Busiris'in, konuğu Hercules tarafından öldürüldüğünü biliriz.¹⁴⁵ Regulus, savaşta birçok Kartacalıyı esir almış ve zincire vurmuştu, ama çok geçmeden ellerini kendisini yenenlerin zincirlerine geçirmek zorunda kaldı.¹⁴⁶ O halde, başkasına yapabildiği bir eylemin kendisine yapılmasını engelleyemeyen o adamın hiçbir gücü olmadığını nasıl görmezsiniz! Yüksek mevki-
- 40 ler ve yetkelerin doğasında yaradılıştan özgün bir iyilik olsaydı, bunlar asla şerefsiz insanların eline geçmezdi. Karşıtlar birbirine eşlik edemez, çünkü doğa karşıtlıkların birleşmesini kusarak reddeder. Çok kez en ahlâksız insanların en yüksek mevkilerin başına getirildiğinden kimsenin
- 45 kuşkusu olmadığına göre, en şerefsiz kişilerde kalmasına izin verilen bu mevkilerin özünde iyilik olmadığı açıkça

haerere patiantur. Quod quidem de cunctis
fortunae muneribus dignius existimari potest,
quae ad improbissimum quemque uberiora
perveniunt. De quibus illud etiam
50 considerandum puto quod nemo dubitat esse
fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit, et
cuicumque velocitas adest manifestum est esse
uelocem. Sic musica quidem musicos, medicina
medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim
cuiusque rei natura quod proprium est nec
55 contrariarum rerum miscetur effectibus et ultro
quae sunt adversa depellit. Atqui nec opes
inexpletam restinguere avaritiam queunt nec
potestas sui compotem fecerit quem vitiosae
libidines insolubilibus adstrictum retinent
60 catenis, et collata improbis dignitas non modo
non efficit dignos, sed prodit potius et ostentat
indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim res
sese aliter habentes falsis compellare nominibus
quae facile ipsarum rerum redarguuntur effectū;
65 itaque nec illae divitiae nec illa potentia nec haec
dignitas iure appellari potest. Postremo idem de
tota concludere fortuna licet in qua nihil
expetendum, nihil nativae bonitatis inesse
manifestum est, quae nec se bonis semper
adiungit et bonos quibus fuerit adiuncta non
efficit.

kanıtlanır. Aşağılık insanların her birine cömertlikle bağışlanan kaderin bütün armağanları için de aynı çıkarım çok daha geçerli sayılmalıdır. Bu bağlamda şu noktanın açıklanması gerektiğini düşünüyorum: Hiç kimse ruhunda cesaretin olduğunu gördüğü adamın cesur olduğundan şüphe etmez ya da özünde çeviklik olan adamın ayağına tez olduğu gayet açıktır. Aynı şekilde, müzik bilgisi müzisyenler, tıp bilgisi doktorlar, retorik sanatı retorlar yaratır. Çünkü her şeyin doğası kendisine özgü olanı yaratır, kar-

50 şıtılıkların etkilerine bulanmaz, birbirine karşıt olanları kendiliğinden uzaklaştırır. Ama ne zenginlik doymaz bir açgözlülüğü söndürür, ne de yetke aşağılık tutkularıyla kırılmayacak zincirlere bağlanmış adamı kendinin efendisi

60 yapar. Dürüst olmayan insanlara bahşedilen yüksek mevki onları değerli hale getirmez, sadece değersizliklerini ortaya çıkarır ve açıkça kanıtlar. Neden böyle olur? Çünkü siz insanlar nesnelere özlerine tamamen yabancı olan adlar takmaktan hoşlanıyorsunuz ve bu adlar nesnelerin özellikleriyle hiçbir şekilde uyuşmuyor. Bu yüzden, daha

65 önce söz ettiğimiz zenginlik ya da yetke ve şimdi üzerinde durduğumuz yüksek mevki taşıdığı adın hakkını vermiyor. Sonuçta, kaderin bahsettiği armağanlar söz konusu olduğunda da aynı çıkarımda bulunabiliriz: Bu armağanlar arzulanacak şeyler değildir, doğalarında yaradılıştan iyilik diye bir şey yoktur, her zaman iyi insanlara bahşedilmezler, bahşedildikleri insanları da iyi insan yapmazlar.

VI

- Novimus quantas dederit ruinas
Urbe flammata patribusque caesis
Fratre qui quondam ferus interempto
Matris effuso maduit cruore
5 Corpus et visu gelidum pererrans
Ora non tinxit lacrimis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat
Quos videt condens radios sub undas
10 Phoebus extremo veniens ab ortu,
Quos premunt septem gelidi triones,
Quos Notus sicco violentus aestu
Torret ardentes recoquens harenas.
Celsa num tandem valuit potestas
15 Vertere pravi rabiem Neronis?
Heu gravem sortem, quotiens iniquus
Additur saevo gladius veneno!"

VII

- Tum ego: "Scis," inquam, "ipsa minimum nobis
ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam;
sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne
virtus tacita consenesceret." Et illa: "Atqui hoc
5 unum est quod praestantes quidem natura
mentes sed nondum ad extremam manum

Ne büyük bir yıkım yarattığını hepimiz biliriz,¹⁴⁸
 kenti ateşe verip senatorları kılıçtan geçirdiğini,
 kardeşini vahşice katledip¹⁴⁹
 anasından oluk oluk akan kana buladığını ellerini.¹⁵⁰

- 5 Buz kesmiş bedene bakarken anlamsız,
 yüzünde tek bir damla yaş izi olmadığını,
 tutup bir de o ölü güzelliğe laf ettiğini.
 Ama elindeki asasıyla ülkeler yönetirdi bir zamanlar,
 10 Phoebus'un, doğunun en ucundan yükseltip ilk ışıklarını,¹⁵¹
 batıda suların altına kavuşuncaya kadar seyre daldığı bütün
 halkları,
 soğuk kuzey fırtınalarının vahşice sindirdiği insanları,¹⁵²
 zalimce esen Notus'un¹⁵³ kuru aleviyle
 sıcacık kumları kavurururken, derilerini yaktığı insanları.¹⁵⁴
 Ama bu üstün güç dizginleyebildi mi sanki,
 15 Nero'nun yoldan çıkmış öfkesini?
 Ah ne büyük bir beladır o,
 bulanmaya görsün iktidarın insafsız kılıcı ölümcül zehirlere!

7

Bu dizelerin üzerine ben şöyle dedim: "Gelip geçici şeylerin benim üzerimde mutlak hakimiyet kuramadığını sen daha iyi bilirsin. Ama erdemimin kanıtlanmadan yaşlanmasını istemediğim için, şahsıma tanınan bu kamu görevini fırsat bilip reddetmedim." Bu sözlerime Felsefe şöyle bir karşılık verdi: "Ama yaradılıştan donanımlı olduğu

- 5 halde, henüz erdemleri mükemmelleşmemiş ve son dü-

virtutum perfectione perductas allicere possit,
 gloriae scilicet cupido et optimorum in rem
 publicam fama meritorum; quae quam sit exilis
 10 et totius vacua ponderis sic considera. Omnem
 terrae ambitum, sicuti astrologicis
 demonstrationibus accepisti, ad caeli spatium
 puncti constat obtinere rationem, id est ut, si ad
 caelestis globi magnitudinem conferatur, nihil
 spatii prorsus habere iudicetur. Huius igitur tam
 15 exiguae in mundo regionis quarta fere portio est,
 sicut Ptolomaeo probante didicisti, quae nobis
 cognitis animantibus incolatur. Huic quartae, si
 quantum maria paludesque premunt
 quantumque siti vasta regio distenditur
 cogitatione subtraxeris, vix angustissima
 20 inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc
 igitur minimo puncti quodam puncto
 circumsaepiti atque conclusi de pervulganda
 fama, de proferendo nomine cogitatis? Aut quid
 habeat amplum magnificumque gloria tam
 angustis exiguisque limitibus artata? Adde quod
 25 hoc ipsum brevis habitaculi saeptum plures
 incolunt nationes lingua, moribus, totius vitae
 ratione distantes, ad quas tum difficultate
 itinerum tum loquendi diversitate tum
 commercii insolentia non modo fama hominum
 singulorum sed ne urbium quidem pervenire
 30 queat. Aetate denique Marci Tullii, sicut ipse
 quodam loco significat, nondum Caucasum

zeltmeleri yapılmamış zihinleri baştan çıkaran tek neden, kesinlikle şöhret tutkusu ve devlet görevlerinde kazanılacak sıradışı başarıların getireceği ündür. Ama bunun ne kadar yavan ve tümüyle boş bir anlam yükü taşıdığını şu şekilde hesapla: gökbilimsel kanıtlamalardan bilersin ki, bütün yeryüzü gökyüzünün kapladığı alanla kıyaslanacak olursa, iğne ucu kadar bir yer işgal eder. Başka deyişle, göksel kürenin büyüklüğü yanında yeryüzünün ufacık kalacağı açıktır. Ayrıca Ptolemaeus'un kanıtlamalarından öğrenmiş olduğun gibi,¹⁵⁵ dünyadaki bu küçük bölgenin neredeyse dörtte birinin canlı yaratıkların yaşam alanı olduğunu biliyoruz.¹⁵⁶ Zihninde bu çeyrek kısımdan, denizlerin, bataklıkların ve sudan yoksun geniş yörelerin kapladığı alanı da çıkaracak olursan, insanlara yaşayacakları ne kadar dar bir alanın kaldığını anlarsın. O halde iğne ucundan bile daha küçük böyle bir mekanla kuşatılmış ve buraya hapsedilmişken, şöhretini yaymayı, adını duyurmayı mı düşünüyorsun? Böylesine dar, böylesine küçük sınırlar içine kapatılmışken, şöhretin ne kadar büyüyebilir ya da ne kadar yücelebilir? Dahası, bu daracık evinin ağılında dilleri, adetleri, yaşam tarzları birbirinden farklı bir sürü insan oturur. Seyahat güçlüklerini, dil farklılıklarını ve sık sık ticaret yapılmasına olanak olmadığını da düşünecek olursan, bütün bu insanlara yalnız tek tek kişilerin değil, kentlerin şanının bile ulaşamayacağı o kadar açıktır ki! Sonuçta, Marcus Tullius'un¹⁵⁷ çağında, kendisinin de bir yapıtında belirttiği gibi,¹⁵⁸ Roma devletinin ünü Caucasus

montem Romanae rei publicae fama
 transcenderat, et erat tunc adulta Parthis etiam
 caeterisque id locorum gentibus formidolosa.
 Videsne igitur quam sit angusta, quam
 35 compressa gloria, quam dilatare ac propagare
 laboratis? An ubi Romani nominis transire fama
 nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid
 quod diversarum gentium mores inter se atque
 insti tuta discordant, ut quod apud alios laude
 40 apud alios supplicio dignum iudicetur. Quod fit ut
 si quem famae praedicatio delectat, huic in
 plurimos populos nomen proferre nullo modo
 conducat. Erit igitur pervagata inter suos gloria
 quisque contentus et intra unius gentis terminos
 45 praeclara illa famae immortalitas coartabitur.

Sed quam multos clarissimos suis temporibus
 viros scriptorum inops delevit oblivio!
 Quamquam quid ipsa scripta proficiant, quae
 cum suis auctoribus premit longior atque obscura
 50 vetustas? Vos vero immortalitatem vobis
 propagare videmini, cum futuri famam temporis
 cogitatis. Quod si ad aeternitatis infinita spatia
 pertractes, quid habes quod de nominis tui
 diuturnitate laeteris? Unius etenim mora
 momenti, si decem milibus conferatur annis,
 55 quoniam utrumque spatium definitum est,
 minimam, licet habet tamen aliquam portionem.
 At hic ipse numerus annorum eiusque quamlibet
 multiplex ad interminabilem diuturnitatem ne

dağlarının¹⁵⁹ ötesine bile erişememişti, üstelik o zamanlar Parthlara ve o yörede yaşayan diğer ulusların yüreğine korku salan Roma doruk noktasındaydı. O halde, yayma-
 35 ya ve çoğaltmaya çabaladığın şöhretinin ne kadar dar ve sınırlı olduğunu şimdi anlıyor musun? Roma devletinin şöhretinin bile ulaşamadığı yerlere, bir Romalının şöhreti ulaşabilir mi? Ayrıca farklı ulusların adetleri ve kurumları birbirine hiç uymaz, bu yüzden bazılarının övgüyle karşı-
 40 ladığı şeyi, bazıları cezalandırmaya layık bulur. Demek ki şöhretinin yaygınlığı bir insana övgü kazandırır da, bu onun adının pek çok ülkede tanınmasını asla sağlayamaz. Bu yüzden her insan kendi yurttaşları arasında ününü yaymakla yetinmek zorundadır ve bu muhteşem ünün ölüm-
 45 süzlüğü tek bir ulusun sınırları içinde kalmalıdır.

Kendi zamanlarında seçkin bir üne sahip birçok kişi, hiçbir yazar onları kaleme almaya tenezzül etmediğinden unutulup gitmiştir. Aslında eserler bile ne kadar yarar sağlayacaktır, yazarlarıyla birlikte upuzun zaman diliminde geçmişin karanlığına gömülüp gittiklerine göre? Gelecekte
 50 kazanacağınız ünü düşünürken, ölümsüzlüğünüzü de garanti altına almaya bakın, ey insanlar! Oysa sonsuzluğun sınırsız alanını düşündüğünde, adının sürüp gitmesiyle övünmenin anlamı var mı? Bir anlık bir süreyi on bin yıllık bir zaman dilimiyle kıyaslarsan, her iki süre de sınırlı
 55 olduğuna göre, aralarında çok küçük de olsa belli bir orantı söz konusudur. Ama bu on bin yılı ve katlarını ne kadar çoğaltırsan çoğalt, yine de sınırsız sonsuzlukla kı-

comparari quidem potest. Etenim finitis ad se
 60 invicem fuerit quaedam, infiniti vero atque finiti
 nulla umquam poterit esse collatio. Ita fit ut
 quamlibet prolixi temporis fama, si cum
 inexhausta aeternitate cogitetur, non parva sed
 plane nulla esse videatur. Vos autem nisi ad
 populares auras inanesque rumores recte facere
 65 nescitis et relictā conscientiae virtutisque
 praestantia de alienis praemia sermunculis
 postulatis. Accipe in huius modi arrogantiae
 levitate quam festive aliquis illuserit. Nam cum
 quidam adortus esset hominem contumeliis, qui
 70 non ad verae virtutis usum sed ad superbam
 gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat,
 adiecissetque iam se sciturum an ille philosophus
 esset si quidem inlatas iniurias leniter
 patienterque tolerasset, ille patientiam paulisper
 adsumpsit acceptaque contumelia velut
 75 insultans: 'Iam tandem,' inquit, 'intellegis me
 esse philosophum?' Tum ille nimium mordaciter:
 'Intellexeram,' inquit, 'si tacuisses.' Quid autem
 est quod ad praecipuos viros, de his enim sermo
 est, qui virtute gloriam petunt, quid, inquam,
 80 est quod ad hos de fama post resolutum morte
 suprema corpus attineat? Nam si, quod nostrae
 rationes credi vetant, toti moriuntur homines,
 nulla est omnino gloria, cum is cuius ea esse

yaslayamazsın bile! Çünkü sınırlı olanlar bir şekilde kendi
 60 aralarında kıyaslanabilir, ama sınırsız olanlar ile sınırlılar
 hiçbir şekilde biraraya gelmezler. Bu yüzden, şöhretin akıp
 giden zaman diliminde yaşasa bile, sınırsız sonsuzlukla kı-
 yaslandığında küçücük görünmekle kalmaz, aynı zamanda
 hiç kazanılmamış gibi gelir. Ama siz ölümlüler, halkın öv-
 güleri ve boş dedikoduları olmadıkça doğru davrandığı-
 65 nızı anlayamıyorsunuz bile! Vicdanın ve erdemın üstünlü-
 ğünü görmezden gelip halkın anlamsız dedikodularından
 medet umuyorsunuz. Dinle bak, bir adam bu tür budala-
 ca bir kibirle nasıl da zekice dalgasını geçmişti: Adamın bi-
 ri karşısındakine ağzına geldiği gibi küfrediyordu, çünkü
 70 küfrettiği adam erdemli davrandığı için değil de, şan şö-
 ret kazanıp caka satmak istediği için kendisine filozof sıfa-
 tını yakıştırmıştı. Küfürler savururken bir yandan da, kar-
 şısındakinin filozof olup olmadığını, ancak ettiği bu haka-
 retlere hiç istifini bozmadan sabırla katlanabilirse anlaya-
 cağını belirtiyordu. Sözde filozof bir süre sabretti ve küs-
 tahça sözlere hiç tepki göstermedi, ama çok geçmeden
 75 alaycı bir ifade takınarak şöyle dedi: "Artık bir filozof ol-
 duğumu anlamışsındır herhalde!" Bunun üzerine adam
 çok daha ukala bir tavırla, "Emin ol anlardım, tabii sessiz-
 liğini korumuş olsaydın!" Erdemli davranarak şöhret pe-
 şinde koşan mükemmel insanlar sözüm size! Size soruyo-
 80 rum, ölüm bedenlerinizi dağıttığında, kazandığınız şöhret
 ne işinize yarayacak? Çünkü insanlar öldüklerinde tama-
 men yok oluyorsa (benim izimi sürenlerin bu düşünceye
 inanmaması gerekiyor), şöhret kazanmış olduğu söylenen
 insan artık yaşamadığına göre, kazanılan şöhretin de bütü-

85 dicitur non exstet omnino. Sin vero bene sibi
mens conscia terreno carcere resoluta caelum
libera petit, nonne omne terrenum negotium
spernat quae se caelo fruens terrenis gaudet
exemptam?

VII

Quicumque solam mente praecipiti petit
Summumque credit gloriam,
Late patentes aetheris cernat plagas
artumque terrarum situm.
5 Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid o superbi colla mortali iugo
Frustra levare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
10 Diffusa linguas explicet
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Involvit humile pariter et celsum caput
Aequatque summis infima.
15 Ubi nunc fidelis ossa Fabricii manent,
Quid Brutus aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quod decora novimus vocabula,
20 Num scire consumptos datur?

nüyle ortadan kalkması gerekir. Buna karşın kendisine hâkim günahsız bir ruh ölüm anında dünyevi hapishanesinden kurtulup özgürce göğe erişiyorsa, bütün dünyevi işleri küçümseyip göğün kendine verdiği huzurla, gelip geçici tutkulardan kurtulduğuna sevinmez mi?

7¹⁶⁰

- Sadece şöhret olmayı kafasına takıp
şöhretin en yüce amaç olduğunu düşünen kişi,
sınırsızca uzanan gökyüzüne çevirmeli bakışını,
5 sonra da yeryüzünün şu daracık evine.
Kazandığı büyük şöhretten utanç duyacaktır,
şu küçücük alanı bile dolduramayan.
Ey gururlu insanlar, neden gevşetiyorsunuz boynunuzdan
ölüm boyunduruğunu boşuna?
Ulaşmış olsa da şöhreti uzaktaki halklara
10 adı dilden dile dolaşmış olsa da,
saygın ailesi seçkin rütbelerle ışıklar saçsa da,
ölüm bu yüce şöhreti küçümseyecek nasıl olsa;
zenginini fakirini biraraya getirir,
soylusunu soysuzunu eşitler.
15 Hani nerede vefakâr Fabricius'un kemikleri?
Brutus'a ne oldu, ya çatık kaşlı Cato'ya?¹⁶¹
Ardında kalan şu silik şöhretleri,
içi boş adlarını birkaç harfe emanet etmiş şimdi.
Ama birkaç ünlü adı tanıyoruz diye,
20 diyebilir miyiz ki biliyoruz bütün ölüleri?

Iacetis ergo prorsus ignorabiles

Nec fama notos efficit.

Quod si putatis longius vitam trahi

Mortalis aura nominis,

25 Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,

Iam vos secunda mors manet.

VIII

Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando cum de hominibus illa, fallax illa nihil, bene mereatur, tum scilicet cum se aperit, cum frontem detegit moresque
 5 profitetur. Nondum forte quid loquar intellegis. Mirum est quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adversam quam prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper specie felicitatis cum
 10 videtur blanda, mentitur; haec semper vera est, cum se instabilem mutatione demonstrat. Illa fallit, haec instruit, illa mendacium specie bonorum mentes fruentium ligat, haec cognitione fragilis felicitatis absolvit. Itaque illam videas
 15 ventosam, fluentem suique semper ignaram, hanc sobriam succinctamque et ipsius adversitatis exercitatione prudentem. Postremo felix a vero bono devios blanditiis trahit, adversa plerumque

İşte orada yatıyorsun, meçhul şekilde,
şöhret dediğin tutmaz ki belleği dipdiri.
Daha fazla yaşamayı umuyorsan hâla,
şu ölümlü adının soluğunda,

- 25 Onu da alacak elinden, o son gün,
ve ikinci kez öleceksin işte o gün!

8

- Ama benim kaderle amansız bir savaşa girdiğimi düşünme sakın! Gün gelecek o tanrıça artık hiç aldatmayacak ve insanların övgüsünü kazanacak. İşte o an maskesini indirecek, yüzünü gösterecek ve gerçek karakterini sergileyecek. Ne dediğimi belki şu an anlamıyorsun. Ashında söylemeye çalıştığım şey, o kadar hayranlık uyandırıcı ki bu düşüncemi kelimelerle açıklayamıyorum. Kaderin kötülük yaptığında, iyilik yaptığından daha fazla insanlara yaradığını ifade etmek istiyorum. Kader mutluluk maskesi takıp kulağımıza güzel sözler söylediğinde, bilin ki her zaman yalan söyler. Oysa değişip dönekliliğini sergilediğinde her zaman dürüst davranır. Birinci görünümünde aldatır, ikinci görünümünde öğretir; ilk yüzüyle sahte iyiliklerin aldatıcılığına sığınıp onlardan yararlanmaya kalkan zihinleri sıkıca bağlar, ikinci yüzüyle, mutluluğun gelip geçici olduğunu kanıtlayarak bu bağı çözer. Kaderin ilk halindeyken övünüp şişindiğine tanık olursun, güvenilmezliğine ve kendini hiç tanımadığına; ikinci halindeyken ayıklığını görürsün, güvenilirliğini ve bizzat belayı yaşamış olduğundan, bilgeliğini. Sonuçta, kader mutlu yüzünü takındığında, insanlara tatlı sözlerle yavaşça gerçek iyilikten

ad vera bona reduces unco retrahit. An hoc inter
 20 minima aestimandum putas quod amicorum tibi
 fidelium mentes haec aspera, haec horribilis
 fortuna detexit, haec tibi certos sodalium vultus
 ambiguosque secrevit, discedens suos abstulit,
 tuos reliquit? Quanti hoc integer, et ut videbaris
 tibi fortunatus, emissas! Nunc amissas opes
 25 querere; quod pretiosissimum divitiarum genus
 est amicos invenisti.

VIII

Quod mundus stabili fide
 Concordes variat vices,
 Quod pugnantia semina
 Foedus perpetuum tenent,
 5 Quod Phoebus roseum diem
 Curru provehit aureo,
 Ut quas duxerit Hesperos
 Phoebe noctibus imperet,
 Ut fluctus avidum mare
 10 Certo fine coherceat,
 Ne terris liceat vagis
 Latos tendere terminos,
 Hanc rerum seriem ligat
 Terras ac pelagus regens
 15 Et caelo imperitans amor.

- saptırır, kötü olduğunda ise çoğu kez kancasını takip çeker ve gerçek iyiye döndürür. Zalim kaderin, o korkunç
- 20 kaderin, sana sadık dostlarının düşüncelerini öğrenme fırsatı tanımasını basit bir şey olarak mı görüyorsun? Dostlarının hangisinin güvenilir, hangisinin ikiyüzlü olduğunu ayırıp gösteren, seni terk edip giderken de kendi taraftarlarını yanına alıp seninkileri sana bırakan o gaddar kaderin? Henüz sana kimsenin dokunmadığı, kendine şanslı görüldüğün o yıllarda bu tür bir bilgiye ne kadar çok sahip olmak isterdin, bir düşünsene! Belki şimdi yitirdiğin
- 25 servetine ağlıyorsun, ama gerçek dostlarını buldun; aslında dünyanın en değerli hazinesi bu işte!¹⁶²

8¹⁶³

- Değişmez bir sadakatle,
düzenli olarak başkalaşır dünya, hep farklı olur,
Tohumların hiç bitmeyen savaşı
sonsuz yasanın dizginleriyle gemlenir.
- 5 Phoebus'un altın arabası¹⁶⁴
gülpeşe günü getirir,
Phoebe hâkim olur,¹⁶⁵
Hesperus'un ortaya çıkardığı gecelere,¹⁶⁶
açgözlü deniz dalgalarını
sınırlar çekip kuşatır,
- 10 gizlice sokulmasını yasaklar topraklara,
geniş sahillerini uzattıkça uzatır.
Sevgi yönetir karaları, açık denizleri
- 15 gökyüzüne egemen olur.

- Hic si frena remiserit,
 Quidquid nunc amat invicem
 Bellum continuo geret
 Et quam nunc socia fide
 20 Pulchris motibus incitant
 Certent solvere machinam.
 Hic sancto populos quoque
 Iunctos foedere continet,
 Hic et coniugii sacrum
 25 Castis nectit amoribus
 Hic fidis etiam sua
 Dictat iura sodalibus.
 O felix hominum genus,
 Si vestros animos amor
 30 Quo caelum regitur regat!"

- Dizginlerini bir boşalttı mı,
karşılıklı sevgiler hiç bitmeyen savaşa dönüşür,
20 dostça bir güvenle, zarif hareketlerle canlı tuttukları bu
düzeni,
dağıtmak için kıyasıya mücadele eder.
Sevgidir kutsal yasasıyla halkları bir arada tutan,
25 sevgidir lekesiz aşklarla evlilik bağını ören,
aşk yasasını çıkarıp sadık dostları buluşturan.
Gökleri yöneten bu sevgi ruhlarınızı da yönetirse,
30 Ah, o insan soyu sonsuzca mutlu olmaz da ne olur!"

LIBER III

I

Iam cantum illa finiverat, cum me audiendi avidum stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulo post: "O," inquam, "summum lassorum solamen animorum, 5 quam tu me vel sententiarum pondere vel canendi etiam iucunditate refovisti! Adeo ut iam me posthac imparem fortunae ictibus esse non arbitrer. Itaque remedia quae paulo acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi 10 avidus vehementer effflagito." Tum illa: "Sensi," inquit, "cum verba nostra tacitus attentusque rapiebas, eumque tuae mentis habitum vel exspectavi vel, quod est verius, ipsa perfeci. Talia sunt quippe quae restant ut degustata quidem mordeant, interius autem recepta dulcescant. 15 Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, si quonam te ducere aggrediamur agnosceres!" "Quonam?" inquam. "Ad veram," inquit, "felicitatem, quam tuus quoque somniat animus, sed occupato ad imagines visu 20 ipsam illam non potest intueri." Tum ego: "Fac, obsecro et quae illa vera sit sine cunctatione demonstra." "Faciam," inquit illa, "tui causa libenter. Sed quae tibi causa notior est, eam prius

3. Kitap

1

Felsefe dizelerine son verdiğinde, onu öylesine hevesle ve kendimden geçerek dinlemiştim ki, şiirin zarafeti hâlâ kulaklarımda yankılanıyordu, öylece kalakalmıştım. Ancak bir süre sonra konuşmaya başlayabildim ve şöyle dedim: “Ah, sen sahiden aciz ruhlar için mucizevi bir ilaçsın.

- 5 Sözlerinin derinliğiyle, ezgilerinin tatlılığıyla öylesine rahatlattın ki beni! Artık kendimi kaderin saldırılarına direnemeyecek kadar zayıf hissetmiyorum. Daha önce keskin ilaçlardan söz etmiştin ya, işte artık onlardan korkmuyorum, hatta bu ilaçların ne olduğunu duymak için can atıyorum.” Felsefe şöyle karşılık verdi: “Söylediklerimi sessizce ve dikkatlice dinleyip anlayacağından emindim. Zihninin bu aşamaya gelmesini bekledim ya da daha doğrusu bu aşamaya ulaşmasını sağladım. Sana henüz vermediğim ilaçlar tattığında canını yakacak nitelikte, ama yuttuğunda
- 10 çok tatlı gelecek. Dinlemeye can attığını söylediğin şeye gelince, seni götürmeyi amaçladığım yeri öğrenince ne kadar büyük bir heyecana kapılacaksın bir bilsen!” “Nereye götüreceksin?” diye sordum. “Zihninde canlandırdığın gerçek mutluluğa!” dedi, “Ama sahte hayaller gözünü öyle
- 15 bulandırmış ki, onun ne olduğunu göremiyorsun.” “Göster, yalvarırım! Bir an bile tereddüt etme ve gerçeğin ne olduğunu göster!” dedim. “Tabii göstereceğim, senin iyileşmen için bunu seve seve yapacağım,” diye karşılık verdi

designare verbis atque informare conabor ut ea
 25 perspecta cum in contrariam partem flexeris
 oculos, verae specimen beatitudinis possis
 agnoscere.

I

Qui serere ingenuum volet agrum
 Liberat arva prius fructibus,
 Falce rubos filicemque resecat,
 Ut nova fruge gravis Ceres eat.
 5 Dulcior est apium mage labor
 Si malus ora prius sapor edat.
 Gratus astra nitent ubi Notus
 Desinit imbriferos dare sonos.
 Lucifer ut tenebras pepulerit
 10 Pulchra dies roseos agit equos.
 Tu quoque falsa tuens bona prius
 Incipe colla iugo retrahere.
 Vera dehinc animum subierint.”

II

Tum defixo paululum visu et velut in
 augustam suae mentis sedem recepta sic coepit:
 “Omnis mortalium cura quam multiplicium
 studiorum labor exercet, diverso quidem calle
 5 procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem
 nititur pervenire. Id autem est bonum quo quis

FELSEFENİN TESELLİSİ

- Felsefe: "Ama ilkin senin çok yakından bildiğin bir şeyi kelimelere döküp tanımlamaya ve açıklamaya çalışacağım.
- 25 Bunu anladığında, bakışını karşı tarafa çevirebilecek ve gerçek mutluluğun güzelliğini kavrayabileceksin."

1

- Bakir toprağa ekin ekme isteyen kişi,¹⁶⁷
ilkin tarlasından çalı çırpıyı temizlemeli,
kıvrık bıçağıyla kaba dikenleri, eğreltiotlarını kesmeli,
taptaze ürünle yüklenip Ceres girsin diye derinlere.¹⁶⁸
Acıyı tadarsa ilkin dili insanın,
5 tadına o zaman varılır arının o büyüleyici emeğinin.¹⁶⁹
Notus yağmur taşıyan esintisini durdurduğunda,¹⁷⁰
yıldızlar daha fazla ışık saçar,
Lucifer karanlıkları kovarsa,¹⁷¹
10 parlak gün gül pambesi atlarıyla şahlanır.
Sen de tanırsan ilkin sahte iyileri,
yavaş yavaş çekersin boynundan ilmeğini.
İşte gerçek o zaman girebilir zihnine!

2

- Bunları söyledikten sonra bir süre yere bakar ve ruhunun sanki en derin köşesine çekilmiş gibi yapıp şöyle söze başlar: "Ölümlü yaratıkların tek bir endişesi vardır. Bunun için olağanüstü gayret sarfedip türlü türlü işlerin peşine
5 düşer, farklı yollardan ilerler; ama yine de mutluluğun yegâne amacına ulaşmak içindir tek çabaları."¹⁷² Bu iyinin

adepto nihil ulterius desiderare queat. Quod
 quidem est omnium summum bonorum
 cunctaque intra se bona continens, cui si quid
 aforet summum esse non posset, quoniam
 10 relinqueretur extrinsecus quod posset optari.
 Liqueat igitur esse beatitudinem statum bonorum
 omnium congregatione perfectum. Hunc, uti
 diximus, diverso tramite mortales omnes
 conantur adipisci. Est enim mentibus hominum
 15 veri boni naturaliter inserta cupiditas, sed ad
 falsa devius error abducit. Quorum quidem alii
 summum bonum esse nihilo indigere credentes,
 ut divitiis affluent elaborant; alii vero bonum
 quod sit dignissimum veneratione iudicantes
 adeptis honoribus reverendi civibus suis esse
 20 nituntur. Sunt qui summum bonum in summa
 potentia esse constituent; hi vel regnare ipsi
 volunt vel regnantibus adhaerere conantur. At
 quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel
 belli vel pacis artibus gloriosum nomen
 25 propagare festinant. Plurimi vero boni fructum
 gaudio laetitiaque metiuntur; hi felicissimum
 putant voluptate diffluere. Sunt etiam qui horum
 fines causasque alterutro permutent, ut qui
 divitias ob potentiam voluptatesque desiderant
 vel qui potentiam seu pecuniae causa seu
 30 proferendi nominis appetunt. In his igitur
 caeterisque talibus humanorum actuum

kendisidir ve bir kez elde edildi mi, başka hiçbir şey istenmez. Gerçekten bu bütün iyilerin üstünde bir iyidir ve iyi olan ne varsa içinde barındırır. Eğer bir tek iyi bile onun dışında kalmış olsaydı, arzu edilecek bir şey dışarıda kal-

10 dığı için o en yüce iyi olmaktan çıkardı. O halde, mutluluk bütün iyilerin bir araya gelmesinden oluşan bir mükemmeliyet durumudur. Söylediğim gibi, bütün insanlar bu mutluluğu yakalamak için farklı yollara başvurur. Çünkü insanların zihnine yaradılıştan itibaren gerçek iyiye

15 ulaşma arzusu ekilmiştir. Ama zihinleri yoldan çıkaran yanılgı onları sahte iyiliklere yönlendirir. Bazı insanlar en yüce iyunin hiçbir şeye gereksinim duymamak olduğunu sanır ve servetlerine servet katmak için didinip durur. Bazıları iyunin en derin saygı olduğunu düşünür ve yüksek mevkiler elde edip vatandaşlarından saygı görmeye çalışır.

20 En yüce iyunin en yüce yetkede olduğunu düşünenler de vardır. Bunlar ya bizzat yönetmek isterler ya da yönetenlerle yakın ilişkiler kurmaya çabalarlar. En yüce iyunin şöhret olduğunu sanan kişiler ise savaşıla ya da barışla, hangi yolla olursa olsun, şanlı adlarını yaymak için koşuştururlar. Ama birçok kişi de iyunin sağladığı faydayı sevinç

25 ve hazla ölçmeye kalkar. Bunlar en büyük mutluluğun zevkle dolup taşmak olduğunu sanır. Bir de bu sahte iyiliklerin sebeplerini ve amaçlarını birbirine karıştıranlar vardır; bunların kimisi yetke kazanmak ve zevk elde etmek için zengin olmak ister, kimisi de para kazanmak ya

30 da adını duyurmak için yetke sahibi olmak ister. İşte insanlar bu ve benzeri iyilerde eylemlerinin ve arzularının

votorumque versatur intentio, veluti nobilitas
 favorque popularis quae videntur quandam
 claritudinem comparare, uxor ac liberi quae
 iucunditatis gratia petuntur; amicorum vero
 35 quod sanctissimum quidem genus est non in
 fortuna sed in virtute numeratur, reliquum vero
 vel potentiae causa vel delectationis assumitur.
 Iam vero corporis bona promptum est ut ad
 superiora referantur. Robur enim magnitudoque
 videtur praestare valentiam, pulchritudo atque
 40 velocitas celebritatem, salubritas voluptatem;
 quibus omnibus solam beatitudinem desiderari
 liquet. Nam quod quisque prae caeteris petit, id
 summum esse iudicat bonum. Sed summum
 bonum beatitudinem esse definivimus; quare
 45 beatum esse iudicat statum quem prae caeteris
 quisque desiderat.

Habes igitur ante oculos propositam fere
 formam felicitatis humanae—opes, honores,
 potentiam, gloriam, voluptates. Quae quidem
 sola considerans Epicurus consequenter sibi
 50 summum bonum voluptatem esse constituit,
 quod caetera omnia iucunditatem animo
 videantur afferre. Sed ad hominum studia
 revertor, quorum animus etsi caligante memoria
 tamen bonum suum repetit, sed velut ebrius
 domum quo tramite revertatur ignorat. Num
 55 enim videntur errare hi qui nihilo indigere
 nituntur? Atqui non est aliud quod aequae

sonucunu görmeye çalışır. Örneğin soyluluk ve halkın övgüsünü kazanmak parlak bir ün kazandıracakmış gibi gelir; yaşamda bir hoşluk, bir eğlence olsun diye eş ve çocuk istenir. Ama iyilerin arasındaki en kutsal değere, dostluğa
 35 gelince, onu kaderin hakimiyet alanından çıkarıp erdemın hakimiyet alanında görmek gerekir. Bundan başka her tür iyilik güç ya da zevk elde etmek için aranır. Bedenin iyilikleri söz konusu olunca, bunların az önce bahsettiklerimle bağlantılı olduğunu hemen anlarız. Çünkü kuvvet ve boy
 40 pos yetke sahibi kılıyormuş gibi görünür; güzellik ve çeviklik ün getirir sanılır, sağlık ise zevk sağlıyormuş gibi gelir. İnsanların bütün bu değerlerde mutluluktan başka bir şey aramadığı açıktır. Herkes bunların ardında istenen tek şeyin en yüce iyi olduğunu düşünür. Az önce en yüce iyiyi mutluluk olarak tanımlamıştık. Bu yüzden her bir birey
 45 mutluluğu bütün bu saydıklarımızın üstünde istenecek bir durum olarak değerlendirir.

İşte gözlerinin önüne serdiğim insanın mutluluğunun tam biçimi bu! Zenginlik, yüksek mevki, yetke, şöhret ve zevk! Epicurus sadece bunları göz önünde tutarak en yüce
 50 ce iynin zevk olduğunu ileri sürmüştü,¹⁷ çünkü diğerlerinin hepsinin ruha neşe katıyormuş gibi göründüğüne inanıyordu. Neyse, şimdi insanların kendileri için belirlediği amaçlara dönelim: İnsanların zihinleri bulanık bile olsa, yine de her zaman kendi iyisine dönmek için çaba sarfeder, ama bir sarhoş gibi kendisini eve götüreceğ yolu bir
 55 türlü bulamaz. Kendilerini hiçbir şeye gereksinim duymamaya adanmış insanlar acaba yanılıyor mu? İyi olan her şey-

perficere beatitudinem possit quam copiosus
 bonorum omnium status nec alieni egens sed sibi
 ipse sufficiens. Num vero labuntur hi qui quod sit
 60 optimum, id etiam reverentiae cultu dignissimum
 putent? Minime. Neque enim vile quiddam
 contemnendumque est quod adipisci omnium fere
 mortalium laborat intentio. An in bonis non est
 numeranda potentia? Quid igitur? Num
 imbecillum ac sine viribus aestimandum est quod
 65 omnibus rebus constat esse praestantius? An
 claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari
 nequit quin omne quod excellentissimum sit id
 etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse
 anxiam tristemque beatitudinem nec doloribus
 70 molestiisque subiectam quid attinet dicere,
 quando in minimis quoque rebus id appetitur
 quod habere fruique delectet? Atqui haec sunt
 quae adipisci homines volunt eaque de causa
 divitias, dignitates, regna, gloriam voluptatesque
 desiderant quod per haec sibi sufficientiam,
 75 reverentiam, potentiam, celebritatem, laetitiam
 credunt esse venturam. Bonum est igitur quod
 tam diversis studiis homines petunt; in quo
 quanta sit naturae vis facile monstratur, cum
 licet variae dissidentesque sententiae tamen in
 diligendo boni fine consentiunt.

le dolup taşmak, başkasına gerek duymadan sadece kendi kendine yetmek mutluluğu gerçekleştirecek tek sebeptir. Ya da derin bir saygının en değerli şey olduğunu düşünen

60 insanlar hata mı ediyor? Hayır. Çünkü neredeyse bütün ölümlülerin elde etmek için canla başla çalıştıkları bu değer hiç de aşağılık ya da küçümsenecek bir şey değil. Öyleyse yetke mi iyiler arasında sayılmamalı? Niçin öyle düşünelim? Bütün her şeye baskın çıkan bir değeri zayıf ya

65 da güçsüz olarak değerlendirmemiz mi gerekir? Peki şöhret değersiz bir şey olarak görülebilir mi? Ama en mükemmel olanın, aynı zamanda en ünlü olduğu gerçeğini görmezlikten de gelemeyiz. Mutluluğun endişe ve üzüntü

70 olmadığını, acılara ve kederlere bağlı olmadığını söyleme ne gerek var, en ufak konulardan bile sahip olmaktan ve yararlanmaktan haz alacağımız bir beklentimiz olduğuna göre? O halde bütün bunlar insanların elde etmeyi istediği şeylerdir ve insanlar bu amaçlarına uygun olarak zenginlik, yüksek mevkiler, krallıklar, şöhret ve zevk için özlem duyarlar. Çünkü bunları elde ederlerse yeterli-

75 lik, saygı, güç, ün ve sevinç kazanaklarına inanırlar. Öyleyse insanların farklı farklı işlerin peşine düşüp aradığı iyi olandır. Bu arayışta doğanın gücünün ne denli büyük olduğu açıkça görünür. Çünkü çok sayıda ve farklı düşünceler olsa da, insanlar amaç olarak iyi olanı seçme konusunda hemfikirdirler.

II

- Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet
Stringatque ligans irresoluto
5 Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Poeni pulchra leones
Vincula gestent manibusque datas
Captent escas metuantque truce
10 Soliti verbera ferre magistrum,
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi
Fremituque gravi meminere sui;
Laxant nodis colla solutis
15 Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quae canit altis garrula ramis
Ales caveae clauditur antro;
Huic licet inlita pocula melle
20 Largasque dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arto saliens texto
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,

- Doğanın gücü
nasıl her şeyin dizginlerini elinde tutar,
yasalarıyla, öngörüsüyle,
şu koskoca dünyayı nasıl korur,
- 5 çözülmez bağlarla bağlayıp
nasıl da kenetler bunca varlığı,
şu yumuşacık teller eşliğinde,¹⁷⁴
ahenkli bir şarkıyla anlatmak isterim hevesle.¹⁷⁵
Kartaca arslanları gururla geçirse de üstlerine,¹⁷⁶
o çok şık zincirleri,
ellerinizle verdiğiniz etleri kapıp yeseler de,
zalim efendilerinden ödleri kopup¹⁷⁷
- 10 sessizce dayansalar da hep yedikleri dayağa,
kan bulaştı mı bir kez o korkunç çenelerine,
sinmiş ruhları nasıl da şahlanır birden,
vahşice kükreyerek dönerler asıl doğalarına;
Boyunlarındaki zincirleri kırıp öyle bir fırlarlar ki,
- 15 kanlı dişlerini geçirip ilkin efendilerini parçalar,
kudurmuş öfkelerini böylece bastırırlar.
Yüksek dallarda türkü tutturan bir kuş,
kapatıldı mı kafesteki daracık odasına,
bal karıştır suyuna istersen,
- 20 bol bol yem ver, üstüne titre,
olanca şefkatini göster, oyunlar oyna onla,
zıpladı mı o daracık yuvasından,
koruların o hoş gölgesini bir gördü mü,
ayağıyla dağıtır hemen yemini, çıkar üstüne tepinir,

- 25 **Silvas tantum maesta requirit,
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen;
Hanc si curuans dextra remisit,**
- 30 **Recto spectat vertice caelum.
Cadit Hesperias Phoebus in undas,
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quaeque recursus**
- 35 **Redituque suo singula gaudent
Nec manet ulli traditus ordo
Nisi quod fini iunxerit ortum
Stabilemque sui fecerit orbem.**

III

- 5 **Vos quoque, o terrena animalia, tenui licet
imagine vestrum tamen principium somniatis
verumque illum beatitudinis finem licet minime
perspicaci qualicumque tamen cogitatione
prospicitis, eoque vos et ad verum bonum
naturalis ducit intentio et ab eodem multiplex
error abducit. Considera namque an per ea
quibus se homines adepturos beatitudinem
putant ad destinatum finem valeant pervenire. Si
enim vel pecunia vel honores caeteraque tale**

- 25 iç çekip sadece ormanları ister,
o tatlı sesiyle sadece ormanları fısıldar.¹⁷⁸
Güçlü bir el çekti mi aşağı,
başını yere eğer fidan,
bıraktı mı kıvırdığı dalı ellerin,
- 30 doğrulur göğü seyreder yeniden,
Phoebus, Hesperia'nın sularına batar geceleri,¹⁷⁹
ama gizli yolundan hep geri döner,
her zaman doğduğu yere sürer atlarını yeniden.
Arar bulur her şey kendine özgü yolunu,
- 35 ancak yuvasına döndü mü mutlu olur.
Varlıklara emanet edilen tek değişmez düzen,
başlangıcı sona bağlayan,
kendisine ait çemberi sarsılmaz kılandır.¹⁸⁰

3

- "Ey dünyevi yaratıklar, nereden geldiğiniz konusunda ancak rüyadaymışsınız gibi hayal meyal bir bilgiye sahipsiniz ve henüz bakışınızı mutluluğun gerçek amacına tam olarak çevirmemişsiniz. Dolayısıyla bu amaç hakkında ileriye dönük herhangi bir düşünceniz yok. Yine de doğanın niyeti sizi gerçek iyiye götürmekten yana. Ama türlü türlü yanılgılar sizi bu iyiden uzaklaştırıyor. İnsanların mutluluğu elde edeceklerini sandıkları değerlerin onları istedikleri amaca kavuşturup kavuşturamayacağı üzerine kafa yor. Çünkü gerek para gerekse yüksek mevkiler ve bu türden

- 10 quid afferunt cui nihil bonorum abesse videatur,
nos quoque fateamur fieri aliquos horum
adeptione felices. Quod si neque id valent efficere
quod promittunt bonisque pluribus carent, nonne
liquido falsa in eis beatitudinis species
15prehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paulo
ante divitiis affluebas, interrogo: inter illas
abundantissimas opes numquamne animum tuum
concepta ex qualibet iniuria confudit anxietas?"
"Atqui," inquam, "libero me fuisse animo quin
aliquid semper angerer reminisci non queo."
20 "Nonne quia vel aberat quod abesse non velles vel
aderat quod adesse noluisses?" "Ita est," inquam.
"Illius igitur praesentiam huius absentiam
desiderabas?" "Confiteor," inquam. "Eget vero,"
inquit, "eo quod quisque desiderat?" "Eget,"
25 inquam. "Qui vero eget aliquo, non est
usquequaque sibi ipse sufficiens." "Minime,"
inquam. "Tu itaque hanc insufficientiam plenus,"
inquit, "opibus sustinebas?" "Quidni?" inquam.
"Opes igitur nihilo indigentem sufficientemque
30 sibi facere nequeunt et hoc erat quod promittere
videbantur. Atqui hoc quoque maxime
considerandum puto quod nihil habeat suapte
natura pecunia ut his a quibus possidetur invitis
nequeat auferri." "Fateor," inquam. "Quidni
fateare, cum eam cotidie valentior aliquis eripiat

10 başka değerler sadece iyi oldukları için isteniyorsa, o zaman biz de bazı insanların bu değerlere sahip olduklarında mutlu olacaklarını kabul edebiliriz. Ama bu değerler söz verdiklerini yerine getiremedikleri gibi, iyi olan pek çok şeyden de yoksunsa, bunların mutluluk görüntüsünde bir sahtelik olduğu çok açık değil mi? Öyleyse zengin olduğundan bu yana pek uzun süre geçmediğine göre, ilkin senin şahsına soruyorum: Bu kadar çok servet içinde yüzerken, haksızlık yaptığın duygusuna kapılıp zihninde hiç endişe taşımadın mı?" "Zihnimin endişeden arınmış halini hiç anımsamıyorum! Bir şeyler hep beni rahatsız et-

20 miştir." "Bunun nedeni, olmasını istediğin şeye sahip olmaman ya da istemediğin bir şeyi elde etmiş olman değil mi?" "Tam da bu!" dedim. "Öyleyse bir şeyleri istedin, bir şeyleri istemedin değil mi?" "Evet, bunu itiraf ediyorum," dedim. "Bir şey isteyen adam, o şeyden yoksun değil midir?" "Evet, yoksundur," dedim. "Bir şeyden yoksun olan adam, kendi kendisine tamamen yetmez, değil mi?" "Hayır, yetmez," dedim. "Demek ki bu kadar zengin olduğun halde, sen de bu yetersizliği hissediyordun, öyle mi?" diye sordu. "Niçin hissetmeyeyim ki?" diye karşılık verdim. "Demek ki zenginlik kişiyi yoksunluktan ya da kendisine

30 yetmemekten kurtarmıyor, oysa böyle yapacağına söz vermiş gibi görünüyor. Öyleyse özellikle şu konunun üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum: Paranın özünde, ona sahip olanlardan, vermemek için direnmelerine rağmen, alınmasını engelleyecek bir şey yoktur." "Kabul ediyorum," dedim. "Niçin kabul etmeyesin ki? Çünkü her gün güçlü bir adam çıkıp kendisinden daha zayıf birinden,

35 invito? Unde enim forenses querimoniae, nisi
quod vel vi vel fraude nolentibus pecuniae
repetuntur ereptae?" "Ita est," inquam. "Egebit
igitur," inquit, "extrinsecus petito praesidio quo
suam pecuniam quisque tueatur?" "Quis id,"
40 inquam, "neget?" "Atqui non egeret eo nisi
possideret pecuniam, quam possit amittere."
"Dubitari," inquam, "nequit." "In contrarium igitur
relapsa res est; nam quae sufficientes sibi facere
putabantur opes alieno potius praesidio faciunt
indigentes. Quis autem modus est quo pellatur
45 divitiis indigentia? Num enim divites esurire
nequeunt, num sitire non possunt, num frigus
hibernum pecuniosorum membra non sentiunt?
Sed adest, inquires, opulentis quo famem satient,
quo sitim frigusque depellant. Sed hoc modo
50 consolari quidem divitiis indigentia potest,
auferri penitus non potest. Nam si haec hians
semper atque aliquid poscens opibus expletur,
maneat necesse est quae possit expleri. Taceo
quod naturae minimum, quod avaritiae nihil
55 satis est. Quare si opes nec summovere
indigentiam possunt et ipsae suam faciunt, quid
est quod eas sufficientiam praestare credatis?

- 35 bütün karşı çıkışına rağmen, para çalıp götürüyor. İnsanların bütün karşı çıkışlarına rağmen, kendilerinden zorla ya da hilekârlıkla para çalınmasaydı, mahkemeler yürütecek bunca davayı nereden bulurdu?" "Gerçekten de doğru!" dedim. "O halde herkesin kendi parasını korumak için dışardan bir desteğe gereksinimi var, değil mi?" "Bunu kim reddedebilir?" dedim. "Ama kişinin kaybedeceği bir parası olmasaydı, böyle bir desteğe de gereksinimi olmazdı, değil mi?" "Bundan hiç şüphem yok," dedim. "Öyleyse durum tersine döndü: Kişinin kendisini yeterli kıldığına inanılan zenginlik, insanları başkasının yardımına daha fazla gereksinim duyar hale getirir. Öyleyse zenginlik
- 45 insanı nasıl yoksun duruma düşmekten kurtarır? Bu zenginler hiç mi acıkmaz? Hiç mi susamaz? Paralı adamların organları kış soğuşunu hiç mi hissetmez? Şimdi şöyle diyeceksin: zenginlerin açlıklarını giderecekleri, susuzluklarını geçirecekleri ve soğuşu defedecekleri araçları vardır.
- 50 Ama zenginlik bu şekilde yoksunluğu ancak azıcık yatıştırabilir, içten yok edemez. Çünkü orada ağzını açıp sürekli bir şeyler talep ederken zenginlikle tıka basa doyurulsa bile, her zaman tatmin edilmeyi bekleyerek öylece kalacaktır. Doğanın çok az şey talep ettiğini, oysa açgözlülüğün asla doyurulamayacağını söylememe bile gerek yok. O
- 55 halde zenginlik yoksunluğu yok edemiyorsa, hatta yoksunluk yaratıyorsa, yeterlilik sağladığına nasıl inanabiliyorsun?

III

Quamvis fluente dives auri gurgite

Non expleturas cogat avarus opes

Oneretque bacis colla rubri litoris

Ruraque centeno scindat opima bove,

5 Nec cura mordax deserit superstitem,

Defunctumque leves non comitantur opes.

IV

Sed dignitates honorabilem reverendumque
cui provenerint reddunt. Num vis ea est
magistratibus ut utentium mentibus virtutes
inserant vitia depellant? Atqui non fugare sed

5 illustrare potius nequitiam solent; quo fit ut
indignemur eas saepe nequissimis hominibus
contigisse, unde Catullus licet in curuli Nonium
sedentem strumam tamen appellat. Videsne
quantum malis dedecus adiciant dignitates?

Atqui minus eorum patebit indignitas si nullis
10 honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem
tot periculis adduci potuisti ut cum Decorato
gererem agistratum putares, cum in eo mentem
nequissimi scurrae delatorisque respiceres? Non
enim possumus ob honores reverentia dignos
15 iudicare quos ipsis honoribus iudicamus
indignos. At si quem sapientia praeditum
videres, num posses eum vel reverentia vel ea

3

Zengin adam altın içinde yüzse bile,
paraya olan açlığını tam olarak doyuramaz.
Kızıl denizin incileriyle boynunu süsler,¹⁸¹
bereketli tarlalarını yüz öküz sürer,

- 5 ama yaşarken içini kemiren endişelerden kurtulamaz,
ölünce de o dönem serveti onunla ölmez!

4

- Yüksek mevkilerin onları üstlenen kişileri asalet sahibi ve saygıdeğer kıldığı doğrudur. Ama yüksek memurların zihnine erdem ekecek, kusurlarını yok edecek bir gücü mü var bu görevlerin? Tersine, ahlâksızlığı yok edeceğine
- 5 belirgin kılar böyle mevkiler. Bu yüzden hep yüksek mevkilere ahlâksız insanların getirildiğinden yakınıp dururuz. Bu yüzden Catullus bayındırlık bakanlığının koltuğunda¹⁸² oturan Nonius'a çiban lakabını takmıştır.¹⁸³ Görüyor musun bak, yüksek mevkiler kötü kişilere ne büyük bir onursuzluk yüklüyor? Hiçbir mevkiye getirilmemiş olsalardı,
- 10 değersizlikleri daha az görünür kılınacaktı. Düşünsene, Decoratus'un aşağılık bir uşak ve bir ispiyoncu zihniyetine sahip olduğunu anlamış olsaydın, onunla aynı görevi paylaşmayı düşünecek kadar büyük bir tehlikeye kendini sürükleyebilir miydin?¹⁸⁴ Biz kişileri görevlerinden dolayı
- 15 saygıya değer olduğunu düşünemeyiz, sahiden onları o görevlere yakıştıramıyorsak. Ama bilgelikle donanmış bir adam gördüğünde, onu saygı duyulacak bir adam olarak

qua est praeditus sapientia non dignum putare?
 Minime. Inest enim dignitas propria virtuti,
 quam protinus in eos quibus fuerit adiuncta
 20 transfundit. Quod quia populares facere
 nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis
 pulchritudinem non habere.

In quo illud est animadvertendum magis. Nam
 si eo abiectior est quo magis a pluribus quisque
 contemnitur, cum reverendos facere nequeat
 25 quos pluribus ostentat, despectiores potius
 improbos dignitas facit. Verum non impune;
 reddunt namque improbi parem dignitatibus
 vicem quas sua contagione commaculant. Atque
 ut agnoscas veram illam reverentiam per has
 30 umbratiles dignitates non posse contingere, si qua
 multiplici consulatu functus in barbaras nationes
 forte devenerit, venerandumne barbaris honor
 faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus
 foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo
 cessarent, sicut ignis ubique terrarum numquam
 35 tamen calere desistit, sed quoniam id eis non
 propria vis sed hominum fallax adnectit opinio,
 vanescunt ilico, cum ad eos venerint qui
 dignitates eas esse non aestimant.

Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero
 40 apud quos ortae sunt num perpetuo perdurant?
 Atqui praetura magna olim potestas nunc inane

görmeyecek misin ya da elde etmiş olduğu bilgeliğe layık bir kişi olarak? Tabii göreceksin. Çünkü erdemin kendine özgü bir saygınlığı vardır ve kendisiyle donanan kişilere
 20 bu saygınlığını aktarır. Kamu görevleri böyle bir saygınlığı kazandıramadığına göre, bunlar gerçek saygınlığa özgü güzellikten yoksun demektir.

Burada özellikle üstünde durulması gereken konu şudur: Aşağılık bir adam geniş halk kitleleri tarafından hoş görüldükçe daha da aşağılık oluyorsa, yüksek mevkî dü-
 rüst olmayan insanları çok daha değersiz hale getirir; çün-
 25 kü kitlelerin gözü önüne çıkardığı bu adamlara saygı duyulmasını sağlayamaz. Bu durumda rütbeler de payına düşen cezayı çeker. Çünkü onursuz insanlar rütbeleri kendilerine benzetirler ve kendi kusurlarına bulayarak kirletirler. Gerçek saygınlığın bu değersiz mevkîlerle kazanılamayacağını anlamamı isterim. Bu yüzden şöyle bir düşün:
 30 Birçok kez *consul* olmuş bir adam bir gün yabancı ülkelere gitmek zorunda kalırsa, *consulluk* rütbesi ona yabancıların saygı duymasını sağlayabilir mi? Saygınlık, yüksek mevkilere bahşedilen doğal bir güç olsaydı, hangi halkın arasında olursa olsun bu işlevinden hiç ödün vermezdi, nasıl ki ateş dünyanın neresine giderseniz gidin ısısından
 35 bir şey kaybetmez! Ama saygınlık yüksek mevkîlerin doğasına içkin bir güç olmayıp insanların yanıltıcı kararlarına dayandığından, bir kişi yüksek mevkilere değer vermeyen insanların arasına girdiğinde rütbeleri hemen oracıkta tarihe karışır.

Bu durum yabancı ülkelerde böyle oluyor. Ama bu
 40 rütbeleri üstlendiğin kendi ülkende saygınlığın sonsuza değin sürüp gidecek mi acaba? Bir zamanlar büyük bir gü-

nomen et senatorii census gravis sarcina; si quis quondam populi curasset annonam magnus habebatur, nunc ea praefectura quid abiectius?

45 Ut enim paulo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium

50 aestimatione vilescent, quid est quod in se expetendae pulchritudinis habeant, nedum aliis praestent?

IV

Quamvis se Tyrio superbus ostro
 Comeret et niveis lapillis,
 Invisus tamen omnibus vigeat
 Luxuriae Nero saevientis;

5 Sed quondam dabat improbus verendis
 Patribus indecores curules.
 Quis illos igitur putet beatos
 Quos miseri tribuunt honores?

V

An vero regna regumque familiaritas efficere potentem valet? Quidni, quando eorum felicitas

ce sahip olan praetorluk görevinin¹⁸⁵ şimdilerde esamesi bile okunmuyor ve *Senatusun* hazinesine büyük bir yük olmuş durumda.¹⁸⁶ Eskiden halka erzak dağıtımından sorumlu kişiye büyük bir adam olarak bakılırdı, ama şimdi toplumun gözünde bundan daha sefil bir iş var mı?¹⁸⁷ Az
 45 önce belirttiğim gibi, özünde soyluluk olmayan şeyler kendisinden yararlanan kişilerin kararına bağlı olarak zamanı gelir parlar, zamanı gelir söner. Bu yüzden yüksek mevkiler kişileri saygın kılamıyorsa, ahlâksızların dokuşuyla kolayca kokuşuyorsa, zamanın değişmesiyle birlikte seçkinliklerini yitiriyorsa, farklı ulusların düşüncele-
 50 rine bağlı olarak bayağı konuma düşebiliyorsa, kendi içlerinde ne gibi bir güzellikleri olabilir ki ya da başkalarına verebilecekleri neleri olabilir?

4

Tyrus moru giysileri içinde kurum kurum kuruluyor,¹⁸⁸
 kar beyazı inciler takıp takıştırıyor,
 herkese dudak büküyor, ama halkın da nefretini kazanıyor,
 taşkınlıktan kudurmuş Nero.¹⁸⁹
 5 Oysa vaktiyle muhterem *Senatorlara* onursuz payeler dağıtıyordu.
 Şerefsiz insanların dağıttığı mevkilere geçenlerin,
 şanslı olduğu düşünülür mü hâlâ?

5

Krallıklar ve krallarla yakın ilişkiler insanları güçlü kılabilir mi gerçekten? Kralların mutlu yaşamı sürdüğü sü-

perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum
vetustas, plena etiam praesens aetas, qui reges
5 felicitatem calamitate mutaverint. O praeclara
potentia quae ne ad conservationem quidem sui
satis efficax invenitur! Quodsi haec regnorum
potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua
parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam
10 importet? Sed quamvis late humana tendantur
imperia, plures necesse est gentes relinqui
quibus regum quisque non imperet. Qua vero
parte beatos faciens desinit potestas, hac
impotentia subintrat, quae miseros facit; hoc
igitur modo maiorem regibus inesse necesse est
15 miseriae portionem. Expertus sortis suae
periculorum tyrannus regni metus pendentis
supra verticem gladii terrore simulavit. Quae est
igitur haec potestas quae sollicitudinum morsus
expellere, quae formidinum aculeos vitare
20 nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed
nequeunt; dehinc de potestate gloriantur. An tu
potentem censes quem videas velle quod non
possit efficere? Potentem censes qui satellite
latus ambit, qui quos terret ipse plus metuit, qui
25 ut potens esse videatur in servientium manu
situm est? Nam quid ego de regum familiaribus
disseram, cum regna ipsa tantae imbecillitatis
plena demonstrem? Quos quidem regia potestas
saepe incolumis, saepe autem lapsa prosternit.
Nero Senecam familiarem praeceptoremque

rece neden olmasın? Ama tarih kralların mutluluğunun bir anda felakete dönüştüğünü kanıtlayan örneklerle dolu, yaşadığımız çağ da öyle! Kendisini bile korumaktan aciz bir iktidar ne görkemli bir şey! Bir an için krallıkların gücünün mutluluk kaynağı olacağını düşünsek bile, bir şekilde yoksunluğa düşüldüğünde mutluluk azalmaz mı, sefaletе düşölmez mi sanıyorsun? İnsanların başında bulunduğu krallıklar geniş kitlelere yayıldıkça yayılsa bile, her zaman için hüküm süremeyecekleri pek çok ulus da varolacaktır. Kralları mutlu kılan güç sona erdiği noktada iktidarsızlık devreye girer ve onları zavallı duruma düşürür. Bu yüzden her zaman krallar sefillik pastasından büyük bir dilimi yutmak durumundadır. Bulunduğu mevkinin tehlikelerinden haberdar olan ünlü bir tiran, krallık yetkesinden duyduğu korkuyu, bir adamın tepesinde asılı duran kılıcın yaratacağı dehşete benzetmiştir.¹⁹⁰ O halde bir adamın içini kemiren kaygılarını defedemeyen, iğne gibi batan korkularından kurtaramayan bu iktidar da neyin nesi? Krallara kalsa güvende yaşamak isterlerdi, ama bunu yapamıyorlar. Bunun yerine yetkeleriyle övünüyorlar. İsteddiği şeyi başaramayan bir adam gördüğünde, ona güçlü diyebilir misin? İki yanını da korumalarının çevirdiğı, korkuttuğı kişilerden daha çok korkan, güçlü görünmek için kendisini kölelerinin eline teslim eden bir kişinin kudretli olduğuna inanabilir misin? Krallıkların bu kadar zayıf olduğunu kanıtlayınca, krallarla samimi olanlara söyleyecek söz bulamıyorum. Kraliyet gücü onları güvende tutar, ama bu güç bir çöktü mü de yere serer. Nero, dostu ve öğretmeni

30 suum ad eligendae mortis coegit arbitrium.
 Papinianum diu inter aulicos potentem militum
 gladiis Antoninus obiecit. Atqui uterque
 potentiae suae renuntiare voluerunt, quorum
 Seneca opes etiam suas tradere Neroni seque in
 35 otium conferre conatus est; sed dum ruituros
 moles ipsa trahit, neuter quod voluit effecit. Quae
 est igitur ista potentia quam pertimescunt
 habentes, quam nec cum habere velis tutus sis et
 cum deponere cupias vitare non possis? An
 praesidio sunt amici quos non virtus sed fortuna
 40 conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit,
 infortunium faciet inimicum. Quae vero pestis
 efficacior ad nocendum quam familiaris inimicus?

V

Qui se volet esse potentem,
 Animos domet ille feroces
 Nec victa libidine colla
 Foedis summittat habenis.
 5 Etenim licet Indica longe
 Tellus tua iura tremescat
 Et serviat ultima Thyle,
 Tamen atras pellere curas
 Miserasque fugare querelas
 10 Non posse potentia non est.

- 30 Seneca'yı ölümlerden ölüm beğenmeye zorlamıştı.¹⁹¹
 Antoninus yıllarca saray mensupları arasında en yetkin kişi olan Papinianus'u askerlerinin kılıcına teslim etmişti.¹⁹²
 O an hem Seneca hem de Papinianus güçlerinden vazgeçmek istedi. Örneğin Seneca servetini tümüyle Nero'ya bırakmaya ve inzivaya çekilmeye çalıştı. Ama her ikisi de bulundukları konumun ağırlığıyla sürüklendiklerinden, istediklerini gerçekleştiremediler. O halde, kendisine sahip olanları bile korkutan bu güç neyin nesi? Sahip olmak istediğinde güvende olmadığın, bırakmak istediğinde de kurtulamadığın bu kudret nasıl bir şey? Bizi erdemimizden dolayı değil de, servetimizden dolayı seven dostlar bizi nasıl koruyabilir? Talihin dost kıldığını talihsizlik düşman kılar. Düşmana dönüşmüş bir dosttan daha fazla zarar verecek bir başka bela var mı şu dünyada?

5

- İktidar sahibi olmak isteyen kişi,
 ilkin vahşi öfkesini dizginlemeli,
 şehvetine teslim edip de boynunu,
 düşman yularını geçirmemeli.
- 5 En doğudaki India toprakları,
 titrese de buyrukların karşısında,
 en kuzeydeki Thyle olsa da emrine amade,¹⁹³
 kara düşünceleri kovmadıkça kafandan,¹⁹⁴
 biçare yakınmaları bitirmedikçe,
- 10 iktidarın, iktidarsız olur bilesin!

VI

Gloria vero quam fallax saepe, quam turpis est! Unde non iniuria tragicus exclamat:

*ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν
οὐδὲν γεγῶσι βίοντον ὥγκωσας μέγαν.*

- 5 Plures enim magnum saepe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt. Quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso praedicantur suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quae si etiam meritis conquisitae sint, quid tamen
- 10 sapientis adiecerint conscientiae qui bonum suum non populari rumore sed conscientiae veritate metitur? Quodsi hoc ipsum propagasse nomen pulchrum videtur, consequens est ut foedum non extendisse iudicetur. Sed cum, uti
- 15 paulo ante disserui, plures gentes esse necesse sit ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit ut quem tu aestimas esse gloriosum proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter haec vero popularem gratiam ne commemoratione quidem dignam puto, quae nec iudicio provenit
- 20 nec umquam firma perdurat. Iam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? Quae si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas quaedam de meritis veniens laus parentum. Quodsi
- 25 claritudinem praedicatio facit, illi sint clari

Şöhrete gelince, nasıl da aldatıcıdır çok kez, nasıl da utançverici!¹⁹⁵ Bir trajedi şairi haklı olarak şöyle feryat etmekte:

"Ah şöhret, şöhret, bunca adamı,

*beş para etmez bunca ölümlüyü, nasıl da göklere çıkardın!"*¹⁹⁶

- 5 Gerçekten de sayısız insan, halkın yalan yanlış kanaatiyle büyük bir şöhrete sahip olmuştur. Bundan daha aşağılık bir şey düşünülebilir mi? Haksız övgü kazananlar alkışlandıklarını işittiklerinde utanç duymalıdır. Bu alkışları hak
10 etmiş olsalar bile, bir bilgenin vicdanının hak ettiği kadar edebilirler mi? Kendi değerini halkın dedikodusuna göre değil de, kendisi hakkındaki sağlam bilgisine göre ölçen bir bilgenin? Bir insanın adının duyulması hoş bir şeymiş gibi gözüküyorsa, o zaman adımızın duyulmamasını iğrenç bir şey olarak değerlendirmemiz gerekir. Ama az ön-
15 ce de gösterdiğim gibi,¹⁹⁷ bir adamın şöhretinden pek çok ulusun haberi bile olamayacağına göre, ünlü olduğunu düşündüğün o adam, yeryüzünün büyük bir bölümünde hiç tanınmayacaktır. Bu bağlamda, halk arasında tanınmış olmayı¹⁹⁸ söz konusu etmeye bile değer bulmuyorum, çünkü böyle bir şöhret sağlam bir yargıya dayanmadığı gibi,
20 bir süre sonra da sönüp gider. Soylu bir ada sahip olmaya gelince, bunun ne kadar boş, ne kadar değersiz bir şey olduğunu görmeyen olabilir mi? Eğer böyle bir ad şöhret sağlıyorsa, o şöhret aslında başkasına aittir. Çünkü soyluluk ebeveynlerimizin hak ettiği değerlerden doğan bir çe-
25 şit övgüdür. Övgü şöhrete yol açıyorsa, övülen herkesin

necesse est qui praedicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur ne a maiorum virtute degeneret.

VI

Omne hominum genus in terris simili surgit ab
ortu.

Unus enim rerum pater est, unus cuncta
ministrat.

Ille dedit Phoebos radios, dedit et cornua lunae,

Ille homines etiam terris dedit ut sidera caelo,

5 Hic clausit membris animos celsa sede petitos.

Mortales igitur cunctos edit nobile germen.

Quid genus et proavos strepitis? Si primordia
vestra

Auctoremque deum spectes, nullus degener
exstat

Ni vitiis peiora fovens propriam deserat ortum.

VII

Quid autem de corporis voluptatibus loquar,
quarum appetentia quidem plena est anxietatis,
satietas vero paenitentiae? Quantos illae morbos,
quam intolerabiles dolores quasi quandam
5 fructum nequitiae fruendum solent referre

ünlü olması gerekir. Kendinin kazandığı bir şöhret yoksa, başkasına ait bir şöhret seni seçkin kılmaz. Soylulukta herhangi bir değer varsa, bana göre bu değer insanın atalarının mükemmel oluşundan değil, soylulara yüklenen zorunluluktan kaynaklanır.¹⁹⁹

6

Yeryüzündeki insan ırkı tek bir kaynaktan vücut bulur, tek bir babası vardır her şeyin, bir tek o herkese her şeyi sağlar.

Phoebus'a ışınlarını veren odur, Ay'a boynuzlarını; dünyaya insanları yerleştiren odur, gökyüzüne yıldızları, 5 yücelerdeki yerlerinden indirip ruhları bedenlere giydiren de odur,

bu yüzden her ölümlü soylu bir tohumdan doğmuştur.

Niçin soyunuzla sopunuzla bu kadar böbürleniyorsunuz?

Çıktığın yeri düşünürsen, tanrıyı yaratan olarak görürsen, değerini anlarsın,

yeter ki kusurlarınla kötülükleri besleme, doğduğun yere ihanet etme!

7

Bedensel zevkler konusunda konuşmama gerek var mı?²⁰⁰ Bunlara duyulan açlık bir dert yükü, açlığın doyurulması ise gerçek bir kâhır değil mi? Ahlâksızlığın birer ödülü gibi, kendilerinden keyif alanların bedenlerine ne

5 türlü hastalıklar bulaştırırlar, ne dayanılmaz acılar verir-

corporibus! Quarum motus quid habeat iucunditatis ignoro. Tristes vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intellet. Quae si beatos explicare possunt,
 10 nihil causae est quin pecudes quoque beatae esse dicantur quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis foret liberorumque iucunditas, sed nimis e natura dictum est nescio quem filios invenisse tortores;
 15 quorum quam sit mordax quaecumque condicio neque alias expertum te neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

VII

Habet hoc voluptas omnis,
 Stimulis agit fruentes
 Apiumque par volantum
 Ubi grata mella fudit,
 5 Fugit et nimis tenaci
 Ferit icta corda morsu.

VIII

Nihil igitur dubium est quin hae ad beatitudinem viae devia quaedam sint nec

- ler! Bedene çarptıkları anda yarattıkları zevki bilmem. Ama her kim kendi şehvetini anımsayacak olursa, aldığı zevkin hüznle sonuçlandığını da bilir. Bunlar mutluluk yaratıyorsa, bütün yaşamları bedensel ihtiyaçlarını tatmine
- 10 yönelik olduğuna göre, hayvanlara da neden mutlu denmesin! En onurlu olanı, insanın eşinden ya da çocuklarından aldığı zevktir, ama ne kadar yerinde söylenmiştir şu söz: çocuk yapan kesinlikle kendisine işkence olsun diye yapmıştır.²⁰¹ Ne olursa olsun bu durumda olanların ha-
- 15 linin ne kadar içler acısı olduğunu sana söylememe gerek yok, çünkü sen zaten böyle bir deneyim yaşadın ve bu kaygıdan uzak değilsin.²⁰² Bu bağlamda, sevgili Euripides'in şu düşüncesine katılıyorum: çocuksuz adamın talih-sizliği, ne mutlu bir talihsizlik!

7

- Bütün zevklerin işi aynı,
kendisine düşkün olanı dürter,
tatlı mı tatlı balını koyup
kovanını terk eden arılar gibi
- 5 uçup gider, hışımla çarpıp kalplerimize
iğnesini yapıştırıp oracığa bırakır.²⁰³

8

İşte bu yüzden bu tür değerlerin mutluluğa giden yollar olduğundan hiç kuşkun olmasın. Hiçbiri hiç kimse-

perducere quemquam eo valeant ad quod se
perducturas esse promittunt. Quantis vero
5 implicitae malis sint, brevissime monstrabo.
Quid enim? Pecuniamne congregare conaberis?
Sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis?
Danti supplicabis et qui praeire caeteros honore
cupis poscendi humilitate vilesces. Potentiamne
desideras? Subiectorum insidiis obnoxius
10 periculis subiacebis. Gloriam petas? Sed per
aspera quaeque distractus securus esse desistis.
Voluptariam vitam degas? Sed quis non spernat
atque abiciat vilissimae fragilissimaeque rei
corporis servum? Iam vero qui bona prae se
15 corporis ferunt, quam exigua, quam fragili
possessione nituntur! Num enim elefantos
mole, tauros robore superare poteritis, num
tigres velocitate praeibitis? Respicite caeli
spatium firmitudinem celeritatem et aliquando
desinite vilia mirari. Quod quidem caelum non
20 his potius est quam sua qua regitur ratione
mirandum. Formae vero nitor ut rapidus est, ut
velox et vernalium florum mutabilitate fugacior!
Quod si, ut Aristoteles ait Lynceis oculis homines
uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret,
25 nonne introspectis visceribus illud Alcibiadis
superficie pulcherrimum corpus turpissimum
videretur? Igitur te pulchrum videri non tua

yi söz verdiği hedefe ulaştırmamıştır. İçlerine ne türlü kötülüklerin örüldüğünü sana kısaca göstereceğim. Nedir yani? Üst üste para yığmaya mı çalışacaksın? O zaman para sahibi birini soyman gerekecek. Yüksek mevkilere gelip herkesi gölgede mi bırakmak istiyorsun? O zaman o onurları sana bahşedenin önünde diz çökmen gerekecek ve rütbece başkalarına üstün olmayı isterken, rica minnet ederek kendini küçülteceksin. İktidar sahibi olmak mı istiyorsun? Yönettiğin kişilerin hainlikleri yüzünden tehlikelerle burun buruna geleceksin. Şöhret mi istiyorsun? Belalara bulanıp güvenliğini yitireceksin. Zevk içinde bir yaşam sürmek mi derdin? Ama en bayağı ve en yavan şey olan şu bedene köle olmayı hor görmeyecek ya da ona sırtını dönmeyecek kimse olabilir mi? Gerçekten de bedensel

15 vasıflarıyla böbürlenenenler ne kadar boş ve ne kadar gelip geçici bir mülke dayanmaktadır! Filden daha cüsseli, boğadan daha güçlü olabilir misin, ya da kaplandan daha hızlı koşabilir misin? Kaldır başını gökyüzünün o muazzam boşluğuna, sağlamlığına ve hızlı devinimine bir bak ve şu bayağı şeylere hayran olmayı artık bırak. Gökyüzünü yöneten akıllı bir düşün hele, o zaman göğün bile bu

20 görkemli özelliklerine hayret etmekten vazgeçersin. Güzelliğinin ısıltısı ne kadar çabuk geçip gider, baharda açıp hemen solan goncalar gibi ne kısa ömürlüdür! Aristoteles'in dediği gibi, insanlar Lynceus'un gözlerine sahip ol-

25 saydı ve bakışları taş duvarları delip geçseydi, bedeninin en içindeki organlarını gördüğünde Alcibiades'in o yapay yakışıklılığının aslında ne kadar çirkin olduğunu anlamazlar mıydı? ²⁰⁴ Bu yüzden seni güzel gösteren kendi doğan

natura, sed oculorum spectantium reddit
 infirmitas. Sed aestimate quam vultis nimio
 30 corporis bona, dum sciatis hoc quodcumque
 miramini triduanæ febris igniculo posse dissolvi.
 Ex quibus omnibus illud redigere in summam
 licet quod hæc quæ nec præstare quæ
 pollicentur bona possunt nec omnium bonorum
 congregatione perfecta sunt, ea nec ad
 35 beatitudinem quasi quidam calles ferunt nec
 beatos ipsa perficiunt.

VIII

Eheu, quæ miseros tramite devios

Abducit ignorantia!

Non aurum in viridi quaeritis arbore

Nec vite gemmas carpitis,

5 Non altis laqueos montibus abditis

Ut pisce ditetis dapes

Nec vobis capreas si libeat sequi,

Tyrrhena captatis vada.

Ipsos quin etiam fluctibus abditos

10 Norunt recessus aequoris,

Quæ gemmis niveis unda feracior

Vel quæ rubentis purpuræ

Nec non quæ tenero pisce vel asperis

Praestent echinis litora.

15 Sed quonam lateat quod cupiunt bonum,

değil, sana bakan gözlerin kusurlu görüşüdür. Ama bedeninizin özelliklerine ne kadar büyük değer verirsiniz verin, şunu da bilin ki değer verdiğiniz şey üç gün ateşlense-
 30 nız hemen çözümlüverecektir! Bütün bu söylediklerimi şöyle özetleyebilirim: Söz verdiklerini asla gerçekleştiremeyen ve bütün iyileri biraraya getirecek kadar mükemmel olmayan bu sahte değerler, çakıllı patikalar gibi ne sizi mutlulu-
 35 ğa götürebilir, ne de kendi özlerinde sizi mutlu kılacak bir şeye yer verebilirler.

8²⁰⁵

Ah nasıl bir cehalet bu,
 zavallıları yolun dışına sürüklüyor!
 Altın, yeşil ağaçlarda aranır mı hiç,²⁰⁶
 asmalardan inci toplayabilir misin?
 Balıklarla zenginleştirmek istediğinde şölen sofranı,
 5 ağın dağın zirvesine atıp mı gizlersin?²⁰⁷
 Geyiklerin peşine düşmek istedi mi canın,
 Tyrrhena'nın sığ kumsallarında mı ava çıkarsın?²⁰⁸
 İnsanlar gizli mağaraları bile bilir;
 10 açık denizlerin dalgaları arasında,
 hangi sularda bol bulunur kar beyazı inciler,
 hangilerinde mor kızıl boyalar,
 taze balık hangi kıyılarda sergilenir,
 hangi kıyılarda dikenli deniz yıldızları.
 15 Ama aradıkları iyinin nerede gizlendiğine gelince,

Nescire caeci sustinent

Et quod stelliferum trans abiit polum

Tellure demersi petunt.

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?

20 Opes honores ambiant;

Et cum falsa gravi mole paraverint,

Tum vera cognoscant bona.

IX

Hactenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit, quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps quae sit vera monstrare." "Atqui video," inquam, "nec opibus
5 sufficientiam nec regnis potentiam nec reverentiam dignitatibus nec celebritatem gloria nec laetitiam voluptatibus posse contingere." "An etiam causas, cur id ita sit, deprehendisti?" "Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri, sed ex te apertius cognoscere malim."

10 "Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est indivisumque natura, id error humanus separat et a vero atque perfecto ad falsum imperfectumque traducit. An tu arbitraris quod nihilo indigeat egere potentia?" "Minime,"
15 inquam. "Recte tu quidem. Nam si quid est quod in ulla re imbecillioris valentiae sit, in hac praesidio necesse est egeat alieno." "Ita est," inquam. "Igitur sufficientiae potentiaeque una

körleşirler, bilmezlikten gelirler.

Yıldız yüklü gökyüzünün ötelerinde bulunan iyiyi,
toprağın altına girip ararlar.

Ne kadar küfretsem az bu budala zihinlere?

- 20 Bırak koştursunlar servet ve onur peşinde!
Bu sahtelikler büyüdü mü kat kat şekilsizce,
işte o zaman anlarsın gerçek iyileri.

9

“Şimdiye kadar aldatıcı mutluluğun ana hatlarını çizdim, artık bu konuda daha fazla bir şey söylemeyeceğim. Sağlam bir bakış açısı edindinse, ikinci adımım gerçek mutluluğun ne olduğunu göstermek olacak.” “Edindim sa-
5 hidden,” dedim, “ne servetle bir doygunluk sağlayabilirsin, ne krallıkla bir yetke elde edebilirsin. Saygıyı yüksek mevkilerle kazanamazsın, şöhret adının duyulmasına yardımcı olmaz, zevklerden de keyif alamazsın.” “Bunun böyle olmasının nedenlerini de anladın mı?” “Olaya kapı aralığından bakıyor gibiyim,²⁰⁰ ama bana daha açık bir şekilde göstermeni isterim doğrusu.”

- 10 “Açıklaması gayet kolay. Basit ve bölünmez doğası olanı, insan yanılıp böldü ve gerçek ve mükemmel olandan yanlış ve eksik olana yöneltti. Hiçbir şeyden yoksun olmayan bir şeyin güce gereksinim duyacağını mı düşünüyorsun?
15 sun? “Tabii, düşünmüyorum.” “Çok haklısın. Çünkü bir şeyin kudretinde şöyle ya da böyle bir eksiklik varsa, zorunlu olarak başka bir şeyin yardımına gereksinim duyar.” “Doğru,” dedim. “Bu yüzden, yeterliliğin ve yetkenin do-

est eademque natura." "Sic videtur." "Quod vero
 20 huiusmodi sit, spernendumne esse censes an
 contra rerum omnium veneratione dignissimum?"
 "At hoc," inquam, "ne dubitari quidem potest."
 "Addamus igitur sufficientiae potentiaeque
 reverentiam, ut haec tria unum esse iudicemus."

25 "Addamus, si quidem vera volumus confiteri.

"Quid vero," inquit, "obscurumne hoc atque
 ignobile censes esse an omni celebritate
 clarissimum? Considera vero, ne quod nihilo
 indigere, quod potentissimum, quod honore
 30 dignissimum esse concessum est, egere
 claritudine quam sibi praestare non possit atque
 ob id aliqua ex parte videatur abiectius." "Non
 possum," inquam, "quin hoc uti est ita et iam
 celeberrimum esse confitear." "Consequens igitur
 est ut claritudinem superioribus tribus nihil
 35 differre fateamur." "Consequitur," inquam.
 "Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis
 cuncta viribus possit, quod sit clarum atque
 reverendum, nonne hoc etiam constat esse
 laetissimum?" "Sed unde huic," inquam, "tali
 maeror ullus obrepat ne cogitare quidem possum;
 40 quare plenum esse laetitiae, si quidem superiora
 manebunt, necesse est confiteri." "Atqui illud
 quoque per eadem necessarium est, sufficientiae,
 potentiae, claritudinis, reverentiae, iucunditatis
 nomina quidem esse diversa, nullo modo vero
 45 discrepare substantiam." "Necesse est," inquam.

ğası bir ve aynıdır.” “Evet, öyle gibi görünüyor.” “Bu tür-
 20 den bir varlığın²¹⁰ küçümseneceğini mi, yoksa bütün diğer
 varlıkların karşısında saygı duyulacağını mı düşünürsün?”
 “Saygı duyulacağından hiç şüphem yok,” dedim. “O halde
 yeterlilik ve yetkeye bir de saygıyı ekleyelim, böylece bu
 üçünün bir olduğu sonucuna varalım.” “Doğruyu açıkla-
 25 mak istediğimize göre, ekleyelim.”

“Bu üçünün birlikteliğinin karanlık ve değersiz oldu-
 ğunu mu düşünürsün, yoksa bütün ihtişamıyla pırıl pırıl
 parladığını mı?” diye sordu ve devam etti: “Hiçbir şeye ge-
 reksinimi olmayan, en güçlü yetkeye sahip ve en yüksek
 30 onura layık bir varlık kabul edelim; bu varlığın kendisine
 sağlayamadığı bir şöhrete gereksinim duyup duyamayaca-
 ğını ve bu yüzden de bir anlamda eksiklik içinde olup ola-
 mayacağını düşün.” “Böyle bir varlığın aynı zamanda çok
 ünlü olduğunu da kabul etmeden yapamayacağım.” “O
 halde şu ün denen şeyin diğer üçünden²¹¹ farklı olmadığı-
 35 nı kabul etmeliyiz.” “Doğru,” dedim. “Öyleyse başka bir
 şeye gereksinim duymayan, her şeyi kendi gücüyle başa-
 ran, ünlü olup saygı duyulan bir kimse, ne olursa olsun
 sonsuzca mutlu sayılmaz mı?” “Bu niteliklere sahip bir
 kimsenin mutsuz olabileceğini düşünemem bile. Bu yüz-
 40 den, önceki niteliklerini de işin içine katarsak, bu kimse-
 nin çok mutlu biri olduğunu kabul etmeliyiz.” “O halde,”
 diye devam etti Felsefe, “anlaşılan yeterlilik, güç, şöhret,
 saygı ve mutluluk ad olarak farklı olsalar da özde hepsi tek
 45 ve aynıdır.” “Gerçekten de öyle,” dedim. “O halde insana

"Hoc igitur quod est unum simplexque natura
 pravitas humana dispertit et dum rei quae
 partibus caret partem conatur adipisci, nec
 portionem quae nulla est nec ipsam quam
 minime affectat assequitur." "Quonam," inquam,
 50 "modo?" "Qui divitias," inquit, "petit penuriae
 fuga, de potentia nihil laborat, vilis obscurusque
 esse mavult, multas etiam sibi naturales quoque
 subtrahit voluptates, ne pecuniam quam paravit
 amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem
 55 contingit ei quem valentia deserit, quem molestia
 pungit, quem vilitas abicit, quem recondit
 obscuritas. Qui vero solum posse desiderat
 profligat opes, despicit voluptates honoremque
 potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit.
 60 Sed hunc quoque quam multa deficient vides. Fit
 enim ut aliquando necessariis egeat, ut
 anxietatibus mordeatur cumque haec depellere
 nequeat etiam id quod maxime petebat potens
 esse desistat. Similiter ratiocinari de honoribus,
 gloria, voluptatibus licet. Nam cum
 65 unumquodque horum idem quod caetera sit,
 quisquis horum aliquid sine ceteris petit ne illud
 quidem quod desiderat apprehendit." "Quid igitur,"
 inquam, "si qui cuncta simul cupiat adipisci,
 summam quidem ille beatitudinis velit." "Sed
 70 num in his eam repperiet quae demonstravimus
 id quod pollicentur non posse conferre?" "Minime,"

özgü kusur, doğası gereği bir ve basit olanı parçalara ayırmıştır. Parçaları olmayan bir şeyi elde etmeye çalışırken, ne bir parçasını elde edebilir (çünkü zaten parçası yoktur), ne de bütünü (çünkü böyle bir şeyin peşine düşmemiştir)." "Nasıl yani?" diye sordum. "Yoksulluğa düşmemek
50 amacıyla zenginlik peşinde koşan insan iktidar için çaba sarfetmez," diye yanıtladı Felsefe. "Topladığı parayı yitirmemek için gösterişsiz ve gizli saklı yaşamayı tercih eder, hatta birçok doğal zevkten kendisini mahrum bırakır. Ama bu şekilde kendini geçindirecek kadar bile para elde
55 edemez; çünkü güçsüzdür, başı beladan kurtulmaz, sefilikten acınacak hale gelir ve karanlıklarla örtülür. Aynı şekilde, sadece iktidar peşinde koşan kişi servetini tüketir, güçten yoksun diye zevkleri ve mevkileri hor görür ve şöhreti hiçe sayar. Ama onun ne kadar çok şey kaçırdığını
60 anlayabilirsin. Bazen yaşamının temel gereksinimlerini bile karşılayamaz, endişeler içini kemirir durur ve bunlardan kurtulmayı başaramayınca, en çok istediği şeyden, yani iktidar sahibi olmaktan da vazgeçer. Yüksek mevkiler, şöhret ve zevkler için de aynı çıkarım yapılabilir. Çünkü bunların her biri bir diğeriyle aynı olduğuna göre, içlerin-
65 den birini diğerlerini göz ardı ederek elde etmek isteyen kişi, o en çok istediği şeyi de ele geçiremez." "Öyleyse nasıl olacak?" diye sordum. Bunun üzerine şöyle yanıtladı: "Bir insan hepsine birden aynı zamanda sahip olmaya çalışıyorsa mutluluğun doruğuna da ulaşmaya çalışıyor demektir. Ama benim demin gösterdiğim, vaat ettiklerini
70 gerçekleştiremeyen değerlerde aradığını bulabilir mi?"

inquam. "In his igitur quae singula quaedam expetendorum praestare creduntur, beatitudo nullo modo vestiganda est." "Fateor," inquam, "et
75 hoc nihil dici verius potest." "Habes igitur," inquit, "et formam falsae felicitatis et causas. Deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram quam promisimus statim videbis." "Atqui haec," inquam, "vel caeco perspicua est eamque tu
80 paulo ante monstrasti, dum falsae causas aperire conaris. Nam nisi fallor ea vera est et perfecta felicitas quae sufficientem, potentem, reverendum, celebrem laetumque perficiat. Atque ut me interius animadvertisse cognoscas, quae unum horum, quoniam idem cuncta sunt,
85 veraciter praestare potest hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco." "O te alumne, hac opinione felicem, si quidem hoc," inquit, "adieceris!" "Quidnam?" inquam. "Essene aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas quod huius modi statum possit afferre?"
90 "Minime," inquam, "puto idque a te, nihil ut amplius desideretur, ostensum est." "Haec igitur vel imagines veri boni vel imperfecta quaedam bona dare mortalibus videntur, verum autem atque perfectum bonum conferre non possunt."
95 "Assentior," inquam. "Quoniam igitur agnovisti quae vera illa sit, quae autem beatitudinem mentiantur, nunc superest ut unde veram hanc

“Hiç kuşkusuz, bulamaz,” dedim. “O halde arzu edilen şeyin bazı parçalarını sağladığını düşündüğümüz bu tür değerlerde mutluluğun bulunmayacağına inanmamız gerekir.” “İnanıyorum, doğru söze ne denir!” dedim. “Demek ki artık sahte mutluluğun yapısını ve ona yol açan nedenlerin özünü kavramış oldun. Şimdi gönül gözünü karşıt yöne çevir, çünkü tam orada sana vaat ettiğim gerçek mutluluğu göreceksin.” “Ama bir kör bile bunu açıkça görebilir,” dedim, “zaten sahte mutluluğun nedenlerini açıklamaya çalışırken az önce bunu göstermiştin. Yanılmıyorsa, gerçek ve tam mutluluk insanı kendi kendine yeterli kılan, güçlendiren, saygın bir kişi haline getiren, şöhret sahibi yapan ve sevindiren mutluluktur. Seni bütün içtenliğimle anladığımı kanıtlamam gerekiyorsa, bu değerlerin hepsi bir ve aynı olduğuna göre, onlardan herhangi birini gerçekleştirilen kişinin tam anlamıyla mutlu olduğunu artık kayıtsız şartsız biliyorum.” “Ah benim öğrencim, bunu bilmekle mutluluğu yakaladım, bir de şunu eklemiş olsan...,” dedi Felsefe. “Neyi?” diye sordum. “Bu tür bir mutluluğu herhangi bir ölümlünün ya da gelip geçici şeylerin yakalayabileceğine inanıyor musun?” “Hayır,” dedim, “ama zaten daha fazla söze gerek kalmadan bunu kanıtladığını düşünüyorum.” “Bunlar ölümlülere gerçek iyinin görüntülerini ya da bazı eksik iyilikleri verir, ama onları gerçek ve tam mutluluğa erdiremez.” “Katılıyorum,” dedim. “O halde artık gerçek mutluluğun ne olduğunu bildiğine, öte yandan mutlulukmuş gibi görünen şeyleri de tanıdığına göre, yapacağın tek şey bu gerçek mutluluğu nereden elde edece-

petere possis agnoscas." "Id quidem," inquam, "iam
dudum vehementer exspecto." "Sed cum, ut in
100 Timaeo Platoni," inquit, "nostro placet, in minimis
quoque rebus divinum praesidium debeat
implorari, quid nunc faciendum censes ut illius
summi boni sedem repperire mereamur?"
"Invocandum," inquam, "rerum omnium patrem,
quo praetermisso nullum rite fundatur exordium."
105 "Recte," inquit; ac simul ita modulata est:

IX

"O qui perpetua mundum ratione gubernas
Terrarum caelique sator, qui tempus ab aevo
Ire iubes stabilisque manens das cuncta moveri,
Quem non externae pepulerunt fingere causae
5 Materiae fluitantis opus verum insita summi
Forma boni livore carens, tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens similique in imagine
formans
Perfectasque iubens perfectum absolvere partes.
10 Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida convenient liquidis, ne purior ignis
Evolet aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturae cuncta moventem

ğini öğrenmektir.” “Uzun süredir hevesle beklediğim de
 100 bu zaten!” dedim. “Ama Plato’nun *Timaeus*’ta söylemiş ol-
 duğu gibi,²¹² en önemsiz işlerimizde bile tanrıdan yardım
 istemek zorunda olduğumuz için, o en yüce iyinin tahtına
 oturmayı hak etmek için kimbilir ne yapmamız gerekir?”
 “Her şeyin babasına yakarmalıyız, çünkü onun yardımını
 almadan hiçbir şeye sağlam adım atıp başlayamayız.”
 105 “Haklısın,” dedi Felsefe ve bir şiir tutturdu:

9²¹³

“Ey, sonsuz akılla dünyayı yöneten,
 göğün ve yerin yaratıcısı, senin istencinle başlar zaman ve
 sürüp gider,
 sen olduğun yerde durursun, ama her şeyi harekete
 geçirirsin,
 hiçbir dışsal neden seni zorlamadı ki,
 5 şekil ver diye, akıcı maddeden oluşan eserine,²¹⁴
 içindeydi çünkü o lekesiz en yüce iyi,
 göksel örnekten çıkardın sen her şeyi,
 sen en güzelsin, zihnindeki dünya da en güzeldi
 ve o modele göre biçimlendi,²¹⁵
 emrettin, en mükemmel parçalar en mükemmeli oluşturdu.
 10 Öğeleri uyum içinde kenetledin birbirine,²¹⁶
 soğuk sıcakla, kuru yaşla geldi biraraya,
 böylece o saf ateş savrulmadı yukarlara,
 toprak ağırlığıyla ezilip batmadı diplere.
 Her şeye hareket veren ruhu kattın

- Conectens animam per consona membra resolvīs,
 15 Quae cum secta duos motum glomeravit in orbes,
 In semet reditura meat mentemque profundam
 Circuit et simili convertit imagine caelum.
 Tu causis animas paribus vitasque minores
 Provehis et levibus sublimes curribus aptans
 20 In caelum terramque seris, quas lege benigna
 Ad te conversas reduci facis igne reverti.
 Da pater augustam menti conscendere sedem,
 Da fontem lustrare boni, da luce reperta
 In te conspicuos animi defigere visus.
 25 Dissice terrenae nebulas et pondera molis
 Atque tuo splendore mica! Tu namque serenum,
 Tu requies tranquilla piis, te cernere finis,
 Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

X

- Quoniam igitur quae sit imperfecti, quae
 etiam perfecti boni forma vidisti, nunc
 demonstrandum reor quonam haec felicitatis
 perfectio constituta sit. In quo illud primum
 5 arbitror inquirendum an aliquod huiusmodi
 bonum quale paulo ante definisti in rerum

üç ögesi olan doğanın ortasına, birbirine uyumlu kollara
ayırдын.²¹⁷

15 Ayrılınca ruh böylece yolunu tuttu iki çember halinde
döne döne,

kendi içine dönerken en derindeki zihni çevreleyip,
tam da kendini aksettiren göğü döndürdü.²¹⁸

Benzer şekilde yaratırsın sen de ruhları ve daha küçük
varlıkları,²¹⁹

yüce ruhları hızlı arabalara koyup,²²⁰

20 göklere ve yere ekersin onları,

bağışlayıcı yasanla sana geri döndürürsün, ateş nasıl
dönerse geri.

İzin ver Tanrım şu aklım senin kutsal tahtına çıksın,²²¹

izin ver iyilik pınarını seyretsin, izin ver ışığını bulsun,
gönül gözüm sana dönsün.

25 Şu koca dünyanın puslarını dağıt, şu üstüme binen ağırlıkları,
kaldır ki senin ışığınla can bulup ışınsın! Çünkü sen
berraklıksın,

sen dinginlik mekânımsın, inananlar için.²²²

Sende son bulmak isterler, senle başlamak,

senle yola çıkmak isterler, seni kılavuz alırlar,

yaşam biçimleri sen ol isterler, sınırları da!

10

"İyinin eksik ve mükemmel biçimlerini gördüğüne göre, artık bu mükemmel mutluluğun nerede bulunduğunu göstermeliyim diye düşünüyorum. Bu konuda ilk yapmam gereken de az önce tanımladığın türdeki iyiliğin bu dün-

5 yada var olup olamayacağını araştırmak olmalı sanırım.

natura possit exsistere, ne nos praeter rei subiectae veritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin exsistat sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit.

10 Omne enim quod imperfectum esse dicitur id imminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo perfectum quoque aliquid esse necesse sit. Etenim

15 perfectione sublata, unde illud quod imperfectum perhibetur exstiterit ne fingi quidem potest. Neque enim ab deminutis inconsummatisque natura rerum coepit exordium, sed ab integris absolutisque procedens in haec extrema atque effeta dilabitur. Quod si, uti paulo ante

20 monstravimus, est quaedam boni fragilis imperfecta felicitas, esse aliquam solidam perfectamque non potest dubitari." "Firmissime," inquam, "verissimeque conclusum est." "Quo vero," inquit, "habitet, ita considera. Deum, rerum omnium principem, bonum esse communis

25 humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil deo melius excogitari queat, id quo melius nihil est bonum esse quis dubitet? Ita vero bonum esse deum ratio demonstrat ut perfectum quoque in eo bonum esse convincat. Nam ni tale

30 sit, rerum omnium princeps esse non poterit. Erit enim eo praestantius aliquid perfectum possidens bonum, quod hoc prius atque antiquius esse

- Böylece en azından önümüzde uzanan o gerçeklikten uzak, boş bir hayalle oyalanmamış oluruz. Mükemmel iyinin varolduğunu reddedemeyiz; üstelik bunun bütün iyilerin kaynağı olduğunu söylersek hata da işlememiş oluruz. Çünkü eksik olduğu söylenen her şey, mükemmeliyetten yoksun oluşuyla eksikliğini kanıtlar. Buna göre, herhangi bir türde eksik bir şey olduğu anlaşılırsa, aynı türde mükemmel olan bir şeyin de olması zorunlu olur.
- 15 Mükemmelliyet ortadan kaldırılırsa, mükemmel olmayan bir şeyin nasıl varlık bulduğunu kimse hayal bile edemez. Evrenin başlangıcında eksiklik ve tamamlanmamışlık yoktur; tersine tamlik ve mutlaklık vardır. Ama böyle bir başlangıçtan, şu anki²²³ en son ve en bitap hale düşülmüştür.
- 20 Az önce işaret ettiğim gibi,²²⁴ geçici iyiliklerde eksik bir mutluluk varsa, hiç kimse katışıksız ve mükemmel mutluluğun da bulunduğundan şüphe edemez.” “Öylesine kesin, öylesine doğru bir sonuca vardın ki!” dedim. “Bu gerçek mutluluğun nerede bulunduğunu düşün şimdi,” diye devam etti Felsefe. “Her şeyin yöneticisi olan Tanrının iyi
- 25 olduğu bütün insanlığın ortak düşüncesidir. Tanrıdan daha iyi hiçbir şey düşünülemeyeceğine, ondan daha iyi bir şey olmadığına göre, onun iyi olduğundan kim şüphe edebilir?²²⁵ Tanrının iyi olduğunu akıl bu şekilde kanıtlayabilir ve böylece onda mükemmel iyinin bulunduğunu bize gösterir. Tanrı mükemmel iyi olmasaydı, her şeyin yöneticisi olmazdı. Aksi halde mükemmel iyiye sahip olan o başka şey, tanrıdan daha üstün olurdu ve bu şey bize Tanrıdan daha önce ve daha yüce görünürdü; çünkü bütün mü-
- 30

videatur; omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. Quare ne in infinitum
 35 ratio prodeat, confitendum est summum deum summi perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus; veram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse necesse est." "Accipio," inquam, "nec est quod contradici ullo modo queat."
 40 "Sed quaeso," inquit, "te vide quam id sancte atque inviolabiliter probes quod boni summi summum deum diximus esse plenissimum." "Quonam," inquam, "modo?" "Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum quo plenus esse perhibetur
 45 vel extrinsecus accepisse vel ita naturaliter habere praesumas, quasi habentis dei habitaeque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes praestantius id quod dederit ab eo quod acceperit existimare
 50 possis. Sed hunc esse rerum omnium praecellentissimum dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed est ratione diversum, cum de rerum principe loquamur deo, fingat qui potest: quis haec diversa coniunxerit? Postremo,
 55 quod a qualibet re diversum est, id non est illud a quo intellegitur esse diversum. Quare quod a summo bono diversum est sui natura, id summum bonum non est—quod nefas est de eo cogitare quo nihil constat esse praestantius. Omnino enim

kemmel şeylerin mükemmel olmayanlardan önce geldiği kanıtlanmıştır. Böyle sonsuza değin akıl yürütmek istemiyorsak, en yüce iyi olan Tanrının en yüce ve en mükemmel iyiyle dopdolu olduğunu kabul etmeliyiz. Ama mükemmel iynin, gerçek mutluluk olduğunu kanıtlamıştık. O halde, zorunlu olarak, gerçek mutluluğun yüce Tanrıda içkin olduğu sonucuna varıyoruz.” “Katılıyorum,” dedim, “bu önermene karşı hiçbir şey söylenemez.” “Gördün mü bak, en yüce Tanrının en yüce iyiyle dopdolu olduğu önermesini nasıl da ciddiyetle ve kutsallığına hiç dokunmadan kabul ediyorsun,” dedi. “Nasıl yani?” diye sordum. “Her şeyin Babası’nın, kendisiyle dopdolu olduğunu söylediğim en yüce iyiyi ne dışsal bir kaynaktan aldığını düşünüyorsun, ne de sahip olunan mutluluğun özünün ona sahip olan Tanrının özünden farklı olduğuna inanacağın tarzda Tanrının bu iyiye sahip olduğunu sanıyorsun. Çünkü Tanrının bunu²²⁶ dışarıdan aldığını düşünürsen, ona bu mutluluğu verenin, bu mutluluğu alandan daha büyük olduğunu düşünmen gerekir. Oysa Tanrının varolan her şeyin en mükemmeli olduğunu doğal olarak kabul ediyoruz. Öte yandan Tanrı bu en yüce iyiye doğaca sahipse, ama kendisi bu mutluluktan farklıysa, Tanrının her şeyin yaratıcısı olduğunu söylediğimize göre, biri çıkıp şu soruyu sorabilir: Bu farklı şeyleri kim birleştirdi? Sonuç olarak, bir şey başka bir şeyden farklıysa, farklı olduğu anlaşılan şeyle eşit olamaz. Bu yüzden, doğası gereği en yüce iyiden farklı olan en yüce iyi değildir. Ama Tanrıdan başka hiçbir şeyin daha üstün olmadığını herkes kabul etmişken, bunu düşünmek Tanrıya karşı işlenmiş bir günahtır. Çünkü do-

60 nullius rei natura suo principio melior poterit
 exsistere; quare quod omnium principium sit, id
 etiam sui substantia summum esse bonum
 verissima ratione concluderim." "Rectissime,"
 inquam. "Sed summum bonum beatitudinem esse
 concessum est." "Ita est," inquam. "Igitur,"
 65 inquit, "deum esse ipsam beatitudinem necesse
 est confiteri." "Nec propositis," inquam,
 "prioribus refragari queo et illis hoc inlatum
 consequens esse perspicio."

"Respice," inquit, "an hinc quoque idem
 firmitus approbetur, quod duo summa bona quae
 70 a se diversa sint esse non possunt. Etenim quae
 discrepant bona, non esse alterum quod sit
 alterum liquet; quare neutrum poterit esse
 perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod
 perfectum non sit, id summum non esse
 75 manifestum est; nullo modo igitur quae summa
 sunt bona ea possunt esse diversa. Atqui et
 beatitudinem et deum summum bonum esse
 collegimus; quare ipsam necesse est summam
 esse beatitudinem quae sit summa divinitas."
 "Nihil," inquam, "nec reapse verius nec
 80 ratiocinatione firmitus nec deo dignius concludi
 potest." "Super haec," inquit, "igitur veluti
 geometrae solent demonstratis propositis aliquid
 inferre quae porismata ipsi vocant, ita ego
 quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam
 quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines
 85 beati, beatitudo vero est ipsa divinitas,

ğası ilk geldiği kaynaktan daha üstün olan hiçbir şey yok-
 60 tur. Bu yüzden her şeyin kaynağının kendi özü gereği en
 yüce iyi olduğunu hiçbir şüpheye yer bırakmadan kabul
 ediyorum.” “Çok haklısın,” dedim. “Ama en yüce iyinin
 mutluluk olduğu sonucuna da varmıştık.” “Evet, öyle.”
 65 “Öyleyse Tanrının mutluluğun kendisi olduğunu kabul et-
 memiz gerekir.” “Önceki önermelerine hiç karşı çıkamam;
 onlardan bu sonuca ulaşacağımızın da farkındayım.”

“O zaman, buradan aynı sonuca bu kadar sağlam bir
 şekilde varılıp varılamayacağını bir düşün, birbirinden
 70 farklı iki en yüce iyi olamayacağına göre. Gerçekten iki iyi
 birbirinden farklıysa, biri diğeri değildir. Bu yüzden onla-
 rın hiçbirisi, birbirine muhtaç olduklarından, mükemmel
 olamaz. Ama mükemmel olmayan bir şeyin en yüce olma-
 75 yacağı da açıktır. Öyleyse en yüce iyiler hiçbir şekilde fark-
 lı olamazlar. Ama hem mutluluğun hem de Tanrının en
 yüce iyi olduğu sonucuna ulaştık. O zaman en yüce tanrı-
 sallık en yüce mutluluk olmak zorundadır.” “Bundan da-
 ha doğru bir sonuca varılamazdı zaten ya da daha akla yat-
 kın olanına veya Tanrıya bu kadar layık olan bir başka so-
 80 nuca!” “O halde, geometricilerin kanıtladıkları önermeler-
 den *porismata*²²⁷ dedikleri bir sonuca varmaları gibi, ben
 de sana sanki *corollarium* gibi bir tür mantıksal sonuç çı-
 karacağım.²²⁸ Çünkü insanlar mutluluğu elde ederek mut-
 lu olduklarına göre ve mutluluk tanrısallıktan başka bir
 85 şey olmadığına göre, insanların tanrısallığa vakıf olunca

divinitatis adeptione beatos fieri manifestum est. Sed uti iustitiae adeptione iusti, sapientiae sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus
 90 deus, sed natura quidem unus; participatione vero nihil prohibet esse quam plurimos." "Et pulchrum," inquam, "hoc atque pretiosum sive porisma sive corollarium vocari mavis." "Atqui hoc quoque pulchrius nihil est, quod his adnectendum esse ratio persuadet." "Quid?" inquam.

95 "Cum multa," inquit, "beatitudo continere videatur, utrumne haec omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate coniungant an sit eorum aliquid quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc vero
 100 caetera referantur?" "Vellem," inquam, "id ipsarum rerum commemoratione patefaceres." "Nonne," inquit, "beatitudinem bonum esse censemus?" "Ac summum quidem," inquam. "Addas," inquit, "hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia,
 105 reverentia quoque, claritas ac voluptas beatitudo esse iudicatur. Quid igitur? Haecine omnia—bonum, sufficientia, potentia caeteraque—veluti quaedam beatitudinis membra sunt an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur?"
 110 "Intellego," inquam, "quid investigandum proponas, sed quid constituas audire desidero."

mutlu oldukları gün gibi açıktır. Ama insanların adalete vakıf olarak adil, bilgelige vakıf olarak bilge olmaları gibi, tanrısallığa vakıf olanların da aynı şekilde tanrı olması gerekir. Böylece mutlu olan kişi tanrı olur. Doğası gereği tek
 90 bir Tanrı vardır, ama tanrısallığa katılımla birçok tanrının olmasını hiçbir şey engelleyemez.” “Bu ne güzel, ne değerli bir düşünce böyle; ister *porisma*²²⁹ ister *corollarium*²³⁰ de, ne dersen de!” “Ama aklımız bizi önceki önermelere bir başka ekleme yapmaya yöneltiyor, öyle ki bu diğer hepsinden çok daha güzel bir çıkarım olacak.” “Nedir o?” diye sordum.

95 “Mutluluk pek çok şeyi kapsadığına göre, acaba bütün bunlar mutluluğun farklı birer parçasını mı oluşturuyor, yoksa bunların arasında mutluluğun bütün özünü temsil eden ve diğerlerinin ona bağlı olduğu bir şey mi var?”
 100 “Keşke diğer parçaları bir kez daha anımsatarak bu dediğini açıklasan!” “Mutluluğun iyilik olduğunu kabul etmiyor muyuz?” “Evet, hem de en yüce iyilik olduğunu kabul ediyoruz.” “Öyleyse bunu diğer hepsine ekleyebilirsin. Çünkü mutluluk tam anlamıyla kendi kendine yeterli ol-
 105 madır, en büyük güçtür, en büyük saygıdır, şöhrettir ve zevkin kendisidir. Yani bu ne demektir? Bütün bu değerler —kendi kendine yeterlilik, güç ve diğerleri— mutluluğun uzuvları değil midir ya da şöyle söylersek iyilik hepsi-
 110 nin başı olarak kabul edilmez mi?” “Ne araştırmaya çalıştığını anlıyorum, ama çıkaracağın sonucu duymak için heyecanlanıyorum.” “O zaman şu ayrıma dikkat et: Bütün

“Cuius discretionem rei sic accipe. Si haec omnia
 beatitudinis membra forent, a se quoque invicem
 discreparent. Haec est enim partium natura ut
 unum corpus diversa componant. Atqui haec
 115 omnia idem esse monstrata sunt; minime igitur
 membra sunt. Alioquin ex uno membro beatitudo
 videbitur esse coniuncta—quod fieri nequit.” “Id
 quidem,” inquam, “dubium non est, sed id quod
 restat exspecto.” “Ad bonum vero caetera referri
 120 palam est. Idcirco enim sufficientia petitur
 quoniam bonum esse iudicatur, idcirco potentia,
 quoniam id quoque esse creditur bonum; idem de
 reverentia, claritudine, iucunditate coniectare
 licet. Omnium igitur expetendorum summa
 125 atque causa bonum est. Quod enim neque re
 neque similitudine ullum in se retinet bonum, id
 expeti nullo modo potest. Contraque etiam quae
 natura bona non sunt tamen si esse videantur
 quasi vere bona sint appetuntur. Quo fit uti
 summa, cardo atque causa expetendorum
 130 omnium bonitas esse iure credatur. Cuius vero
 causa quid expetitur id maxime videtur optari,
 veluti si salutis causa quispiam velit equitare,
 non tam equitandi motum desiderat quam salutis
 effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur,
 135 non illa potius quam bonum ipsum desideratur
 ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur
 beatitudinem esse concessimus; quare sic quoque
 sola quaeritur beatitudo. Ex quo liquido apparet
 ipsius boni et beatitudinis unam atque eandem

bunlar mutluluğun parçaları olsa, biri diğerinden mutlaka farklı olurdu. Çünkü parçalar bütünü oluşturur, ama ya-
 115 pıca farklıdır. Oysa bütün bu parçaların aynı olduğunu kanıtlamıştık. Öyleyse bunlar bütünün uzuvları değildir. Aksi takdirde mutluluk tek bir uzuvdan meydana gelirdi ki, bu da mümkün değildir.” “Hiç kuşkusuz,” dedim, “ama düşüncenin arkasındakini hâlâ merakla bekliyorum.”

120 “Açıkça bütün parçalar iyiyle birleşmeli. Çünkü kendi kendine yeterlilik iyi olduğu için istenen bir özelliktir, güç sahibi olmak da iyi olarak düşünüldüğü için istenir. Saygı, şöhret ve zevk için de aynı çıkarımı yapabiliriz. Demek ki iyi bütün istenen şeylerin toplamı ve bütün bunların sebe-
 125 bidir. Çünkü bir şey gerçekten iyi değilse ya da içinde iyiye benzer bir şey taşımıyorsa hiçbir şekilde istenmez. Oysa doğası iyi olmadığı halde, iyi olarak görünen şeyler gerçekten iyiymiş gibi istenir. Demek ki peşinden koşulması gereken her şeyin özünün, dayanağının ve sebebinin ke-
 130 sinlikle iyi olduğu düşünülmelidir. İnsan bir şeyi, kendisine yarayacak bir eylemin sebebi olacağı zaman ister. Örneğin sağlığına yarayacağı için ata binmek ister; başka deyişle ata binmeyi ata binmiş olmak için istemez, sağlığına etkisi olacağı için ata biner. Öyleyse bütün her şey iyi ol-
 135 duğu için istendiğine göre, herkes tarafından istenilen iyinin kendisidir, diğerleri değil. Ama daha önce bütün söz konusu değerlerin mutluluk için istendiğini göstermiştik. Bu da açıkça gösteriyor ki, mutluluğun ve iyinin özü bir ve

140 esse substantiam." "Nihil video cur dissentire
 quispiam possit." "Sed deum veramque
 beatitudinem unum atque idem esse
 monstravimus." "Ita," inquam. "Securo igitur
 concludere licet dei quoque in ipso bono nec
 usquam alio sitam esse substantiam.

X

Huc omnes pariter venite capti
 Quos fallax ligat improbis catenis
 Terrenas habitans libido mentes,
 Haec erit vobis requies laborum,
 5 Hic portus placida manens quiete,
 Hoc patens unum miseris asyllum.
 Non quidquid Tagus aureis harenis
 Donat aut Hemmus rutilante ripa
 Aut Indus calido propinquus orbi
 10 Candidis miscens virides lapillos,
 Inlustrent aciem magisque caecos
 In suas condunt animos tenebras.
 Hoc, quicquid placet excitatque mentes,
 Infimis tellus aluit cavernis;
 15 Splendor quo regitur vigetque caelum,
 Vitat obscuras animae ruinas.
 Hanc quisquis poterit notare lucem,
 Candidos Phoebi radios negabit."

140 aynıdır.” “Buna niçin karşı çıkılsın, hiç anlamıyorum.”
 “Ama biz Tanrının ve gerçek mutluluğun da bir ve aynı olduğunu kanıtlamıştık.” “Evet, doğru.” “Öyleyse Tanrının özünün iyiden başka bir şeyde olmadığını gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz.”

10

Buraya gelin sizler, bütûn esirler,²³¹
 aldatıcı şehvetin dünyevi akıllarınızı sarıp
 aşâğılık zincirlere vurduğu sizler,
 Sıkıntılarınızdan kurtulup dinleneceğiniz yer işte burası,
 5 işte burası dingin bir sessizliğin hüküm sürdüğü yer,
 zavallılara sığınak olacak yer işte burası!
 Ne altın renkli kumlarıyla Tagus sağlar bunu size,²³²
 ne ala bulanmış kıyılarıyla Hermus,²³³
 10 ne de bembeyaz incileri yemyeşil zümrütlere katarak,
 sıcaktan kavrulan toprakları sınırlayan Indus.²³⁴
 Hiçbiri insanın gözünü açamaz, aksine daha da körleştirir,
 ruhları koyu karanlıklara koyarlar.
 Zihnin hoşuna giden, heyecanlara salan ne varsa,
 toprağın en dip mağaralarında beslenip büyür;
 15 Gökyüzünü yöneten, ona güç katan ışık,
 enkaz haline gelen ruhları karanlıktan uzak kor.
 Kim dikerse gözünü bu ışığa,
 Phoebus'un parlak ışıltısını bile unuttur.²³⁵

XI

"Assentior," inquam, "cuncta enim fimmissimis
 nexa rationibus constant." "Tum illa: "Quanti,"
 inquit, "aestimabis, si bonum ipsum quid sit
 agnoveris?" "Infinito," inquam, "si quidem mihi
 5 pariter deum quoque, qui bonum est, continget
 agnoscere." "Atqui hoc verissima," inquit, "ratione
 patefaciam, maneant modo quae paulo ante
 conclusa sunt." "Manebunt." "Nonne," inquit,
 "monstravimus ea quae appetuntur pluribus
 10 idcirco vera perfectaue bona non esse quoniam a
 se invicem discreparent, cumque alteri abesset
 alterum, plenum absolutumque bonum afferre
 non posse? Tum autem verum bonum fieri cum in
 unam veluti formam atque efficientiam
 colliguntur, ut quae sufficientia est eadem sit
 15 potentia, reverentia, claritas atque iucunditas,
 nisi vero unum atque idem omnia sint, nihil
 habere quo inter expetenda numerentur?"
 "Demonstratum," inquam, "nec dubitari ullo modo
 potest." "Quae igitur cum discrepant minime bona
 sunt, cum vero unum esse coeperint,
 20 bona fiunt; nonne haec ut bona sint, unitatis fieri
 adeptione contingit?" "Ita," inquam, "videtur."
 "Sed omne quod bonum est boni participatione
 bonum esse concedis an minime?" "Ita est."
 "Oportet igitur idem esse unum atque bonum
 25 simili ratione concedas; eadem namque

“Sana katılıyorum, çünkü bütün düşüncelerin çok sağlam mantıksal çıkarımlara dayanıyor.” Bunun üzerine Felsefe şöyle dedi: “İyinin ne olduğunu kavramış olsan, ona ne değer biçersin?” “Sınırsız bir değer biçerdim, eğer iyinin ta kendisi olan Tanrıyı bilmemi sağlayacaksa.” “Bunu sana çok sağlam bir çıkarımla kanıtlarım, daha önce kanıtlamış olduklarım hâlâ geçerliliklerini koruyorsa.”²³⁶ “Hâlâ geçerliliklerini koruyorlar,” dedim. “Birçok insan tarafından arzulanan şeylerin, birbirinden farklı olmalarından
 5 ötürü gerçek ve tam anlamıyla iyi olmadığını kanıtlamamış mıydım? Bunların birinde olan diğerinde olmadığından, tam ve mutlak iyiyi meydana getiremeyeceklerini göstermiştim, değil mi? Öte yandan bütün bunlar tek bir biçim ve etkin bir güç halinde toplandıklarında ve bu şekilde
 10 kendi kendine yeterlilik, güç, saygı, şöhrat ve zevk tek ve aynı olduğunda gerçek iyinin ortaya çıkacağını da söylemiştim, değil mi? Üstelik bunların bir ve aynı olmadıkça insanlar tarafından istenecek şeylerin arasında hiçbir şekilde yer almayacaklarını da bildirmiştim, değil mi? “Bunların kanıtlandığından hiç şüphe edilmemesi gerekir.” “Öyleyse bunlar birbirlerinden ayrıldıklarında iyi olmak-
 15 tan uzaklaşıyorlar, ancak bir ve aynı olmaya başladıklarında iyi oluyorlar. Bunların iyi olması bu birliğin sağlanmasıyla ilgili değil mi?” “Evet, öyle görünüyor.” “Ama iyi olan her şeyin iyilikten pay alarak mı iyi olduğunu düşünüyorsun, yoksa böyle bir düşünceyi red mi ediyorsun?” “İyi olan her şeyin iyilikten pay alarak iyi olduğunu düşünüyorum.” “O zaman aynı şekilde birin ve iyinin aynı olduğu-
 20 rum.”

substantia est eorum quorum naturaliter non est
 diversus effectus." "Negare," inquam, "nequeo."
 "Nostine igitur, inquit, omne quod est tam diu
 manere atque subsistere quamdiu sit unum, sed
 interire atque dissolvi pariter atque unum esse
 30 destiterit?" "Quonam modo?" "Ut in animalibus,"
 inquit, "cum in unum coeunt ac pemmanent
 anima corpusque, id animal vocatur; cum vero
 haec uniatas utriusque separatione dissolvitur,
 interire nec iam esse animal liquet. Ipsum
 35 quoque corpus cum in una fomma membrorum
 coniunctione pemmanet humana visitur species;
 at si distributae segregataeque partes corporis
 distraxerint unitatem desinit esse quod fuerat.
 Eoque modo percurrenti caetera procul dubio
 40 patebit subsistere unumquodque, dum unum est,
 cum vero unum esse desinit, interire."
 "Consideranti," inquam, "mihi plura minime
 aliud videtur." "Estne igitur," inquit, "quod, in
 quantum naturaliter agat relictia subsistendi
 appetentia venire ad interitum corruptionemque
 45 desideret?" "Si animalia," inquam, "considerem
 quae habent aliquam volendi nolendique
 naturam, nihil invenio quod nullis extra
 cogentibus abiciant manendi intentionem et ad
 interitum sponte festinent. Omne namque
 50 animal tueri salutem laborat, mortem vero
 pemiciemque devitat. Sed quid de herbis
 arboribusque, quid de inanimatis omnino
 consentiam rebus prorsus dubito."

nu kabul etmen gerekir. Çünkü özü aynı olan şeylerin doğal olarak farklı sonuçları olmaz." "Bunu reddedemem," dedim. "O halde, var olan her şeyin bir olduğu sürece varlığını uzun süre sürdürdüğünü ve değişmeden kaldığını, 30 bir olmaktan çıktığı anda bozulduğunu ve çözülüp gittiğini biliyor musun?" "Nasıl?" "Hayvanlarda olduğu gibi," dedi, "ruh ve beden birleştiğinde ve varolmayı sürdürdüğünde canlı adını alır; ama ruh ve beden ayrılmasıyla bu birlik çözüldüğünde varlık yok olur ve artık yaşayan bir şey 35 olmaktan çıkar. Beden bile organları birleşip de tek biçimde kaldığı sürece insan şeklinde görünür. Ama bu birlik beden organlarının ayrılmasıyla ve dağılmasıyla bozulsursa önceki halinden uzaklaşır. Aynı şekilde başka varlıkları inceden inceye araştıran bir insan her birinin bir olduğu 40 sürece varlığını sürdürdüğünü, bir oluşunu yitirdiğinde ise yok olduğunu açıkça görecektir." "Aklıma bir sürü örnek geldikçe, başka türlü olamayacağını anlıyorum." "Öyleyse doğal yaşantısını sürdürürken varolma güdüsünü 45 nı terk edip bozulup yok olmayı seçecek bir varlık olabilir mi?" "İsteme ve reddetme yetisine doğal olarak sahip olan canlıları düşünürsem, dıştan bir etki almadıkça, yaşamda kalma isteğinden vazgeçecek ve kendi kendisini hızla yok oluşa sürükleyecek hiçbir canlı tanımıyorum." dedim, "çünkü her canlı kendi yaşamını koruyup kolla- 50 mak için çaba sarfeder, kendisine zarar verip öldürmekten ise kaçır. Ama bitkilere, ağaçlara ve cansız şeylere gelince, o konuda epeyce şüphelerim var."

55 "Atqui non est quod de hoc quoque possis
 ambigere, cum herbas atque arbores intuearis
 primum sibi convenientibus innasci locis, ubi
 quantum earum natura queat cito exaescere
 atque interire, non possint. Nam aliae quidem
 campis aliae montibus oriuntur, alias ferunt
 paludes, aliae saxis haerent, aliarum fecundae
 60 sunt steriles harenae, quas si in alia quispiam
 loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique
 natura quod convenit et ne, dum manere
 possunt, intereant, elaborat. Quid quod omnes
 velut in terras ore demerso trahunt alimenta
 radicibus ac per medullas robur corticemque
 65 diffundunt? Quid quod mollissimum quidque,
 sicuti medulla est, interiore semper sede
 reconditur, extra vero quadam ligni firmitate,
 ultimus autem cortex adversum caeli
 intemperiem quasi mali patiens defensor
 opponitur? Iam vero quanta est naturae
 70 diligentia ut cuncta semine multiplicato
 propagentur! Quae omnia non modo ad tempus
 manendi, verum generatim quoque quasi in
 perpetuum permanendi veluti quasdam
 machinas esse quis nesciat? Ea etiam quae
 inanimata esse creduntur nonne quod suum est
 75 quaeque simili ratione desiderant? Cur enim
 flammam quidem sursum levitas vehit, terras
 vero deorsum pondus deprimit, nisi quod haec
 singulis loca motionesque conveniunt? Porro
 autem quod cuique consentaneum est, id
 unumquodque conservat, sicuti ea quae sunt

“İlkin bitkilerin ve ağaçların doğalarına uygun yerlerde
55 büyüdüğünü ve buralarda doğalarının izin verdiği kadar
yaşadığını, hemen kuruyup yok olmadığını gözlemlersen,
bu konuda şüphe edeceğin bir şeyin olmayacağını anlarsın.
Çünkü bunların bazıları ovalarda biter, bazıları dağ-
larda yetişir, bazıları bataklıklarda, bazıları kayalıkta bü-
60 yür, bazılarının da kırıç topraklar can verir; bunları tutar
başka yere dikersen hemen kururlar. Doğa kendilerine uy-
gun olanı onlara verir ve yaşadıkları sürece yok olmama-
ları için didinir. Niçin hepsi ağızlarını yere eğip besinleri-
ni köklerinden emer, özleriyle ve kabuklarıyla etraflarına
65 güç verir? Niçin en yumuşak kısımları, örneğin özsuları
sağlam gövdelerinin altında, hep en içeride bulunur, niçin
en dıştaki kabukları fırtınalara karşı durur da sağlam bir
kalkan gibi belaları püskürtür? Bütün tohumları kat kat
70 çoğaltıp üretirken doğa ne kadar büyük özen gösterir! Bütün
bu özelliklerin türlerin tek tek yaşam süresini garanti
altına almak ve daha da önemlisi sonsuza değin varlıklarını
sürdürebilmelerini sağlamak için adeta birer araç olarak
tasarlandığını kim bilmez? Cansız olduğuna inanılan şey-
75 ler bile kendilerine ait olanı aynı şekilde istermez mi? Yoksa
niçin ateş hafifliğinden dolayı yukarı yükselsin, toprak
ağırlığından dolayı aşağı çöksün, eğer bu yerler ve bu ha-
reketler kendilerine uygun olmasa? Ayrıca tek tek her şey
kendisine uyanla varlığını sürdürür ve kendisine karşıt

80 inimica corrumpunt. Iam vero quae dura sunt ut
 lapides, adhaerent tenacissime partibus suis et ne
 facile dissolvantur resistunt. Quae vero liquentia
 ut aer atque aqua, facile quidem dividendibus
 cedunt, sed cito in ea rursus a quibus sunt
 85 abscisa relabuntur, ignis vero omnem refugit
 sectionem. Neque nunc nos de voluntariis
 animae cognoscentis motibus, sed de naturali
 intentione tractamus, sicuti est quod acceptas
 escas sine cogitatione transigimus, quod in
 somno spiritum ducimus nescientes; nam ne in
 90 animalibus quidem manendi amor ex animae
 voluntatibus, verum ex naturae principiis venit.
 Nam saepe mortem cogentibus causis quam
 natura reformidat, voluntas amplectitur,
 contraque illud quo solo mortalium rerum durat
 95 diuturnitas gignendi opus, quod natura semper
 appetit, interdum cohercet voluntas. Adeo haec
 sui caritas non ex animali motione sed ex
 naturali intentione procedit. Dedit enim
 providentia creatis a se rebus hanc vel maximam
 manendi causam ut quoad possunt naturaliter
 100 manere desiderent; quare nihil est quod ullo
 modo queas dubitare cuncta quae sunt appetere
 naturaliter constantiam permanendi, devitare
 perniciem."

"Confiteor," inquam, "nunc me indubitato
 cernere quae dudum incerta videbantur." "Quod
 105 autem," inquit, "subsistere ac permanere petit id
 unum esse desiderat; hoc enim sublato ne esse

80 olanla bozulur. Taş gibi sert nesneler kendisini oluşturan parçalarına sımsıkı yapışmıştır ve kolayca dağılmayacak şekilde bir direnç oluşturur. Hava ve su gibi akıcı şeyler kolayca ayrılır, ama ayrıldığı parçacıklarıyla bir çırpıda ye-
 85 niden birleşir. Ama ateş hiç bölünmez. Biz burada irade sahibi ruhun isteyerek yaptığı hareketlerden değil, doğal işleyiştten söz ediyoruz. Örneğin yediğimiz yiyecekleri düşünmeden sindiririz ve uykumuzda bilmeden soluk alıp
 90 veririz. Çünkü canlılarda bile yaşama arzusu ruhun iradesinden değil, doğanın temel ilkelerinden kaynaklanır. Çok kez zorlayıcı koşullar iradeyi doğanın büyük korkusu olan ölüme sarılmaya zorlar, buna karşın ölümlü varlıkların de-
 95 vamını sağlayan ve doğanın her zaman can attığı tek eylem, yani üreme, bazen iradeyle sınırlanır. Bir anlamda bu kendini korumaya olan tutku bilinçli bir arzudan değil de, doğal içgüdüden kaynaklanır. Çünkü tanrısal öngörü bunu, yani mümkün olduğu kadar uzun yaşamayı sürdürmeye yönelik doğal arzuyu, yarattığı varlıklara yaşamları-
 100 nı sürdürmenin en önemli nedeni olarak bahşetmiştir. O halde bütün varolanların varlıklarını sarsılmaz bir şekilde sürdürmeye doğal olarak can attığından ve kendilerine zarar gelmesinden çekindiklerinden kuşku duyman çok yer-siz.”

“Uzun süredir bana kuşkulu görünen bu konuyu, artık hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anladığımı söylemeliyim.” “Öte yandan” diye devam etti Felsefe, “varol-
 105 mayı ve varlığını sürdürmeyi isteyen ne varsa, aynı zamanda bir olmayı da ister; çünkü böyle bir birlik olmazsa, her-

quidem cuiquam permanebit." "Verum est,"
 inquam. "Omnia igitur," inquit, "unum
 desiderant." Consensi. "Sed unum id ipsum
 110 monstravimus esse quod bonum." "Ita quidem."
 "Cuncta igitur bonum petunt, quod quidem ita
 describas licet ipsum bonum esse quod
 desideretur ab omnibus." "Nihil," inquam, "verius
 excogitari potest. Nam vel ad nihil unum cuncta
 referuntur et uno veluti vertice destituta sine
 115 rectore fluitabunt, aut si quid est ad quod
 universa festinant, id erit omnium summum
 bonorum." Et illa: "Nimium," inquit, "o alumne,
 laetor, ipsam enim mediae veritatis notam mente
 fixisti. Sed in hoc patuit tibi quod ignorare te
 120 paulo ante dicebas." "Quid?" inquam. "Quis
 esset," inquit, "rerum omnium finis. Is est enim
 profecto quod desideratur ab omnibus, quod quia
 bonum esse collegimus, oportet rerum omnium
 finem bonum esse fateamur.

XI

Quisquis profunda mente vestigat verum
 Cupitque nullis ille deviis falli,
 In se revolvat intimi lucem visus
 Longosque in orbem cogat inflectens motus
 5 Animumque doceat quicquid extra molitur
 Suis retrusum possidere thesauris.
 Dudum quod atra texit erroris nubes

hangi bir şey varlığını sürdüremez.” “Doğru,” dedim. “Demek ki her şey bir olmayı arzular,” diye yanıtladı. Ben de onu onayladım. “Ama ben sana aynı zamanda birliğin iyi-
 110 lik olduğunu da kanıtlamıştım.” “Doğru, kanıtlamıştın,” dedim. “Öyleyse her şey iyiye ister ve iyi şu şekilde tanımlanabilir: İyi olan herkes tarafından arzulanandır. “Daha doğru bir tanım yapılamazdı,” dedim ve şöyle devam ettim. “Çünkü ya her şey iyiye yönelmeyip ve sanki bir başı
 115 yokmuş gibi kaptansız gemi misali akıntıya kapılıp gidecektir, ya da her şeyin kendisine yöneldiği bir şey varsa, bu bütün iyilerin en yücesi olacaktır.” Bunun üzerine Felsefe şöyle dedi: “Ah benim öğrencim, o kadar büyük bir sevinç duyuyorum ki! Çünkü sen gerçekliğin anahtarını buldun.”²³⁷ Ama buradâ az önce bilmediğini söylediğin şeyi
 120 de açıkça anladın.” “Nedir o?” diye sordum. “Her şeyin yöneldiği amacın ne olduğunu gördün. İşte bu herkes tarafından kesinlikle arzulanan şeydir. Bunun iyi olduğunu kabul ettiğimize göre, iyinin her şeyin kendisine yöneldiği amaç olduğunu da söylememiz gerekir.”

11

Her kim derin düşünceyle gerçeğin peşine düşer de, yanlış yollarda avare dolanmak istemezse, gönül gözünü kendisine çevirsin, derin düşüncelerini kılavuz yapıp evine dönmeye zorlasın,
 5 her şeyi dışarıda arayan ruhunu çeksin geri, kendi hazinelerine sahip çıkmasını öğretsin.²³⁸
 Bak gör nasıl ışıyacak o zaman Phoebus’tan daha parlak

Lucebit ipso perspicacius Phoebō.

Non omne namque mente depulit lumen

10 Obliviosam corpus invehens molem.

Haeret profecto semen introrsum veri

Quod excitatur ventilante doctrina.

Nam cur rogati sponte recta censetis,

Ni mersus alto viveret fomes corde?

15 Quod si Platonis Musa personat verum,

Quod quisque discit immemor recordatur."

XII

Tum ego: "Platoni," inquam, "vehementer
assentior, nam me horum iam secundo
commemoras, primum quod memoriam corporea
contagione, dehinc cum maeroris mole pressus
5 *amisi."* Tum illa: "Si priora," inquit, "concessa
respicias, ne illud quidem longius aberit quin
recorderis quod te dudum nescire confessus es."

"Quid?" inquam. "Quibus," ait illa, "gubernaculis
mundus regatur." "Memini," inquam, "me
10 inscitiam meam fuisse confessum, sed quid
afferat, licet iam prospiciam, planius tamen ex te
audire desidero." "Mundum," inquit, "hunc deo
regi paulo ante minime dubitandum putabas."
"Ne nunc quidem arbitror," inquam, "nec
umquam dubitandum putabo quibusque in hoc

- şimdi yanılmanın kara bulutuna sarılı her şey bir anda!
 Zihninin bütün ışığını yok edemez ki,
 10 unutkanlığın yükünü taşıyan beden.
 Gerçeğin tohumu içimizde tutunmuş ne de olsa,
 felsefe savuracak onu, çıkaracak ortaya.
 Sorulduğunda, kendiliğimizden nasıl doğru yanıt veririz
 sanıyorsun,
 kalbimizin derinine gömülmemiş olsa o kıvılcımlar?
 15 Plato'nun Musa'sı doğru konuşuyorsa,
 öğrenilen ne varsa, unutulmanın anımsanması değil de ne
 zaten?"²³⁹

12

- O zaman ben şöyle dedim: "Plato'ya tamamen katılıyorum, çünkü sen benim bu gerçekleri ikinci kez anımsamamı sağladın. Önceleri bedenimin etkisi altındayken, daha sonra da kederimin ağır yüküyle şaşkına döndüğümünden
 5 belleğimi yitirmiştim." Felsefe bana yanıt verdi: "Önceden kabul ettiğimiz ilkeler üzerinde iyi düşünürsen, bir süre önce bilmediğini itiraf ettiğin konuyu anımsamada hiç güçlük çekmeyeceksin." "Nedir?" diye sordum. "Dünyanın hangi güçlerle yönetildiğini." "Evet, bu konuda bilgisiz olduğumu itiraf ettiğimi anımsıyorum. Ama bu konuyla ilgili söyleyeceklerini şimdiden sezinliyorsam da, yine de açık ve seçik olarak senden duymak isterim." "Az önce bu dünyanın Tanrı tarafından yönetildiğinden hiç kuşku duyulmaması gerektiğini düşünüyordun."²⁴⁰ "Şu anda da aynı düşünüyorum ve hiçbir zaman kuşkulanmamak gerektiğini düşüneneceğim. Beni böyle düşünmeye yönelten nedenle-

15 rationibus accedam breviter exponam. Mundus
 hic ex tam diversis contrariisq[ue] partibus in
 unam formam minime convenisset, nisi unus
 esset qui tam diuersa coniungeret. Coniuncta
 vero naturarum ipsa diversitas invicem discors
 dissociaret atq[ue] divelleret, nisi unus esset qui
 20 quod nexuit contineret. Non tam vero certus
 naturae ordo procederet nec tam dispositos
 motus locis, temporibus, efficientia, spatiis,
 qualitatibus explicarent, nisi unus esset qui has
 mutationum varietates manens ipse disposeret.
 25 Hoc quicquid est quo condita manent atq[ue]
 agitantur, usitato cunctis vocabulo deum nomino.

Tum illa: "Cum haec," inquit, "ita sentias,
 parvam mihi restare operam puto ut felicitatis
 compos patriam sospes revisas. Sed quae
 30 proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine
 sufficientiam numeravimus deumq[ue]
 beatitudinem ipsam esse consensimus?" "Ita
 quidem." "Et ad mundum igitur," inquit
 "regendum nullis extrinsecus amminiculis
 indigebit; alioquin si quo egeat, plenam
 35 sufficientiam non habebit." "Id," inquam, "ita est
 necessarium." "Per se igitur solum cuncta
 disponit." "Negari," inquam, "nequit." "Atqui
 deus ipsum bonum esse monstratus est."
 "Memini," inquam. "Per bonum igitur cuncta
 40 disponit, si quidem per se regit omnia quem
 bonum esse consensimus et hic est ueluti quidam

15 ri de kısaca açıklayayım: Bu kadar farklı ve birbirine kar-
 şıt öğelerin bir araya gelmesinden oluşan dünya, farklı
 öğeleri biraraya getiren bir güç olmasaydı, böyle tek bi-
 çimli olmazdı. Birbirine kenetlediğini bir arada tutan bir
 güç olmasaydı, birbiriyle uyumsuz doğaların farklı yapısı
 20 bu uyumu böler, parçalardı. Kendisi hiç değişmeden bir-
 çok değişikliği bir düzene sokan bir güç olmasaydı, ne do-
 ğanın bu kadar kesin bir düzeni olurdu, ne de farklı öge-
 ler belli bir yere ve zamana, belli etkilere, belli aralıklara
 ve belli özelliklere bağlı bu kadar düzenli hareketler oluş-
 turabilirdi. Ne olursa olsun bu güce, varolan şeylerin ya-
 25 şamasını sağlayan ve hareket ettiren güce, bütün insanla-
 rın verdiği adı veriyorum ve Tanrı diyorum.”

Bu sözlerime karşılık Felsefe şöyle dedi: “Buna inan-
 dığına göre, benim için seni yeniden mutluluğa kavuştur-
 mak ve sağ salim yurduna geri dönmeni sağlamak öyle zor
 olmayacak diye düşünüyorum. Ama önce nelere ulaştığı-
 30 mızı bir gözden geçirelim. Kendi kendine yeterliliği mut-
 luluk olarak düşünmemiş miydik ve Tanrının mutluluğun
 kendisi olduğunu kabul etmemiş miydik?” “Evet, böyle
 düşünmüştük.” “O halde Tanrının dünyayı yönetmek için
 dışsal bir desteğe ihtiyacı yoktur. Böyle olmasaydı, bazı
 35 şeylere ihtiyaç duyardı ve tam anlamıyla kendi kendine
 yetmezdi.” “Böyle olması kaçınılmaz olurdu,” dedim. “O
 halde her şeyi Tanrı düzenliyor.” “Bunu reddetmek ola-
 naksız.” “Ayrıca Tanrının iynin kendisi olduğunu da ka-
 nıtlamıştık.” “Evet, anımsıyorum,” dedim. “O halde bizim
 40 iyilik olarak kabul ettiğimiz Tanrı her şeyi kendi yönetiği-
 ne göre, her şeyi iyilikle düzene koyuyor. Sanki Tanrı,

clavus atque gubernaculum quo mundana
 machina stabilis atque incorrupta servatur."
 "Vehementer assentior," inquam, "et id te paulo
 ante dicturam tenui licet suspicione prospexi."
 45 "Credo;" inquit, "iam enim ut arbitror vigilantius
 ad cernenda vera oculos deducis. Sed quod dicam
 non minus ad contuendum patet." "Quid?"
 inquam. "Cum deus," inquit, "omnia bonitatis
 clavo gubernare iure credatur eademque
 50 omnia sicuti docui ad bonum naturali intentione
 festinent, num dubitari potest quin voluntaria
 regantur seque ad disponentis nutum veluti
 convenientia contemperataque rectori sponte
 convertant?" "Ita," inquam, "necesse est; nec
 beatum regimen esse videretur, si quidem
 55 detrectantium iugum foret, non obtemperantium
 salus." "Nihil est igitur quod naturam servans
 deo contra ire conetur?" "Nihil," inquam. "Quod si
 conetur, ait, num tandem proficiet quicquam
 adversus eum quem iure beatitudinis
 60 potentissimum esse concessimus?" "Prorsus,"
 inquam, "nihil valeret." "Non est igitur aliquid
 quod summo huic bono vel uelit vel possit
 obsistere?" "Non," inquam, "arbitror." "Est igitur
 summum," inquit, "bonum quod regit cuncta
 65 fortiter suaviterque disponit." Tum ego: "Quam,"
 inquam, "me non modo ea quae conclusa est
 summa rationum, verum multo magis haec ipsa

dünya gemisinin sarsılmadan ve batmadan seyretmesini sağlayan çarkı ya da dümeni." "Gönülden katılıyorum," dedim, "ve bulanık da olsa bir adım sonrasında söyleyeceklerini sezebiliyorum." "Hiç kuşum yok," dedi, "çünkü görebildiğim kadarıyla sen artık gerçekleri ayırt etme konusunda gözlerini dört açmışsın. Ama söyleyeceğim şey çok açık, öyle uzun uzundıya bakman gerekmiyor bile." "Nedir o?" diye sordum. "Tanrının iyiliğin dümenine geçip her şeyi yönettiğine ve yukarıda da gösterdiğim gibi her şeyin doğal bir eğilimle iyiye doğru yönlendiğine inanıldığına göre, bütün varlıkların Tanrı tarafından yönetilmeye gönüllü olarak katıldıklarından kuşku duyulabilir mi? Önderlerine uysallıkla itaat eden yurttaşlar gibi, kendilerini düzene sokan Tanrının iradesine özgürce teslim olduklarına göre?" "Böyle olması gerekir," dedim, "yoksa böyle bir yönetim insanların kurtuluşu için değil de, istemeden boyunlarını geçirdikleri bir boyunduruk olsaydı mutluluk sağlayamazdı." "Demek ki doğası gereği boyun eğen hiçbir şey Tanrıya karşı gelmeye çalışmaz." "Evet, hiçbir şey böyle yapmaz," dedim. "Eğer çalışırsa," dedi, "mutluluğun en yetkin gücü olduğunu hepimizin kabul ettiği Tanrıya karşı herhangi bir başarı elde etmesi mümkün olabilir mi?" "Hiç kuşkusuz böyle bir başarıdan söz edilemez," dedim. "O halde hiçbir şey bu en yüce iyiye ne karşı gelmek ister, ne de karşı gelebilir." "Hayır, böyle bir şeyin olabileceğini hiç düşünmüyorum," dedim. "Öyleyse Tanrı güçlü olarak her şeyi denetleyen ve onları hiç incitmeden düzenleyen en yüce iyidir." "Bu ileri sürdüğün güçlü savlar bir yana, kullandığın bu sözler de beni ne kadar keyiflendirdi anla-

quibus uteris verba delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna lacerantem sui pudeat!"

- "Accepisti," inquit, "in fabulis lacescentes
 70 caelum Gigantas; sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo disposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus? Forsitan ex huius modi conflictatione pulchra quaedam veritatis scintilla dissiliat." "Tuo," inquam,
 75 "arbitratu." "Deum," inquit, "esse omnium potentem nemo dubitaverit." "Qui quidem," inquam, "mente consistat nullus prorsus ambigat." "Qui vero est," inquit, "omnium potens, nihil est quod ille non possit." "Nihil," inquam. "Num igitur deus facere malum potest?"
 80 "Minime," inquam. "Malum igitur," inquit, "nihil est, cum id facere ille non possit qui nihil non potest." "Ludisne," inquam, "me inextricabilem labyrinthum rationibus texens, quae nunc quidem qua egrediari introeas, nunc vero quo
 85 introieris egrediare, an mirabilem quendam divinae simplicitatis orbem complicas? Etenim paulo ante beatitudine incipiens eam summum bonum esse dicebas, quam in summo deo sitam loquebare. Ipsum quoque deum summum esse
 90 bonum plenamque beatitudinem disserebas; ex quo neminem beatum fore nisi qui pariter deus esset quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam dei ac beatitudinis loquebaris esse substantiam ipsumque unum id ipsum esse bonum docebas quod ab omni rerum natura

tamam. Sonunda içimde böylesine yaralar açan budalalı-
ğımdan utandım doğrusu.”

“Masallarda gökyüzüne karşı savaş açan Devleri oku-
70 muşşundur.”²⁴¹ Ama o merhametli güç bunları nasıl da hak
ettikleri şekilde alaşağı etmişti. Şimdi kendi iddialarımızı
çarpıştırmaya ne dersin? Belki böyle bir çarpışmadan ger-
çekliğe ilişkin parlak bir kıvılcım yakalayabiliriz.” “Nasıl
75 istersen,” dedim. “Tanrının her şeye gücü yettiğinden hiç
kimse şüphe etmez,” dedi Felsefe. “Aklını yitirmedikçe
kimsenin şüphesi olamaz,” dedim. “Her şeye gücü yeten
bir varlığın yapamayacağı hiçbir şey de yoktur.” “Hiçbir
80 şey yoktur,” dedim. “O halde Tanrı kötülük yapabilir mi?”
“Hayır,” dedim. “Öyleyse yapamayacağı hiçbir şey olma-
yan Tanrı kötülük yapamıyorsa kötülük yoktur.”²⁴² “Böyle
önergelerle içinden çıkamayacağım bir labirent örerek
benimle oyun mu oynuyorsun?” diye sordum. “Kâh dışarı
çıkığın yere giriyorsun, kâh içeri girdiğin yerden çıkıyor-
85 sun. Tanrısal yalınlığın o mucizevi çemberini mi çiziyor-
sun yoksa? Çünkü az önce mutlulukla başlayıp onun en
yüce iyi olduğunu söyledin ve bu mutluluğun yüceler yü-
cesi Tanrıda varolduğunu belirttin. Ayrıca Tanrının kendi-
sinin en yüce iyi olduğunu ve mutlulukla dopdolu oldu-
90 nu kanıtladın. Buradan, sanki küçücük bir armağan sunar
gibi, hiç kimsenin Tanrı olmadıkça mutlu olamayacağı so-
nucuna ulaştın. Sonra iyiliğin yapısının Tanrının ve mut-
luluğun özü olduğunu söyledin ve her şeyin doğal olarak
istediği bu birliğin iyilikle eşdeğerde olduğunu belirttin.

95 peteretur. Deum quoque bonitatis gubernaculis
universitatem regere disputabas volentiaque
cuncta parere nec ullam mali esse naturam.
Atque haec nullis extrinsecus sumptis sed ex
altero altero fidem trahente insitis domesticisque
probationibus explicabas."

100 Tum illa: "Minime," inquit, "ludimus remque
omnium maximam dei munere quem dudum
deprecabamur exegimus. Ea est enim divinae
forma substantiae ut neque in externa dilabatur
nec in se externum aliquid ipsa suscipiat, sed,
105 sicut de ea Parmenides ait:

*Πάντοθεν εὐκύκλον σφαίρης ἐναλίγκιον
ὄγκῳ,*

rerum orbem mobilem rotat dum se immobilem
ipsa conservat. Quodsi rationes quoque non extra
petitas sed intra rei quam tractabamus ambitum
110 collocatas agitavimus, nihil est quod admirere,
cum Platone sanciente didiceris cognatos de
quibus loquuntur rebus oportere esse sermones.

XII

Felix qui potuit boni
Fontem visere lucidum,
Felix, qui potuit gravis
Terrae solvere vincula.

5 Quondam funera coniugis
Vates Threicius gemens

95 Bundan başka Tanrının iyiliğin dümenine geçip evreni yönettiğini, her şeyin isteyerek ona itaat ettiğini ve doğada kötülüğün olmadığını ileri sürdün. Üstelik bütün bu çıkarımları hiçbir dışsal kanıta başvurmada, birbirinin içinden çıkararak içsel kanıtlamalarla açıkladın.”

100 Felsefe şöyle karşılık verdi: “Hayır, seninle oyun oynamıyorum. Başlangıçta²⁴³ yardımını istediğim Tanrının desteğiyle, halledebileceğimiz en önemli konuyu hallettik. İşte tanrısal özün yapısı bu: hiçbir şeyi dışarıya kaydırmaz, dışardan bir şeyi de kendi içine almaz. Parmenides’in dediği gibi, tanrısal öz,

“yusyuvarlak bir top gibi,”²⁴⁴

kendisi hiç hareket etmeden dünyanın çemberini hareket geçirip döndürür. Hiçbir dışsal kanıt kullanmadığımıza, aksine ele aldığımız konunun sınırları içindeki kanıtları
110 kullandığımıza şaşırmaman gerekir. Çünkü Plato’nun tavsiyelerine kulak verdiğine göre, kullandığımız dilin tartışma konularımızla ilgili olması gerektiğini öğrenmişsin-
dir.²⁴⁵

12²⁴⁶

“Ne mutlu,

iyinin o ıslıl ıslıl pınarına bakana!

Ne mutlu,

dünyanın o ağır zincirlerini kırana!

Çok eskiden Thracialı bir şair vardı,

5 karısının ölümüne yas tutan,²⁴⁷

- Postquam flebilibus modis
Silvas currere mobiles,
Amnes stare coegerat
10 Iunxitque intrepidum latus
Saevis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
15 Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant
Mulcerent dominum modi,
Immites superos querens
Infernas adiit domos.
20 Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans
Quicquid praecipuis deae
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
25 Quod luctum geminans amor,
Deflet Taenara commovens
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
30 Captus carmine ianitor,
Quae sontes agitant metu
Ultrices scelerum deae
Iam maestae lacrimis madent.

hüzünlü ezgiler çaldı mı ormanlar sallanır,
nehirler yataklarında salına salına akardı;
dişi geyikler hiç ürkmeden

- 10 vahşi aslanlarla koyun koyuna yatardı,
tavşan gördü mü korkmazdı,
onun türküsüyle sakinleşen köpeği.
Gün geldi daha bir alev alev yanmaya başladı,
15 şairin yüreğinin derinleri.

Her şeye boyun eğdiren güç,²⁴⁸
efendisini sakinleştiremedi,
gökteki acımasız tanrılara söylenip
gölgelerin evine gitti.²⁴⁹

- 20 Çalgısının tellerine vurup ahenkle
büyülü şarkılar tutturdu orada,
yüce anasının ulu pınarlarından içtiği ne varsa,²⁵⁰
dinmez hüznünün esinlediğini,

- 25 kederini kat kat arttıran aşkını döktü ezgilere.
Gözyaşlarıyla Taenarus'u salladı,²⁵¹
bal tatlısı sözlerle dualar etti,
gölgelerin tanrılarından yardım diledi.²⁵²
Şarkının büyüsüne kapıldı ummadığı bir anda

- 30 kapıları tutan o üçbaşı bekçi.²⁵³
Suçluların ruhuna korku salıp,
günahların öcünü alan tanrıçalar,²⁵⁴
hüzne boğuldular, sel olup aktı gözlerinden yaşlar.

- Non Ixionium caput
35 Velox praecipitat rota
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis
Non traxit Tityi iecur.
40 Tandem 'Vincimur' arbiter
Umbrarum miserans ait.
'Donamus comitem viro
Emptam carmine coniugem;
Sed lex dona coherceat,
45 Ne, dum Tartara liquerit
Fas sit lumina flectere.'
Quis legem det amantibus?
Maior lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
50 Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit occidit.
Vos haec fabuia respicit
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quaeritis.
55 Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quicquid praecipuum trahit
Perdit, dum videt inferos."

Hızla dönen tekerlek

35 ilk kez çarpmadı Ixion'un başına,²⁵⁵

uzun süredir susuzluktan perişan olan Tantalus,
burun kıvırdı ırmaklara.²⁵⁶

Ezgilerle doydu kartal,
koparmadı Tityus'un ciğerini.²⁵⁷

40 Sonunda, 'yenik düştük,' dedi,
ruhların hakemi insafa gelip
'Verelim bu adama yoldaşını,
sevgili karısını, şarkısıyla kazandı onu.
Ama armağınımız bir şarta bağlı:

45 Tartarus'dan çıkana kadar,
gözlerini hiç döndürmemeli.'
Ama aşıklara kim yasa koyabilir?
Kendi büyük yasası var aşkın.
Ah, nerdeyse gelmişlerdi gecenin çizgisine,²⁵⁸

50 ama baktı Orpheus Eurydice'sine,
işte o an yitirdi onu, öldürdü!
Bu masal size bir ders veriyor,
zihnini yücelerdeki ışığa çevirmek isteyenler.

55 Kim yenilip de döndürürse gözlerini aşağıya,
Tartarus'un mağarasına,²⁵⁹
Ölülere bakarken, taşıdığı ayrıcalıkları yitirir bir anda."

LIBER IV

I

Haec cum Philosophia dignitate vultus et oris gravitate servata leniter suaviterque cecinisset, tum ego nondum penitus insiti maeroris oblitus intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrui.

- 5 Et: "O," inquam, "veri praevia luminis, quae usque adhuc tua fudit oratio, cum sui speculatione divina tum tuis rationibus invicta patuerunt, eaque mihi etsi ob iniuriae dolorem nuper oblita non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed
- 10 ea ipsa est vel maxima nostri causa maeroris quod, cum rerum bonus rector exsistat, vel esse omnino mala possint vel impunita praetereant; quod solum quanta dignum sit admiratione profecto consideras. At huic aliud maius adiungitur. Nam imperante florenteque nequitia
- 15 virtus non solum praemiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur et in locum facinorum supplicia luit. Quae fieri in regno scientis omnia, potentis omnia sed bona tantummodo volentis dei nemo satis potest nec admirari nec conqueri."

- 20 Tum illa: "Et esset," inquit, "infiniti stuporis omnibusque horribilius monstris, si, uti tu aestimas, in tanti velut patrisfamilias

4. Kitap

1

Felsefe saygınlığını, yüzüne ve konuşmasına yansıyan vakarını hiç bozmadan yumuşacık bir sesle tatlı tatlı bu şiiri okumuş, konuşmasına kaldığı yerden devam etmek üzereydi ki, iliklerime işlemiş kederimi henüz tamamen unutamayan ben araya girdim ve kendisine şöyle dedim:

- 5 “Ey gerçek ışığa götüren kılavuzumuz, bağımsız değerlendirildiğinde şimdiye kadar yaptığın konuşmanın tanrısal olduğu çok açık ve senin çıkarımlarınla kanıtlandığı için de çok sağlam. Şu bana söylediklerini, uğradığım haksızlığın acısından son zamanlarda unutmuş olabilirim, ama
- 10 bunları önceden hiç bilmiyor değildim. Üzüntümün asıl kaynağı şu: evrenin iyi bir yöneticisi varsa, hiç kötülük olabilir mi ya da kötülük cezasız kalabilir mi? Düşünsene sadece bu bile ne kadar şaşırtıcı! Ama buna daha şaşırtıcı bir başka konu da eklenebilir: Kötülük hakimiyeti ele geçirip at koşturduğu halde, erdem sadece ödüllendirilmekle kalmıyor, aynı zamanda günahkârların ayakları altında ezilip tekmeleniyor ve suçların yerine kendisi ceza ödüyor. Her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve sadece iyi-yi isteyen Tanrının krallığında olan olaylara ne kimse yeterince şaşıyor ne de bundan şikayet ediyor.”²⁶⁰

- 20 Bunun üzerine Felsefe şöyle dedi: “Senin düşündüğün gibi olsaydı, yani bu kadar yüce bir Baba’nın²⁶¹ muhteşem

dispositissima domo vilia vasa colerentur,
 pretiosa sordescerent. Sed non ita est. Nam si ea
 25 quae paulo ante conclusa sunt inconvulsa
 servantur, ipso de cuius nunc regno loquimur
 auctore cognosces semper quidem potentes esse
 bonos, malos vero abiectos semper atque
 imbecilles, nec sine poena umquam esse vitia nec
 sine praemio virtutes, bonis felicia, malis semper
 30 infortunata contingere multaque id genus, quae
 sopitis querelis firma te soliditate corroborarent. Et
 quoniam verae formam beatitudinis me dudum
 monstrante vidisti, quo etiam sita sit agnovisti,
 decursis omnibus quae praemittere necessarium
 35 puto viam tibi quae te domum revehat ostendam.
 Pennas etiam tuae menti quibus se in altum
 tollere possit adfigam, ut perturbatione depulsa
 sospes in patriam meo ductu, mea semita, meis
 etiam vehiculis revertaris.

|

Sunt etenim pennae volucres mihi
 Quae celsa conscendant poli.
 Quas sibi cum velox mens induit
 Terras perosa despicit,
 5 Aeris immensi superat globum
 Nubesque postergum videt,

döşenmiş evinde²⁶² en değersiz vazolara itina gösterilirken, paha biçilmez olanlar savsaklansaydı, bu son derece tuhaf ve her türlü uğursuzluktan daha korkunç bir durum olurdu. Ama sandığın gibi değil. Çünkü az önce ulaştığımız sonuçlara hâlâ hiç şüphe etmeden inanıyorsan, şimdi krallığından söz ettiğimiz o yönetici sayesinde iyilerin her zaman güçlü, kötülerin ise her zaman sefil ve zayıf olduğunu anlayacaksın.²⁶³ Ayrıca kötülüklerin cezasız, iyiliklerin ödölsüz bırakılmadığını, iyilerin her zaman başarı elde ettiğini, kötülerin her zaman başarısız olduğunu göreceksin ve bu tür pek çok durum şikayetlerini dindirecek, seni sağlam ve güçlü kılacak. Önceki kanıtlamalarım²⁶⁴ gerçek mutluluğun yapısını anladığına ve bu mutluluğun nereden kaynaklandığını bildiğine göre, halledilmesi gerektiğini düşündüğüm her konuyu şöyle bir gözden geçirip seni evine kavuşturacak yolu göstereceğim. Ayrıca zihnini seni yücelere çıkaracak kanatlarla donatacağım. Bu şekilde endişeni bir kenara atıp benim önderliğimde, benim yolundan ve benim yöntemlerimle güven içinde yurduna geri döneceksin.”

1

Hızlı kanatlarım var benim,²⁶⁵
göğün yücelerine çıkabilen.
Onları takımca kıvrak zihnine,
tepeden nefretle seyrederek bu dünyayı,
5 sonsuz gök çemberini aşar,
arkasında bıraktığı bulutlara öylece bakar.

- Quique agili motu calet aetheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos
10 Phoeboque coniungat vias
Aut comitetur iter gelidi senis
 Miles corusci sideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
 Recurrat astri circulum
15 Atque ubi iam exhausti fuerit satis,
 Polum relinquat extimum
Dorsaque velocis premat aetheris
 Compos verendi luminis.
Hic regum sceptrum dominus tenet
20 Orbisque habenas temperat
Et volucrem currum stabilis regit
 Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via
 Quam nunc requiris immemor
25 'Haec,' dices, 'memini, patria est mihi,
 Hinc ortus, hic sistam gradum.'
 Quod si terrarum placeat tibi
 noctem relictam visere,
 Quos miseri torvos populi timent
30 Cernes tyrannos exsules."

- Gök kubbenin hızlı devinimiyle alev alev yanan,
 ateş girdabından geçer,²⁶⁶
 yıldızların evlerine yükselinceye,²⁶⁷
- 10 Phoebus'un yoluyla kenetleninceye kadar;
 ya da o serin atamızın yoluna katar kendini,²⁶⁸
 yanıp sönen şu yıldıza askerlik eder;²⁶⁹
 alacalı geceye kıvılcımlar saçan
 yıldızlı çemberi kateder.
- 15 Yeterince koşup yorulunca,
 oturur kalır artık göğün en dışında,²⁷⁰
 yerleşir hızla dönen Esir'in sırtına,²⁷¹
 katılır böylece kutsal ışığa.
 Orada kralların efendisi tutar saltanat esasını,
- 20 dünyanın dizginlerini çeker özenle,
 kımıldamadan yerinden, hızla uçup giden arabasını sürer,
 kırpa kırpa gözlerini tüm dünyayı seyreder.
 Yolun buraya getirirse seni yeniden,
 unuttuğun için şimdi özlemle aradığın bu yere,
- 25 "İşte burası benim yurdum, şimdi anımsadım!" diyeceksin,
 "burada doğdum ben, son adımımı buraya atacağım artık."
 Ama dönüp de bakmak istersen,
 şu arkanda bıraktığın geceye bulanık yeryüzüne,
 bir zamanlar çatık kaşlarıyla zavallı halka korku salan
- 30 zorbaları göreceksin giderlerken sürgüne.²⁷²

Tum ego: "Papae," inquam, "ut magna promittis! Nec dubito quin possis efficere; tu modo quem excitaveris ne moreris." "Primum igitur," inquit, "bonis semper adesse potentiam, 5 malos cunctis viribus esse desertos agnoscas licebit, quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit liquet imbecillitas mali; at si fragilitas clarescat mali boni firmitas nota est. Sed uti nostrae sententiae 10 fides abundantior sit, alterutro calle procedam nunc hinc nunc, inde proposita confirmans.

Duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus, voluntas scilicet ac potestas, quorum si alterutrum desit, nihil est quod 15 explicari queat. Deficiente etenim voluntate ne aggreditur quidem quisque quod non vult; at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit ut si quem videas adipisci velle quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit defuisse valentiam dubitare non possis." "Perspicuum est," 20 inquam, "nec ullo modo negari potest." "Quem vero effecisse quod voluerit videas, num etiam potuisse dubitabis?" "Minime." "Quod vero quisque potest, in eo validus, quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est." 25 "Fateor," inquam. "Meministine igitur," inquit,

Bunun üzerine ben şöyle haykırdım: “Ne harika şeyler vaat ediyorsun böyle! Bunları yerine getireceğinden hiç kuşku duymuyorum. Ama mademki beni böyle heveslendirdin, artık daha fazla bekletme!” “O halde ilkin şunu bil
 5 ki, iyiler her zaman güçlüdür, kötülerse tamamen güçsüz. Bu önermeler birbirinin kanıtıdır. Çünkü iyi ve kötü birbirine karşıt olduğuna göre, iyinin güçlü olduğu kabul edildiğinde, kötülüğün de güçsüzlüğü ortaya çıkacaktır. Öte yandan kötülüğün zayıflığı kanıtlandığında, iyiliğin
 10 güçlülüğü açığa çıkacaktır.”²⁷³ Ama bu düşüncelerime daha fazla güven duymak için, sırasıyla iki yoldan ilerleyeceğim ve bir ondan bir bundan önermeler ileri sürüp kanıtlayacağım.

İnsanların bütün eylemlerinin sonucu şu iki şeye bağlıdır: İstenç ve güç.²⁷⁴ Bunlardan biri olmazsa hiçbir şey ortaya çıkamaz. İstenç olmazsa insan istemediği bir şeye başlayamaz; güç yoksa, istenç bir işe yaramaz. Bu yüzden, eğer bir şeyi elde etmek isteyen, ama onu elde etmede tamamen başarısız olan birini gördüğünde, bu kişinin istediğini elde etme gücünden yoksun olduğundan şüphen ol-
 15 masın.” “Çok doğru. Hiçbir şekilde reddedilemez,” dedim. “Öte yandan istediğini elde eden birini gördüğünde, bu kişinin gücünün olmadığından şüphen olabilir mi?” “Hayır.” “Ama her insanın elinden gelen bir işi halledebileceği, elinden gelmeyen bir işi halledemeyeceği düşünülür.” “Kabul
 25 ediyorum,” diye onayladım. “O halde, önceki kanıtlamala-

"superioribus rationibus esse collectum
 intentionem omnem voluntatis humanae, quae
 diversis studiis agitur ad beatitudinem
 festinare?" "Memini," inquam, "illud quoque esse
 demonstratum." "Num recordaris beatitudinem
 30 ipsum esse bonum eoque modo, cum beatitudo
 petitur, ab omnibus desiderari bonum?" "Minime,"
 inquam, "recordor, quoniam id memoriae fixum
 teneo." "Omnes igitur homines boni pariter ac mali
 indiscreta intentione ad bonum pervenire
 35 nituntur?" "Ita," inquam, "consequens est." "Sed
 certum adeptione boni bonos fieri?" "Certum."
 "Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt?" "Sic
 videtur." "Mali vero si adipiscerentur quod
 appetunt bonum, mali esse non possent." "Ita
 40 est." "Cum igitur utrique bonum petant, sed hi
 quidem adipiscantur, illi vero minime, num
 dubium est bonos quidem potentes esse, qui vero
 mali sint imbecillos?" "Quisquis, inquam, dubitat,
 nec rerum naturam nec consequentiam potest
 45 considerare rationum." "Rursus," inquit, "si duo
 sint quibus idem secundum naturam propositum
 sit eorumque unus naturali officio id ipsum agat
 atque perficiat alter vero naturale illud officium
 minime amministrare queat, alio vero modo
 quam naturae convenit non quidem impleat
 50 propositum suum sed imitetur implentem,
 quemnam horum valentiorum esse decernis?"
 "Etsi coniecto," inquam, "quid velis, planius

rımızdan çıkan sonuca göre,²⁷⁵ birbirinden farklı işlerle ilgili olsa da, insan istencinin her hareketinin mutluluğa yönelik olduğunu anımsıyor musun?" "Evet, bunu kanıtladığımızı anımsıyorum." "Peki, mutluluğun iyilik olduğunu
30 ve bunun sonucunda mutluluğu arayan her insanın iyiliği de isteyeceğini de anımsıyor musun?"²⁷⁶ "Anımsamak ne kelime! Bunu zihnime kazıdığım için unutmam olanaksız." "O halde iyi ya da kötü her insan niyetleri ne olursa olsun, her zaman iyiye ulaşmak için bir çaba sarfeder değil mi?" "Evet, doğru bir çıkarım," dedim. "Ama iyiliği elde ederek iyi olunduğu da su götürmez bir gerçek." "Haklısın." "Öyleyse iyiler istedikleri şeyi elde ediyorlar." "Öyle görünüyor." "Kötü insanlar da istedikleri iyiyi elde etseler
35 kötü olmayabilirler." "Evet." "Öyleyse her iki tür insan da iyiyi istediği halde, bazıları bunu elde edebiliyor, bazıları elde edemiyorsa, iyilerin güçlü olduğundan, kötülerin ise güçsüz olduğundan şüphe edebilir misin?" "Bundan şüphe eden kimsenin şeylerin doğasını ve bu akılsal çıkarımları
40 göz ardı etmesi gerekir." "Yeniden konuya dönersek, doğalarına uygun olan aynı amaca yöneltilmiş iki kişi düşün. Bunlardan biri doğal işleyişine uygun olarak kendisine düşeni yapıyor ve başarıya ulaşıyor, ama diğeri doğal işlevini yerine getiremiyor ve doğasına aykırı başka bir yöntem de
50 nemedikçe amacına ulaşamıyor, ama amacına ulaşmış olanı taklit ediyor; bu durumda bu iki kişiden hangisine daha güçlü dersin?" "Ne istediğini kestirebildiğim halde, yine de daha açık şekilde senden duymak istiyorum." "Yü-

tamen audire desidero." "Ambulandi," inquit, "motum secundum naturam esse hominibus num negabis?" "Minime," inquam. "Eiusque rei pedum officium esse naturale num dubitas?" "Ne hoc quidem," inquam. "Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet aliusque cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens ambulare conetur, quis horum iure valentior existimari potest?" "Contexe," inquam, "cetera; nam quin naturalis officii potens eo qui idem nequeat ualentior sit nullus ambigat." "Sed summum bonum, quod aequae malis bonisque propositum, boni quidem naturali officio virtutum petunt, mali vero variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, idem ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas?" "Minime," inquam, "nam etiam quod est consequens patet. Ex his enim quae concesserim bonos quidem potentes, malos vero esse necesse est imbecillos."

"Recte," inquit, "praecurris idque, uti medici sperare solent, indicium est erectae iam resistentisque naturae. Sed quoniam te ad intellegendum promptissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas qui ne ad hoc quidem pervenire queunt ad quod eos naturalis ducit ac paene compellit intentio. Et quid si hoc tam magno ac paene invicto

rüme eyleminin insan doğasına uygun olduğunu reddeder
 55 bilir misin?" "Hiç şüphesiz, reddedemem," dedim. "Peki, yürümenin ayakların doğal işlevi olduğunu reddedebilir misin?" "Kesinlikle reddedemem." "Öyleyse ayakları üzerinde yürüyebilen biri yürüyebiliyorsa ve ayaklarının bu doğal işlevinden yoksun olan bir diğeri ellerine dayanarak yürümeye çalışıyorsa,²⁷⁷ bu iki kişiden hangisinin daha
 60 güçlü olduğunu düşünürsün?" "Tartışmaya bile gerek yok, hemen diğer konuya geçelim," dedim, "çünkü herkes doğal yetilerini kullanabilen bir insanın kullanamayandan daha güçlü olduğunu bilir." "Ama en yüce iyi hem iyi hem de kötü insanın da amacıdır. İyiler erdemlerinin doğal eğilimiyle iyiye ulaşır, kötüler ise iyiye elde etmenin doğal yo
 65 lu olamayacak türde değişik bir tutkuya başvurarak ona ulaşmak ister. Sen de böyle düşünmüyor musun?" "Evet, böyle düşünüyorum," dedim, "arkasından ne geleceğini de açıkça görüyorum. Bu çıkarımlarımızdan, zorunlu olarak
 70 iyilerin güçlü, kötülerin ise güçsüz olduğu sonucuna varacağız."

"Doğru," dedi Felsefe, "durumu önceden kavramada çok başarılısın. Hekimlerin her zaman görmek isteyecekleri gibi, bu bir insanın yeniden sağlığına kavuşmasının ve direncini kazanmış olmasının belirtisi. Konuyu anlamada çok hızlı hareket ettiğini gördüğüme göre, kanıtları çoğaltmamın bir sakıncası yok. Günahkâr insanların zayıflığının
 75 ne kadar göz önünde olduğunu bir düşün, doğal içgüdülerinin onları götürdüğü ve neredeyse zorla sürüklediği bir hedefe bile ulaşamıyorlar. Bir de doğal içgüdülerinin

praeaeuntis naturae desererentur auxilio?
 80 Considera vero quanta sceleratos homines habeat
 impotentia. Neque enim levia aut ludicra
 praemia petunt, quae consequi atque obtinere
 non possunt, sed circa ipsam rerum summam
 verticemque deficiunt nec in eo miseris contingit
 85 effectus quod solum dies noctesque moliuntur; in
 qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum
 qui pedibus incedens ad eum locum usque
 pervenire potuisset quo nihil ulterius pervium
 iaceret incessui ambulandi potentissimum esse
 90 censeret, ita eum qui expetendorum finem quo
 nihil ultra est apprehendit potentissimum
 necesse est iudices. Ex quo fit, quod huic obiacet,
 ut idem scelesti idem viribus omnibus videantur
 esse deserti. Cur enim relictæ virtute vitia
 sectantur? Inscitiane bonorum? Sed quid
 95 enervatius ignorantiae caecitate? An sectanda
 noverunt, sed transversos eos libido praecipitat?
 Sic quoque intemperantia fragiles, qui obluctari
 vitio nequeunt. An scientes volentesque bonum
 deserunt, ad vitia deflectunt? Sed hoc modo non
 100 solum potentes esse, sed omnino esse desinunt.
 Nam qui communem omnium quae sunt finem
 relinquunt pariter quoque esse desistunt. Quod
 quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos,
 qui plures hominum sunt, eosdem non esse
 dicamus; sed ita sese res habet. Nam qui mali
 105 sunt eos malos esse non abnuo; sed eosdem esse
 pure atque simpliciter nego.

bu kadar büyük ve neredeyse yenilmez gücünden yoksun
80 kalsalardı kimbilir ne olurdu? Gerçekten düşün, günahkâr
insanlar ne kadar aciz. Çünkü istedikleri ve ele geçireme-
dikleri ödüller üstünkörü ve yavan şeyler değil;²⁷⁸ ele geçi-
remedikleri, bütün her şeyin en yücesi. Bu zavallı yaratık-
85 lar gece gündüz uğruna ter döktükleri o sona ulaşmada
başarısız oluyorlar, oysa bu konuda iyilerin gücü mükem-
meldir. Nasıl ki gidebileceği en son yere kadar yaya olarak
ulaşabilen kişiyi en başarılı yürüyüşçü sayıyorsun, aynı şe-
90 kilde arzu edilebilir olan her şeyin en sonuncusunu elde
eden kişiyi de en güçlü kişi saymalısın. Buradan bu öner-
menin karşıtı doğar: Bu sonuca ulaşmakta tamamen başa-
rısız olan kişiler bütün güçlerinden soyunmuştur. Niçin
erdemini bırakıp kötünün peşinden gidiyorlar? İyi olanları
tanımadıkları için mi? Böyleyse cehaletin yarattığı körlük-
95 ten daha aciz bir şey olabilir mi? Yoksa peşinden gittikleri
şeyleri bilmediklerinden şehvet onları doğruca yan yollara
mı saptırıyor? Böyleyse, kendilerine hakim olamadıkların-
dan başarısız oluyorlar ve kötülükle dövüşemiyorlar. Ya
da bilerek ve isteyerek mi iyiyi terk edip kötüye dönüyor-
lar? Ama bu şekilde sadece güçlü olmaktan vazgeçmiyor-
100 lar, aynı zamanda varolmaktan da tümüyle vazgeçiyorlar.
Çünkü varolan her şeyin ortak amacını terk eden kişi, va-
rolmaktan da vazgeçer. İnsanların büyük çoğunluğunu
oluşturan kötü insanların varolmadığını söylemek belki
bazılarına tuhaf gelecektir. Ama durum böyledir. Ben kö-
105 tü insanların kötü olduğunu reddetmiyorum, ama en saf
ve en yalın şekilde onların varolmadığını söylüyorum.

Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris,
 simpliciter vero hominem appellare non possis,
 ita vitiosos malos quidem esse concesserim sed
 110 esse absolute nequeam confiteri. Est enim quod
 ordinem retinet servatque naturam; quod vero ab
 hac deficit esse etiam, quod in sua natura situm
 est, derelinquit. 'Sed possunt,' inquires 'mali;' ne
 ego quidem negaverim, sed haec eorum
 115 potentia non a viribus sed ab imbecillitate
 descendit. Possunt enim mala quae minime
 valerent si in bonorum efficientia manere
 potuissent. Quae possibilitas eos evidentius nihil
 posse demonstrat. Nam si, uti paulo ante
 collegimus, malum nihil est, cum mala
 120 tantummodo possint, nihil posse improbos
 liquet." "Perspicuum est." "Atque ut intellegas
 quatenam sit huius potentiae vis, summo bono
 nihil potentius esse paulo ante definivimus." "Ita
 est," inquam. "Sed idem," inquit, "facere malum
 125 nequit." "Minime. "Est igitur," inquit, "aliquis qui
 omnia posse homines putet?" "Nisi quis insaniat,
 nemo." "Atqui idem possunt mala." "Utinam
 quidem," inquam, "non possent." "Cum igitur
 bonorum tantummodo potens possit omnia, non
 130 vero queant omnia potentes etiam malorum,
 eosdem qui mala possunt minus posse
 manifestum est. Huc accedit quod omnem
 potentiam inter expetenda numerandam
 omniaque expetenda referri ad bonum velut ad

Çünkü nasıl ki bir kadavra ya ölü insan diyoruz ve onu yalın anlamda insan olarak adlandırmıyoruz, işte aynı şekilde ahlâksız insanların da kötü insanlar olduğunu söyleyebilirim, ama onların mutlak anlamda varolduklarını kabul edemem. Düzenini yitirmeyen ve doğasını koruyan şey vardır; doğasını terk eden şey varolmayı da terk eder, çünkü varolması kendi doğasındadır. Ama şöyle diyebilirsiniz: ‘Kötü insanlar bir şey yapabilme gücüne sahiptir.’ Ben de bunu reddetmiyorum, ama onların bu gücü güçlerinden değil, zayıflıklarından kaynaklanıyor. Çünkü iyi işler yapmayı sürdürüyor olsalardı, kesinlikle kötülük yapabilecek güçleri olmazdı. Bu güç²⁷⁹ onların hiçbir şey yapamadıklarını açıkça gösterir. Çünkü az önce kabul ettiğimiz gibi, kötülük hiçbir şeyse, kötü insanlar sadece kötü işler yapabildiğine göre, demek ki onların hiçbir gücü yoktur.”

“Evet, bu çok açık.” “Bu gücün nasıl bir güç olduğunu²⁸⁰ anlamamı isterim. Az önce en yüce iyiden başka hiçbir şeyin daha güçlü olmadığını belirtmiştik.” “Doğru,” dedim. “Ama en yüce iyi kötüyü başaramaz.” “Hayır, kesinlikle başaramaz.” “İnsanların her şeyi yapabileceğine inanan biri var mı?” “Akli başında hiç kimse böyle düşünmez.” “Ama insanlar kötü iş yapabilir.” “Keşke yapamasalar!” “O halde sadece iyiyi gerçekleştirebilen Tanrı her şeyi yapabildiğine ve kötüyü yapabilen hiçbir şey gerçekleştiremediğine göre, kötüyü yapabilenler daha az güce sahiptir. Ayrıca her türlü gücün arzulanan şeyler arasında sayılacağını ve arzu edilen her şeyin kendi doğasının en üst sevi-

quoddam naturae suae cacumen ostendimus. Sed
 135 patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum
 non potest; expetenda igitur non est. Atqui omnis
 potentia expetenda est; liquet igitur malorum
 possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus
 omnibus bonorum quidem potentia, malorum
 140 vero minime dubitabilis apparet infirmitas
 veramque illam Platonis esse sententiam liquet
 solos quod desiderant facere posse sapientes,
 improbos vero exercere quidem quod libeat, quod
 vero desiderant explere non posse. Faciunt enim
 quaelibet, dum per ea quibus delectantur id
 145 bonum quod desiderant se adepturos putant; sed
 minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem
 probra non veniunt.

II

Quos vides sedere celsos solii culmine reges
 Purpura claros nitente saeptos tristibus armis
 Ore torvo comminantes rabie cordis anhelos,
 Detrahat si quis superbis vani tegmina cultus,
 5 Iam videbit intus artas dominos ferre catenas.
 Hinc enim libido versat avidis corda venenis,
 Hinc flagellat ira mentem fluctus turbida tollens
 Maeror aut captus fatigat aut spes lubrica
 torquet.

yesinde iyiyle ilişkilendirileceğini kanıtlamıştık. Ama kö-
 135 tülük yapma olanağı iyiyle ilişkilendirilemez. Bu yüzden
 kötü arzu edilebilen bir şey değildir. Ama her türlü güç ar-
 zu edilebilir. Demek ki kötülük yapma yeteneğinin bir güç
 olmadığı açıktır. Bütün bu sonuçlardan iyilerin gücü ve
 140 kötülerin kuşku götürmez güçsüzlüğü ortaya çıkar.
 Plato'nun şu deyişinin de doğruluğu kanıtlanmış olur: Sa-
 dece bilge insanlar arzuladıklarını gerçekleştirebilir, dü-
 rüst olmayan insanlar hoşlarına giden şeylerin peşinden
 sürüklenirler, ama asıl özlemini duyduklarını gerçekleştire-
 145 remezler.²⁸¹ Çünkü bunlar özlemini duydukları iyiyi, ken-
 dilerine zevk veren şeylerle elde edeceklerini sanarak as-
 lında sadece hoşlarına giden şeyi yaparlar. Ama iyiyi asla
 elde edemezler, çünkü utanç verici işler mutluluğa ulaşamaz.

2

Bütün haşmetleriyle şu yükseklerdeki tahtlarında
 oturduğunu gördüğün hükümler, mor giysileri içinde ıslıl ıslıl parlayan, etrafında kapkara
 silahlarla,
 acımasız sözler savuran, yürekleri gaddarca soluyan;
 çekip çıkarın bir de beyhude süslerle işli giysilerini şu
 kibirli varlıklardan,
 5 içlerinde sınıksız zincirlere vurulduğunu görürsünüz o
 efendilerin.
 Bu yüzden şehvet ele geçirmiştir yüreklerini açgözlü
 zehriyle,
 bu yüzden hiddet kamçılar zihinlerini dalgalarla döne döne,
 keder yorar düşüncelerini, gelip geçici umut eziyet eder,²⁸²

Ergo cum caput tot unum cernas ferre tyrannos,

10 Non facit quod optat ipse, dominis pressus

iniquis.

III

Videsne igitur quanto in caeno probra
volvuntur, qua probitas luce resplendeat? In quo
perspicuum est numquam bonis praemia
numquam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum
5 etenim quae geruntur illud propter quod
unaquaeque res geritur, eiusdem rei praemium
esse non iniuria videri potest, uti currendi in
stadio propter quam curritur iacet praemium
corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum
bonum propter quod omnia geruntur ostendimus.

10 Est igitur humanis actibus ipsum bonum veluti
praemium commune propositum. Atqui hoc a
bonis non potest separari neque enim bonus ultra
iure vocabitur, qui careat bono; quare probos
mores sua praemia non relinquunt.

15 Quantumlibet igitur saeiant mali, sapienti tamen
corona non decidet, non arescet; neque enim
probris animis proprium decus aliena decerpit
improbilas. Quod si extrinsecus accepto
laetaretur, poterat hoc vel alius quispiam vel ipse
etiam qui contulisset auferre; sed quoniam
20 id sua cuique probitas confert, tum suo praemio
carebit cum probus esse desierit. Postremo cum
omne praemium idcirco appetatur quoniam

bunca güce sahip olduğunu gördüğün o kral
 10 dilediğini yapamaz ki, acımasız efendilerinin altında
 ezildiğinden!²⁸³

3

Rezilliklerin²⁸⁴ ne yapışkan çamurlarda debelendiğini, dürüstlüğün ne yoğun bir ışıkla parıldadığını görüyor musun? Buradan, iyilerin asla ödüksüz, kötülerin ise asla cezasız kalmayacağını açıkça anlayabilirsin. Çünkü yapılan her
 5 şeyde, bir eylemin amacı o eylemin ödülü olarak anlaşılabilir; bir yarış pistinde koşan kişiye, uğruna koştuğu zafer tacının bir ödül olarak sunulması gibi. Ama biz mutluluğun başlıbaşına bir iyilik olduğunu ve her şeyin mutluluğun kendisi için yapıldığını kanıtlamıştık. O halde bu
 10 mutlak iyi insanın bütün eylemlerinin adeta ortak bir ödülü olarak sunulmuştur. Ama bu ödül iyi olanlardan koparılamaz, çünkü bir kimse iyiden yoksunsa ona artık iyi denilmez. Bu yüzden erdemli davranışlar hak ettikleri ödül
 15 leri almadan bırakılmazlar. Öyleyse kötüler ne kadar kudururlarsa kudursunlar, bilgenin başındaki taç asla düşmez ya da solmaz. Çünkü başkalarının kötülükleri erdemli ruhlardan o halis onuru söküp atamaz. Ama bir adam onurunu başkasından almışsa, o zaman başka biri, hatta bu mutluluğu ona bahşeden kişinin kendisi bir gün verdiğini çekip geri alabilir. Ama kişinin kendi dürüstlüğü ona bu onuru bahşetmişse, o zaman sadece o kişi dürüst ol-
 20 maktan vazgeçtiğinde ödülünden yoksun kalır. Sonuçta, her ödül kesinlikle iyi olduğuna inanıldığı için arzulandı-

bonum esse creditur, quis boni compotem praemii
 iudicet expertem? At cuius praemii? Omnium
 25 pulcherrimi maximique; memento etenim
 corollarii illius quod paulo ante praecipuum dedi
 ac sic collige: cum ipsum bonum beatitudo sit,
 bonos omnes eo ipso quod boni sint fieri beatos
 liquet. Sed qui beati sint deos esse convenit. Est
 30 igitur praemium bonorum quod nullus deterat
 dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet
 improbitas, deos fieri. Quae cum ita sint, de
 malorum quoque inseparabili poena dubitare
 sapiens nequeat. Nam cum bonum malumque,
 item poenae atque praemium adversa fronte
 35 dissideant, quae in boni praemio videmus
 accedere eadem necesse est in mali poena
 contraria parte respondeant. Sicut igitur probis
 probitas ipsa fit praemium, ita improbis nequitia
 ipsa supplicium est. Iam vero quisquis afficitur
 poena, malo se affectum esse non dubitat. Si
 40 igitur sese ipsi aestimare velint, possuntne sibi
 supplicii expertes videri, quos omnium malorum
 extremo nequitia non affecit modo verum etiam
 vehementer infecit? Vide autem ex adversa parte
 bonorum quae improbos poena comitetur. Omne
 45 namque quod sit unum esse ipsumque unum
 bonum esse paulo ante didicisti, cui consequens
 est ut omne quod sit id etiam bonum esse
 videatur. Hoc igitur modo quicquid a bono deficit
 esse desistit; quo fit ut mali desinant esse quod
 fuerant, sed fuisse homines adhuc ipsa humani

gına göre, iyiye sahip olanın ödölsüz kalacağını kim düşünebilir? Ama hangi ödölden söz ediyoruz? Bütün ödöllerin
25 en güzeli ve en yücesi olandan. Kısa bir süre önce sana değerli bir armağan olarak sunduğum çıkarımı²⁸⁵ anımsa ve şu sonucu çıkar: İyinin kendisi mutluluk olduğuna göre, bütün iyilerin iyi oldukları için mutlu olacakları gayet açıktır. Ama biz mutlu kişilerin Tanrı olduğunu da kabul etmiştik. O halde iyilerin ödölü Tanrı haline gelmektir, bu
30 öyle bir ödöldür ki hiçbir zaman kökten kurumaz, hiçbir insan gücü onu azaltamaz, hiçbir insanın şerefsizliği onu karartamaz. Durum böyleyse, bilge kişi kötülerin cezasız kalacağından kuşku duyamaz. Çünkü iyi ve kötü, aynı şekilde ceza ve ödöl birbirine tamamen karşıt olduğuna göre,
35 re, iyiye ödöl olarak verildiğini gördüğümüz değer, karşıt konumda kötüye ceza olarak verilmesi zorunludur. Bu yüzden nasıl dürüst insana dürüstlük ödölse, aynı şekilde şerefsiz insana da kötölük cezadır.²⁸⁶ Bu durumda ceza çeken kişi kötölüğe uğradığından şüphe etmemeli. Öyleyse
40 kötüler dönüp kendilerine bakmak istediklerinde, bütün kötölüklerin anası olan günahkârlığın onları yalayıp geçmediği, aksine tamamen avucunun içine aldığı aşikârken, cezasız kaldıklarını nasıl düşünebilirsin? Öte yandan kötünün başına gelen bu cezayı iyinin ödölüyle karşılaştırarak
45 düşün. Çünkü varolan her şeyin bir olduğunu ve bu birin de iyi olduğunu az önce öğrendin. Buradan hareketle varolan her şey iyidir sonucu çıkar. Öyleyse bu durumda iyiden kopan her şey varolmayı bırakır. Demek ki kötüler önceden ne ise artık o değildir; ama hâlâ sahip oldukları

50 corporis reliqua species ostentat. Quare versi in
 malitiam humanam quoque amisere naturam.
 Sed cum ultra homines quemque provehere sola
 probitas possit, necesse est ut quos ab humana
 condicione deiecit infra homines merito detrudat
 55 improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum
 vitiis videas hominem aestimare non possis.
 Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor.
 Lupi similem dixeris. Ferox atque iniquus linguam
 litigiis exercet? Cani comparabis. Insidiator
 60 occultus subripuisse fraudibus gaudet?
 Vulpeculis exaequetur. Irae intemperans fremit?
 Leonis animum gestare credatur. Pavidus ac
 fugax non metuenda formidat? Cervis similis
 habeatur. Segnis ac stupidus torpet? Asinum
 vivit. Levis atque inconstans studia permutat?
 65 Nihil avibus differt. Foedis immundisque
 libidinibus immergitur? Sordidae suis voluptate
 detinetur. Ita fit ut qui probitate deserta homo
 esse desierit, cum in divinam condicionem
 transire non possit, vertatur in belvam.

III

Vela Neritii ducis

Et vagas pelago rates

Eurus appulit insulae,

- 50 insan görüntüsü, onların eskiden insan olmuş olduğunu gösterir. Böylece kötülüğe yönelerek insan doğasını kaybeder.²⁸⁷ Ama dürüstlük kendi başına insanı üstün insan haline getirdiğine göre, zorunlu olarak şerefsizlik de insan olmaktan çıkardığı kişileri aşağılık insan haline getirir.
- 55 Öyleyse kötülükler yüzünden başkalaşmış birini gördüğünde, onu artık insan sayamazsın. Açgözlülükle başkalarının malını mülkünü eline geçirmek için yapıp tutuşan azgın bir gaspçıya ne dersin? Kurda benziyor dersin.²⁸⁸ Ağız dalaşlarıyla ömür tüketen saldırgan, huzursuz bir insanı neye benzetirsin? Köpeğe benzetebilirsin.²⁸⁹ Hileyle
- 60 çalıp çırpırmaktan hoşlanan sinsi bir entrikacıyı? Tilkilere benzetebilirsin.²⁹⁰ Öfkesini dizginleyemeyerek esip gürleyen bir adamı? Aslan ruhuna sahip olduğunu düşünebilirsin. Korkulacak bir şey yokken korkup tir tir titreyen bir ödleğe? Geyiğe benziyor dersin.²⁹¹ Hali mecali kalmamış tembel ve budala birine? Eşek gibi yaşıyor dersin.²⁹² İlgileri sürekli değişen döneke ve tutarsız bir adama? Kuşlardan
- 65 hiç farkı yok dersin.²⁹³ İğrenç ve tiksindirici şehvetlerinin kurbanı olmuş adama? Pis bir dişi domuz gibi zevklere batmış dersin.²⁹⁴ Demek ki dürüstlüğünden soyunan ve insan olmaktan çıkan kimse Tanrı katına yükselemez, bir hayvana dönüşür.

3

İthacalı denizcinin yelkenlerini,²⁹⁵

açık denizlerde yalpalanıp duran gemilerini

adaya çekti Doğu Rüzgarı,²⁹⁶

- Pulchra qua residens dea
5 Solis edita semine
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus,
10 Hunc apri facies tegit,
Ille Marmaricus leo
Dente crescit et unguibus.
Hic lupis nuper additus,
Flere dum parat ululat.
15 Ille tigris ut Indica
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
20 Peste solverit hospitis,
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant,
Iam sues Cerealia
Glande pabula verterant
25 Et nihil manet integrum
Voce, corpore perditis.
Sola mens stabilis super
Monstra quae patitur gemit.
O levem nimium manum
30 Nec potentia gramina,
Membra quae valeant licet,

- 5 Güneş'in soyundan doğan
o güzel tanrıçanın yaşadığı adaya.²⁹⁷
Tanrıça katar büyüsünü,
yeni konukları için hazırladığı kadehlere,
her birini bir başka şekle döndürür,
ustaca karıştırdığı otlarla bir dokunuşta.²⁹⁸
- 10 Birinin yüzü domuzun yüzünü alır,
Afrika aslanına dönüşür diğeri,²⁹⁹
dişleri sivrilir, pençeleri de.
Kurtlara yeni yoldaş olan bir başkası,
bağırmaya kalkıştığında başlar ulumaya.
- 15 India kaplanı olur biri,
uysal uysal sarayın etrafında dolanıp durur.
Acımişti Arcadianın kanatlı tanrısı³⁰⁰
binbir türlü belaya bulaşan kaptana,
- 20 ve korumuştı evsahibesinin lanetinden bir tek onu.
Ama gemiciler bir dikişte dibine kadar içmişti,
o büyülü şarapları, domuzdu artık hepsi,
meşe palamutu çiğnemeye başladılar ekmek yerine,³⁰¹
- 25 İnsanlıktan eser kalmadı hiçbirinde,
sesleri de gitti, bedenleri de.
Sadece akılları kaldı hiç değişmeden,
yas tutsun diye katlanacakları bu çirkinliğe.
Ah, ne kadar güçsüz o tanrıçanın eli oysa,³⁰²
- 30 işe yaramaz o otları,
elleri kolları değiştirebilir belki ama,

Corda vertere non valent!

Intus est hominum vigor

Arce conditus abdita.

- 35 Haec venena potentius
 Detrahunt hominem sibi
 Dira quae penitus meant
 Nec nocentia corpori
 Mentis vulnere saeviunt."

IV

- Tum ego: "Fateor," inquam, "nec iniuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem seruent, in beluas tamen animorum qualitate mutari; sed quorum atrox scelerataque mens
 5 bonorum perniciē saevit, id ipsum eis licere noluissem." "Nec licet," inquit, "uti convenienti monstrabitur loco. Sed tamen, si id ipsum quod eis licere creditur auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum poena relevetur. Etenim
 10 quod incredibile cuiquam forte videatur, infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfecērint, quam si ea quae cupiunt implere non possint. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miserae langueret effectus. Itaque cum sua
 15 singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgueantur quos videas scelus velle, posse,

kalpleri değiştiremez ki asla!

İnsanın gücü içindedir,
gizli kalesinde saklıdır.

- 35 Onu insanlığından eden zehirler³⁰³
çok daha etkili, ölümcül,
işledi mi iliklere,
sadece incitmekle kalmaz bedeni,
ruhu da yaralayıp çılgına döndürür bir de!

4

- Bunun üzerine ben söze karıştım: "Evet. Kötü insanların bedenleriyle insan görüntüsünü korudukları halde, ruhlarının nitelik değiştirip hayvanlaştığını söylerken hak-sız olmadığını anlıyorum. Ama keşke bunların hayvani ve
5 canı ruhları saldırganlaşıp iyi insanlara zarar vermese, bir tek buna izin verilmesi!" "Buna izin verilmez. Yeri geldiğinde sana bunu kanıtlayacağım. Ama onlara izin verildiğine inandığın bu güç³⁰⁴ kendilerinden alınır, günahkâr insanların çekecekleri cezanın büyük kısmı da azalmış
10 olur. Belki bazılarına tuhaf gelecek, ama kötü insanlar istediklerini alamadıklarında değil de, özlemleri giderildiğinde daha mutsuz olur. Çünkü sapıklıkları istemek zaval-lılıksa, sapıkça davranma gücüne sahip olmak daha zaval-lılıktır. Bu güç olmadan zavallı istenç kötülük işlemede ba-şarısız olur. Her bir suç işleme durumu kendine özgü za-
15 vallılık içerdiğinden, kötülük yapmayı isteyen, buna gücü olan ve bunu gerçekleştiren kişileri gördüğünde onların hepsinin üç kat daha şanssız bir durumda olduğunu anlar-

perficere." "Accedo," inquam, "sed uti hoc infortunio cito careant patrandi sceleris possibilitate deserti vehementer exopto." "Carebunt," inquit, "ocius quam vel tu forsitan
 20 velis vel illi sese aestiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitae metis ita serum quod expectare longum immortalis praesertim animus putet: quorum magna spes et excelsa facinorum machina repentino atque
 25 insperato saepe fine destruitur, quod quidem illis miseriae modum statuit.

Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam; quos infelicissimos esse iudicarem si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si
 30 de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam quam esse constat aeternam." Tum ego: "Mira quidem," inquam, "et concessu difficilis inlatio, sed his eam quae prius concessa sunt nimium convenire cognosco." "Recte," inquit, "aestimas, sed qui conclusioni
 35 accedere durum putat, aequum est vel falsum aliquid praecessisse demonstret vel collocationem propositionum non esse efficacem necessariae conclusionis ostendat; alioquin concessis praecedentibus nihil prorsus est quod
 40 de inlatione causetur. Nam hoc quoque quod dicam non minus mirum videatur, sed ex his quae

sın.³⁰⁵ "Anlıyorum, ama suç işleme fırsatından yoksun bırakılarak³⁰⁶ bir an önce bu şanssızlıktan kurtulmalarını öyle istiyorum ki!"³⁰⁷ "Belki senin dileğinden çok önce bundan yoksun kalacaklar," dedi, "belki de kendilerinin düşündüğünden de önce. Çünkü bu kadar kısa bir yaşam süresinde hiçbir şey gecikmez, özellikle ölümsüz bir ruha sahip olduğuna göre hiç kimse bir şeyin olması için uzun süre bekleyeceğini düşünmemeli. Kötü insanların büyük umutları ve mükemmel suç tasarıları çoğu kez aniden ve
20 hiç ummadıkları anda bozulur, böylece zavallılıklarına bir sınır konmuş olur.

Kötülük insanı zavallı hale getiriyorsa, ne kadar uzun süre kötülük işlenirse o kadar zavallı olunur. En azından ölünce bile kötülüklerinin sonu gelmeyen insanları, insanların en mutsuzu olduğunu söyleyebilirim. Çünkü kötülü-
30 gün şanssızlık getirdiğine ilişkin çıkarımımız doğruysa, sonsuz olduğu bilinen şanssızlığın bir sonu olmayacağı da açıktır." Bunun üzerine şöyle dedim: "Çok dikkat çekici bir sonuç bu ve kabullenmesi de çok zor. Ama daha önce kabullendiğimiz sonuçların bununla çok uyumlu olduğunu görüyorum." "Doğru düşünüyorsun," dedi. "Ama bu
35 sonucu kabul etmenin zor olduğunu düşünen kişi ya önceki çıkarımlarımızda da bir yanlışlık olduğunu göstermeli ya da öncüllerin birleşmesinden çıkan zorunlu sonucun geçerli olmadığını kanıtlamalı. Önceki önermeler kabul edildiğine göre bu son çıkarımın baştan savma olması için
40 bir neden yok. Çünkü bundan sonra ulaşacağım sonuç en az önceki kadar şaşırtıcı olabilir. Ama bu da şimdi kabul

sumpta sunt aequum est necessarium." "Quidnam?"
 inquam. "Feliciores," inquit, "esse improbos
 supplicia luentes quam si eos nulla iustitiae
 poena coerceat. Neque id nunc molior quod
 45 cuivis veniat in mentem, corrigi ultione prava
 mores et ad rectum supplicii terrore deduci,
 caeteris quoque exemplum esse culpanda
 fugiendi, sed alio quodam modo infeliciores esse
 improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio
 50 correctionis, nullus respectus habeatur exempli."
 "Et quis erit," inquam, "praeter hos alius modus?"
 Et illa: "Bonos," inquit, "esse felices, malos vero
 miseros nonne concessimus?" "Ita est," inquam.
 "Si igitur," inquit, "miseriae cuiuspiam bonum
 55 aliquid addatur, nonne felicius est eo cuius pura
 ac solitaria sine cuiusquam boni ammixtione
 miseria est?" "Sic," inquam, "videtur." "Quid si
 eidem misero, qui cunctis careat bonis, praeter ea
 quibus miser est malum aliud fuerit adnexum,
 60 nonne multo infelicius eo censendus est cuius
 infortunium boni participatione relevatur?"
 "Quidni?" inquam. "Sed puniri improbos iustum,
 impunitos vero elabi inquam esse manifestum
 est." "Quis id neget?" "Sed ne illud quidem," ait,
 65 quisquam negabit bonum esse quod iustum est
 contraque quod iniustum est malum." Liquere,

ettiğimiz sonuçtan kaçınılmaz biçimde çıkmak zorunda.”
 “Nedir bu?” diye sordum. “Şerefsiz kişiler adaletin elinden
 ceza almadan kurtulduklarında değil de, cezalarını çektik-
 lerinde daha mutlu olur.”³⁰⁸ Burada herkesin aklına gelebi-
 45 lecek bir şeyi, yani kötü alışkanlıkların dayakla düzeltile-
 bileceğini, cezalandırma korkusuyla doğru yolun bulana-
 bileceğini, dahası bunun cezalandırılacak hareketlerden
 kaçınmak konusunda başkalarına örnek oluşturabileceği-
 ni göstermeye çalışmıyorum. Bu önermede kötülerin doğ-
 ru yola getirebileceğini hiç hesaba katmadığım ya da diğer
 50 insanlara örnek oluşturabileceği düşüncesine hiç önem
 vermediğim halde, cezasız bırakılan şerefsiz kişilerin daha
 mutsuz olacağını söylerken burada başka bir anlam oldu-
 ğunu düşünüyorum.” “Bütün bu düşündüklerinden başka
 ne anlamı olabilir ki?” Bu soru üzerine Felsefe şöyle dedi:
 “İyilerin mutlu, kötülerin mutsuz olduğunu kabul etme-
 miş miydik?” “Evet, etmiştik,” dedim. “Öyleyse herhangi
 55 bir mutsuz kişinin hanesine bir iyilik eklenirse,³⁰⁹ bu kişi
 mutsuzluğu hiç çözülmenden kaskatı kalan ve mutsuzluğu-
 na hiç iyilik eklenmeyen bir başkasına göre daha mutlu ol-
 maz mı?” “Öyle olması gerekir,” dedim. “Her tür iyilikten
 yoksun olan bu mutsuza, kendisini mutsuz kılan şeylere
 ek olarak başka bir kötülüğün de eklendiğini bir düşün.
 Şimdi böyle bir adamın, mutsuzluk hanesine bir iyiliğin
 60 eklenmesiyle hafifleyen başka birinden çok daha mutsuz
 olduğu düşünülmeyecek mi?” “Nasıl düşünülsün?” de-
 dim. “Ama kötülerin cezalandırılmasının adil olduğu ve
 ceza almadan kaçmalarının adil olmadığı da açık değil
 mi?” “Kim bunu reddedebilir?” “Hiç kimse şunu da redde-
 65 demez: Adil olan ne olursa olsun iyidir, buna karşın adil
 olmayan ne olursa olsun kötüdür.” “Gün gibi açık,” diye

respondi. "Habent igitur improbi cum puniuntur quidem boni aliquid adnexum, poenam ipsam scilicet quae ratione iustitiae bona est, idemque cum supplicio carent inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es." "Negare non possum." "Multo igitur infeliciores improbi sunt iniusta impunitate donati quam iusta ultione puniti." Tum ego: "Ista quidem consequentia sunt eis quae paulo ante conclusa sunt.

- 75 Sed quaeso," inquam, "te, nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis?" "Et magna quidem," inquit, "quorum alia poenali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium
- 80 non est. Id vero hactenus egimus, ut quae indignissima tibi videbatur malorum potestas eam nullam esse cognosceres quosque impunitos querebare videres numquam improbitatis suae carere suppliciis, licentiam quam cito finiri precabaris nec longam esse disceres
- 85 infelicioremque fore, si diuturnior, infelicissimam vero si esset aeterna; post haec miseriores esse improbos iniusta impunitate dimissos quam iusta ultione punitos. Cui sententiae consequens est ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur,
- 90 cum impuniti esse creduntur."

- karşılık verdim. “Öyleyse kötü insanlar cezalandırıldıklarında kendilerine bir iyilik eklenmiştir, yani cezanın kendisi. Bu da adil olduğu için iyidir. Aynı şekilde, cezasız kaldıklarında daha öte bir kötülüğe sahip olacaklar, yani 70 cezadan muaf olmaya. Böyle bir şey de adil olmadığı için, haklı olarak kötü olduğunu kabul edeceksin.” “Reddetmem olanaksız.” “Öyleyse kötüler adil olmayacak şekilde cezadan muaf tutulduklarında, adil bir şekilde cezalandırılmalarına oranla çok daha mutsuz olurlar.” Bunun üzerine ben şöyle dedim. “İşte az önce ulaştığın sonuçtan çıkan bu!
- 75 Ama sana şunu sormak istiyorum: Beden öldükten sonra, ruhlara hiçbir ceza alma şansı tanımıyor musun?” “Evet gerçekten de büyük ceza alıyorlar. Sanırım bunların bazıları ceza kabilinden şiddet uygulanarak gerçekleşiyor, bazıları da arındırmaya yönelik hoşgörü gösterilerek.³¹⁰ Ama şimdi bunları burada tartışmayı düşünmüyorum.
- 80 Şimdiye kadar, senin bir türlü kabullenemediğin kötülerin hiçbir gücü olmadığını anlamayı ve cezalandırılmadıklarından yakındığın kişilerin kötülüklerinin asla cezasız bırakılmadığını görmeni sağladım. Bunun yanında bir an önce son bulması için dua ettiğin kötülerin sereserpe kötülük işleme özgürlüklerinin uzun sürmeyeceğini, uzun 85 sürdükçe o kadar mutsuz olacaklarını, bu özgürlük hiç bitmediği takdirde de mutsuzluklarının doruğa ulaşacağını öğrenmene çaba sarfettim. Ayrıca hak etmedikleri halde cezalandırılmadan bırakılan kötülerin, hak ettikleri şekilde cezalandırılanlara oranla daha mutsuz olduklarını kavramana yardımcı oldum. Bu açıklamalarımın sonucunda, cezasız kaldığına inanılanların günün birinde ağır cezalara 90 mahkûm olacaklarını belirttim.”

Tum ego: "Cum tuas," inquam, "rationes
 considero, nihil dici verius puto. At si ad
 hominum iudicia revertar, quis ille est cui haec
 non credenda modo sed saltem audienda
 95 videantur?" "Ita est," inquit illa. "Nequeunt enim
 oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuae
 veritatis attollere similesque avibus sunt quarum
 intuitum nox inluminat dies caecat. Dum enim
 non rerum ordinem sed suos intuentur
 100 affectus, vel licentiam vel impunitatem scelerum
 putant esse felicem. Vide autem quid aeterna lex
 sanciat. Melioribus animum conformaveris, nihil
 opus est iudice praemium deferente; tu te ipse
 excellentioribus addidisti. Studium ad peiora
 105 deflexeris, extra ne quaesieris ultorem. Tu te ipse
 in deteriora trusisti, veluti si vicibus sordidam
 humum caelumque respicias, cunctis extra
 cessantibus ipsa cernendi ratione nunc caeno
 nunc sideribus interesse videaris. At uulgus ista
 non respicit. Quid igitur? Hisne accedamus quos
 110 beluis similes esse monstravimus? Quid, si quis
 amisso penitus visu ipsum etiam se habuisse
 oblivisceretur intuitum nihilque sibi ad
 humanam perfectionem deesse arbitraretur, num
 videntes eadem caeco putaremus? Nam ne illud
 quidem adquiescent quod aequae validis rationum
 115 nititur firmamentis: infeliciores eos esse qui

Bu sözler üzerine ben şöyle dedim: "Senin çıkarımlarını düşündüğümde daha doğru söylenebilecek bir şey bulamıyorum. Ama insanların yargılarını düşündüğümde, acaba bunlara inanacak ya da en azından bunların dinlenecek şeyler olduğunu söyleyecek kimse var mı?" "Doğru
95 söylüyorsun. Çünkü insanlar karanlığa alışmış gözlerini o apaçık gerçekliğin ışığını görmek için kaldırmıyor ve görüş güçleri geceleri artan, gündüzleri körleşen o kuşlara benziyor."³¹¹ Doğanın düzenine değil, kendi heyecanlarına
100 yoğunlaştıklarından, suç işleme özgürlüğünü ya da suçlarının cezasız kalmasını mutluluk sanıyorlar. Oysa bak nasıl kutsal bir yasa takdir edilmiş. Ruhunu iyi olanlara alıştırırsan, seni ödüllendirecek bir yargıya da ihtiyacın kalmaz. Çünkü o zaman sen kendi kendini mükemmel olanlara katmış olursun. Ama ilgilerini kötü olanlara çevirirsen, seni senden daha fazla cezalandıracak başka kimse
105 bekleme. Çünkü o zaman sen kendi kendini fenalıklara düşürmüştündür. Sanki kâh kirli toprağa kâh gökyüzüne bakıyormuşsun gibi, dıştaki her şey gözlerinden kayıp gider, yalnızca gözlerinin görebildiği kadarıyla bir an için çamurlu topraktaymışsın, bir an için yıldızlara karışmışsın gibi gelir. Avam yukarıdaki yıldızlara bakmaz. Öyleyse ne yapalım? Az önce hayvanlara benzediğini kanıtladığımız insanlara mı katılalım? Birisi görüşünü tümüyle yitirip de görmüş olduğu her şeyi unutmuşsa ve mükemmel insana ilişkin hiçbir şeyi olmadığını düşünüyorsa, gözleri gören bizlerin bu kör adamın inandıklarını mı pay-
115 laşması gerekir? Avam güçlü savlarla kanıtlanabilecek şu çıkarımı da aynı şekilde kabul etmeyecektir: Başkalarına

faciant quam qui patiantur iniuriam." "Vellem,"
 inquam, "has ipsas audire rationes." "Omnem,"
 inquit, "improbum num supplicio dignum negas?"
 "Minime." "Infelices vero esse qui sint improbi
 120 multipliciter liquet." "Ita," inquam. "Qui igitur
 supplicio digni sunt miseros esse non dubitas."
 "Convenit," inquam. "Si igitur cognitor," ait,
 "resideres, cui supplicium inferendum putares,
 eine qui fecisset an qui pertulisset iniuriam?"
 125 "Nec ambigo," inquam, "quin perpresso
 satisfacerem dolore facientis." "Miserior igitur
 tibi iniuriae inlator quam acceptor esse
 videretur." "Consequitur," inquam. "Hac igitur
 aliisque causis ea radice nitentibus quod
 130 turpitudine suapte natura miseros faciat apparet
 inlatam cuilibet iniuriam non accipientis sed
 inferentis esse miseriam." "Atqui nunc," ait,
 "contra faciunt oratores. Pro his enim qui grave
 quid acerbumque perpressi sunt miserationem
 iudicum excitare conantur, cum magis
 135 admittentibus iustior miseratio debeatur; quos
 non ab iratis sed a propitiis potius
 miserantibusque accusatoribus ad iudicium
 veluti aegros ad medicum duci oportebat ut
 culpa morbos supplicio researent. Quo pacto
 defensorum opera vel tota frigeret vel si prodesse
 140 hominibus mallet, in accusationis habitum
 verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua

zarar verenler, zarar verdiklerinden daha mutsuzdur.”
 “Keşke bu güçlü savları senden dinleyebilsem!” “Eminim
 her şerefsiz insanın cezaya layık olduğunu reddetmeye-
 ceksin değil mi?” “Hayır, kesinlikle reddetmem.” “Şerefsiz
 insanların mutsuz oldukları da sayısız şekillerde kanıtlan-
 120 dı.” “Evet.” “Öyleyse cezaya layık olan kişilerin mutsuz ol-
 duğundan şüphe etmiyorsun, değil mi?” “Hayır, etmiyo-
 rum.” “O halde bir yargıç koltuğunda oturuyor olsaydın,
 kimin cezalandırılması gerektiğini düşünürdün? Haksızlık
 yapanın mı, haksızlığa uğrayanın mı?” “Hiç tereddüt etme-
 125 den kurbandan yana tavır alırdım ve ona zarar vereni ce-
 zalandırırdım.” “O zaman sana kötülük işleyen, kötülük
 yapılandan daha mutsuz görünüyor.” “Öyle.” “İşte bu yüz-
 den ve haysiyetsizliğin insanları zavallı duruma düşürdü-
 ğü ilkesine bağlı diğer sebeplerden, herhangi bir insana
 130 yapılan haksızlıkta haksızlığa uğrayanın değil de, haksızlık
 yapanın şanssız olacağı açığa çıkar. Ama günümüzde ha-
 tipler³¹² tam tersini savunuyor. Çünkü şiddete maruz ka-
 lan kişileri savunmak için hakimlerde acıma duygusu ya-
 135 ratmaya çalışıyorlar. Oysa asıl acınmayı hak edenler şidde-
 ti uygulayanların kendisi. Bu caniler mahkemeye öfkeli
 suçlayıcılar tarafından değil de, kendilerine merhamet
 besleyen ve acıyan suçlayıcılar tarafından götürülmeli,
 sanki hastaları suç işleme hastalığından, ceza çekerek teda-
 vi olsunlar diye hekime götürüyormuşsunuz gibi. Böyle
 olsaydı, savunma tarafının işleri kesat giderdi ya da insan-
 140 lara yararları dokunmasını istiyorlarsa suçlayıcıların tara-
 fına geçerlerdi. Şerefsiz insanlara gelince, kendilerine izin

rimula virtutem relictam fas esset aspicere
 vitiorumque sordes poenarum cruciatibus se
 deposituros viderent, compensatione
 145 adipiscendae probitatis nec hos cruciatus esse
 ducerent defensorumque operam repudiarent ac
 se totos accusatoribus iudicibusque permitterent.
 Quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio
 locus relinquatur. Nam bonos quis nisi
 stultissimus oderit? Malos vero odisse ratione
 150 caret. Nam si, uti corporum languor, ita vitiositas
 quidam est quasi morbus animorum, cum aegros
 corpore minime dignos odio sed potius
 miseratione iudicemus, multo magis non
 insequendi sed miserandi sunt quorum mentes
 omni languore atrocior urguet improbitas.

IV

Quid tantos iuvat excitare motus
 Et propria fatum sollicitare manu?
 Si mortem petitis, propinquat ipsa
 Sponte sua volucres nec remoratur equos.
 5 Quos serpens leo tigris ursus aper
 Dente petunt idem se tamen ense petunt.
 An distant quia dissidentque mores,
 Iniustas acies et fera bella movent
 Alternisque volunt perire telis?

verilseydi de³¹³ terk ettikleri erdeme küçücük bir aralıktan bakabilselerdi, çektikleri cezanın acısıyla kötülüklerin iğrençliğinden kurtulacaklarını ve dürüstlük kazanarak bu kötülükleri telafi edeceklerini anlasalardı, maruz kaldıkları işkenceleri hiçe sayarlar, kendilerini savunanların yardımını istemezler ve kendilerini tümüyle suçlayıcılara ve hakimlere teslim ederlerdi. Böylece bilgelerin zihninde nefrete hiç yer olmazdı. Çünkü budalalık mertebesine erişmedikçe bir kişi iyilerden nefret edebilir mi? Kötülerden nefret etmek ise zaten akla aykırıdır. Takatsizlik bedeninin hastalığıysa kötülük de ruhun hastalığıdır. Bedenleri hasta olanları nasıl nefretlik kişiler olarak görmüyorsak, tersine onlara acı besliyorsak, zihinleri takatsizliğin en dehşetlisini yaşayanları, yani zihinleri kötülükten muzdarip olanları hor görmek şöyle dursun, onlara kimbilir ne kadar çok acımalıyız!"

4

Niçin bunca fırtına koparmaktan zevk alırsın?

Niçin kendi ellerinle belanı ararsın?³¹⁴

Ölümse istediğin, zaten kendiliğinden gelir,
kanatlı atlarını hiç bekletmez bilesin.

- 5 Yılanlar, aslanlar, kaplanlar, ayılar, domuzlar
dişleriyle paralar insanları,
insanlarsa kılıçlarıyla diğer insanları.
Ülkeleri farklı, adetleri farklı diye,
muharebeler yaratan haksızca,
acımasız savaşlar başlatmaz mı?

Birbirine silah çekip yok etmek isteyen o değil mi?

- 10 Non est iusta satis saevitiae ratio.
 Vis aptam meritis vicem referre?
 Dilige iure bonos et miseresce malis."

V

- Hic ego: "Video," inquam, "quae sit vel felicitas
 vel miseria in ipsis proborum atque improborum
 meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna
 populari non nihil boni malive inesse perpendo.
 5 Neque enim sapientum quisquam exsul inops
 ignominiosusque esse malit potius quam pollens
 opibus, honore reverendus, potentia validus, in
 sua permanens urbe florere. Sic enim clarius
 testatiusque sapientiae tractatur officium, cum
 10 in contingentes populos regentium quodam modo
 beatitudo transfunditur, cum praesertim carcer,
 nex caeteraque legalium tormenta poenarum
 perniciosius potius civibus propter quos etiam
 constitutae sunt, debeantur. Cur haec igitur
 versa vice mutantur scelerumque supplicia bonos
 15 premant, praemia virtutum mali rapiant,
 vehementer admiror, quaeque tam iniustae
 confusionis ratio videatur ex te scire desidero.
 Minus etenim mirarer si misceri omnia fortuitis
 casibus crederem. Nunc stuporem meum deus
 rector exaggerat. Qui cum saepe bonis iucunda,
 20 malis aspera contraque bonis dura tribuat, malis
 optata concedat, nisi causa deprehenditur, quid

- 10 Hiçbir haklı sebep yok ki bu vahşette!
 Herkese hak ettiği değeri vermek ister misin?
 O zaman sev iyileri, acı kötülere.

5

- Bunun üzerine ben şöyle dedim: "Mutluluğun da, mutsuzluğun da, iyi ve kötü insanın hak ettiklerinde bulunduğunu anlıyorum. Ama herkesin anlayacağı anlamdaki talihte³¹⁵ mutlaka iyi ya da kötü bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü hiçbir bilge sürgünde, yoksulluk ve sefalet içinde yaşamak istemez; kendi ülkesinde kalıp malı mülkü yerinde, saygın bir konumda ve güçlü bir nüfuza sahip olarak keyifli bir yaşam sürmeyi tercih eder. Yöneticiler ne yapıp edip kendi mutluluklarını buyrukları altındaki halka geçirdiğinde, özellikle hapsedme, idam ya da bunun gibi yasal anlamda ceza niteliğindeki başka işkenceler suç işleyen yurttaşlara hakkıyla uygulandığında (onların yüzünden zaten bu işkenceler yaratıldı), bilgeliğin işlevi daha açık hale gelir, herkesçe bilinir. Bu yüzden olayların böylesine alt üst olmasına, günahkârların çekeceği cezaların iyilere uygulanmasına, erdemlerin ödülünü kötülerin kapmasına şaşıp kalıyorum ve bu haksız karmaşanın olası bir nedeni varsa, bunu senden öğrenmek istiyorum. Çünkü her şeyin rastlantısal olaylarla karman çorman olduğuna inanırsam, en azından hayretim azalır. Tanrının yönetici olması şu an kafamı iyice karıştırıyor. Çünkü O her zaman iyilere sevinçler, kötülere acılar dağıttığı halde, iyiler zorluklara maruz kalırken, kötüler arzuladıklarına kavuşuyor. Bunun sebebini anlamadıkça, bütün bu olanları rast-

est quod a fortuitis casibus differre videatur?"
 "Nec mirum," inquit, "si quid ordinis ignorata
 ratione temerarium confusumque credatur. Sed
 25 tu quamvis causam tantae dispositionis ignores,
 tamen quoniam bonus mundum rector temperat,
 recte fieri cuncta ne dubites.

V

Si quis Arcturi sidera nescit
 Propinqua summo cardine labi,
 Cur legat tardus plaustra Bootes
 Mergatque seras aequore flammās,
 5 Cum nimis celeres explicet ortus,
 Legem stupebit aetheris alti.
 Palleant plenae cornua lunae
 Infecta metis noctis opacae,
 Quaeque fulgenti texerat ore,
 10 Confusa Phoebe detegat astra:
 Commovet gentes publicus error
 Lassantque crebris pulsibus aera.
 Nemo miratur flamina Cori
 Litūs frementi tundere fluctu
 15 Nec nivis duram frigore molem
 Fervente Phoebi solvier aestu.
 Hic enim causas cernere promptum est,
 Illic latentes pectora turbant.
 Cuncta quae rara provehit aetas

lantısal olarak ortaya çıkan olaylardan nasıl ayırt edebiliriz?" "Ashnda bu düzenin ilkesi anlaşılmadıkça, olayların gelişigüzel ve karmaşık olarak algılanmasına hiç şaşırma-
 25 mak gerekir. Ama sen bu kadar büyük yazgının³¹⁶ nedenini bilmediğin halde, yine de evrenin iyi bir yöneticisi olduğundan, her şeyin olması gerektiği gibi olduğundan şüphe etmiyorsun."

5

Arcturus yıldızları neden göğün direğine yakın süzülür³¹⁷
 neden kağnısını ağır ağır sürer Bootes,³¹⁸
 neden bu kadar geç batır denize alev alev,
 5 bu kadar çabuk doğar yeniden,
 bilmeyeni hayrete salar yüce göğün yasası.
 Ay dolunayken solarsa boynuzları yavaştan,³¹⁹
 gölgeler saçan gecenin ehramına sarılıp
 kararırken, ortaya çıkarsa yıldızlar,³²⁰
 örtüsünü kaldırıp o parlak çemberin,³²¹
 10 bir karmaşadır başlar, galeyana getirir halkları,
 hiç durmadan vurula vurula çalınır ziller.³²²
 Hiç kimse şaşmaz Corus'un fırtınaları dövdüğünde³²³
 kuduran dalgalarla kıyıları,
 Phoebus'un kavurucu sığağıyla eridiğinde,³²⁴
 15 soğuktan katılaşmış kar yığınları.
 Bunların nedeni hemen görülür de,
 göğün sakladıkları karıştırır yürekleri.³²⁵
 Zamanın doğurduğu bütün nadir olaylar,³²⁶

20 Stupetque subitis mobile vulgus,
 Cedat inscitiae nubilus error,
 Cessent profecto mira videri!"

VI

 "Ita est," inquam; "sed cum tui muneris sit
 latentium rerum causas evolvere velatasque
 caligine explicare rationes, quaeso uti quae hinc
 decernas, quoniam hoc me miraculum maxime
 5 perturbat, edisseras." Tum illa paulisper
 arridens: "Ad rem me," inquit, "omnium quaesitu
 maximam vocas cui vix exhausti quicquam satis
 sit. Talis namque materia est ut una dubitatione
 succisa innumerabiles aliae uelut hydrae capita
 10 succrescant, nec ullus fuerit modus nisi quis eas
 vivacissimo mentis igne coherceat. In hac enim
 de providentiae simplicitate, de fati serie, de
 repentinis casibus, de cognitione ac
 praedestinatione divina, de arbitrii libertate
 quaeri solet, quae quanti oneris sint ipse
 15 perpendis. Sed quoniam haec quoque te nosse
 quaedam medicinae tuae portio est, quamquam
 angusto limite temporis saepti tamen aliquid
 deliberare conabimur. Quod si te musici carminis
 oblectamenta delectant, hanc oportet paulisper
 differas voluptatem dum nexas sibi ordine
 20 contexto rationes." "Ut libet," inquam.

 Tunc velut ab alio orsa principio ita disseruit:

20 aniden ortaya çıkarak sersemletir şaşkın avamı;
cehalet bulutuyla kaplı yanılgı çekilip gittiğinde ise,
şaşkınlıktan eser kalmaz artık ortalıkta!

6

“Doğru,” dedim. “Yine de gizli olayların nedenlerini
çözmek ve karanlığa sarınmış ilkeleri açığa çıkarmak senin
işin. Ama bu konuda³²⁷ hangi sonuçlara ulaştığını bana ay-
rıntılılarıyla açıklamayı rica ediyorum, çünkü bu şaşırtıcı
5 durum benim zihnimde fırtınalar estiriyor.” Felsefe hafifçe
tebessüm etti ve şöyle dedi: “Beni araştırılacak konuların
en zorlusuna, nerdeyse tam anlamıyla bitmez tükenmez
bir konuya davet ediyorsun. Çünkü bu öyle bir konu ki
bir kuşkuyu kesip attığında Hydra’nın başları³²⁸ gibi bin-
lercesi bitiverir. Birisi onları tutup zihninin gürül gürül ya-
10 nan ateşiyle sınırlamadıkça da hiç sonu gelmez. Çünkü bu
konuda, tanrısal öngörünün yalınlığı, kader zinciri, umul-
madık olayların aniden ortaya çıkışı, tanrısal bilgi ve
amaç,³²⁹ ayrıca özgür irade gibi konular³³⁰ her zaman araş-
tırılmayı bekleyen sorunlar olarak karşımıza dikiliverir.
Bu sorunların ne kadar ağır olduğunu kendin de çok iyi
15 bilirsin. Ama bu konularda bilgi sahibi olmak tedavinin
bir kısmını oluşturduğuna göre, zamanımızın çok kısıtlı
olmasına karşın birkaç şey söylemeye gayret edeceğim. Şi-
irin büyüünden aldığın keyif çok hoşuna gitse bile, ben
birbirine örülü savları yerli yerine koyarken birazcık da
20 olsa bu keyfi ertelemelisin.” “Nasıl istersen,” dedim.

Felsefe sanki yeniden başlıyormuş gibi şöyle konuştu:

“Omnium generatio rerum cunctusque
 mutabilium naturarum progressus et quicquid
 aliquo movetur modo causas, ordinem, formas ex
 25 divinae mentis stabilitate sortitur. Haec in suae
 simplicitatis arce composita multiplicem rebus
 gerendis modum statuit. Qui modus cum in ipsa
 divinae intellegentiae puritate conspicitur,
 providentia nominatur; cum vero ad ea quae
 30 movet atque disponit refertur, fatum a veteribus
 appellatum est. Quae diversa esse facile liquebit
 si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam
 providentia est ipsa illa diuina ratio in summo
 omnium principe constituta quae cuncta disponit;
 fatum vero inhaerens rebus mobilibus dispositio
 35 per quam providentia suis quaeque nectit
 ordinibus. Providentia namque cuncta pariter
 quamvis diversa quamvis infinita complectitur,
 fatum vero singula digerit in motum locis, formis
 ac temporibus distributa, ut haec temporalis
 40 ordinis explicatio in divinae mentis adunata
 prospectum providentia sit, eadem vero adunatio
 digesta atque explicata temporibus fatum
 vocetur. Quae licet diversa sint, alterum tamen
 pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex
 45 providentiae simplicitate procedit. Sicut enim
 artifex faciendae rei formam mente praecipiens
 movet operis effectum, et quod simpliciter
 praesentarieque prospexerat per temporales
 ordines ducit, ita deus providentia quidem

"Her şeyin doğuşu, doğası değişebilir varlıkların bütün gelişimi ve herhangi bir şekilde hareket ettirilen ne varsa varlık sebebini, düzenini ve biçimini tanrısal aklın değiş-
 25 mezliğinden almıştır. Tanrısal akıl kendi basitlik³³¹ kalesinde sabit dururken, olayların yönetimine ilişkin bin bir tasarını devreye sokar. Bu tasarı saf Tanrı anlayışında değerlendirildiğinde tanrısal öngörü adını alır. Tanrısal öngörü harekete geçirdiği ve düzenlediği şeylerle ilişkilendirildi-
 30 ğinde, eskilerin dediği gibi kader olarak adlandırılır. Zihnimizde bu ikisinin gücünü ölçüp biçtiğimizde aralarında ki fark olanca açıklığıyla ortaya çıkar. Çünkü tanrısal öngörü her şeyi düzenleyen bütün varlıkların en yüce yaratıcısındaki tanrısal aklın ta kendisidir; kader ise devinen her şeyde içkin olan olanaktır; bu olanak sayesinde tanrısal
 35 öngörü her tek tek varlığı düzendeki yerine koyar. Tanrısal öngörü aralarındaki farklılığa ya da sonsuz olup olmadıklarına bakmaksızın her şeyi aynı güçle sarar. Kader ise kendi biçimine, yerine ve zamanına göre ayarlanmış olan her tek tek varlığı harekete geçirir.³³² Zamana bağlı olan
 40 düzenin bu ince ayarı tanrı basiretiyle bağdaşınca tanrısal öngörü olur. Bu bağdaşmanın ayrışıp zamana yayılmasına kader denir. Tanrısal öngörü ve kader farklı olsa da, biri diğerine bağlıdır. Çünkü kaderin düzeni tanrısal öngörünün yalınlığından doğar. Nasıl ki bir sanatçı yapacağı eserin biçimini önceden zihninde tasarlar, sonra işini yapmaya koyulur ve adım adım zihninde önceden basitçe ve bir an için hayal etmiş olduğu şeyi ortaya çıkarırsa, Tanrı da
 45 kendi öngörüsüyle yapılması gereken her şeyi yalın ve de-

singulariter stabiliterque facienda disponit, fato
 50 vero haec ipsa quae disposuit multipliciter ac
 temporaliter administrat. Sive igitur
 famulantibus quibusdam providentiae divinis
 spiritibus fatum exercetur seu anima seu tota
 inserviente natura seu caelestibus siderum
 motibus seu angelica virtute seu daemonum
 55 varia sollertia seu aliquibus horum seu omnibus
 fatalis series textitur, illud certe manifestum est
 immobilem simplicemque gerendarum formam
 rerum esse providentiam, fatum vero eorum quae
 divina simplicitas gerenda disposuit mobilem
 60 nexum atque ordinem temporalem. Quo fit ut
 omnia quae fato subsunt providentiae quoque
 subiecta sint cui ipsum etiam subiacet fatum,
 quaedam vero quae sub providentia locata sunt
 fati seriem superent. Ea vero sunt quae primae
 propinqua divinitati stabiliter fixa fatalis
 65 ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium
 circa eundem cardinem sese vertentium qui est
 intimus ad simplicitatem medietatis accedit
 caeterorumque extra locatorum veluti cardo
 quidam circa quem versentur exsistit,
 70 extimus vero maiore ambitu rotatus quanto a
 puncti media individuitate discedit tanto
 amplioribus spatiis explicatur, si quid vero illi se
 medio conectat et societ, in simplicitatem cogitur
 diffundique ac diffluere cessat, simili ratione
 quod longius a prima mente discedit maioribus
 75 fati nexibus implicatur ac tanto aliquid fato

50 der aracılığıyla bin bir türlü ve zamana bağlı olarak yöne-
 tir. Bu yüzden kader ister tanrısal öngörünün yardımcısı
 olan bazı tanrısal güçlerle işlesin, isterse evren ruhuyla ya
 da bütün doğanın boyun eğişiyle, ister gökteki yıldızların
 hareketiyle işlesin, ister meleklerin gücüyle, isterse şeytan-
 55 ların türlü oyunları; ister bunların bazısıyla, isterse bü-
 tünüyle işlesin, bir tek şey çok açıktır: Tanrısal öngörü
 gerçekleştirilecek olan her şeyin hareketsiz ve en yalın³³³
 biçimidir. Kader ise Tanrının yalın doğasının gerçekleştir-
 60 meyi tasarladıklarının hareketli ağı ve zamana bağlı düze-
 nidir. Dolayısıyla kaderin hükmü altındaki her şey tanrısal
 öngörünün de hükmü altındadır; kaderin kendisi de tan-
 rısal öngörünün hükmü altındadır. Ama tanrısal öngörü-
 nün hükmü altındaki bazı şeyler kader zincirinin üstünde
 yer alır.³³⁴ Bunlar Tanrının en yakınına sabit biçimde yer-
 65 leşmiştir ve kaderin değişebilirliğinin dışındadır.³³⁵ Örne-
 ğin aynı merkez etrafında dönen cisimlerin en içte yer ala-
 nı merkezin hareketsizliğine doğru çekilir ve bütün diğer-
 lerinin dayanak noktasıymış gibi diğerleri onun etrafında
 döner. En dışta yer alan ise daha büyük bir devinimle mer-
 70 kezin bölünemez olan orta noktasından uzaklaştıkça ka-
 tettiği alanı genişletir. Kendisini merkeze katan ve birleştiren
 her şey yalınlaşır, ayrılıp dağılması sona erer. Aynı şe-
 kilde, en yüce akıldan gittikçe uzaklaşan her şey kader ağı-
 75 nın derinlerine dalar. Dünyanın eksenine yaklaşıldıkça ka-

liberum est quanto illum rerum cardinem
vicinius petit. Quod si supernae mentis haeserit
firmitati, motu carens fati quoque supergreditur
necessitatem. Igitur uti est ad intellectum
80 ratiocinatio, ad id quod est id quod gignitur, ad
aeternitatem tempus, ad punctum medium
circulus, ita est fati series mobilis ad
providentiae stabilem simplicitatem. Ea series
caelum ac sidera movet, elementa in se invicem
temperat et alterna commutatione transformat;
85 eadem nascentia occidentiaque omnia per similes
fetuum seminumque renovat progressus. Haec
actus etiam fortunasque hominum indissolubili
causarum conexione constringit, quae cum ab
immobilis providentiae proficiscatur exordiis,
ipsas quoque immutabiles esse necesse est. Ita
90 enim res optime reguntur, si manens in divina
mente simplicitas indeclinabilem causarum
ordinem promat, hic vero ordo res mutabiles et
alioquin temere fluituras propria
incommutabilitate coherceat. Quo fit ut tametsi
95 vobis hunc ordinem minime considerare
valentibus confusa omnia perturbataque
videantur, nihilo minus tamen suus modus ad
bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim
quod mali causa ne ab ipsis quidem improbis fiat;
quos, ut uberrime demonstratum est, bonum
100 quaerentes pravus error avertit, nedum ordo de
summi boni cardine proficiens a suo quoquam
deflectat exordio.

derin tuzagından uzaklaşılır. En yetkin aklın değişmez doğasına sıkıca yapışan her şey hareketsizleşir ve kaderin hükmünden kurtulur. Muhakeme gücünün akılla, olanın

80 varlıkla, zamanın sonsuzlukla ya da dairenin ortak noktayla ilişkili olması gibi, değişebilir olan kader zinciri tanrısal öngörünün değişmez yalınlığıyla ilişkilidir. Kader göğü ve yıldızları hareket ettirir, öğeleri birbiriyle dengeler ve birini diğerinin yerine koyarak şekillerini değiştirir. Kader zinciri doğan ve ölen her şeyi, kendi döllerinden ve to-

85 humlarından doğurtarak onlara hep yeniden can verir. Kader insanların eylemlerini ve şanslarını kopmaz bir nedenler zincirine bağlar ve bu zincir tanrısal öngörünün değişmez ilkelerinden yaşam bulduğundan, zorunlu olarak onun gibi değişmez olur. Tanrısal akıldaki yalınlık değişt-

90 rilemez nedenler zincirini yarattıkça dünya düzeni en mükemmel şekilde işler. Bu düzen kendi değişmezliğiyle değişebilir olanları denetler. Başka türlü olsaydı bütün değişebilir olanlar gelişigüzel akıntıya kapılıp giderdi. Bu yüz-

95 den bu düzeni tam anlamıyla algılamaktan yoksun olan siz ölümlülere her şey karışık ve düzensizmiş gibi gelse de, bilin ki her şeyin kendine özgü bir sınırı vardır ve buna göre her şey iyiye yönelir. Hiçbir şey kötülük olsun diye yapılmaz, kötü insanlar tarafından yapılmış olsa bile. Her fırsatta gösterdiğim gibi, kötüler iyiyi ararken yanılgıya kapılıp sefil bir şekilde yoldan çıkar. Yoksa en yüce iyinin ek-

100 seninden doğan bu düzen başlangıç yolundan başka bir yola asla sapmaz.

Quae vero, inquires, potest ulla iniquior esse
 confusio quam ut bonis tum adversa tum
 prospera, malis etiam tum optata tum odiosa
 105 contingant? Num igitur ea mentis integritate
 homines degunt, ut quos probos improbosve
 censuerunt eos quoque uti existimant esse
 necesse sit? Atqui in hoc hominum iudicia
 depugnant et quos alii praemio alii supplicio
 dignos arbitrantur. Sed concedamus ut aliquis
 110 possit bonos malosque discernere; num igitur
 poterit intueri illam intimam temperiem velut in
 corporibus dici solet, animorum? Non enim
 dissimile est miraculum nescienti cur sanis
 corporibus his quidem dulcia illis vero amara
 conveniant, cur aegri etiam quidam lenibus
 115 quidam vero acribus adiuvantur. At hoc medicus,
 qui sanitatis ipsius atque aegritudinis modum
 temperamentumque dinoscit, minime miratur.
 Quid vero aliud animorum salus videtur esse
 quam probitas? Quid aegritudo quam vitia? Quis
 120 autem alius vel servator bonorum vel malorum
 depulsor quam rector ac medicator mentium
 deus? Qui cum ex alta providentiae specula
 respexit, quid unicuique conveniat agnoscit et
 quod convenire novit accommodat. Hic iam fit
 125 illud fatalis ordinis insigne miraculum, cum ab

Yine de şöyle sorabilirsin: iyilerin başına hem iyilik hem de kötülük getiren, kötülerin başına da hem istedikleri hem de nefret ettikleri şeyleri veren bir durumdan da-

105 ha adaletsiz bir düzen olabilir mi? Ama düşün bir kere, insanlar iyi ya da kötü olması gerektiğini düşündükleri şeylerin sahiden öyle olmak zorunda olup olmadığını anlayacak kadar akıllıca bir yaşam sürüyorlar mı? Sürüyorlarsa, niçin insanların yargıları birbirleriyle çelişiyor? Bazılarının gözünde ödüllendirilmesi gereken insanlar, diğerlerinin gözünde cezalandırılması gereken kişiler oluyor? Bir kişi

110 iyiler ile kötülerini ayırt edebilecek yetiye sahip diyelim; öyleyse bu kişi insanın ruhunun en derinlerindeki halini söyleyebilir mi, beden söz konusu olduğunda rahatlıkla söyleyebildiği gibi? Bu durum, bazı sağlıklı insanlara neden tatlı yiyeceklerin, bazılarına da neden ekşi yiyeceklerin verildiğini bilmeyen ya da bazı hasta insanların hafif, bazılarının ise neden daha yoğun bir tedaviyle iyileştiğini anlamayan bir kişinin şaşkınlığına benzer. Sağlığın ve hastalığın doğasını, huyunu suyunu bilen bir hekim ise hiç kuşkusuz böyle bir şeye şaşmaz. Ruhun sağlıklı oluşu erdemden başka ne olabilir ki? Ruhun hasta oluşu da kötülükten başka? İyilikleri koruyan, kötülükleri kökten kurtan, insanların zihinlerinin yöneticisi ve hekimi Tanrıdan başkası olabilir mi? Öngörüsünün yüksek kulesinden baktığında her bir insana neyin uygun olduğunu hemen görür ve uygun olduğunu anladığını da devreye sokar. İşte burada kaderin hükmü altındaki düzenin büyük mucizesi işlerlik kazanır; bilen Tanrının yarattığı, bilmeyen anlamayan insanlarınsa şaşkın bakışlarla izlediği o büyük mucize.

125

sciente geritur quod stupeant ignorantes. Nam ut
 pauca, quae ratio valet humana de divina
 profunditate perstringam, de hoc quem tu
 iustissimum et aequi servantissimum putas
 omnia scienti providentiae diversum videtur; et
 130 victricem quidem causam dis, victam vero Catoni
 placuisse familiaris noster Lucanus admonuit.
 Hic igitur quidquid citra spem videas geri rebus
 quidem rectus ordo est, opinioni vero tuae
 perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene
 135 moratus ut de eo divinum iudicium pariter et
 humanum consentiat, sed est animi viribus
 infirmus; cui si quid eveniat adversi, desinet
 colere forsitan innocentiam per quam non potuit
 retinere fortunam. Parcit itaque sapiens
 dispensatio ei quem deteriore facere possit
 140 adversitas, ne cui non convenit laborare patiatur.
 Est alius cunctis virtutibus absolutus sanctusque
 ac deo proximus; hunc contingi quibuslibet
 adversis nefas providentia iudicat adeo ut ne
 corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam ut
 quidam me quoque excellentior:

145 Ἄνδρὸς δὴ ἱεροῦ δέμας αἰθέρες ᾠκοδόμησαν.
 Fit autem saepe uti bonis summa rerum regenda
 deferatur, ut exuberans retundatur improbitas.
 Aliis mixta quaedam pro animorum qualitate
 distribuit; quosdam remordet ne longa felicitate
 150 luxurient, alios duris agitari ut virtutes animi

Tanrısal derinliğe ilişkin insan aklının kavrayabileceği şöyle birkaç örnek vereyim: Senin en adil ve en eşitlik gözetten dediğin bir adam her şeyi bilen tanrısal öngörüye başka türlü görünebilir. Bizim öğrencimiz Lucanus³³⁶ tanrılarının zafer kazananın yanında, Cato'nun ise yenilenin yanında olduğuna dikkat çekmişti.³³⁷ Beklentilerine uymayan bir olay meydana geldiğini gördüğünde, bu olayın kendi içinde doğru olduğunu, asıl senin düşüncende karışıp altüst olduğunu bil. Ahlakı hem tanrıların hem de insanların beğeneceği türden mükemmel bir adam düşün, ama karakteri zayıf olsun. Başına bir felaket geldiğinde, belki de bu adam karakteri kendisine şans getirmede için masumiyetini bir kenara atacak. Bu yüzden, tanrısal takdirin insanı felaketlerin yıkımından sakındığını bil, insan katlanmayacağı derde katlanmak zorunda kalmasın diye. Baştan sona erdemli, tanrıya yakın, kutlu bir başka insan düşün. Bu adamın bedeninin hastalanmasına bile izin verilmez, çünkü tanrısal öngörü bu adamın herhangi bir felaketten dert çekmesinin yanlış olacağını takdir etmiştir. Benden çok daha mükemmel biri ne güzel söylemiş:

145 *Kutlu bir adamın bedeni saf havadan yapılmıştır.*³³⁸

Çoğunlukla iyi insanlar düzenin en yüce yasasıyla emniyet altına alınır, her zaman için sınırını aşan şerefsizlik denetlenebilsin diye. Başkalarına ise ruhlarının eğilimine göre iyilik ve kötülük harmanlanarak dağıtılır. Uzun süredir refah içinde olanlar zaman zaman dürtülür ki, bu refah onları yozlaştırmasın. Ruhlarını sabretmeye alıştıran-

patientiae usu atque exercitatione confirment. Alii plus aequo metuunt quod ferre possunt, alii plus aequo despiciunt quod ferre non possunt; hos in experimentum sui tristibus ducit. Nonnulli
 155 venerandum saeculis nomen gloriosae pretio mortis emerunt: quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum caeteris praetulerunt invictam malis esse virtutem. Quae quam recte atque disposite et ex eorum bono quibus accedere videntur fiant nulla dubitatio est. Nam illud
 160 quoque, quod improbis nunc tristia nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur causis; ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant. Quorum quidem supplicia tum caeteros ab sceleribus deterrent tum ipsos quibus invehuntur emendant; laeta
 165 vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de huius modi felicitate debeant iudicare quam famulari saepe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo quod est forsitan alicuius tam praeceptum atque importuna natura ut eum in
 170 scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia; huius morbo providentia collatae pecuniae remedio medetur. Hic foedatam probri conscientiam spectans et se cum fortuna sua comparans forsitan pertimescit ne cuius ei
 175 iucundus usus est sit tristis amissio. Mutabit igitur mores ac dum fortunam metuit amittere,

erdemlerini güçlendirsınler diye kimileri zorlu sınavlardan geçer. Bazı insanlar kolayca taşıyabilecekleri yüklerin altına girmeye korkarken, bazıları da taşıyamayacakları yükleri küçümser. Böylece her ikisi de kendilerini denemek için zorlu sınavlardan geçer. Bazı insanlar şanlı bir

155 ölümle bu dünyada saygın bir ad satın almıştır. Bütün işkencelerin üstesinden gelen bazıları, insanlığa örnek olup erdemin kötülükle alt edilemeyeceğini kanıtlamıştır. Hiç kimse bu zorlukların iyi, adil ve onlara katlanan kişilere hayır getirdiğinden şüphe edemez. Kötülerin başına gelen

160 acı ve istenmeyen olaylar da aynı kaynaktan ve aynı nedenlerden doğar. Herkes kötülerin eziyet çekmesi gerektiğine inandığına göre, hiç kimse başa gelen üzüntülere şaşırmmamalı. Kötülerin çekeceği cezalar başkalarını günaha girmekten alıkor, kendilerini³³⁹ ise ıslah etmeye yöneltir.

165 Öte yandan kötülerin refahı iyiler için güçlü bir sınavdır, çünkü kötülere yardımcı olduğunu gördükleri bu refahın nasıl bir refah olduğunu değerlendirmek zorunda kalacaklardır. Tanrının takdir ettiği bu olayda şu noktanın göz önüne alındığına inanıyorum: kişinin karakteri düşünmeden hareket etmeye ve şiddete yönelikse belki de kazancı-

170 nın kıt olması onu suç işlemeye daha fazla kışkırtacaktır. Tanrısal öngörü onu zenginleştirerek bu hastalığını tedavi etmektedir. Bir insan şerefsiz davranışlarla kendi kirli bilincini tanırsa ve kendi karakterini talihiyle kıyaslarsa, belki de bu kadar çok keyif aldığı şeyin kaybından ne kadar

175 acı çekeceğine dair uyarıldığını anlar. Böylece davranışlarını değiştirecek ve şansını yitirmekten korktuğu için kö-

nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam
 praecipitavit indigne acta felicitas; quibusdam
 permissum puniendi ius ut exercitii bonis et
 malis esset causa supplicii. Nam ut probis atque
 180 improbis nullum foedus est, ita ipsi inter se
 improbi nequeunt convenire. Quidni, cum a
 semet ipsis discerpentibus conscientiam vitiis
 quisque dissentiat faciantque saepe, quae cum
 gesserint non fuisse gerenda decernant? Ex quo
 185 saepe summa illa providentia protulit insigne
 miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam
 dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti
 videntur, noxiorum odio flagrant ad virtutis
 frugem rediere, dum se eis dissimiles student
 190 esse quos oderant. Sola est enim divina vis cui
 mala quoque bona sint, cum eis competenter
 utendo alicuius boni elicit effectum. Ordo enim
 quidam cuncta complectitur, ut quod adsignata
 ordinis ratione decesserit, hoc licet in alium,
 tamen ordinem relabatur, ne quid in regno
 195 providentiae liceat temeritati.

*Ἀργαλέον δέ με ταῦτα θεὸν ὥς πάντ'
 ἀγορεύειν.*

Neque enim fas est homini cunctas divinae
 operae machinas vel ingenio comprehendere vel
 explicare sermone. Hoc tantum perspexisse
 200 sufficiat quod naturarum omnium proditor deus
 idem ad bonum dirigens cuncta disponat,

t l kten uzak duracaktır. Haksızca elde edilen refah bazı insanları birdenbire hak edilen yıkıma uğratır. Bazılarına başka insanları cezalandırma hakkı tanınmıştır. Bundan kasıt iyileri denemek, kötüleri cezalandırmaktır;       iyi ve kötü insanlar birbiriyle nasıl hiç anlaşamıyorsa, aynı şekilde kötüler de kendi aralarında anlaşamayabilir. Neden olmasın? Bilin lerini yırtan kötülükleri yüzünden kendi içlerinde uyuşmazlığa düştüklerine ve yaptıklarını reddet- tikleri şeyleri yapmaya devam ettiklerine göre. Bu durum-
185 da yüceler yücesi tanrısal öngörü o şaşkınlık yaratan mu- cizesini gösterir ve kötülerin diğer kötü insanları iyileştir- mesine neden olur.       kendilerinin iflah olmayan k - t lerin haksızlıklarına katlandıklarına inanan bu kişiler, fena insanlara duydukları nefretle tutuşup nefret ettikleri kişiler gibi olmamak için erdemın yoluna girerler.      
190 kötülükleri iyiye dönüştüren tek güç Tanrının gücüdür.       O bunları gerektiği gibi kullanarak içlerindeki iyi öğeyi çekip çıkarır.       her şey kesin bir düzen tarafın- dan kucaklanır. Kendisine tayin edilen düzenin dışına  ı- kan, başka bir yere, ama yine bir düzene kayar; tanrısal
195 Öngörünün krallığında hiçbir şey rastlantıya bırakılmaz.

*Bir tanrıymışım gibi bütün bunları söylemek bana zul geliyor.*³⁴⁰

      insan tanrısal yaratımın bütün işleyişini zihin- sel olarak algılayamaz ve söze d kemez. İnsan, doğadaki
200 her şeyin yaratıcısının Tanrı olduğunu ve Tanrının her şeyi iyiye yönlendirerek yönettiğini, ayrıca yarattıklarında

dumque ea quae protulit in sui similitudinem
 retinere festinat, malum omne de rei publicae
 suae terminis per fatalis seriem necessitatis
 eliminat. Quo fit ut quae in terris abundare
 205 creduntur, si disponentem providentiam spectes,
 nihil usquam mali esse perpendas. Sed video te
 iam dudum et pondere quaestionis oneratum et
 rationis prolixitate fatigatum aliquam carminis
 expectare dulcedinem. Accipe igitur haustum
 210 quo refectus firmior in ulteriora contendas.

VI

Si vis celsi iura tonantis
 Pura sollers cernere mente,
 Aspice summi culmina caeli.
 Illic iusto foedere rerum
 5 Veterem servant sidera pacem.
 Non sol rutilo concitus igne
 Gelidum Phoebes impedit axem
 Nec quae summo vertice mundi
 Flectit rapidos Ursa meatus,
 10 Numquam occiduo lota profundo
 Caetera cernens sidera mergi
 Cupit Oceano tinguere flammās.
 Semper vicibus temporis aequis
 Vesper seras nuntiat umbras
 15 Revehitque diem Lucifer alnum.

kendisine benzerliği özenle sürdürürken,³⁴¹ bütün kötülükleri kaderin hükmüne bağlayarak kendi devletinin sınırları dışında tuttuğunu anlasa yeter. Tanrısal öngörünün yeryü-
 205 zünde bol bol bulunduğu inanılan kötülükleri dağıtırken seyredebilseydin, burada kötülüğe hiç yer olmadığını kavrayabilirdin! Ama görüyorum ki uzun süredir bu sorunun ağırlığı altında ezildin, bu ayrıntılı çıkarımlarımdan iyice yoruldun, şimdi güzel bir şiirle kendine gelmeyi bekliyorsun. O halde şu ilacı çek içine iyice, iç ki canlanıp da-
 210 ha öte konulara güçlü şekilde devam edebil.”

6³⁴²

Ayık aklınla, bilgelik soluyarak
 gökleri gürleten yüce tanrının yasalarını anlamak istersen,³⁴³
 kaldır başını ulu göğün doruklarına bak.
 Evrenin adil anlaşmasına uyarak
 5 eskisi gibi huzur içinde orada duruyor yine yıldızlar.
 Güneş kızıl ateşiyle coşup
 buzlu tekerini durdurmuyor Phoebe'nin.³⁴⁴
 Tutmuş yolunu hızla giderken Ursa,³⁴⁵
 kıvırmıyor yolunu dünyanın tepesinde,
 yıkanmıyor batının derinlerinde,³⁴⁶
 10 diğer yıldızların battığını görse de,
 niyeti yok hiç ateşlerini Ocaenus'ta söndürmeye!
 Zaman dönerken denge içinde,
 Vesper akşam gölgelerini haber verir,
 15 Lucifer besleyen günü geri getirir,

- Sic aeternos reficit cursus
 Alternus amor, sic astrigeris
 Bellum discors exsulat oris.
 Haec concordia temperat aequis
 20 Elementa modis, ut pignantia
 Vicibus cedant humida siccis
 Iungantque fidem frigora flammis,
 Pendulus ignis surgat in altum
 Terraeque graves pondere sidant.
 25 Isdem causis vere tepenti
 Spirat florifer annus odores,
 Aestas cererem fervida siccet,
 Remeat pomis gravis autumnus,
 Hiemem defluus irrigat imber.
 30 Haec temperies alit ac profert
 Quicquid vitam spirat in orbe.
 Eadem rapiens condit et aufert
 Oibitu mergens orta supremo.
 Sedet interea conditor altus
 35 Rerumque regens flectit habenas
 Rex et dominus, fons et origo
 Lex et sapiens arbiter aequi
 Et quae motu concitat ire,
 Sistit retrahens ac vaga firmat.
 40 Nam nisi rectos revocans itus
 Flexos iterum cogat in orbes,
 Quae nunc stabilis continet ordo

Bu karşılıklı tutku,
dünyanın hareketini sonsuzca yineler,
savaşların yol açtığı uyuşmazlık,
böylece yıldızların ülkesinden kovulur gider.

20 Uyum bütün öğeleri eşit ölçüde yönetir,
çatışmalar da, sırası gelince ıslak kuruya yer verir,
soğuk dostça birleşir ateşle,
titrek alevler yükselir yücelere,
yeryüzü olanca ağırlığıyla dibe çöker böylece.
Çiçeklerle donanan yıl rayihalar solur,

25 ılık bahar mevsiminde, tam da bu nedenlerle.
Sıcak yaz kurutur başakları,
ardından sonbahar geri gelir dopdolu meyvelerle,
sağanak halinde yağmurlar yıkar kışı.

30 Bu ölçülü düzen besler her şeyi, yaşam verir
dünyada soluk alıp veren canlılara.
Her şeyi sıkıca yakalar, örter, alır götürür,
gömer en son durağa, doğmuş olan ne varsa.³⁴⁷
Yaratıcı, göklerde oturur bu sırada,

35 dünyanın dizginlerini gerer, her şeye hakim olur,
Kral O'dur, Efendi O, her şey O'ndan çıkar, O'nda başlar,
Yasa O'dur, hakkın, adaletin Bilge Yargıcı O;
ilk kez kendisi harekete geçirir her şeyi,
geri çekip durdurur sonra, sağlama alır başıboş dolananları;

40 Çağırmasa onları doğru yollarına,
yeniden yerleştirmezse devingen çemberlerine,
şu durağan düzendeki her şey,

Dissaeptha suo fonte fatiscant.

Hic est cunctis communis amor

- 45 Repetuntque boni fine teneri,
Quia non aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore
Refluant causae quae dedit esse.

VII

- Iamne igitur vides quid haec omnia quae diximus consequatur?" "Quidnam?" inquam. "Omnem," inquit, "bonam prorsus esse fortunam." "Et qui id," inquam, "fieri potest?" "Attende,"
5 inquit. "Cum omnis fortuna vel iucunda vel aspera tum remunerandi exercendive bonos tum puniendi corrigendive improbos causa deferatur, omnis bona quam vel iustam constat esse vel utilem." "Nimis quidem," inquam, "vera ratio et, si quam paulo ante docuisti providentiam
10 fatumve considerem, firmis viribus nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabiles paulo ante posuisti numeremus." "Qui?" inquit. "Quia id hominum sermo communis usurpat et quidem crebro quorundam
15 malam esse fortunam." "Visne igitur," inquit, "paulisper vulgi sermonibus accedamus ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur?" "Ut placet," inquam. "Nonne igitur bonum censes esse quod prodest?" "Ita est,"

kopar kendi kaynağından, ayrılıp gidiverir.

İşte bu sevgidir her şeyde ortak olan,

45 iyiyi elde etmek amacıyla tutunmak ister hepsi,

yaşam süremez ki başka türlü,

sevginin kucağına dönüp yeniden,³⁴⁸

varlık buldukları kaynağa akmasalar.

7

“Öyleyse sana şimdiye değin bütün söylediklerimden çıkan o düşüncüyü artık anlıyabiliyor musun?” “Ne demek istiyorsun?” diye sordum. “Her kaderin iyi olduğunu.”

“Ama bu nasıl olabilir?” diye sordum. “Dinle,” dedi, “ister

5 tatlı, ister acı olsun, mademki her kader iyileri ödüllendir-

meyi ya da sınamayı, kötülerini ise cezalandırmayı ve doğru yola getirmeyi amaçlamaktadır, o zaman bu kaderlerin

hepsi iyidir; çünkü hepsinin adil ve yararlı olduğu gün gi-bi açıktır.” “Çıkarımın çok doğru,” dedim, “özellikle az ön-

ce açıklamış olduğun öngörü ve kaderi düşünürsem, bu

10 yargın çok güçlü temellere dayanıyor. Ama eğer kabul edersen, bunu demin tuhaf olarak nitelediğin yargıların arasına yerleştirelim.”³⁴⁹ “Niçin?” diye sordu Felsefe. “Çün-

kü insanlar aralarında hep şöyle konuşur: Gerçekten de

15 çoğu kez bazıları kötü kaderle karşı karşıya kalır.” “İnsan-sal yaşamdan çok fazla kopmuş olmayalım diye, bir süre-liğine sıradan insanların konuşmalarını kabul etmemizi mi

istiyorsun?” “Evet, senin için de uygunsa,” dedim. “Peki o halde, yararlı olanın iyi olduğunu düşünmüyor musun?”

inquam. "Quae vero aut exercet aut corrigit,
 20 prodest?" "Fateor," inquam. "Bona igitur?"
 "Quidni?" "Sed haec eorum est qui vel in virtute
 positi contra aspera bellum gerunt vel a vitiis
 declinantes virtutis iter arripiunt." "Negare,"
 inquam, "nequeo." "Quid vero iucunda, quae in
 25 praemium tribuitur bonis, num vulgus malam
 esse decernit?" "Nequaquam; verum uti est ita
 quoque esse optimam censet." "Quid reliqua,
 quae cum sit aspera iusto supplicio malos
 cohercet, num bonam populus putat?" "Immo
 30 omnium," inquam, "quae excogitari possunt
 iudicat esse miserrimam." "Vide igitur ne
 opinionem populi sequentes quiddam valde
 inopinabile confecerimus." "Quid?" inquam. "Ex
 his enim," ait, "quae concessa sunt evenit eorum
 quidem qui vel sunt vel in possessione vel in
 35 provectu vel in adeptione virtutis omnem
 quaecumque sit bonam, in improbitate vero
 manentibus omnem pessimam esse fortunam."
 "Hoc," inquam, "verum est, tametsi nemo audeat
 confiteri." "Quare," inquit, "ita vir sapiens
 40 moleste ferre non debet quotiens in fortunae
 certamen adducitur, ut virum fortem non decet
 indignari, quotiens increpuit bellicus tumultus;
 Utrique enim huic quidem gloriae propagandae
 illi vero conformandae sapientiae difficultas ipsa
 45 materia est. Ex quo etiam virtus vocatur quod
 suis viribus nitens non superetur adversis.

“Düşünüyorum,” dedim. “Yani insanları sınavan ve doğru yola yönlendiren kader yararlıdır, öyle mi?” “Evet,” dedim. “İşte bu yüzden de iyi değil mi?” diye sordu Felsefe. “Evet, neden olmasın?” “Ama bu kader ya erdeme sahip olup belalara karşı savaşılan insanların ya da kötülükleri terk edip erdemin yoluna girenlerin kaderidir, değil mi?” “Bunu reddetmem imkansız,” dedim. “Öyleyse iyi insanlara ödül olarak dağıtılan o tatlı kadere, sıradan insanlar kötü mü der yoksa?” “Hayır, ama doğal olarak böyle bir kaderin en iyi kader olduğunu düşünür.” “Diğerine, yani acı olup da kötülükleri hak ettikleri cezaya mahkûm kılan kadere halk iyi mi der acaba?” “Tabii ki hayır, böyle bir kaderin düşüne- bilecekleri en acı kader olduğunu söyler.” “Bak işte halkın düşüncesini izleyip çok tuhaf bir sonuca ulaştık.” “Niye?” diye sordum. “Çünkü kabul ettiğimiz bu savlardan çıkan sonuca göre, erdeme sahip olan kişilerin veya erdeme doğru yol alan kişilerin ya da onu elde eden kişilerin kaderle- ri, ne olursa olsun iyidir; ama kötülükte ısrar eden kişilerin kaderleri ise baştan sona kötüdür.” “Evet, gerçek bu, ama hiç kimsenin bunu itiraf etmeye yüreği yetmiyor.” “İşte bu yüzden bilge kişi kaderiyle binlerce kez çarpışmak zorunda kalsa da bundan rahatsızlık duymamalı, tıpkı cesur bir adamın kulağının dibinde binlerce kez savaş çılgılığı atıldığı halde, asla korkup yılmaması gibi. Çünkü her ikisi için de zorluk bir fırsattır; cesur adam için ününü yayma fırsatı, bilge kişi için de bilgeliğini güçlendirip geliştirme fırsatı. Gerçekten de erdem adını zorlukların altı- demediği özündeki o mertlikten alır. Çünkü sizler erdem

Neque enim vos in propectu positi virtutis
diffluere deliciis et emarcescere uoluptate
venistis. Proelium cum omni fortuna animis acre
conseritis ne vos aut tristis opprimat aut iucunda
50 corrumpat. Firmis medium viribus occupate!
Quidquid aut infra subsistit aut ultra
progreditur, habet contemptum felicitatis, non
habet praemium laboris. In vestra enim situm
manu qualem vobis fortunam formare malitis;
55 omnis enim quae videtur aspera, nisi aut exercet
aut corrigit punit.

VII

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atrides Phrygiae ruinis
Fratris amissos thalamos piavit;
Ille dum Graiae dare vela classi
5 Optat et ventos redimit cruore,
Exuit patrem miserumque tristis
Foederat natae iugulum sacerdos.
Flevit amissos Ithacus sodales
Quos ferus vasto recubans in antro
10 Mersit immani Polyphemus alvo;
Sed tamen caeco furibundus ore
Gaudium maestis lacrimis rependit.
Herculem duri celebrant labores.
Ille Centauros domuit superbos,
15 Abstulit saevo spoliū leoni

yolunda ilerleyen insanlar olduğunuzdan, şimdiye değin ne tutku fırtınalarıyla savruldunuz, ne de zevke kapılıp yozlaştınız. Her tür kaderle ateşli bir savaşa girişmelisiniz ki acı size zulmetmesin, refah sizi bozmasın. Bütün gücünüzü 50 nüzû toplayıp orta yolda durun!³⁵⁰ Yolun aşağısında kalan ya da yolun ötesini aşan ne varsa³⁵¹ talihin hakaretine uğrar, emeğinin karşılığını asla alamaz. Yaşamak istediğiniz 55 kader kendi elinizdedir. Zor görünen her kader ya sınar, ya doğru yola sokar ya da cezalandırır.”³⁵²

7

On yıl savaştı Atreus oğlu, öç alacağım diye,³⁵³
Phrygia'nın külleriyle arındırdı,³⁵⁴
kardeşinin yitirdiği zifaf yatağını,³⁵⁵
seçimini yapar ve Yunan donanması yelken açsın diye,
5 rüzgârların kefaretni kanla öder,³⁵⁶
babalığını unutup insafsız bir rahibi oynar,
ve zavallı kızının boğazını lekeler.³⁵⁷
Ithacalı ağılıyordu yitirdiği yoldaşlarına,³⁵⁸
vahşi Polyphemus, devasa mağarasında uzanmış,³⁵⁹
10 indiriyordu o koskoca midesine;
ama sonra kör olup da hiçbir şey göremedi, çıldırdı,
sevincini gözyaşları dökerek ödedi, hüznüle.
Zorlu görevleri şöhret getirdi Hercules'e,³⁶⁰
kendini beğenmiş Centarurusları dize getirdi,
15 o amansız aslanın postunu aldı götürdü,³⁶¹

- Fixit et certis volucres sagittis,
 Poma cernenti rapuit draconi
 Aureo laevam gravior metallo,
 Cerberum traxit triplici catena.
- 20 Victor immitem posuisse fertur
 Pabulum saevis dominum quadrigis.
 Hydra combusto periit veneno,
 Fronte turpatus Achelous amnis
 Ora demersit pudibunda ripis.
- 25 Stravit Antaeum Libycis harenis,
 Cacus Euandri satiavit iras,
 Quosque pressurus foret altus orbis
 Saetiger spumis umeros notavit.
 Ultimus caelum labor inreflexo
- 30 Sustulit collo pretiumque rursus
 Ultimi caelum meruit laboris.
 Ite nunc fortes ubi celsa magni
 Ducit exempli via! Cur inertes
 Terga nudatis? Superata tellus
- 35 Sidera donat."

oklarıyla mıhladı kuşları, hiç sektirmede,
 elmalar çaldı o gözünden hiçbir şey kaçmayan yilandan,
 altınla doldu taşı sol eli, ağırlaştı;
 vurdu Cerberus'u üç kat zincire, ardından sürükledi.

- 20 Derler ki, vahşi atlarına yedirdi efendilerinin etini,³⁶²
 muzaffer bir edayla, taze yem diye;
 zehirlerini ateşe salıp Hydra'yı canından etti;
 Achelous nehri utançtan kızaran yüzünü kıyılarına gömdü,
 bozulunca alınının şekli şemali;³⁶³
- 25 Devirdi Antaeus'u Libya kumları üzerine,
 Cacus yatıştırdı Evander'in gazabını.
 Dünyanın ağırlığıyla ezilecek o omuzları,
 köpük köpük salyalarıyla kirletti bir kıllı domuz.
- 30 En son görevi dimdik boynunda taşımaktı gökleri,
 hak etti bu son yiğitliğiyle yeniden yüceleri.
 Ey güçlü insanlar, gidin artık,
 ulu önderinizin kutsal yolunun götürdüğü yere!³⁶⁴
 Niçin gevşiyorsunuz, sırtınızı korumasız bırakıyorsunuz?
- 35 Yıldızlarla taçlanacaksınız, dünyanın hakkından gelince!³⁶⁵

LIBER V

I

Dixerat orationisque cursum ad alia quaedam tractanda atque expedienda vertebat. Tum ego: "Recta quidem," inquam, "exhortatio tuaque prorsus auctoritate dignissima, sed quod tu
5 dudum de providentia quaestionem pluribus aliis implicitam esse dixisti re experior. Quaero enim an esse aliquid omnino et quidnam esse casum arbitrere." Tum illa: "Festino," inquit, "debitum promissionis absolvere viamque tibi qua patriam
10 reveharis aperire. Haec autem etsi perutilia cognitu tamen a propositi nostri tramite paulisper aversa sunt, verendumque est ne deviis fatigatus ad emetiendum rectum iter sufficere non possis." "Ne id," inquam, "prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea quibus
15 maxime delector agnoscere, simul cum omne disputationis tuae latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigatur." Tum illa: "Morem," inquit, "geram tibi," simulque sic orsa est: "Si quidem," inquit, "aliquis eventum
20 temerario motu nullaue causarum conexione productum casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo et praeter subiectae rei

5. Kitap

1

- Felsefe bunları söyledi ve konuşmasının yönünü başka konuları ele alıp açıklamaya yöneltti. Ama ben araya girdim ve şöyle dedim: “Bu konudaki uyarın çok yerinde ve senin adına da çok yakıştı doğrusu. Ama az önce³⁶⁶ tanrısal öngörü sorununun başka sorunları da beraberinde getirdiğini söylerken haklıydın, çünkü bunu bizzat kendim yaşıyorum. Bu yüzden şans diye bir şeyin olup olmadığını ve bu konuda senin ne düşündüğünü öğrenmeye çalışıyorum.”³⁶⁷ Bunun üzerine Felsefe şöyle dedi: “Sana verdiğim sözünü bir an önce yerine getirmek ve seni yurduna geri götürecektir olan yolu sana göstermek için sabırsızlanıyorum.
- 10 Ama bilmende büyük fayda olsa da bu tür sorular, ulaşmayı amaçladığımız yoldan bizi biraz saptırıyor. Araya giren konuşmaların seni yoracağından ve önünde dosdoğru uzanan yolu geçmeye gönlünün yetmeyeceğinden korkuyorum.” “Bu konuda hiç endişen olmasın,” dedim, “çünkü çok büyük zevk aldığım bu konuları anlamak içimi rahat-
- 15 latacak. Ayrıca senin savunduğun görüş, her yandan şüphe götürmez bir inançla sarıldığı için, bundan sonra söyleyeceklerin hiçbir belirsizlik doğurmayacaktır.” Bunun üzerine Felsefe, “istegini yerine getireceğim,” dedi ve hemen şu şekilde açıklamalara girişti: “Eğer biri rastgele bir
- 20 hareketle ve nedenler zincirine bağlı olmadan ortaya çıkan bir olayı şans olarak tanımlarsa, ona asla böyle bir şeyin olamayacağını söyler ve bu terimin herhangi bir gerçekli-

significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim coercente in ordinem cuncta deo locus esse ullus temeritati reliquus potest?

- 25 Nam nihil ex nihilo exsistere vera sententia est, cui nemo umquam veterum refragatus est, quamquam id illi non de operante principio sed de materiali subiecto hoc omnium de natura rationum quasi quoddam iecerint fundamentum.
- 30 At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quodsi hoc fieri nequit, ne casum quidem huius modi esse possibile est qualem paulo ante definivimus." "Quid igitur," inquam, "nihilne est quod vel casus vel fortuitum iure appellari queat? An est aliquid, tametsi
- 35 vulgus lateat, cui vocabula ista convenient?" "Aristoteles meus id," inquit, "in *Physicis* et brevi et veri propinqua ratione definivit." "Quonam," inquam, "modo?" "Quotiens," ait, "aliquid cuiuspiam rei gratia geritur aliudque quibusdam
- 40 de causis quam quod intendebatur obtingit, casus vocatur, ut si quis colendi agri causa fodiens humum defossi auri pondus inveniatur. Hoc igitur fortuitu quidem creditur accidisse, verum non de nihilo est; nam proprias causas habet, quarum improvisus inopinatusque concursus casum
- 45 videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loci pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hae sunt igitur fortuiti causae compendii, quod ex obviis

ğe işaret etmediğini ve tamamen boş bir ses olduğunu iddia ederim.³⁶⁸ Çünkü Tanrı her şeyi yerli yerine koyduğuna göre, rastgele diye bir şeyin yeri olabilir mi? Çünkü hiçbirlikten hiçbir şey doğmaz sözü çok doğrudur ve eski düşünürlerin hiçbirisi bu sözü reddetmemiştir. Gerçi onlar doğayla ilgili bütün açıklamalarında kullandıkları, tabiri caizse, bu dayanak noktasını, ilk hareket ettiriciye³⁶⁹ değil de, buna³⁷⁰ bağlı olan maddeye uyarlamışlardır.³⁷¹ Ama hiçbir nedeni olmadan bir şey doğarsa bu hiçbirlikten doğmuş sayılır. Bu olamıyorsa, az önce tanımladığımız anlamda³⁷² bir şans da olamaz." "Öyleyse gerçekten şans ya da rastlantı³⁷³ dediğimiz hiçbir şey yok mu yani?" diye sordum. "Ya da sıradan insanlar anlamasa da, bu sözcüğün işaret ettiği bir şey var mı?" "Benim has öğrencim Aristoteles, *Physica* adlı eserinde kısa ve doğruya çok yakın bir tanım verdi şansa ilgili."³⁷⁴ "Nasıl tanımladı?" diye sordum. "Ne zaman özel bir amaca yönelik bir hareket yapılırsa ve bu hareket belli sebepler sonucunda niyetlediğimizden başka bir şey olsa, şans adını alır; örneğin bir adamın tarlasını ekmek için toprağı kazdığı anda ağırlığınca altın dolu gizli bir hazine bulması gibi. Bu olayın şans eseri olduğuna inanılır, ama şans hiçbirlikten doğmaz. Çünkü bunun kendine özgü nedenleri vardır ve bu nedenlerin önceden tahmin edilmeyen ve hiç beklenmeyen biraraya gelişinin şansı doğurduğu düşünülür. Çiftçi toprağı kazmamış olsaydı ve adamın biri de o toprağı parasını gömmemiş olsaydı, altın bulunamazdı. Bunlar, bu rastlantısal kazancın açıklamasıdır; bu

sibi et confluentibus causis, non ex gerentis
 50 intentione provenit. Neque enim vel qui aurum
 obruit vel qui agrum exercuit ut ea pecunia
 repperiretur intendit, sed, uti dixi, quo ille obruit
 hunc fodisse convenit atque concurrat. Licet
 igitur definire casum esse inopinatum ex
 55 confluentibus causis in his quae ob aliquid
 geruntur eventum; concurrere vero atque
 confluere causas facit ordo ille inevitabili
 conexione procedens, qui de providentiae fonte
 descendens cuncta suis locis temporibusque
 disponit.

I

Rupis Achaemeniae scopulis ubi versa sequentum
 Pectoribus figit spicula pugna fugax,
 Tigris et Euphrates uno se fonte resolvunt
 Et mox abiunctis dissociantur aquis.
 5 Si coeant cursumque iterum revocentur in unum,
 Confluat alterni quod trahit unda vadi;
 Convenient puppes et vulsi flumine trunci
 Mixtaque fortuitos implicet unda modos,
 Quos tamen ipsa vagos terrae declivia casus
 10 Gurgitis et lapsi defluus ordo regit.
 Sic quae permissis fluitare videtur habenis
 Fors patitur frenos ipsaque lege meat."

olay toprağı kazan adamın niyeti dışında, birbiriyle kesişen ve biraraya gelen nedenler yüzünden meydana gelmiştir. Çünkü ne altını gömen adam, ne de tarlayı kazan adam para bulmaya niyetlenmiştir, ama söylediğim gibi, bir adamın parayı gömdüğü yer, diğerinin kazdığı yerle rastlaşmıştır. O halde şansı, bir amaca yönelik eylemlerdeki bir araya gelen nedenlerin doğurduğu beklenmedik bir olay olarak tanımlayabiliriz. Bu nedenlerin aynı anda olmasını ve birbirleriyle uyuşmasını sağlayan, karşı konulamaz bir zincirle süregelen düzenin kendisidir. Bu düzen, tanrısal öngörünün kaynağından çıkar ve bütün her şeyi kendine uygun yere ve zamana yerleştirir.”

1

Persia'nın dik kayalıklarında,³⁷⁵

Parthların doğuştan kaçıyormuş gibi yapıp da,
çevirip oklarını arkadan gelen düşmanın kalbine sapladığı
yerde,³⁷⁶

tek bir kaynaktan doğar Tigris ile Euphrates,³⁷⁷
doğar doğmaz da ayrılır suları, farklı kollarda akar.

5 Kaynaşsalar, yeniden tek kanala aksalar,
ikisinin de sularının taşıdığı her şey bir araya gelseydi,
çarpıştırdı gemiler, kökünden sökülen ağaç gövdeleri,
karıştırdı akıntılar, rastgele yollarla dolanırdı birbirine;
10 yine de bu rastgele olayları yönetirdi toprağın eğimi,³⁷⁸
dönenerek, kayarak akan düzenin kendisi.
İşte şans, doludizgin koşuyor görünse de,
boyun eğer yularına, kendi yasasıyla akar gider.”

II

“Animadverto,” inquam, “idque, uti tu dicis ita esse consentio. Sed in hac haerentium sibi serie causarum estne ulla nostri arbitrii libertas an ipsos quoque humanorum motus nimorum fatalis
5 catena constringit?” “Est,” inquit, “neque enim fuerit ulla rationalis natura quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest id habet iudicium quo quidque discernat; per se igitur fugienda optandave dinoscit. Quod
10 vero quis optandum esse iudicat petit; refugit vero quod aestimat esse fugiendum. Quare quibus in ipsis inest ratio inest etiam volendi nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus aequam esse constituo. Nam supernis divinisque
15 substantiis et perspicax iudicium et incorrupta voluntas et efficax optatorum praesto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est cum se in mentis divinae speculatione conservant, minus vero cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam cum
20 terrenis artubus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditae rationis propriae possessione ceciderunt. Nam ubi oculos a summae luce veritatis ad inferiora et tenebrosa deiecerint, mox inscitiae nube caligant, perniciosi turbantur affectibus, quibus
25 accedendo consentiendoque quam invexere sibi

“Seni dikkatlice dinledim,” dedim, “şansın senin dediğin gibi olduğuna inanıyorum. Ama bu birbirine bağlı nedenler dizgesinde bizim özgür irademize hiç yer yok mu, yoksa bu kader zinciri insan zihninin hareketini de mi
5 bağıyor?”³⁷⁹ “Özgür irade vardır,” diye yanıtladı Felsefe, “eğer özgür iradesi olmasaydı, akıl sahibi hiçbir varlık olmazdı. Doğaca aklını kullanabilen her varlık, her şeyi tek tek ayırt etmesini sağlayan seçim yapma yetisine de sahiptir; böylece arzu edilebilir şeyler ile uzak durulması gereken şeyleri kendi kendine fark edebilir.”³⁸⁰ Herkes arzulan-
10 maya değer olduğuna karar vereceği şeylerin peşine düşer, uzak durulması gerektiğini düşündüğü şeylerden ise kaçar. Bu yüzden, akıl sahibi varlıklarda isteme ve istememe özgürlüğü de vardır. Ama bu özgürlüğün bütün varlıklarda aynı olduğunu düşünmüyorum; çünkü yüce ve tanrısal
15 varlıklarda keskin bir karar verme gücü vardır, yozlaşmamış bir irade ve istediklerini elde etmelerini sağlayan etkin bir güç. Ama insanların zihinleri ancak tanrısal zihni seyre daldığında özgür olur, maddi dünyaya kaydığında özgürlüğü azalır; kendisini dünyevi zincirlere geçirdiğinde ise
20 daha da azalır. Köleliğin en son aşaması, kötü huylara kapılıp kendi akıllarının hakimiyetini yitirdikleri anda ortaya çıkar. Gözlerini yüce gerçekliğin ışığından aşağıdaki karanlıklara indirdikleri anda cehaletin bulutuna sarılırlar ve yıkıcı heyecanların saldırısına uğrarlar. Bunlara teslim ol-
25 maya boyun eğdiklerinde ise, içine düştükleri tutsaklığı iki

adiuvant servitutem et sunt quodam modo propria libertate captivae. Quae tamen ille ab aeterno cuncta prospiciens providentiae cernit intuitus et suis quaeque meritis praedestinata disponit.

II

Πάντ' ἐφοῶν καὶ πάντ' ἐπακούειν

Puro clarum lumine Phoebum

Melliflui canit oris Homerus;

Qui tamen intima viscera terrae

5 Non valet aut pelagi radiorum

Infirma perrumpere luce.

Haud sic magni conditor orbis;

Huic ex alto cuncta tuenti

Nulla terrae mole resistunt

10 Non nox atris nubibus obstat.

Quae sint, quae fuerint veniantque

Uno mentis cernit in ictu;

Quem quia respicit omnia solus,

Verum possis dicere solem."

III

Tum ego: "En," inquam, "difficiliore rursus ambiguitate confundor." "Quaenam," inquit, "ista est? Iam enim quibus perturbare, coniecto."

5 "Nimium," inquam, "adversari ac repugnare videtur praenoscerere universa deum et esse ullum

kat arttırıp adeta kendi özgürlüklerinin kölesi haline gelirler.³⁸¹ Ama tanrısal öngörünün o yüce sezgisi, sonsuzluktan bakarak olup bitenlerin ayırdına varır ve yazgısı belirlenen her şeyi hak ettiği yere yerleştirir.”

2

“O, her şeyi görür ve işitir,”³⁸²

diye terennüm eder, ağzından bal damlayan Homeros,
parlak Phoebus’un berrak ışığına;
yine de yeryüzünün derin koyaklarına ulaşamaz o ışınlar,

5 güçsüz ışığıyla denizin dibini delemmez baştan sona.

Oysa bu koca dünyanın yaratıcısı öyle mi ya!

her şeyi yücelerden seyreden O’na,

ne dünyanın bu koca kütlesi karşı durabilir,

10 ne kapkara bulutlara sarılmış gece.

Neler oluyor, neler olmuş, neler olacak,

tek bir bakışı yeter anlamaya;

Gördüğüne göre her şeyi tek başına,

Güneş diyebilirsin ona pekâlâ!”³⁸³

3

Bunun üzerine, “Bak görüyor musun, içinden çıkılmaz bir hal alan bu ikilem karşısında, kafam yeniden karıştı,” dedim. “Nedir o?” dedi Felsefe, “Gerçi seni neyin rahatsız ettiğini tahmin ediyorum.” “Tanrının her şeyi önceden bilmesi ve iradenin özgürlüğünden söz edilmesi arasında bir

5

libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit deus
 neque falli ullo modo potest, evenire necesse est
 quod providentia futurum esse praeviderit.
 Quare si ab aeterno non facta hominum modo sed
 10 etiam consilia voluntatesque praenoscit, nulla
 erit arbitrii libertas; neque enim vel factum aliud
 ullum vel quaelibet exsistere poterit voluntas nisi
 quam nescia falli providentia divina
 praesenserit. Nam si aliorum quam provisa sunt
 detorqueri valent, non iam erit futuri firma
 15 praescientia, sed opinio potius incerta, quod de
 deo credere nefas iudico. Neque enim illam probo
 rationem qua se quidam credunt hunc
 quaestionis nodum posse dissolvere. Aiunt enim
 non ideo quid esse eventurum quoniam id
 20 providentia futurum esse prospexerit, sed e
 contrario potius quoniam quid futurum est, id
 divinam providentiam latere non posse eoque
 modo necessarium hoc in contrariam relabi
 partem, neque enim necesse esse contingere quae
 providentur, sed necesse esse quae futura
 25 sunt provideri—quasi vero quae cuius rei causa
 sit praescientiane futurorum necessitatis an
 futurorum necessitas providentiae, laboretur ac
 non illud demonstrare nitamur, quoquo modo
 sese habeat ordo causarum necessarium esse
 30 eventum praescitarum rerum, etiam si
 praescientia futuris rebus eveniendi

10 çelişki, bir terslik varmış gibi geliyor bana;" dedim,³⁸⁴
 "çünkü Tanrı her şeyi önceden görüyorsa ve hiçbir şekilde yanılmıyorsa, öngörünün önceden gördüğü her şey olmak zorundadır. Bu yüzden, ezelden beri Tanrı insanların
 15 yaptıklarını, hatta düşüncelerini ve isteklerini önceden biliyorsa, irade özgürlüğü diye bir şey olamaz! Çünkü hiç yanılmayan tanrısal öngörünün önceden bildiği dışında ne başka bir olay olur, ne de karar verme özgürlüğü diye bir şey iş görebilir. Çünkü şeyler öngörülenden başka bir yöne sapmış olsaydı, geleceğe ilişkin kesin bir bilgi olmayacak ve Tanrıya olan inancı bozduğuna inandığım şüpheli
 20 bir düşünce oluşacaktı. Bazılarının bu sorunun düğümünü çözebileceğine inandığı o iddiaya katılmam da mümkün değil.³⁸⁵ Onların dediğine bakılırsa, bir olayın olacak olması, tanrısal öngörünün onun gelecekte olacağını görmesine bağlı değildir; daha çok bunun karşısı geçerlidir, yani bir olay olacak olduğu için tanrısal öngöründen kaçamaz.³⁸⁶ Bu yüzden bu kişiler diğer tarafa bir zorunluluk yüklenmiş olduğunu düşünürler. Çünkü onlara göre, öngörülen olayların olması gerektiğine dair bir zorunluluk yoktur, gelecekte olacak olanların önceden görülmesi zorunludur. Sanki şunlardan hangisinin olayların nedeni olduğunu araştırıyoruz: acaba gelecekteki olayların zorunlu olmasının nedeni tanrısal öngörü mü, yoksa tanrısal öngörünün nedeni gelecekteki olayların zorunlu olması mı? Başka deyişle biz sanki şunu kanıtlamaya çalışmıyoruz: olayların nedenlerinin düzenlenişi nasıl olursa olsun, önceden bilinen şeylerin olması zorunludur, hatta böyle bir
 30 bilgi gelecekteki olaylara olma zorunluluğu yüklüyormuş

necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quae eum sedere coniectat veram esse necesse est; atque e converso rursus si de quopiam vera sit opinio
 35 quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest, in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non idcirco quisque sedet quoniam vera est opinio, sed haec potius vera est quoniam quempiam sedere praecessit. Ita cum causa veritatis ex
 40 altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas.

Similia de providentia futurisque rebus ratiocinari patet. Nam etiam si idcirco quoniam futura sunt, providentur, non vero ideo quoniam providentur eveniunt, nihilo minus tamen a deo
 45 vel ventura provideri vel provisa necesse est evenire provisa, quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Iam vero quam praeposterum est ut aeternae praescientiae temporalium rerum eventus causa esse dicatur! Quid est autem aliud arbitrari ideo deum futura
 50 quoniam sunt eventura providere quam putare quae olim acciderunt causam summae illius esse providentiae? Ad haec sicuti cum quid esse scio id ipsum esse necesse est ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit
 55 igitur ut eventus praescitae rei nequeat evitari.

gibi görünmese bile. Birisi oturuyorsa, onun oturduğuna ilişkin çıkarım zorunlu olarak doğrudur; bunun tersini düşünürsek, birinin oturduğuna ilişkin çıkarım doğruysa, o zaman o zorunlu olarak oturmalıdır. O halde, her iki
 35 durumda da, oturma durumunda ve doğru olma durumunda bir zorunluluk söz konusudur. Ama adamın oturduğuna ilişkin çıkarım doğru olduğu için adam oturuyor değildir; adam oturduğu için çıkarım doğrudur. Bu yüzden doğruluğun nedeni, sadece bir duruma bağlı olsa
 40 da,³⁸⁷ her iki duruma yüklenmiş ortak bir zorunluluk söz konusudur.

Tanrısal öngörü ve gelecekte olacak olaylar hakkında da aynı mantıksal çıkarım yapılabilir; çünkü şeyler olmak üzere olduğu için önceden görülmüş olsalar bile ve önceden görülmüş oldukları için olmasalar bile, yine de ya Tanrı tarafından önceden görülen gelecekteki olayların üs-
 45 tüne bir zorunluluk yüklenmiştir ya da önceden görülmüş olaylar, önceden görülmüş oldukları için olurlar. Sadece bu bile karar verme özgürlüğünün ortadan kalkması için yeterli sebeptir. Ama zamana bağlı olayların³⁸⁸ olmasını sonsuz bir öngörünün nedeni olarak düşünmek ne akıl almaz bir durum! Öte yandan Tanrının gelecekteki olayları,
 50 bu olaylar olmak üzere olduğu için öngördüğünü düşünmenin, vaktiyle olmuş olan şeylerin onun yüce öngörüsünün nedeni olduğunu düşünmekten ne farkı var? Ayrıca ne olduğunu bildiğimde, o şeyin olmasının zorunlu hale gelmesi gibi, ne olacağını bildiğimde de onun gelecekte olacak olması zorunludur. O halde, önceden bilinen bir
 55 şeyin olması kaçınılmaz bir durumdur. Sonuçta, birisi bir

Postremo si quid aliquis aliorum atque sese res
 habet, existimet, id non modo scientia non est,
 sed est opinio fallax ab scientiae veritate longe
 diversa. Quare si quid ita futurum est ut eius
 60 certus ac necessarius non sit eventus, id
 eventurum esse praesciri qui poterit? Sicut enim
 scientia ipsa impermixta est falsitati, ita id quod
 ab ea concipitur esse aliter atque concipitur
 nequit. Ea namque causa est cur mendacio
 scientia careat, quod se ita rem quamque habere
 65 necesse est uti eam sese habere scientia
 comprehendit. Quid igitur? Quonam modo deus
 haec incerta futura praenoscat? Nam si
 inevitabiliter eventura censet quae etiam non
 evenire possibile est, fallitur; quod non sentire
 70 modo nefas est, sed etiam voce proferre. At si ita
 uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut aequae vel
 fieri ea vel non fieri posse cognoscat, quae est
 haec praescientia, quae nihil certum, nihil stabile
 comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo
 ridiculo Tiresiae?

75 Quicquid dicam, aut erit aut non.

Quid etiam divina providentia opinione
 praestiterit, si uti homines incerta iudicat quorum
 est incertus eventus? Quodsi apud illum rerum
 omnium certissimum fontem nihil incerti esse
 80 potest, certus eorum est eventus quae futura
 firmiter ille praescierit. Quare nulla est humanis

şeyin olduğundan farklı bir şey olduğuna inanıyorsa, o zaman bu sadece bir bilgi olmamakla kalmaz, aynı zamanda bilginin doğruluğundan çok uzak yanlış bir kanı olur. Öyleyse olacak olan bir olayın olması belirli ve zorunlu değilse, onun olacağını kim önceden bilebilir? Nasıl ki gerçek bilgiye sahtelik bulaşmamıştır, aynı şekilde, gerçek bilgiyle bilenen de, bilinenden farklı bir şey olamaz. Gerçek bilginin yalan dolandan uzak oluşunun nedeni, her şeyin gerçek bilginin kavradığı gibi olmak zorunda oluşundandır. Nedir öyleyse? Tanrı gelecekteki belirsizlikleri önceden nasıl bilir? Çünkü Tanrı olması olası olmayan şeylerin kaçınılmaz şekilde olacaklarını düşünüyorsa yanılır; ama bunu düşünmek bile dile getirmek kadar Tanrıya saygısızlıktır.³⁸⁹ Tanrı şeylerin oldukları gibi gelecekte de olacaklarını buyuruyorsa, başka deyişle, gelecekteki olayların eşit olarak olabilirliğini ya da olmayabilirliğini biliyorsa, bu nasıl bir öngörüdür ki, ne bilinen ne de değişmeyen bir şey içeriyor? Böyle bir bilginin, Tiresias'ın³⁹⁰ şu gülünç kehanetinden ne farkı kalır?

75 “Ne söylüyorsam, ya olacak ya da olmayacak!”³⁹¹

Ya da tanrısal öngörü nasıl insan düşüncesinin üstüne çıkabilir, eğer insanlar gibi, sonucu belirsiz olan şeylerin belirsiz olduğuna karar veriyorsa? Ama şeylerin bu kadar kesin olan kaynağında hiç belirgin bir şey olmasa bile, Tanrı gelecekte olacak olayların olacağını kesinlikle önceden bilir. O halde, insanın düşüncelerinde ve eylemlerin-

consiliis actionibusque libertas quas divina mens sine falsitatis errore cuncta respiciens ad unum alligat et constringit eventum. Quo semel
85 recepto quantus occasus humanarum rerum consequatur liquet. Frustra enim bonis malisque praemia poenaeve proponuntur quae nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. Idque omnium videbitur iniquissimum quod nunc aequissimum iudicatur vel puniri improbos
90 vel remunerari probos quos ad alterutrum non propria mittit voluntas sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur nec virtutes quicquam fuerint, sed omnium meritorum potius mixta atque indiscreta confusio. Quoque nihil
95 sceleratius excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur nihilque consiliis liceat humanis, fit ut vitia quoque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisque vel etiam
100 deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa conectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines deumque commercium, sperandi scilicet ac deprecandi. Si quidem iustae humilitatis pretio inaestimabilem vicem divinae
105 gratiae promeremur, qui solus modus est quo cum deo colloqui homines posse videantur illique inaccessae luci prius quoque quam impetrent

de hiçbir özgürlük olamaz, sahteliğin kandırmasına izin vermeyen ve her şeyi önceden gören tanrısal akıl bunları bir sonuca göre düzenler ve bağlar. Bu bir kez kabul edil-

85 di mi, insanın bütün düşüncesi ya da eylemi aniden ne kadar büyük bir yıkılışa sahne olur! İyilere ve kötülere biçilen ödüllerin ya da cezaların, bunları insan ruhunun özgür ve istemli hareketi hak etmediğine göre, bir değeri yoktur. Bu yüzden, şimdi adil olarak değerlendirilen şeyler —gerek

90 dürüst olmayanları cezalandırmak, gerekse dürüst insanları ödüllendirmek— son derece adaletsizmiş gibi görünecektir, mademki kişiler kendi istencine göre bunlara yönelmiyorlar, aksine kesin bir zorunluluk olacak olanlara hükmediyor. Demek ki ne kusur ne de erdem diye bir şey olacak; bunların yerine, bütün değerlerle ilgili karmakarışık ve gelişigüzel bir durum söz konusu olacak. Dahası,

95 bütün her şeyin düzeni tanrısal öngörüye bağlandığından ve hiçbir şey insanın kararlarına göre olamadığından, işlediğimiz kusurlardan bile bütün iyiliklerin yaratıcısı sorumlu tutulacak —bundan da daha günahkâr bir düşünce olamaz.³⁹² Öyleyse bir şeyi ümit etmenin ya da bir şey için yakarmanın hiç anlamı yok. İnsanın isteyeceği her şey

100 kopmaz bir zincirin halkası olduğuna göre, ümit edilecek ya da yakarılacak ne kalır ki? Ümit etme ve yakarmayla kurulan insan ile Tanrı arasındaki biricik iletişim ağı da yok olacak böylece. Eğer gereken tevazuyu göstererek karşılığında tanrısal lütfun paha biçilmez ödülüne layık oluyorsak, bu, insanın Tanrıyla konuşabildiği tek yolmuş gibi görünüyor; istediğimizi elde etmeden önce, ancak yakararak o erişilmez ışığa bağlanabilirmiş gibi geliyor. Bu yüz-

ipsa supplicandi ratione coniungi. Quae si
 recepta futurorum necessitate nihil virium
 habere credantur, quid erit quo summo illi rerum
 110 principi conecti atque adhaerere possimus?
 Quare necesse erit humanum genus, uti paulo
 ante cantabas, dissaeptum atque disiunctum suo
 fonte fatiscere.

III

Quaenam discors foedera rerum
 Causa resolvit? Quis tanta deus
 Veris statuit bella duobus,
 Ut quae carptim singula constant
 5 Eadem nolint mixta iugari?
 An nulla est discordia veris
 Semperque sibi certa cohaerent,
 Sed mens caecis obruta membris
 Nequit oppressi luminis igne
 10 Rerum tenues noscere nexus?
 Sed cur tanto flagrat amore
 Veri tectas reperire notas?
 Scitne quod appetit anxia nosse?
 Sed quis nota scire laborat?
 15 At si nescit, quid caeca petit?
 Quis enim quicquam nescius optet
 Aut quis valeat nescita sequi?
 Quove inveniatur, quisque reppertam

den, gelecekteki şeylerin zorunluluğa bağlı olduğunu kabul ederek Tanrıya bu tür yaklaşımların etki etmeyeceğine inanırsak, bütün her şeyin o yüce ilkesiyle birleşebileceği-
 110 mize ve ona bağlanabileceğimize ilişkin elimizde ne kalır?³⁹³ Bu durumda, az önceki şiirinde de dile getirdiğin gibi, insanlık zorunlu olarak kaynağından kopar, giderek uzaklaşır ve dağılır.³⁹⁴

3

Hangi uyumsuzluk sebep olur dünyanın bağlarını
 çözmeye?³⁹⁵

Hangi tanrı bunca büyük savaş çıkarır iki doğru arasında?
 Tek başlarına, ayrı ayrı geçinirler de,

5 neden boyunlarını bir yulara geçirmek istemezler.

Bu doğrular arasında uyumsuzluk yok mu yoksa,
 hep birbirine böyle sağlam kenetlenmişler mi acaba?
 Ama bedenın kör uzuvlarıyla örtölmüş zihnimiz,
 ezdiği ışıktan sızan alevle,

10 dünyayı bağlayan o ince bağı göremiyor ki!

Ama niçin bu kadar derin bir aşkla yanıp tutuşuyor,
 hakikatin örtölü anlamlarını keşfetmek için?

Neyi öğrenmeye can attığını biliyor mu bunca telaşla?
 Niçin bilinenleri bilmeye çabılıyor?³⁹⁶

15 Bilmiyorsa, ne arıyor böyle körlemesine?

Niçin bilmediği bir şeyin bunca özlemini çekiyor?

Hiç tanımadığı halde niçin iz sürüyor böyle azimle?

Nerede bulacak, bulsa bile,

- Queat ignarus noscere formam?
- 20 An cum mentem cerneret altam,
Pariter summam et singula norat?
Nunc membrorum condita nube
Non in totum est oblita sui
Summamque tenet singula perdens.
- 25 Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu; nam neque novit
Nec penitus tamen omnia nescit,
Sed quam retinens meminit summam
Consultit alte visa retractans,
- 30 Ut servatis queat oblitus
Addere partes."

IV

- Tum illa: "Vetus," inquit, "haec est de providentia querela Marcoque Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata tibi*que* ipsi res diu prorsus multum*que*
- 5 quaesita, sed haud quaquam ab ullo vestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cuius caliginis causa est, quod humanae ratiocinationis motus ad divinae praescientiae simplicitatem non potest admoveri, quae si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur
- 10 ambigui. Quod ita demum patefacere at*que* expedire temptabo, si prius ea quibus moveris expendero. Quaero enim, cur illam solventium

ne bulduğunu nasıl anlayacak?

- 20 Yoksa, yüce aklı gördüğünde,
tek tek bütünü de kavrayabilecek mi, aynı şekilde?
Uzuvlarının bulutuna sarılmış olsa bile şimdi,
tümüyle unutmamış ki kendini,
anımsıyor bütünü, tek tek tanımasa bile.
- 25 Demek ki doğruları araştıran kişi,
tarafsız bir yerde; hepsini bilmiyor belki,³⁹⁷
ama tümüyle de cahil değil ki,
bütün kalmış zihninde, anımsıyor şimdi,
yücelerde gördüğünü yeniden süzüyor içine, dalıyor
düşünceye,
- 30 unuttuklarını ekleyebilsin diye, anımsadığı şeylere.

4

- Bunun üzerine Felsefe şöyle dedi: “Bu, tanrısal öngörüyle ilgili eski bir tartışma konusu. Marcus Tullius kehaneti sınıflarken inatla peşinden gitti bu konunun;”³⁹⁸ sen de bizzat üzerinde durup uzun süre araştırdın. Ama bugüne
- 5 kadar aranızdan hiç kimse bu konuya özenli ve sağlam açıklamalar getiremedi.³⁹⁹ Sizi saran bulutun nedeni, insanın çıkarım yapma yönteminin, tanrısal bilginin yalınlığını algılayamamasından kaynaklanır.⁴⁰⁰ Bir şekilde anlaşılabilirse kesinlikle hiçbir belirsizlik kalmayacak. İlkini seni rahatsız eden sorunları hallettikten sonra bu konuyu aydınlatıp açıklığa kavuşturmaya çalışacağım. Çünkü tanrısal öngörüü çözmeye çalışanların yönteminin⁴⁰¹ sana neden

rationem minus efficacem putes, quae quia
 praescientiam non esse futuris rebus causam
 15 necessitatis existimat nihil impediri praescientia
 arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde
 argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi
 quod ea quae praesciuntur non evenire non
 possunt? Si igitur praenotio nullam futuris rebus
 adicit necessitatem, quod tu etiam paulo ante
 20 fatebare, quid est quod voluntarii exitus rerum
 ad certum cogantur eventum? Etenim positionis
 gratia, ut quid consequatur advertas, statuamus
 nullam esse praescientiam. Num igitur quantum
 ad hoc attinet, quae ex arbitrio veniunt ad
 25 necessitatem cogantur?" "Minime." "Statuamus
 iterum esse, sed nihil rebus necessitatis
 iniungere; manebit, ut opinor eadem voluntatis
 integra atque absoluta libertas.

Sed praescientia, inquires, tametsi futuris
 eveniendi necessitas non est, signum tamen est
 30 necessario ea esse ventura. Hoc igitur modo,
 etiam si praecognitio non fuisset, necessarios
 futurorum exitus esse constaret. Omne etenim
 signum tantum quid sit ostendit, non vero efficit
 quod designat. Quare demonstrandum prius est
 35 nihil non ex necessitate contingere, ut
 praenotionem signum esse huius necessitatis
 appareat. Alioquin si haec nulla est, ne illa
 quidem eius rei signum poterit esse quae non est.

yetersiz görüldüğünü bilmek istiyorum. Onlar tanrısal
 öngörünün gelecekteki olayların zorunlu nedeni olmaya-
 15 cağını düşündüklerinden, böyle bir bilginin karar verme
 özgürlüğünü engellemeyeceğine inanıyorlar. Çünkü önce-
 den bilinen olayların, olmaması diye bir şey söz konusu
 değilse, sen gelecekteki olayların zorunluluğuna ilişkin ka-
 nıtı başka hangi kaynaktan elde edeceksin? Eğer önceden
 bilme, gelecekteki olaylara herhangi bir zorunluluk yükle-
 20 miyorsa —zaten sen de az önce bunu kabul ettin—⁴⁰² özgür
 iradeyle yapılan eylemlerin sonuçları neden belirgin bir
 sona sürükleniyor? Sırf bir iddia olsun diye, senin de ne-
 ler olacağını görmek için, bir anlık da olsa öngörünün ol-
 madığını düşünelim. Böyle bir durumda özgür iradeyle
 yapılan eylemler herhangi bir zorunluluğa sürüklenmezdi,
 25 değil mi?” “Hayır, sürüklenmezdi.” “Yeniden tanrısal ön-
 görünün olduğunu, ama olayların üzerine bir zorunluluk
 yüklenmediğini farzedelim; o zaman benim de düşündü-
 ğüm gibi, o aynı irade özgürlüğü tam ve mutlak kalacaktır.

Ama diyeceksin ki, önceden bilme⁴⁰³ gelecekteki olay-
 lar üzerine bir zorunluluk yüklemese bile, onların zo-
 30 runlu olarak olacağını gösteren bir işarettir. Demek ki bu
 durumda önceden bilme⁴⁰⁴ olmamış olsaydı bile, gelece-
 teki olayların zorunlu olarak gerçekleşmeleri kesinlik ka-
 zanacaktı. Çünkü her işaret sadece olanı⁴⁰⁵ gösterir, işaret
 ettiğini⁴⁰⁶ oluşturmaz. O halde, ilkin her şeyin zorunluluk-
 35 la meydana geldiğini kanıtlamalıyız ki,⁴⁰⁷ önceden bilme-
 nin bu zorunluluğun işareti olduğu açığa çıkabilsin. Aksi
 takdirde, zorunluluk yoksa, olmadığı için, önceden bilme

Iam vero probationem firma ratione subnixam
 constat non ex signis neque petitis extrinsecus
 40 argumentis sed ex convenientibus necessariisque
 causis esse ducendam. Sed qui fieri potest ut ea
 non proveniant quae futura esse providentur?
 Quasi vero nos ea quae providentia futura esse
 praenoscit non esse eventura credamus ac non
 45 illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil
 tamen ut evenirent sui natura necessitatis
 habuisse; quod hinc facile perpendas licebit.
 Plura etenim dum fiunt subiecta oculis intuemur,
 ut ea quae in quadrigis moderandis atque
 flectendis facere spectantur aurigae, atque ad
 50 hunc modum cetera. Num igitur quidquam
 illorum ita fieri necessitas ulla compellit?"
 "Minime. Frustra enim esset artis effectus, si
 omnia coacta moverentur." "Quae igitur cum
 fiunt carent existendi necessitate eadem prius
 55 quam fiant sine necessitate futura sunt. Quare
 sunt quaedam eventura quorum exitus ab omni
 necessitate sit absolutus. Nam illud quidem
 nullum arbitror esse dicturum, quod quae nunc
 fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint.
 Haec igitur etiam praecognita liberos habent
 60 eventus. Nam sicut scientia praesentium rerum
 nihil his quae fiunt, ita praescientia futurorum
 nihil his quae ventura sunt necessitatis importat.
 Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum

onun işareti olamayacaktır. Ayrıca her sağlam kanıtın bir takım işaretlerden ve dıştan eklenen savlardan değil de, 40 özgün ve zorunlu nedenlerden çıkarılması gerektiği aşikârdır. Ama gelecekte olacağı bilinenlerin olmaması mümkün olabilir mi? Sanki tanrısal öngörünün olacağını önceden bildiği olayların olmayacağına inanmışız ve daha 45 ötesini düşünmüyormuşuz gibi, yani bu olaylar olsa bile, yine de kendi doğalarında olma zorunluluğu taşımadıklarını düşünüyormuşuz gibi. Şu örnekten bu düşünceye kolayca ulaşabilirsin: Gözlerimizin önünde cereyan eden pek çok olaya tanık oluruz; örneğin dört atın çektiği arabasına⁴⁰⁸ hakim olmaya ve onu yönlendirmeye çalışırken sey-

50 rettiğimiz sürücüler ya da bu türden başka sahneler. Bu tür olayların olması bir zorunluluğa mı bağlı yani? “Hayır. Çünkü bütün bu olaylar zorunlulukla olsaydı, sanatsal bir emeğin pek bir değeri kalmazdı.” “O halde, bu eylemler oldukları sırada bir zorunluluğa bağlı olmadıklarına göre, aynı şekilde olmadan önce de zorunluğa bağlı olma-

55 dan olacaklardır. Demek ki, olmaları hiçbir zorunluluğa bağlı olmadan gerçekleşecek bazı olaylar söz konusudur. Çünkü sanırım hiç kimse şimdi olan olayların, olmadan önce, onların olmayacaklarını söyleyemez. Öyleyse bu olaylar, önceden bilinmiş olsalar bile, özgürce gerçekleş-

60 cektir. Çünkü nasıl ki şimdi olmakta olan olaylar hakkındaki bilgimiz,⁴⁰⁹ onların gerçekleşiyor olmasına bir zorunluluk yüklemiyorsa, aynı şekilde, gelecekteki olayların önceden bilinmesi de bunların olacak olmasına bir zorunluluk yüklemez. Ama şimdi şöyle diyeceksin: Olmaları zo-

rerum quae necessarios exitus non habent ulla
 65 possit esse praeotio. Dissonare etenim videntur
 putasque si praevideantur consequi
 necessitatem, si necessitas desit minime
 praesciri, nihilque scientia comprehendi posse
 nisi certum; quod si quae incerti sunt exitus ea
 quasi certa providentur, opinionis id esse
 70 caliginem non scientiae veritatem. Aliter enim ac
 sese res habeat arbitrari ab integritate scientiae
 credis esse diversum. Cuius erroris causa est,
 quod omnia quae quisque novit ex ipsorum
 tantum vi atque natura cognosci aestimat quae
 75 sciuntur; quod totum contra est. Omne enim quod
 cognoscitur non secundum sui vim sed secundum
 cognoscentium potius comprehenditur
 facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo,
 eandem corporis rotunditatem aliter visus aliter
 tactus agnoscit. Ille eminus manens totum simul
 80 iactis radiis intuetur; hic vero cohaerens orbi
 atque coniunctus circa ipsum motus ambitum
 rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum
 quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio,
 aliter ratio, aliter intellegentia contuetur. Sensus
 85 enim figuram in subiecta materia constitutam,
 imaginatio vero solam sine materia iudicat
 figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit
 speciemque ipsam quae singularibus inest
 universali consideratione perpendit.
 Intellegentiae vero celsior oculus existit;

runluluğa bağlı olmayan olayların önceden bilinip biline-
65 meyeceği şüphe içeren bir durumdur. Çünkü burada bir
çelişki varmış gibi görünüyor⁴¹⁰ ve sen şöyle düşünüyor-
sun: Eğer olaylar önceden görülmüşse bunu bir zorunlu-
luk izler, eğer zorunluluk yoksa, önceden bilinemez ve ke-
sin bir şekilde gerçekleşmedikçe de hiçbir şeyin bilgisine
erişilmez. Ama gerçekleşmesi kesin olmayan olaylar kesin-
miş gibi önceden görülüyorsa, bunun gerçekliğe ilişkin bir
70 bilgi olmadığını, sisler içinde bir sanı olduğunu düşünü-
yorsun, çünkü şeylerin olduğundan başka türlü olduğunu
düşünmenin,⁴¹¹ sağlam bilgiden ayrılmak olacağına inanı-
yorsun. Bu yanılgının sebebi, bilinen her şeyin sadece ken-
dilerinin özgün gücünden ve doğasından dolayı bilinece-
75 ğini düşünmenden kaynaklanıyor. Oysa gerçek tamamen
başkadır. Çünkü bilinen her şey kendi özgün gücüne gö-
re değil, onu bilenlerin bilme yetisine göre bilinir. Kısa bir
örnekle bunu açıklayayım: Bir cismin yuvarlaklığını göre-
rek başka, dokunarak başka algıyorsun. Gözler belli bir me-
80 safede kalıp yansıttığı ışıkla bütünü bir kerede ve aynı an-
da algılar.⁴¹² Oysa dokunarak küreye yakından temas ede-
riz ve hatlarının çevresinde gezinerek kısım kısım yuvar-
laklığını algılarız. Aynı şekilde insanı da duyularla başka,
imgelemeyle başka,⁴¹³ akılla başka, zekayla başka türlü
85 kavrarız.⁴¹⁴ Çünkü duyular insanın maddeden oluşan biçi-
mini algılar, imgeleme ise maddeye bağlı olmaksızın sade-
ce biçimi algılar. Akıl bunun da ötesine geçer ve tek tek bi-
reylerin hepsinin ait olduğu tümelin ışığında, insan türü-
nü görür. Anlama gücü ise gözünü daha yükseğe çevirir ve

90 supergressa namque universitatis ambitum
ipsam illam simplicem formam pura mentis acie
contuetur.

In quo illud maxime considerandum est: nam
superior comprehendendi vis amplectitur
inferiorem, inferior vero ad superiorem nullo
95 modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra
materiam valet vel universales species
imaginatio contuetur vel ratio capit simplicem
formam, sed intellegentia quasi desuper spectans
concepta forma quae subsunt etiam cuncta
diiudicat, sed eo modo quo formam ipsam, quae
100 nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam et
rationis universum et imaginationis figuram et
materiale sensibile cognoscit nec ratione utens
nec imaginatione nec sensibus, sed illo uno ictu
mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta
105 prospiciens. Ratio quoque cum quid universale
respicit nec imaginatione nec sensibus utens
imaginabilia vel sensibilia comprehendit. Haec
est enim quae conceptionis suae universale ita
definiuit: homo est animal bipes rationale. Quae
cum universalis notio sit, tum imaginabilem
110 sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa
non imaginatione vel sensu sed in rationali
conceptione considerat. Imaginatio quoque
tametsi ex sensibus visendi formandique figuras
sumpsit exordium, sensu tamen absente
115 sensibilia quaeque collustrat non sensibili sed
imaginaria ratione iudicandi. Videsne igitur ut in

90 dünyanın⁴¹⁵ sınırlarını aşarak zihnin berrak görüşüyle o en saf biçime bakar.

Düşünceni en çok bu son noktada yoğunlaştırmalısın: İdrak etmenin yüksek gücü daha aşağıdakini kapsar, ama
 95 aşağıdaki daha yukarıdakine asla erişemez. Çünkü duyuların maddenin dışında bir gücü yoktur; imgeleme tümel türleri seçemez. Öte yandan akıl saf biçimi kavrayamaz, ama anlama gücü sanki yukardan aşağıya bakıyormuş gibi biçimi algılar ve onun altında olan her şeyi sezer, ama di-
 100 ğer yetilerin hiçbirinin bilemeyeceği şekilde o biçimi kavrar. Çünkü o akılla kavranan tümeli bilir, imgelemenin gördüğü biçimi görür ve duyuların kavradığı maddeyi tanı-
 r, ama ne aklı, ne imgelemeyi, ne de duyuları devreye sokar; şöyle demek gerekirse, her şeyi biçimsel olarak gö-
 ren zihnin bir anlık ışıması sonucunda olup bitenin farkı-
 105 na varır. Aynı şekilde, akıl da tümel olanı algımlarken imgelemeyi ve duyuları işin içine katmadan hem imgeleri ve hem de duyulur şeyleri kavrar. Akıl kavradığı tümeli şöy-
 le tanımlar: 'İnsan iki ayaklı, akıl sahibi bir canlıdır.'⁴¹⁶ Bu tümel bir kavram olduğu halde, herkes bunun imgeleme
 110 ve duyulara açık olduğunu bilir, ama akıl onu imgelemle ya da duyularla değil, mantıksal açıdan kavrayarak değerlendirebilir. İmgeleme de duyular aracılığıyla gördüğü ve biçimlendirdiği şekillerden işe başladığı halde, duyular olmasa bile, duyulur olanları duyumlama yoluyla değil, im-
 115 geleme yoluyla değerlendirerek aydınlatır. O halde, bütün

cognoscendo cuncta sua potius facultate quam
 eorum quae cognoscuntur utantur? Neque id
 iniuria; nam cum omne iudicium iudicantis actus
 existat, necesse est ut suam quisque operam non
 120 ex aliena sed ex propria potestate perficiat.

IV

Quondam porticus attulit
 Obscuros nimium senes
 Qui sensus et imagines
 E corporibus extimis
 5 Credant mentibus imprimi,
 Ut quondam celeri stilo
 Mos est aequore paginae,
 Quae nullas habeat notas,
 Pressas figere litteras.
 10 Sed mens si propriis vicens
 Nihil motibus explicat,
 Sed tantum patiens iacet
 Notis subdita corporum
 Cassasque in speculi vicem
 15 Rerum reddit imagines,
 Unde haec sic animis viget
 Cernens omnia notio?
 Quae vis singula perspicit
 Aut quae cognita dividit?
 20 Quae divisa recolligit

bu öğelerin bilgisine ermede, bilinen nesnelerin yetisinden çok, kendi yetilerini nasıl kullandıklarını görüyor musun? Olması gereken de budur; her yargı yargılayanın bir edimi olduğuna göre, her biri kendi işini başkasının değil de, 120 kendi gücüne göre gerçekleştirmelidir.

4

Bir zamanlar Stoa,⁴¹⁷
 bulutların ardından bakan yaşlı filozoflar yetiştirdi,⁴¹⁸
 duyumların ve imgelerin dışsal nesnelerden çıkıp
 5 zihne kazındığına inanan;
 adetti ya o zamanlar,
 üzerinde hiçbir işaret olmayan
 düz bir levhaya,
 sivri kalemle bastırıp harfler kazımak.⁴¹⁹
 10 Ama güçlü zihin,
 kendi işleyişiyle hiçbir şeyi açamıyorsa,
 edilgin kalıp,
 sadece dışsal nesnelerden gelen işaretleri taşıyorsa,
 bir ayna gibi,
 15 şeylerin boş imgelerini yansıtıyorsa,
 o zaman nereden geliyor,
 ruhumuzdaki bu her şeyi gören güç?
 Nasıl bir güç ki bu, şeyleri tek tek algılıyor,
 algılananları bölüp ayırıyor?⁴²⁰
 20 Böldüklerini yeniden toparlıyor,

- Alternumque legens iter
 Nunc summis caput inserit,
 Nunc decedit in infima,
 Tum sese referens sibi
 25 Veris falsa redarguit?
 Haec est efficiens magis
 Longe causa potentior
 Quam quae materiae modo
 Impressas patitur notas.
 30 Praecedit tamen excitans
 Ac vires animi movens
 Vivo in corpore passio
 Cum vel lux oculos ferit
 Vel uox auribus instrepat,
 35 Tum mentis vigor excitus
 Quas intus species tenet
 Ad motus similes vocans
 Notis applicat exteris
 Introrsumque reconditis
 40 Formis miscet imagines.

V

- Quodsi in corporibus sentiendis, quamvis
 afficiant instrumenta sensuum forinsecus
 obiectae qualitates animique agentis vigorem
 passio corporis antecedit quae in se actum
 5 mentis provocet excitetque interim quiescentes
 intrinsecus formas, si in sentiendis, inquam,

- bir o yöne, bir bu yöne gidiyor,
 kâh başını yücelere kaldırıyor,
 kâh derinlere indiriyor,⁴²¹
 sonra da kendi içine dönüyor,
 25 ve yanlışları doğrularla deviriyor?
 Etkin nedendir işte bu,
 çok daha güçlüdür,
 maddeye kazılı işaretleri kabul edenden;
 ama yaşayan bedendeki dürtü⁴²²
 30 bir adım önde gider,
 zihnin güçlerini uyarır, harekete geçirir.
 Işık göze çarpınca,
 ses çınlayınca kulakta,
 35 işte o an uyanır zihnin gücü,
 içinde tuttuğu türleri çağırır,
 benzer türdeki hareketlere;
 uydurur bunları sonra dıştan gelen işaretlere,⁴²³
 40 ve imgeleri birleştirir içte sakladığı biçimlerle.

5

- Nesneleri algılarken, dışımızdaki nesnelerden gelen
 birtakım özelliklerin duyu organlarımıza çarptığı, cisim
 üzerindeki etkinin etkin zihin gücünün önüne geçtiği ve
 5 bu etkinin zihnin içinde uyur görünen biçimleri uyararak
 zihni kendi içinde edime teşvik ettiği doğrudur, ama bir

corporibus animus non passione insignitur, sed
 ex sua vi subiectam corpori iudicat passionem,
 quanto magis ea quae cunctis corporum
 affectionibus absoluta sunt in discernendo non
 10 obiecta extrinsecus sequuntur, sed actum suae
 mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices
 cognitiones diversis ac differentibus cessere
 substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis
 cognitionibus destitutus immobilibus
 animantibus cessit quales sunt conchae maris
 15 quaeque alia saxis haerentia nutriuntur,
 imaginatio vero mobilibus beluis quibus iam
 inesse fugiendi appetendive aliquis uidetur
 affectus, ratio vero humani tantum generis est
 sicut intellegentia sola divini. Quo fit ut ea notitia
 20 caeteris praestet quae suapte natura non modo
 proprium sed caeterarum quoque notitiarum
 subiecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi
 sensus imaginatioque refragentur nihil esse illud
 universale dicentes quod sese intueri ratio putet?
 Quod enim sensibile vel imaginabile est, id
 25 universum esse non posse; aut igitur rationis
 verum esse iudicium nec quicquam esse sensibile,
 aut quoniam sibi notum sit plura sensibus et
 imaginationi esse subiecta, inanem conceptionem
 esse rationis, quae quod sensibile sit ac singulare
 30 quasi quiddam universale consideret. Ad haec, si
 ratio contra respondeat se quidem et quod

de düşünüyorum ki, nesneleri algılarken zihin izlenimlerini bu etkiden almamış olsa,⁴²⁴ aksine cisme bağlı olan bu etkiyi kendi gücüyle değerlendirebilmiş olsa, demek ki bütünüyle bedensel duygulanımlardan kurtulmuş olanlar⁴²⁵ idrak etmede dışardaki nesnelerin etkilerinden ne denli arınmış olacaklar; zihinleri kendi edimini kendi gerçekleştirecek!⁴²⁶ Bu ilkedен hareket edersek, farklı ve değişik tözle-re göre birçok bilgi türü söz konusu demek ki. Başka hiçbir bilgi türü olmaksızın yalnızca duyum, devinim gücü olma-yan canlılara⁴²⁷ verilmiştir; örneğin kabuklu deniz hayvanla-
 15 rı böyledir ve kayalara tutanarak beslenen diğer canlılar. Devinim gücü olan, belli şeylere yönelmek ve belli şeyler-den kaçmak için belli bir güdüye sahip hayvanlarda⁴²⁸ ise imgeleme yetisi vardır. Ama akıl sadece insan cinsine özgü-dür, tıpkı anlama gücünün sadece tanrısallığa özgü olması gibi. Buradan çıkan sonuca göre, sadece bu tür bir bil-
 20 me diğerlerine göre çok üstündür; çünkü kendi doğasıyla sadece kendisine ait olan nesneyi değil, aynı zamanda di-ğer bilgilere ait olan nesneleri de bilir. Öyleyse duyular ak-lın bizzat kavradığına inandığı tümelin⁴²⁹ olmadığını söyle-yerek aklın edimine⁴³⁰ ve imgeleme karşı direnseler, ne olacak? Çünkü duyulurla ya da imgelemele algılanan şeyin
 25 tümel olması imkansızdır. Bu durumda ya aklın yargısı doğrudur ve duyulur bir şey yoktur; ya da duyular ve im-geleme pek çok şeyin algılanabileceğinin tamamen farkın-da olduklarına göre, aklın ileri sürdüğü düşünce, yani du-
 30 yularla algılanabilen tikelin bir çeşit tümel olduğu düşün-cesi temelsizdir. Bunlara karşı akıl da şöyle yanıt verse ve

sensibile et quod imaginabile sit in universitatis
 ratione conspiceret, illa vero ad universitatis
 cognitionem aspirare non posse quoniam eorum
 notio corporales figuras non posset excedere, de
 35 rerum vero cognitione firmiori potius
 perfectiorique iudicio esse credendum, in
 huiusmodi igitur lite nos, quibus tam
 ratiocinandi quam imaginandi etiam
 sentiendique vis inest, nonne rationis potius
 causam probaremus? Simile est quod humana
 40 ratio divinam intellegentiam futura, nisi ut ipsa
 cognoscit, non putat intueri. Nam ita disseris: Si
 qua certos ac necessarios habere non videantur
 eventus, ea certo eventura praesciri nequeunt.
 Harum igitur rerum nulla est praescientia, quam
 45 si etiam in his esse credamus, nihil erit quod non
 ex necessitate proveniat. Si igitur uti rationis
 participes sumus, ita diuinae iudicium mentis
 habere possemus, sicut imaginationem
 sensumque rationi cedere oportere iudicavimus,
 50 sic divinae sese menti humanam summittere
 rationem iustissimum censeremus. Quare in
 illius summae intellegentiae cacumen, si
 possumus, erigamur; illic enim ratio videbit quod
 in se non potest intueri, id autem est, quonam
 modo etiam quae certos exitus non habent, certa
 55 tamen videat ac definita praenotio neque id sit
 opinio sed summae potius scientiae nullis
 terminis inclusa simplicitas.

tümelin ışığında duyular olanı ve imgelemele bilinebilir olanı gördüğünü, ama onların tümelin bilgisine erişemeyeceğini, çünkü onların farkındalıklarının cisimsel biçimlerin ötesine geçemeyeceğini söylese ve nesnelerin bilgisi hakkında daha sağlam ve daha kusursuz olan yargıya inanmamız gerektiğini belirtse, bu tür bir tartışmada imgeleme, hatta duyum gücüne sahip olduğumuz kadar çıkarım yapma gücüne de sahip olan bizler aklın ileri sürdüğü nedeni onaylamayacak mıyız? Aynı çıkarım, insan aklının tanrısal

40 anlama gücünün gelecekteki olaylara, ancak insanın kendisinin bunları bilebileceği gibi baktığını düşündüğünde de geçerlilik kazanır. Nitekim sen de şöyle iddia ediyorsun: Bazı şeylerin gerçekleşmesi kesin ve zorunluymuş gibi görünmüyorsa, bu şeylerin olacağı önceden bilinemez. Öyleyse bu tür şeylerin önbilgisi mevcut değildir; herhan-

45 gi bir önbilginin olduğuna inansak bile, hiçbir şey zorunlu olmadan meydana gelmeyecektir. Akılla donanmış varlıklar olduğumuz kadar tanrısal zihnin yargılama yetisine de sahip olmuş olsaydık, imgelemenin ve duyumun akla teslim olması gerektiğine inandığımız gibi, insan aklının

50 da tanrısal zihne teslim etmenin çok uygun olacağını düşünürdük. Öyleyse elimizden geldiğince anlama gücünün doruğuna yüксеlelim; çünkü orada akıl kendi içinde göremediğini görecektir; yani kesin ve sarıh önbilgi belirgin

55 sonuçları olmayan şeyleri bile nasıl görüyorsa, öyle! Bu önbilgi bir sanı değil, hiçbir sınırı olmayan en yüce bilginin yalınlığıdır.

Y

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento sunt corpore pulveremque
verrunt
Continuumque trahunt vi pectoris incitata
sulcum,
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque
ventos

5 Et liquido longi spatia aetheris enatet volatu,
Haec pressisse solo vestigia gressibusque gaudent
Vel virides campos transmittere vel subire silvas.
Quae variis videas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare
sensus.

**10 Unica gens hominum celsum levat altius cacumen
Atque levis recto stat corpore despicitque terras.
Haec nisi terrenus male desipis, ammonet figura,
Qui recto caelum vultu petis exserisque frontem,
In sublime feras animum quoque, ne gravata**

15 Inferior sidat mens corpore celsius levato.

VI

Quoniam igitur, uti paulo ante monstratum est, omne quod scitur non ex sua sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc quantum fas est quis sit divinae

5

Ne farklı biçimlerde canlı gezinir şu yeryüzünde!
 upuzun bedenleri var kiminin, tozu toprağı süpürür,
 karnından aldığı destekle sürünür gider, ardında iz bırakır
 kesintisizce;

hafif kanatları var kiminin, dolanır avare avare, havada
 rüzgârları döve döve,

- 5 kayarcasına süzülür uçsuz bucaksız gökyüzünde;
 toprağı arşınlamaktan keyif alır kimi, rahvan adımlarla
 yeşil ovalardan geçip ormanlara dalmaktan.
 Farklı farklı biçimleriyle değişik gelse de gözüne,
 yere eğiktir hepsinin başı, körleşmiş duyuları aşağı
 iteler.⁴³¹

- 10 Bir tek insan soyu yukarıya kaldırır mağrur başını,
 bedenini dik tutar, bakar öylece yeryüzüne.
 Dünyevi bir varlık olarak aklını yitirmedikçe, bu duruş
 seni hep uyarır:⁴³²

‘Başını dikip göğü seyreden, alnını açan sen,⁴³³
 aklını da yücelere taşı ki ruhun ezilip dibe çökmesin,⁴³⁴

- 15 dünyevi bedeninin göğe ağarken.’

6

O halde, az önce göstermiş olduğum gibi,⁴³⁵ bilinen her
 şey kendi doğasıyla değil de, onu algılayanların doğası ara-
 cılığıyla biliniyorsa, o zaman şimdi tanrısal yasanın izin
 verdiği kadarıyla, tanrısal tözün yapısının ne olduğunu in-

5 substantiae status, ut quaenam etiam scientia
 eius sit, possimus agnoscere. Deum igitur
 aeternum esse cunctorum ratione degentium
 commune iudicium est. Quid sit igitur aeternitas
 consideremus haec enim nobis naturam pariter
 divinam scientiamque patefacit. Aeternitas
 10 igitur est interminabilis vitae tota simul et
 perfecta possessio, quod ex collatione
 temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit
 in tempore id praesens a praeteritis in futura
 procedit nihilque est in tempore constitutum
 15 quod totum vitae suae spatium pariter possit
 amplecti. Sed crastinum quidem nondum
 apprehendit hesternum vero iam perdidit; in
 hodierna quoque vita non amplius vivitis quam in
 illo mobili transitorioque momento. Quod igitur
 temporis patitur condicionem, licet illud,
 20 sicuti de mundo censuit Aristoteles, nec coeperit
 umquam esse nec desinat vitaeque eius cum
 temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale
 est ut aeternum esse iure credatur. Non enim
 totum simul infinitae licet vitae spatium
 comprehendit atque complectitur, sed futura
 25 nondum, transacta iam non habet. Quod igitur
 interminabilis vitae plenitudinem totam pariter
 comprehendit ac possidet, cui neque futuri
 quicquam absit nec praeteriti fluxerit, id
 aeternum esse iure perhibetur, idque necesse est
 30 et sui compos praesens sibi semper assistere et
 infinitatem mobilis temporis habere praesentem.

- 5 celeyelim ve böylece bilgisinin nasıl bir bilgi olduğunu anlayabilelim. Akıl sahibi her varlığın ortak düşüncesi Tanrının sonsuz⁴³⁶ olduğudur. Öyleyse sonsuzluğun ne olduğunu düşünelim, çünkü bu bize hem tanrısal yapıyı hem de tanrısal bilgiyi açıklayacaktır. Sonsuzluk, sınırsız bir yaşama bütünüle, aynı anda ve tam hakimiyettir.⁴³⁷ Bu durum
- 10 zamana bağlı şeylerle⁴³⁸ karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılacaktır; çünkü zamana bağlı olarak yaşayan her varlık şimdi yaşar ve geçmişten geleceğe doğru yol alır. Zaman
- 15 içinde bulunan hiçbir varlık kendi yaşam süresinin bütünü aynı anda kavrayamaz. Henüz yarına ermemiştir, dünü ise çoktan yitirmiştir; yaşadığı bugünde bile ancak değişebilir ve geçici bir anı yaşayabilir. O halde, zamana
- 20 koşullu yaşamak durumunda olan varlık, Aristoteles'in evren hakkında düşündüğü gibi,⁴³⁹ ne varolmaya başlamıştır ne de bir an gelecek varolmasını durduracaktır; onun yaşamı zamanın sınırsızlığıyla sürüp gitse bile yine de henüz böyle bir varlığın sonsuz olduğuna inanmamızı sağlayacak haklı bir gerekçemiz yoktur. Çünkü o yaşam süresinin bütünü, bu yaşam sonsuz bile olsa, aynı anda yakalayıp sa-
- 25 ramaz; gelecektekileri henüz yaşamamış, geçmiştekileri ise çoktan yaşamış tüketmiştir. Öyleyse sonsuz bir yaşamı bütünüyle, dolu dolu ve aynı anda yakaladığı ve ona hakim olduğu için geleceğin her ayrıntısından haberdar, geçmişin de hiçbir ayrıntısını kaçırmamış olanın sonsuz olduğunu söylemek yerinde olacaktır; o her zaman kendine ha-
- 30 kim olup şimdi olduğu gibi kendisini sunmalı, geçip giden zamanın sonsuzluğuna şimdi ve burada gibi sahip olmalı-

Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum
 Platoni mundum hunc nec habuisse initium
 temporis nec habiturum esse defectum, hoc modo
 conditori conditum mundum fieri coaeternum
 35 putant. Aliud est enim per interminabilem duci
 vitam, quod mundo Plato tribuit, aliud
 interminabilis vitae totam pariter complexum
 esse praesentiam, quod divinae mentis proprium
 esse manifestum est. Neque deus conditis rebus
 40 antiquior videri debet temporis quantitate sed
 simplicis potius proprietate naturae. Hunc enim
 vitae immobilis praesentarium statum infinitus
 ille temporalium rerum motus imitatur cumque
 eum effingere atque aequare non possit, ex
 immobilitate deficit in motum, ex simplicitate
 45 praesentiae decrescit in infinitam futuri ac
 praeteriti quantitatem; et cum totam pariter
 vitae suae plenitudinem nequeat possidere, hoc
 ipso quod aliquo modo numquam esse desinit,
 illud quod implere atque exprimere non potest,
 aliquatenus videtur aemulari alligans se ad
 50 qualemcumque praesentiam huius exigui
 volucrisque momenti, quae, quoniam manentis
 illius praesentiae quandam gestat imaginem,
 quibuscumque contigerit id praestat ut esse
 videantur. Quoniam vero manere non potuit,
 55 infinitum temporis iter arripuit eoque modo
 factum est ut continuaret eundo vitam cuius
 plenitudinem complecti non valuit permanendo.
 Itaque si digna rebus nomina velimus imponere,

dır. Bu yüzden, Plato'nun bu dünyanın zamanda bir başlangıcı olmadığını ve bir sonu olmayacağını iddia ettiğini⁴⁰ duyup da yaratılan dünyanın yaratıcısıyla birlikte sonsuz olduğunu düşünenler yanılmaktadır. Çünkü Plato'nun dünya için söylediği bu sonsuz yaşamı sürdürmek başka şey, sonsuz yaşamın bütün varlığını aynı anda kucaklamak başka bir şeydir;⁴¹ böyle bir şeyin sadece tanrısal zihne özgü olduğu çok açıktır. Tanrının yarattıklarından önce gelmesini zamansal nicelik açısından değil de, onun tanrısal doğasının yalınlığı açısından değerlendirmek gerekir. Zamanla bağlı şeylerin sonsuz hareketi, devinimsiz tanrısal yaşamın şimdiki durumunu taklit eder; çünkü bu hareket tanrısal yaşamı gerçekleştiremediğinden ve onunla eşdeğerde olmadığından, devinimsizlikten devinime düşer⁴² ve şimdinin yalınlığından geleceğin ve geçmişin sınırsız yayılımına doğru küçülür; kendi yaşamının bütünselliğini dolu dolu ve aynı anda kucaklayamadığından ve tam da bu nedenden varolmayı asla bırakamadığından, tamamen gerçekleştiremediği ve açıklayamadığı tanrısal yaşama kısmen benzemeye çalışır. Böylece kendisini bu kısa ömürlü ve gelip geçici anın şimdisine bağlar. Bu an sürüp giden şimdiyle bir benzerlik taşıdığından, ilişkilendiği her şeye böyle sürüp giden bir varoluş görünümü kazandırır. Ama sabit kalamadığından, zamanın sonsuz akış yolculuğuna kapılır ve sabit kalıp da bütünselliğini saramadığı yaşamı ancak bu şekilde ilerleyerek sürdürebilir. Bu yüzden, nesnelere uygun adlar vermek istiyorsak, Plato'yu izleyerek,

Platonem sequentes deum quidem aeternum,
mundum vero dicamus esse perpetuum.

60 Quoniam igitur omne iudicium secundum sui
naturam quae sibi subiecta sunt comprehendit,
est autem deo semper aeternus ac praesentarius
status; scientia quoque eius omnem temporis
65 supergressa motionem in suae manet
simplicitate praesentiae infinitaque praeteriti ac
futuri spatia complectens omnia quasi iam
gerantur in sua simplici cognitione considerat.
Itaque si praevidentiam pensare velis qua cuncta
dinoscit, non esse praescientiam quasi futuri sed
scientiam numquam deficientis instantiae
70 rectius aestimabis; unde non praevidentia sed
providentia potius dicitur, quod porro a rebus
infimis constituta quasi ab excelso rerum
cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas
ut necessaria fiant quae divino lumine
lustrentur, cum ne homines quidem necessaria
75 faciant esse quae videant? Num enim quae
praesentia cernis aliquam eis necessitatem tuus
addit intuitus?" "Minime." "Atqui si est divini
humanique praesentis digna collatio, uti vos
vestro hoc temporario praesenti quaedam videtis
80 ita ille omnia suo cernit aeterno. Quare haec
divina praenotio naturam rerum
proprietaemque non mutat taliaque apud se
praesentia spectat qualia in tempore olim futura
provenient. Nec rerum iudicia confundit unoque
suae mentis intuitu tam necessarie quam non

tanrının sonsuz,⁴⁴³ dünyanın sürekli⁴⁴⁴ olduğunu söyleyelim.⁴⁴⁵ O halde, her yargı kendi doğasına göre kendisine konu olanları kavradığından ve Tanrı hep sonsuz ve şimdi olma durumunda olduğundan, onun bilgisi de zamanın bütün devinimini aşarak kendi şimdisinin⁴⁴⁶ yalınlığında kalır ve geçmişin ve geleceğin sonsuz yayılımını kapsayarak kendisinin o yalın kavrayışında her şeyi şimdi oluyormuş gibi seyrederek. Bu yüzden her şeyi ayırt etmesini sağlayan Tanrının şimdisi⁴⁴⁷ üzerine düşünmek istiyorsan, buradaki önbilgiyi⁴⁴⁸ geleceği önceden bilmek olarak değil, hiç azalmayan şu anın bilgisi olarak⁴⁴⁹ değerlendirmen daha doğru olacak. Bu yüzden, buna öngörü⁴⁵⁰ demek daha doğru olur, önceden görme⁴⁵¹ değil; çünkü en alttaki nesnelerden çok uzakta olduğundan, bütün her şeye dünyanın en üst zirvesinden bakıyormuş gibi bakar. Öyleyse insanlar gördükleri şeylere bile zorunluluk yüklemeyen, niçin sen tanrısal ışıqla aydınlanan şeylerin zorunlulukla meydana geldiğini dayatıyorsun? Şimdi gördüğün şeyleri, görmüş olman onlara herhangi bir zorunluluk yükler mi?" "Hayır, yüklemeyiz." "O halde, tanrının şimdisini, insanın kiyle kıyaslayacak olursak, nasıl biz bazı şeyleri geçici şimdimizde görüyorsak, o da her şeyi kendi sonsuzluğunda seyrederek. Bu yüzden tanrısal önbilme⁴⁵² şeylerin yapısını ve özgünlüğünü değiştirmez ve zaman içinde günü geldiğinde olacak olanları kendi şimdisinde seyrederek. Nesnelerle ilgili yargıları karıştırmaz ve zihnindeki bir anlık bir ışımayla⁴⁵³ zorunlu olarak olacakları ayırt ettiği gibi, zorunlu

85 necessarie ventura dinoscit; sicuti vos cum
pariter ambulare in terra hominem et oriri in
caelo solem videtis, quamquam simul utrumque
conspectum tamen discernitis et hoc voluntarium
illud esse necessarium iudicatis, ita igitur cuncta
90 dispiciens divinus intuitus qualitatem rerum
minime perturbat apud se quidem praesentium
ad condicionem vero temporis futurarum. Quo fit
ut hoc non sit opinio sed veritate potius nixa
cognitio, cum exstaturum quid esse cognoscit
quod idem existendi necessitate carere non
95 nesciat. Hic si dicas quod eventurum deus videt
id non evenire non posse, quod autem non potest
non euenire id ex necessitate contingere, meque
ad hoc nomen necessitatis adstringas, fatebor
rem quidem solidissimae veritatis sed cui vix
100 aliquis nisi divini speculator accesserit.
Respondebo namque idem futurum cum ad
divinam notionem refertur, necessarium, cum
vero in sua natura perpenditur liberum prorsus
atque absolutum videri. Duae sunt etenim
necessitates, simplex una, veluti quod necesse est
105 omnes homines esse mortales, altera condicionis,
ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare
necesse est, quod enim quisque novit, id esse
aliter ac notum est nequit, sed haec condicio
minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim
110 necessitatem non propria facit natura sed
condicionis adiectio; nulla enim necessitas cogit

85 olarak olmayacakları da ayırt eder. Nasıl ki siz sokakta yürüyen bir adamı ve aynı anda gökyüzünde doğan güneşi gördüğünüzde, her iki olayı eşzamanda gördüğünüz halde, yine de birincisinin iradeye bağlı, diğerinin zorunlu olduğunu anlıyorsunuz, işte aynı şekilde her şeyi açık seçik

90 gören tanrısal görü de, kendisine göre şimdiki zamanda olan, ama zamana bağlı olarak gelecekte olacak olanların yapısını karıştırmaz. Bu yüzden, Tanrı varolma zorunluluğunun olmadığını bildiği bir şeyin olacağını bildiğinde bu

95 bir sanı değil,⁴⁵⁴ hakikate dayalı bir bilgi⁴⁵⁵ olur. Bu aşamada, eğer Tanrının olacağını gördüğü şeyin olmamasının mümkün olamayacağını söylersen, öte yandan olmaması mümkün olamayacak bir şeyin zorunlulukla olacağını belirtirsen ve beni bu zorunluluk terimiyle sıkıştıracak olursan, bunun sağlam hakikate ilişkin bir şey olduğunu kabul

100 ederim, ama bu hakikati ancak din eğitimi almış birinin kavrayabileceğini de itiraf ederim. Yanıtım şöyle olur: gelecekte olacak olan o olay, tanrısal gözle bakıldığında zorunludur, ama kendi doğasına göre değerlendirildiğinde tümüyle özgür ve bağımsızdır.⁴⁵⁶ Çünkü iki tür zorunluluk⁴⁵⁷ vardır: ilki, doğal zorunluluk;⁴⁵⁸ örneğin bütün insanların ölümlü olması zorunludur; ikincisi, koşullu zorunluluk⁴⁵⁹ örneğin birinin yürüdüğünü biliyorsanız, o yürüyor olmak zorundadır; çünkü birinin bildiği bir şey, bilinenden başka türlü olamaz. Ama bu koşullu zorunluluk, öteki doğal zorunluluğu beraberinde sürüklemeyiz. Çünkü

110 bu tür zorunluluk nesnenin kendisine özgü doğasından kaynaklanmaz, ona eklenen koşuldan kaynaklanır. Bir in-

incedere voluntate gradientem, quamvis eum
 tum cum graditur incedere necessarium sit.
 Eodem igitur modo, si quid providentia praesens
 videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturae
 115 habeat necessitatem. Atqui deus ea futura quae
 ex arbitrii libertate proveniunt praesentia
 contuetur. Haec igitur ad intuitum relata
 divinum necessaria fiunt per condicionem
 divinae notionis; per se vero considerata ab
 120 absoluta naturae suae libertate non desinunt.
 Fient igitur procul dubio cuncta quae futura deus
 esse praenoscit, sed eorum quaedam de libero
 proficiscuntur arbitrio; quae quamvis eveniant,
 exsistendo tamen naturam propriam non
 amittunt qua prius quam fierent etiam non
 125 evenire potuissent. Quid igitur refert non esse
 necessaria, cum propter divinae scientiae
 condicionem modis omnibus necessitatis instar
 eveniet? Hoc scilicet quod ea quae paulo ante
 proposui, sol oriens et gradientis homo. Quae dum
 130 fiunt, non fieri non possunt; eorum tamen unum
 prius quoque quam fieret necesse erat exsistere,
 alterum vero minime. Ita etiam quae praesentia
 deus habet dubio procul exsistent, sed eorum hoc
 quidem de rerum necessitate descendit, illud vero
 de potestate facientium. Haud igitur iniuria
 135 diximus haec si ad divinam notitiam referantur
 necessaria, si per se considerentur necessitatis

san kendi isteğiyle yürüyorsa hiçbir zorunluluk onu ilerlemeye zorlayamaz; zaten onun yürürken ilerlemesi zorunludur. O halde aynı şekilde tanrısal öngörü bir şeyi şimdide görürse, o şey, doğasında hiçbir zorunluluk olmasa da

115 zorunlu olarak olur. Tanrı irade özgürlüğüne bağlı olarak gelecekte olacak olanları şimdide görür. O halde, bu şeyler tanrı görüşüyle bağlantılı olarak düşünüldüğünde, tanrısal bilgi koşuluna bağlı olarak zorunlu olarak olurlar, ama kendi başlarına düşünüldüklerinde, kendi doğaları-

120 nın mutlak özgürlüğünü yitirmezler. Öyleyse Tanrının olacağını bildiği her şeyin olması kuşku götürmez, ama bunların bazıları özgür iradeye göre olur. Bunlar gerçekleşeler bile, yine de gerçekleşerek kendi doğalarını, başka

125 deyişle, olmadan önce varolmama olasılıklarını bırakmazlar. Ama tanrısal bilgi koşuluna bağlı olarak her durumda zorunluymuş gibi meydana geleceklerine göre, bu şeylerin zorunlu olmamasının ne önemi var? Buradaki fark biraz önce verdiğim örneklerde yatıyor: doğan güneş ve yürüyen adam. Bunlar olurken olmamaları mümkün olmayan

130 olaylardır. Yine de bunlardan ilki, olmadan önce varolmak zorundaydı, diğerrinin böyle bir zorunluluğu yoktu. Aynı şekilde, Tanrının şimdide gördüğü olaylar kuşku götürmez şekilde olmak zorundadır, ama bunlardan bazıları şeylerdeki doğal zorunluluktan meydana gelir, bazıları kendilerini gerçekleştiren kişilerin takdirine bağlıdır. Demek ki 'bu şeyler tanrısal bilgiye göre değerlendirildiğinde

135 zorunlu, kendi başlarına değerlendirildiğinde zorunluluk bağlarından kurtulmuştur,' derken haksız değildik. Tıpkı,

esse nexibus absoluta; sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas universale est, si ad se ipsa respicias, singulare. 'Sed si in mea,'
 140 inquires, 'potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum quae illa praenoscit forte mutavero.' Respondebo: propositum te quidem tuum posse deflectere, sed quoniam et id te posse et an facias quove convertas praesens providentiae veritas intuetur, divinam te
 145 praescientiam non posse vitare, sicuti praesentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur, inquires? Ex meane dispositione scientia divina mutabitur, ut cum ego nunc hoc
 150 nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus praecurrit intuitus et ad praesentiam propriae cognitionis retorquet ac revocat nec alternat, ut aestimas, nunc hoc nunc aliud praenoscendi vice, sed uno ictu mutationes
 155 tuas manens praevenit atque complectitur. Quam comprehendendi omnia visendique praesentiam non ex futurarum proventu rerum sed ex propria deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur quod paulo ante
 160 posuisti indignum esse, si scientiae dei causam futura nostra praestare dicantur. Haec enim scientiae vis praesentaria notione cuncta

duyularla algılanan her şeyin akla göre değerlendirildiğinde tümel, kendi başlarına değerlendirildiğinde tikel olması gibi. Şöyle diyebilirsin: 'Ama niyetimi'¹⁶⁰ değiştirme gücü

140 kendi irademe bağlıysa, Tanrının önceden bildiklerini değiştirme şansını yakaladığımda, onun öngörüsünü boşa çıkarmış olurum.' Buna karşılık benim yanıtlım şöyle olacaktır: niyetini elbette değiştirebilirsin, ama tanrısal öngörünün o an orada olan hakikati, niyetini değiştirebilme iraden olduğunu, bunu yapıp yapamayacağını ve yeni niyetinin ne olacağını seyrettiğinden, tanrısal öngöründen kaçamazsın. Tıpkı, özgür iradenle hareket edip eylemlerini

145 değiştirdiğin halde, o anda seni gözetleyen bir insanın gözünden kaçamaman gibi. Öyleyse şöyle soracaksın: Benim tavır alışıma göre tanrısal bilgi de değişecek mi? Başka de-

150 yişle, ben şunu ya da bunu istediğimde, onun bilgisi kararsız kalacakmış gibi mi görünecek? Yanıtım, 'Hayır,' olacak; çünkü tanrısal görüş, gelecekteki her olaydan önce gelir ve kendine özgü bilgisinin şimdisine döndürür, geri çağırır ve senin sandığın gibi, önceden bildiğini bir şöyle, bir böyle değiştirerek bocalamaz. Kendisi hiç değişmeden, tek bir

155 bakışla senin yaptığın değişiklikleri önceden sezinler ve hemen anlar. Bu, her şeyi şimdi kavrama ve görme yetisi, tanrının kendisine özgü yalınlığından kaynaklanır, gelecekte olacak olanların sonuçlarından değil. İşte bu şekilde az önceki karşı çıkışına da bir çözüm getirilmiş oldu; baş-

160 ka deyişle, bizim gelecekteki eylemlerimizin tanrısal bilgisinin nedeni olduğunu söylemenin hiç yerinde olmadığını anlamış oldun. Çünkü her şeyi şimdiki bilgisinde kapsayan tanrısal bilginin gücü, her şeye bir sınır çizmiştir ve

complectens rebus modum omnibus ipsa
constituit, nihil vero posterioribus debet. Quae
cum ita sint, manet intemerata mortalibus
165 arbitrii libertas nec iniquae leges solutis omni
necessitate voluntatibus praemia poenasque
proponunt. Manet etiam spectator desuper
cunctorum praescius deus visionisque eius
praesens semper aeternitas cum nostrorum
actuum futura qualitate concurrat bonis praemia
170 malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in
deo positae spes precesque; quae cum rectae sunt,
inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur
vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum
sublevate, humiles preces in excelsa porrigite.
175 Magna vobis est, si dissimulare non vultis,
necessitas indicta probitatis, cum ante oculos
agitis iudicis cuncta cernentis."

sonradan meydana gelecek şeylere hiçbir şey borçlu değildir. Bu doğru olduğuna göre, ölümlü insanların seçim
 165 yapma özgürlüğü bozulmadan kalır ve her türlü zorunluktan bağımsız olan istençlerimiz için ödül ya da ceza verecek yasalar da adaletsiz olmamış olur. Ayrıca Tanrı öngörüsüyle her şeyi sürekli olarak yukarıdan seyrederek onun hep şimdide varolan sonsuz görüşü, iyilere ödül, kötülere ceza dağıtarak gelecekteki eylemlerimizin niteliğiyle
 170 uyumlu bir birliktelik sürdürür. Tanrıya bağladığımız umutlar ve ona ettiğimiz dualar boş yere değildir; dürüstlerse, etkisiz kalmaları olanaksızdır. O halde, kötülüklerden uzak durun, erdemlerinizi derinleştirin, ruhunuzu yüce umutlara yükseltin ve acizane yakarılarınızı göğe sunun. İkiyüzlü davranmak istemiyorsanız mutlaka dürüst
 175 olmak zorunda olduğunuzu bilin; çünkü siz her şeyi seyreten bir yargıcın gözlerinin önünde yaşamaktasınız.”

NOTLAR

- ¹ Bir *elegia* (ağıt) olan ve Boethius'un döneminden önceki şairlerin dizelerinden esintiler taşıyan bu şiir, filozofun bütün hüznünü yansıtmaktadır. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 4.563 vd.; Ovidius, *Tristia*, 5.1; Seneca, *Troades*, 1170 vd.
- ² Musa: Esin perisi.
- ³ *Değersiz armağanlarına*: yaşamda elde edilebilecek, şan şöhret, para, mevki vs. gibi maddi değerler. Boethius, toplumda saygın bir konuma sahip olduğunu ima ediyor; ama *değersiz* sıfatıyla da bu konumunun şimdi hiçbir anlamı olmadığını belirtmeye çalışıyor.
- ⁴ *Elem anı*: suçlu bulunduğu ve hüküm giydiği günü kastetmektedir.
- ⁵ Roma evlerinde *atrium*'a (iç avlu) asılan, balmumundan yapılmış ve ocakta yakılan ateş yüzünden islenen ölmüş ataların maskaları.
- ⁶ Elbisenin kenarına işlenen π (Pi) harfi pratik felsefeye, yakasına işlenen θ (Theta) harfi ise kuramsal felsefeye işaret eder. Bu harfler en alt düzeydeki bilgiden en yüksek düzeydeki bilgiye, bir anlamda derin düşünüşe ve kavrayışa yükselmeyi anlamlandırır.
- ⁷ Boethius, Felsefe'nin şiirin esin perilerini küçümsemesini çarpıcı bir dille yansıtıyor. Bu konuda bkz: *Boccaccio on Poetry*, tr. C. G. Osgood, Library of Liberal Arts, 82, New York, 1956, s. 94-96.
- ⁸ Boethius'un, Elealı Parmenides'in ve Academia'nın kurucusu Plato ve öğrencilerinin öğretileriyle yetişmiş olduğu vurgulanır.
- ⁹ Yunan mitolojisinde, büyüleyici ezgileriyle gemicileri baştan çıkartıp ölümlerine yol açan kadın başlı, kuş gövdeli deniz yaratıkları.
- ¹⁰ Bu şiirin dizelerindeki çağrışımlar için bkz: Cicero, *De Senectute*, 77; Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.62 vd.
- ¹¹ *Bu adam*: Boethius.
- ¹² Boethius'un astronomi üzerine çalışmaları vardır.
- ¹³ Bkz. Lucretius, *De Rerum Natura*, 3. 463 vd.
- ¹⁴ Bkz. Vergilius, *Aeneis*, 12. 665 vd.

- ¹⁵ Corus: Kuzeybatı rüzgârının kişileştirilmiş biçimidir.
- ¹⁶ Kuzey rüzgârı.
- ¹⁷ Phoebus: Gün ışığının tanrısı Apollo; Güneş.
- ¹⁸ *Philosophia*.
- ¹⁹ Plato, İÖ 428-347 yılları arasında yaşamıştır.
- ²⁰ Socrates, İÖ 469-399 yılları arasında yaşamıştır. Geleneksel ahlak kalıplarını yıkarak gençliği derin düşünmeye ve sorgulama yapmaya yönelttiği için, gençlerin ahlakını bozmakla suçlanmış ve idama mahkûm olmuştur. Baldıran zehirini içerek yaşamına son vermiştir.
- ²¹ 13. yüzyılın sonuna kadar Boethius ve diğer birçok ortaçağ düşünürü Plato'yu en büyük felsefeci olarak görmüştür. Boethius'a göre, Plato'nun görüşleriyle biçimlenen Felsefe, haz ilkesine dayalı öğretiyi savunan Epicuriscular ve yaşamdaki her olaya kayıtsız bir tavırla yaklaşmak gerektiğini savunan Stoacılar tarafından paramparça edilmiştir. Felsefenin elbisesiyle sembolleşen gerçek felsefedeki düşünce birliği bu okulların çıkarlarının kurbanı olmuş, didik didik edilmiş ve yamalı hale gelmiştir.
- ²² Boethius içine düştüğü bu felaketi, ilkeleri yüzünden mahkûm edilen diğer filozofların yaşadıklarıyla özdeşleştirerek hafifletmeye çalışır: Yunanlı düşünür ve gökbilimci Anaxagoras gökyüzüyle ilgili öğretileriyle inançsızlığı körüklediğinden hüküm giymiş ve İÖ yaklaşık 450 yılında Atina'dan sürgün edilmiştir. Eleali Zeno ise kentnin yöneticisi Nearchus'un zorbalığından yılan halkını kurtarmaya çalıştığı için işkencelere mahkûm olmuştur.
- ²³ Iulius Canius, İS 40 yılında, İmparator Caligula'ya serzenişte bulunduğu için sürgün edilmiştir; Ünlü Romalı Stoacı Seneca, Nero'ya suikast düzenlemekle suçlanıp idama mahkûm edilmiştir. Soranus da Nero'nun zorbalığının kurbanı olmuş ve İS 66 yılında ölüme hüküm giymiştir (bkz. Seneca, *De Tranquillate Animi*, 14. 4-9); Tacitus, *Annales*, 1. 16.
- ²⁴ Bkz. Vergilius, *Georgica*, 2.490-492.
- ²⁵ Bakışlarını yere indirip kaderine boyun eğen Boethius'un ruh haline karşıt bir tavır sergilenir.

- ²⁶ Bkz. Vergilius, *Aeneis*, 8. 418.
- ²⁷ Boethius'un bu şiirinde etkilendiği Romalı şairler ve yazarlar için bkz: Horatius, *Odes*, 3.3.1; 2.10.10 vd; Cicero, *Tusculanarum Disputationes*, 3.24 vd.; Seneca, *De Beata Vita*, 5.1.
- ²⁸ Latince *Lyra*, dik tutularak parmaklarla çalınan arp ailesinden telli bir çalgıdır. Özellikle Yunan dünyasında, şarkı söyleyenlere veya şiir okuyanlara eşlik eden bir müzik aleti olmasıyla ünlenmiştir.
- ²⁹ Boethius burada bir Yunan atasözünü dile getiriyor: *οὐκ ἔστιν ἀλφειὸς*. Yüce bilgilere erişemeyen, budala insanlar için kullanılan bu söz, Menandros'a kadar geri gider (fr. 640). Aynı zamanda da, Varro'nun günümüze ulaşamamış bir yergisinin başlığıdır.
- ³⁰ "Eksauda, mē keuthe noō!" Homeros, *Ilias*, 1.363: Oğlu Achilleus'un üzüntüsünün nedenini soran Thetis'in sözleri.
- ³¹ Bkz: Cicero, *De Officiis*, 2.5: "Sapientia . . . est, ut a veteribus philosophis definitum est, rerum divinarum et humanarum . . . scientia": "Bilgelik (Felsefe), eski filozofların tanımladığı gibi, tanrısal ve insansal konuların bilgisidir."
- ³² Krş. Plato, *Politia*, 592b.
- ³³ Plato, *Politia*, 5. 473d, 487e.
- ³⁴ Plato, *Epistulae*, 10. 350b; *Politia*, 347c.
- ³⁵ *Felsefecilerin*.
- ³⁶ İmparator Theodoricus Magnus'un gözdesi olan yüksek bir memur.
- ³⁷ Theodoricus Magnus'un bir askeri. Gücünü zayıfları ve yoksulları ezmede kullandığı için Boethius tarafından hiç sevilmemiştir.
- ³⁸ Zengin senatorların kır evlerinin bulunduğu ünlü eyalet.
- ³⁹ *Coemptio*: Özellikle ihtiyaç duyulduğu zamanlarda ürünlerin pazar fiyatının altında, düşük bir fiyata satılması. Bu tür satışlar askeri birliklere erzak sağlamak amacıyla yapılır. (bkz: P.G. Walsh, s. 119).
- ⁴⁰ *Praefectus Praetorii*: İmparator'un koruyucularını yöneten, sarayın yüksek görevlilerinden. Boethius burada 490 yılında *consulluk* görevini yürütmüş olan Flavius Anicius Probus Faustus

Niger'i kastetmekte, onun askeri birliklere erzak sağlamakla ve Roma'ya buğday alımlarını gerçekleştirmekle görevli olduğunu ima etmektedir. Söz konusu olay 510-511 ya da 522 yıllarında meydana gelmiştir. (bkz: a.g.y, s. 119).

- ⁴¹ Consul: Roma'da bir yıl süreyle seçilen yüksek görevli. Roma'da kralların ülkeden kovulmalarından sonra, yaklaşık İÖ 510 yılından başlayarak gelişen ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra İÖ 4. yüzyılda önemli bir kurum olan *consulluk*, özellikle askeri birliklerin yönetiminden, hazinenin denetlenmesinden sorumlu ve hükümetin alacağı önemli kararlarda etkin olan iki kişiden oluşmaktaydı.
- ⁴² İS 498 yılında *consul* olmuş olan Flavius Paulinus.
- ⁴³ İS 493 yılı *consulu*.
- ⁴⁴ Madenlerin denetlenmesinden ve askerlerin maaşlarının ödenmesinden sorumlu olan yüksek bir saray görevlisi.
- ⁴⁵ *Alieni aeris*: başkasının parası: borç.
- ⁴⁶ Opilio, Cyprianus'un erkek kardeşi, Basilius'un damadıydı.
- ⁴⁷ Kiliseye.
- ⁴⁸ Hem Roma Cumhuriyeti'nde, hem de Roma İmparatorluğu'nda, devlet yönetiminde en etkin kurum. Latince *senex* (yaşlı) sözcüğünden türemiş olan *Senatusun* anlamı *yaşlıların meclisi*'dir. Roma'nın efsanevi kurucusu Romulus tarafından danışma meclisi olarak Roma'nın *patres* adı verilen 100 soylu ailenin üyelerinden oluşturulan ilk *Senatus*, Roma'nın cumhuriyet rejimini benimsemişle birlikte, Lucius Iunius Brutus tarafından sayıları 300'ü bulan ve *Conscripti* adını alan üyelerden oluşturulmuş ve buna uygun olarak Roma'nın nüfuzu, *Senator* ve *Roma halkı* olarak ikiye ayrılmıştır (SPQR: *Senatus Populusque Romanus*: *Senatus* ve *Roma Halkı*). *Senatusun* yasama organı olmamasına rağmen, siyasal kararlarda her zaman yetkin (*auctoritas*) olduğu açıktır. Roma adına elçiler gönderme, yabancı elçiler kabul etme, kamu arazilerine denetleyiciler atama, eyaletlere valiler atama, savaş kararı alma, kamuya finansal kaynak sağlama ve belirli dinsel sınırlamalar getirme gibi ana görevlerinden başka, Roma'nın *consullarını*, özellikle askeri anlamda yaşanan bunalımlı zamanlarda,

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

dictator (buyuran kişi ya da yetkileri tek elde toplayan kişi) atama ayrıcalığına sahipti. Caesar'ın *dictator*'luğundan sonra ve özellikle imparatorluk döneminde, yetke bakımından gittikçe zayıflayan *Senatus*, yine de Batı Roma İmparatorluğu'nun sonuna kadar (İS yaklaşık 578-580) Roma siyasetinde önemli bir sembol olarak varlığını sürdürmüştür.

⁴⁹ *Senatus'un öngörüsüz davranışı.*

⁵⁰ Plato, *Theaetetus*, 151d; *Politia*, 6. 485c.

⁵¹ İmparator Caligula.

⁵² Epicurus (bkz: Lactantius, *De ira Dei*, 13. 21.)

⁵³ Theodoricus Magnus.

⁵⁴ Kilisenin.

⁵⁵ Boethius'un hapsedildiği yer kesin olarak bilinmemekle birlikte, Mediolanum'un (günümüzde Milano) güneyindeki Ticinum'da (günümüzde Pavia) ya da bu kentin yakınlarında bir yer olduğu düşünülmektedir (bkz. *Consolatio Philosophiae, A Commentary*, James J. O'Donnell, Ariane Schwartz, 1. P. 4)

⁵⁶ Boethius'a göre, *Senatus* ya da *senatorlar* artık kendisi gibi sadık bir koruyucuya layık değildir.

⁵⁷ *Cuius dignitatem reatus*: Boethius bilinçli olarak birbirine karşıt sözcükler kullanarak konuşmasını retoriksel anlamda güçlendirmeye çalışıyor.

⁵⁸ *Hepou theos*: Seneca, *De Vita Beata*, 15. 5.

⁵⁹ Şeytanlardan.

⁶⁰ İS 485 yılında *consulluk* görevinde bulunmuş, saygın bir insan olarak tanınan Symmachus.

⁶¹ Bu şiir evrenin düzeni ile insan yaşamının karmaşası arasındaki zıtlığa dikkat çeker.

⁶² Yıldızlı kürenin: gökyüzünün.

⁶³ *Boynuzuyla*: Dolunay.

⁶⁴ *Kardeşinin*: Phoebus: Güneş.

⁶⁵ *Yaklaştıkça Phoebus'a*: Gün ışıırken.

⁶⁶ Akşam yıldızı: Akşam görünen Venus gezegeni.

⁶⁷ Lucifer: Sabah yıldızı: Sabah görünen Venus gezegeni.

Boethius'a göre, Hesperus (Akşam Yıldızı) ve Lucifer (Sabah Yıldızı) aynı yıldızdır. Şiirsel bir ifadeyle, Hesperus akşam olduğunda, bindiği atların dizginlerini bırakır ve sabah olurken başka atların dizginlerini eline alır.

⁶⁸ Boreas: Kuzey rüzgârı.

⁶⁹ Zephyrus: Batı rüzgârı; sonbaharda esen Boreas'ın söküp attığı yapraklar, baharın ılık rüzgârlarıyla geri döner.

⁷⁰ Arcturus: Bootes takım yıldızının en parlak yıldızı. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 1. 68 vd.

⁷¹ Sirius: Yazın en sıcak ayında, şafaktan önce doğan köpek yıldızı; Canis Maior takım yıldızının en parlak yıldızı.

⁷² Bkz. Seneca, *Phaedra*, 977 vd.

⁷³ Yücelerdeki tahtları: Devletin yüksek mevkilerini.

⁷⁴ Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1.24.

⁷⁵ *Heis koiranos estin, heis basileus* (Homeros, *Ilias*, 2. 204).

⁷⁶ Cicero, *Pro Domo Sua*, 29.77

⁷⁷ Buradaki anlatım, Seneca'nın *Ad Haelviam Matrem de Consolatione* adlı yapıtında, annesini teselli edişine benzer. Bkz. Seneca, *Dialogi*, 12.1.2

⁷⁸ Doğa'daki düzene dikkat çeken ve mevsimlerin şaşmaz biçimde birbiri ardına gelişlerindeki gizi gösteren bu şiirin esinlendiği kaynaklar için bkz. Vergilius, *Georgica*, 1. 204 vd; Horatius, *Odes*, 2.5.9. vd.

⁷⁹ Yaz mevsiminde.

⁸⁰ Yengeç burcu: Canceri sidus: 20 Haziran-20 Temmuz arasında güneş ışınlarıyla yanar.

⁸¹ Ayak direyen sabanın: Toprağı ekmek için geç kalındığını ima ediyor.

⁸² Ceres: Tarımın ve buğdayın koruyucusu ünlü tanrıça. Yunanlıların Demeter'iyile özdeşleştirilir; güvenini sarsmış olur: ürün alma umidini yitirir.

⁸³ Meşe palamudu: toprağı ekme yöntemlerinin henüz keşfedilmediği dönemlerin yiyeceği.

⁸⁴ Kuzeyden esen: Aquilo: Kışın esen kuzey rüzgârı.

- ⁸⁵ Sıranın: mevsimlerin sırasının.
- ⁸⁶ *Sana canlılık getirecek nitelikte.*
- ⁸⁷ Felsefe'nin öğütlerini içeren ve Stoacı ahlak öğretileriyle yoğrulmuş bu şiirin dizelerinde eski şairlerden pek çok esinti bulunur. Örneğin bkz. Horatius, *Odes*, 2.16.2 vd.; Vergilius, *Aeneis*, 3. 196; 7. 759; Homeros, *Ilias*, 13. 137 vd.
- ⁸⁸ Auster: Güney rüzgârı.
- ⁸⁹ *Kaderin* (Fortuna: Roma söylencelerinde kaderin kişileştirilmiş biçimi)
- ⁹⁰ Boethius'un kaderin doğasını açınıladığı bu bölüm, ortaçağ düşüncesindeki kader anlayışı üzerine önemli bilgiler içermektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: H. R. Patch, *The Goddess Fortuna in Medieval Literature*, Cambridge, 1977.
- ⁹¹ *Felsefenin derinliklerinden.*
- ⁹² Retorik sanatının ikna edici özelliğinden yararlanmak istediğini belirtir. Bkz. Boethius, *De Topicis Differentiis*, 4.; Seneca, *Epistulae Morales*, 18. 6; 78. 28.
- ⁹³ *Boethius düzyazıda retoriğe, şiirde müziğe başvuracağını ima ediyor.*
- ⁹⁴ Kader tanrıçasının nasıl davranacağını insanlarca bilinemezliği, kör olarak nitelendirilmesine yol açmıştır ve bu betimleme edebiyatçılar arasında sıkça kullanılmıştır. Bu konuda benzer bir örnek için bkz. Apuleius, *Metamorphoses*, 11.15
- ⁹⁵ *Bilge bir insanın yapması gerektiği gibi.*
- ⁹⁶ *Kadere.*
- ⁹⁷ İÖ 5. yüzyıldan başlayarak Kader, dönen tekerliğiyle insanın yaşamını belirleyen bir tanrıça olarak betimlenmiştir.
- ⁹⁸ Euripus: Euboea adasını Boeotia sahilinden ayıran gelgitleriyle ünlü dar bir boğaz. Düzensiz akıntılarıyla eskiçağın edebiyatçılarının betimlemelerine konu olan Euripus için özellikle bkz. Plato, *Phaedo*, 90c; Livius, *Ab Urbe Condita*, 28.6.10.
- ⁹⁹ *Prosopopoeia*, başka deyişle kişileştirme, felsefe metinlerinde sıkça başvurulan bir retorik tekniğidir. Bkz. P. G. Walsh, s. 123
- ¹⁰⁰ Servet, unvan, şeref payeleri vb. dünyevi şeyler.
- ¹⁰¹ Lydia'nın son kralı (İÖ 560-546): Krallığında, Cyrus'un yöneti-

mindeki Perslere yenilene kadar zenginlik içinde görkemli bir saltanat sürmüştür. Sardis kenti düştükten sonra, esir alınmış ve Cyrus tarafından yakılmak üzere odun yığınınına konmuştur. Ama hiç beklenmedik bir sağanak yağmur yaşamını kurtarmıştır.

¹⁰² Pers satrabı ve komutanı (İÖ yaklaşık 424?-401)

¹⁰³ Üzerinde ölülerin yakıldığı odun yığını.

¹⁰⁴ Krş: Herodotus, 1.86, vd; Herodotus, 1.207.2: Croesus, Cyrus'a şöyle der: "Kendinin bile bir insan olduğunu ve başkalarını yönettiğin gibi senin de yönetildiğini anlamak istersen, ilkin şunu bil: İnsan yaşamı kaderin tekerleğine bağlıdır ve bu tekerlek döndüğü sürece bir insanın hep aynı şekilde şanslı olmasına izin verilmez."

¹⁰⁵ L. Aemilius Paulus (İÖ 170 yılında *consul*)

¹⁰⁶ Macedonia'nın son kralı Perseus: Paulus tarafından hezimete uğramıştır.

¹⁰⁷ *Duo pithous, ton men hena kakôn ton dei heteron heaôn*: Homeros, *Ilias*, 24.527 vd.: Achilleus, Hector'un ölümüne yas tutan Priamus'u şöyle teselli eder: "Biri kötülüklerle, diğeri iyiliklerle dolu iki çömlek vardır."

¹⁰⁸ Bu çağrışımlar için bkz. Catullus, *Carmina*, 7.

¹⁰⁹ Cornu copia: Yunan mitolojisinde Zeus'u emdiren keçinin boynuzu. Bolluğu temsil eden bu mitolojik figür içi meyvelerle, çiçeklerle dolu oyuk bir boynuzdur. Latin şiirinde sıkça kullanılır: bkz. Horatius, *Odes*, 1.17..14 vd; Horatius, *Carmen Saeculare*, 59 vd; Ovidius, *Metamorphoses*, 9. 88 vd.

¹¹⁰ Boethius'un ilk eşi Festus'un kızı Elpis'ti; ikincisi ise, Symmachus'un kızı Rusticiana.

¹¹¹ Sevgiyle birbirine bağlanmak kastediliyor.

¹¹² Symmachus'un.

¹¹³ Praeteritio: söylemek isteneni söylemiyormuş gibi görünerek düşünceyi etkili kılan bir söz sanatı.

¹¹⁴ Boethius'un, Boethius ve Symmachus adında iki oğlu vardı.

¹¹⁵ Yüksek devlet memurlukları.

¹¹⁶ Boethius, İS 510 yılında *consul* olmuştur.

¹¹⁷ Boethius, magister officiorum görevine yükselmeden bir süre önce, 1S 522 yılında, her iki oğlunun da (ikisinin de Batı Roma'dan olması dikkate alınacak olursa) aynı zamanda *consul* olması alışıldık bir durum değildir. Bu ayrıcalık, Boethius'un *consul* atamalarında önemli bir merkez olan ve bu konuda son kararların alındığı Constantinopolis'te (günümüzde İstanbul) hatırı sayılır kişilerle yakın ilişkisi olduğunu düşündürür.

¹¹⁸ Theodoricus Magnus'a övgü konuşmasından söz edilmektedir.

¹¹⁹ Yaratıcı düşünceler yüklü.

¹²⁰ Circus: Yunanca "daire, çember, halka" anlamına gelen *kirkos* sözcüğünün Latincesi olan *circus*, antikçağlarda çeşitli gösterilerin (atlı araba yarışları, gladyatör dövüşleri vb.) yapıldığı, kenarlarında seyircilerin oturacağı sıraların yer aldığı daire biçimindeki alandır.

¹²¹ Oğullarının.

¹²² Circus'taki gösterileri devletin ileri gelen zenginleri düzenlerdi. Boethius'un söz konusu günde düzenlenen gösterilerde, görkemli bir program hazırlatarak halkın eğlence isteğini fazlasıyla karşılamış olduğu ima ediliyor.

¹²³ Bu şiirde, insanın ölümlü bir canlı olduğunun ve yaşamın geçiciliğinin altı çizilir.

¹²⁴ Zephyrus.

¹²⁵ Baharda açan güllerle.

¹²⁶ Güney rüzgârı.

¹²⁷ Kuzey rüzgârı.

¹²⁸ Mutluluğun ne olduğunu bilmiş olmak; bkz. Dante, *Inferno*, 5. 121 vd.

¹²⁹ Halinin vaktinin ne kadar yerinde olduğunu.

¹³⁰ Bkz. Ovidius, *Tristia*, 5. 2. 42.

¹³¹ Attığım çapanın.

¹³² Pavia.

¹³³ Platoncu ve Aristotelesçi görüşleri benimseyen düşünürlerden söz edilmektedir.

¹³⁴ Bkz.1. 3.32: *Zenonis tormenta*: Elealı Zeno'nun çektiği işkenceye

yeniden gönderme yapıyor.

¹³⁵ Bu şiirde gerçek mutluluğun, insanı büyüleyen ve karanlık düşüncelere salan maddi değerler üzerine inşa edilemeyeceği vurgulanır. Bkz. Seneca, *Hercules Furens*, 199 vd; Seneca, *Phaedra*, 1128 vd; Horatius, *Odes*, 2. 10. 9.

¹³⁶ Doğudan esen (Eurus) fırtınalarla.

¹³⁷ Güney rüzgârı.

¹³⁸ Bu tema için bkz. Hesiodos, *Erga kai Hemera*, 109 vd; Aratus, *Phaenomena*, 105 vd; Vergilius, *Georgica*, 2. 532 vd; Horatius, *Epodes*, 2; 16.

¹³⁹ Meşe palamutu: krş. 1.6.6 (Şiir).

¹⁴⁰ Bacchus'un armağanlarına: şaraba.

¹⁴¹ Seres (Σηρες), Çin ve Çin halkının Yunanca ve Latince adıdır. 'İpeğin vatani' anlamına gelir.

¹⁴² Aetna: Sicilia'daki Etna Yanardağı: Yunan söylencelerinde, Uranus ile Gaia'nın kızı ve Etna yanardağının kişileştirilmiş biçimidir. Bu dağın altında, yanardağ patlamalarının bir nedeni olarak yüz başlı dev Typhon'nun gömülü olduğuna inanılır.

¹⁴³ Yunanca, τυραννος, Latince, *tyrannus* (tiran): Eski Yunan'da, halkın desteğiyle kent devletinin yönetimini tek başına ele geçiren kişi. Tyrannus, sonraları olumsuz bir anlam kazandı ve yetkilerini sınırsızca kullanan zalim bir yönetici olarak anlaşıldı.

¹⁴⁴ Burada söz edilen tiran Cypruslu (Kıbrıslı) Nicocreon'dur. Özgür adam ise, felsefeci Abderalı Anaxarchus'tur (Anaksarkhos). (bkz. Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 2. 21; Diogenes Laertius, 9.59)

¹⁴⁵ Mısır kralı Busirus yılda bir kez bir yabancıyı Zeus sunağında öldürürdü. Hercules de aynı şekilde katledilecekken, birdenbire zincirlerini koparmış ve Busirus'u öldürmüştür. (bkz. Vergilius, *Georgica*, 3.4)

¹⁴⁶ I. Kartaca savaşı sırasında Romalıların komutanı olan Marcus Atilius Regulus (İÖ 250), 256 yılında *consulluk* görevini yürütürken Kartacalılara karşı büyük bir başarı elde etmiştir. Ama işler tersine dönüp, 255 yılında Kartacalılar Romalılara karşı mutlak ege-

menlik elde edince Regulus esir alınmış ve Roma'ya gönderilerek barış talebinde bulunması istenmiştir. Ama Regulus esir değişimiyle ilgili Kartacalıların isteklerini kabul etmeme konusunda *Senatus* ikna etmeyi başarmıştır. Sonra Kartaca'ya geri dönerek gönüllü olarak ölümü seçmiştir. Bu erdemli davranışıyla, vatani için can veren bir kahraman haline gelmiştir. (bkz. Cicero, *De Officiis*, 1. 13)

¹⁴⁷ Bu şiirde, Nero'nun yetkisini kötüye kullanması, gizliden gizliye Theodoricus Magnus'un zorbaca tavrıyla karşılaştırılmıştır. Şiirin içeriğindeki bazı çağrışımlar için bkz. Tacitus, *Annales*, 15. 38 vd; 15. 49 vd; 14. 8 vd; Suetonius, *Nero*, 33.2.

¹⁴⁸ Felsefe, İmparator Nero'nun vahşi yönetiminden söz ederken, iktidar gücünün zalimce tutkuları olan bir adamın eline geçtiğinde neler olabileceğini göstermeye çalışıyor.

¹⁴⁹ Claudius'un oğlu, Tiberius Claudius Caesar, üvey kardeşi Nero tarafından, İS 55 yılında öldürülmüştür.

¹⁵⁰ Agrippina İS 59 yılında oğlu tarafından öldürülmüştür. Söylentiye göre, Nero annesinin ölü bedenini büyük bir serinkanlılıkla, hatta hayranlıkla seyretmiştir (bkz. Tacitus, *Annales*, 14.3 vd)

¹⁵¹ Phoebus'un: Güneşin

¹⁵² Soğuk kuzey fırtınalarının: Kaynak metinde, *septem triones* olarak geçen ifade, kağıt anlamına gelen yedi yıldızın oluşturduğu, kuzey bölgesinde yer alan ve Ursa Maior (Büyük Ayı) olarak da bilinen bir takımyıldızın adıdır (bkz. Pausanias, 8.3.1). Bu ifadenin Türkçeye çevirisinde, Boethius, *The Consolation of Philosophy*, tr. P. G. Walsh, s. 34'teki yorumlu çeviri temel alınmıştır.

¹⁵³ Notus'un: Güney rüzgârının.

¹⁵⁴ Roma İmparatorluğunun uçsuz bucaksız sınırları olduğunu ima eden bu dizeler için ayrıca bkz. Vergilius, *Aeneis*, 8. 720 vd; Tibullus, *Elegiae*, 2.5.59 vd.

¹⁵⁵ Matematikçi, gökbilimci ve coğrafyacı olan Ptolemaius'un (İS 139-161) öğretilerine dayanan bu bilgiler ortaçağda, Macrobius'un *Scipio'nun Rüyası Üzerine Yorum* (2.5) adlı yapıtı aracılığıyla bilinmektedir.

¹⁵⁶ Avrupa'dan Asya'ya kadar yaşanan dünyanın, kuzey kutbu, ok-

yanuslar ve güneyde uzayıp giden çöllerle sınırlı olup yerkürenin dörtte birini kapladığına inanılırdı (bkz. 1. 2.12, Şiir).

¹⁵⁷ Marcus Tullius Cicero (İÖ 106-43).

¹⁵⁸ Cicero, *De Re Publica*, 6. 22.

¹⁵⁹ Karadeniz ile Hazar denizi arasında kalan Caucasia'daki ünlü dağlar.

¹⁶⁰ İnsanın bu dünyada kazandığı şöhretin gelip geçici bir değer olduğunun vurgulandığı bu şiirin ana düşüncesi, Roma tarihinin önemli devlet adamlarından Fabricius, Brutus ve Cato'nun adları anılarak kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

¹⁶¹ Gaius Fabricius Luscinius İÖ 282 ve 178'de *consulluk* görevini yürütmüş, sade yaşam tarzı ve tutumluluğuyla ün kazanmıştır. Lucius Junius Brutus İÖ 509 yılında *consul* almış, Roma Cumhuriyetinin kurucusu olarak ünlenmiştir. Marcus Porcius Cato İÖ 195 yılında *consul* olmuş, Roma'nın ata geleneğine sıkı sıkıya bağlılığı ve Roma erdemlerini yaşatma çabası onu örnek bir Romalı haline getirmiştir.

¹⁶² Bkz. Cicero, *De Amicitia*; Plato, *Lysis*.

¹⁶³ Bu şiirde, doğaya hakim olan düzenin özünde sevgi bağının olduğunu savunan Hristiyan düşüncesine gönderme yapılır. Bu ana düşünce Yunan düşünürü Empedokles'e kadar geri götürülebilir. Empedokles'e göre, Sevgi düzeni birarada tutmaya çalışırken, Nefret bu düzeni alt üst eder. Doğadaki uyum düşüncesi, Stoacı doğa anlayışında da önemli bir yer tutar.

¹⁶⁴ *Phoebus*'un: Güneşin.

¹⁶⁵ *Phoebe*: Ay Tanrıçası.

¹⁶⁶ *Hesperus*: Akşam Yıldızı.

¹⁶⁷ Bkz. Vergilius, *Georgica*, 1. 150 vd.

¹⁶⁸ *Toprak bol bol taze ürünle donansın diye.*

¹⁶⁹ *Bal.*

¹⁷⁰ Yağmur getiren Güney rüzgârı; bkz. Horatius, *Odes*, 1. 2. 15

¹⁷¹ *Lucifer*: Sabah yıldızı.

¹⁷² İnsanın mutluluğu amaç edinmesi, Plato'dan itibaren hemen hemen bütün eski filozofların ahlak anlayışında ortak bir düşünce-

dir. Bkz. Plato, *Euthydemus*, 278 E vd.

¹⁷³ İÖ 341-270 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı ünlü filozof Epicurus Samos'luydu. Atina'da *Bahçe* adındaki okulunu kurmadan önce Küçük Asya'nın (Asia Minor) çeşitli kentlerinde düşüncelerini yaymaya çalıştı. Sadece bazı fragmanları elimize ulaşan filozofun, felsefeyi *yaşamı mutlu kılma sanatı* olarak tanımladığı ve zevki, *en yüce iyi* olarak gördüğü bilinir. Ona göre zevk, haz almaktır. Epicurus, *Fragmenta*, 348. (krş. Augustinus, *De civitate Dei*, 19.1).

¹⁷⁴ *Lir eşliğinde.*

¹⁷⁵ İnsanın iyiye yönelmesi, doğasında varolan bir arzudur. Buradaki doğa, 2. 8'de sözedilen Sevgiyle özdeştir.

¹⁷⁶ Kartaca arslanları (ya da Africa aslanları) avlanıp Roma'ya getirildi. Burada ya halka açık gösterilerde bir eğlence aracı olarak kullanılır ya da zenginlere satılırdı. Bkz. Iuvenalis, *Saturae*, 7. 75. vd.

¹⁷⁷ Zalim efendilerinden: arslan terbiyecisi.

¹⁷⁸ Kuşların özgürlük tutkuları için bkz. Ovidius, *Epistulae Ex Ponto*, 1. 3. 39 vd; Epictetus, 4. 1. 24 vd.

¹⁷⁹ Güneş; Hesperia: İtalya'nın eski bir adı.

¹⁸⁰ Kendisine ait çemberi: kendi devinimini.

¹⁸¹ Kızıl Deniz: Latince: Rubrum Mare.

¹⁸² Bakanlığın koltuğunda: Latince: sella curulis.

¹⁸³ Catullus, 52. 2:

"Nedir Catullus? Ölmek için ne bekliyorsun?

Yumrulu Nonius makam koltuğunda oturuyor,

konsüllük için ölüp bitmiş Vatinius:

Nedir Catullus? Ölmek için ne bekliyorsun?"

Boethius'un, Nonius'a düşmanlığının nedeni çok iyi bilinmemekle birlikte, Nonius'un davranışlarından ve yaptığı işlerden hoşnut olmadığı açıktır.

Theodoricus Magnus'un sarayında *quaestor* (idam cezası verme yetkisi olan hakim) olarak görev yapan (İS yaklaşık 508 yılında) bir avukat. Boethius'un onu neden aşağılık uşak ve ispiyoncu

olarak adlandırdığı bilinmemektedir.

¹⁸⁵ Hakimlik.

¹⁸⁶ Praetorluk mevki klasik dönem Roması'nda *consulluk* kadar önemli bir yetke sağlarken, geç dönemde büyük aileler için külfetli bir unvan halini almıştır.

¹⁸⁷ Klasik dönemde Roma'da değerli olan rütbelere, Boethius'un zamanında saygınlığını tamamen yitirmiştir. Özellikle erzak dağıtımında haksızlık yapıldığı kanıtlanırsa, kitlelerin ayaklanmasıyla karşı karşıya kalınacağından, bu görevi yürüten kişilerin büyük bir tehlike içinde olacağına inanılır.

¹⁸⁸ Bkz. Vergilius, *Georgica*, 3. 17; Vergilius, *Aeneis*, 12. 126.

¹⁸⁹ Bkz. 2.6, Şiir.

¹⁹⁰ Bkz. Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5.21.62: Syracusalı bir tiran olan Dionysius (İÖ 405-367), dalkavuk bir adam olan Damocles'e bir hükümdarın içini kemiren korkuları göstermek için, başının üstüne bir kılıç asmış ve böylece ona bir ders vermeye çalışmıştır.

¹⁹¹ Nero'nun katledilmesi için düzenlenen suikaste adı karışan Seneca, İmparator tarafından intihara zorlanmıştır (İS 65). Bkz. Tacitus, *Annales*, 14.54.

¹⁹² Papinianus başarılı bir avukattı. İmparator Antonius Caracalla tarafından, İS 212'de öldürüldü.

¹⁹³ Thyle: *Ultima Thyle* eski coğrafıcılara göre, yaz dönümünün hiç yaşanmadığı, dünyanın en kuzeyinde kalan bir adadır. Romalılar Thyle'nin yeryüzünde insanların yaşadığı toprakların en uç sınırı olduğuna inanır. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 1. 30.

¹⁹⁴ Bkz. Horatius, *Odes*, 3. 1. 40.

¹⁹⁵ Bkz. Iuvenalis, *Saturae*, 10. 158.

¹⁹⁶ Euripides, *Andromakhe*, 319-320: Bu sözler Andromache'nin çığlığıdır:

"*o doxa doxa, myrioisi de brotôn
ouden gegôsi biotôn ônkôsas megan.*"

¹⁹⁷ Bkz. *Consolatio*, 2. 7; 3. 3.

¹⁹⁸ Soylu bir ada sahip olmayan (gerçi Boethius'a göre bu tür bir

şöhretin de çok fazla bir önemi yoktur) ve kalıcı bir başarıya imza atmamış kişilerin kazara şöhret olması dile getiriliyor ve bu tür bir şöhretin söz konusu bile edilemeyeceğinden dem vuruluyor.

¹⁹⁹ Şöhretin boş bir değer olduğunu vurgulayan pek çok yapıt söz konusudur. Örneğin bkz. Aristoteles, *Rhetorike*, 1390B; Seneca, *Epistulae*, 44; Iuvenalis, *Saturae*, 8. 10.

²⁰⁰ Plato'ya kadar geri götürülebilecek bir tartışma konusudur. Bkz. Plato, *Politia*, 586 A.

²⁰¹ Sözün gerçek kaynağı bilinmemektedir. Bu düşüncüyü çağrıştıran bir ifade Sophokles'in *Antigone*'sinde (645 vd) görülmektedir.

²⁰² Boethius'un iki oğlu olduğu ve onlar için kaygılandığı belirtiliyor.

²⁰³ Bkz. Petronius, *Satyricon*, 56. 6.

²⁰⁴ Aristoteles'in bu düşüncesine, büyük olasılıkla, kaybolmuş olan *Protrepticus* (fr. 105D) adlı yapıtında rastlanmıştır. (bkz. Boethius, *The Theological Tractates, The Consolation of Philosophy*, tr. H. F. Stewart, s. 254, dipnot. 1.) Lynceus keskin görüşüyle tanınan bir Argos gemicisidir. Alcibiades ise yakışıklılığıyla ünlenmiş, kendini beğenmiş genç bir Atinalıdır. Alcibiades'in fiziksel güzelliği için bkz. Plato, *Symposium*, 217 A; Plato, *Protagoras*, 309A.

²⁰⁵ Augustus çağı şairlerinin sıkça kullandığı bir retorik tekniği olan *adynata*'nın (imkansızlıklar) uygulandığı bu şiir, insanların doğal olmayan şeylerin peşinde boşuna zaman harcadıklarını vurgular.

²⁰⁶ Bkz. Vergilius, *Eclogae*, 8. 52 vd.

²⁰⁷ Bkz. Horatius, *Odes*, 1. 2. 9 (karaağaç tepesinde balık avlamak biçiminde geçmektedir.)

²⁰⁸ Tyrrhena (Etrüsk) Denizi, Italia ile Corsica ve Sardinia adalarının arasında yer alır.

²⁰⁹ *Belli belirsiz de olsa bir fikir edindim.*

²¹⁰ *Kendi kendine yeten ve her yönden kudretli olan bir varlığın.*

²¹¹ *Diğer üç değerden.*

²¹² Plato, *Timaeus*, 27c.

²¹³ Bu şiir, Plato'nun *Timaeus* diyalogunun ilk bölümünün özeti ni-

teligindedir. Ayrıca burada Platoncu düşünceler ile Hristiyanlık düşüncesi arasında bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Şiirin içeriğinde Plotinus, Marius Victorius ve Martianus Capella'nın öğretilerinden de izler söz konusudur. Bkz. P. G. Walsh, s. 138.

²¹⁴ Yaradılış, sabit olmayan, değişken bir maddeye şekil verilerek oluşturulan bir eser olarak görülmektedir.

²¹⁵ Bkz. Plato, *Timaeus*, 30B vd.

²¹⁶ Bkz. Martianus Capella, 1. 1. 9.

²¹⁷ Doğa, *mens* (akıl), *anima* (ruh) ve *materia*'dan (madde) oluşmuştur ve *anima* orta ögedir ve her şeyi harekete geçirip birbirine kenetler. Bkz. Plato, *Timaeus*, 35 A.

²¹⁸ Ruh, en içteki merkezde bulunan akli (*mens*) çevreler ve göğü harekete geçirir. Bkz. Aristoteles, *Metaphysica*, 1072 E; Plotinus, *Enneades*, 2. 1. 1.

²¹⁹ *Ruhları*: insanların ruhlarını Bkz. Plato, *Timaeus*, 41E-42D.

²²⁰ Yaşam yolculuğunda yüce ruhlar bedenlerin içine konur.

²²¹ Martianus Capella, 2. 193.

²²² Bkz. Novum Testamentum, *Evangelium secundum Ioannem*, 14. 6.

²²³ İçinde yaşadığımız dünyanın.

²²⁴ Bkz. *Consolatio*, 3.9.26.

²²⁵ Bkz. Aristoteles, *De Philosophia*, fr. 16.; Aquinas, *Summa Theologiae*, I q.2. a.3.

²²⁶ *En yüce iyiyi.*

²²⁷ Yunanca *poriamata*, *porisma* (mantıksal çıkarım) sözcüğünün çoğuludur. Burada *deductio* (tümdengelim) söz konusu edilmektedir.

²²⁸ Felsefe, burada çıkaracağı mantıksal sonuç için *corollarium* sözcüğünü kullanır. Bu sözcük *corolla* (küçük taç, çelenk) sözcüğünün küçültülmüş biçimidir ve (bir çiçek çelengi gibi) *ufak bir armağan* anlamında kullanılır. Felsefe bu sözcüğü kullanarak bu mantıksal çıkarımın, ele alıp tartıştığı konuyu bütün yönleriyle çözüme ulaştırmasa da, tatmin edici bir düşünce olacağını ima etmeye çalışır.

²²⁹ Bir önermenin sonucu, mantıksal çıkarım, tümdengelim.

- ²³⁰ Ufak bir armağan; tûmdengelim.
- ²³¹ Bkz. *Novum Testamentum, Evangelium Secundum Matthaeum*, 2. 28 vd; Plotinus, *Enneades*, 6. 9. 62.
- ²³² Tagus: Iberia yarım adasında bir Roma eyaleti olan Lusitania'da altın sarısı kumlarıyla ünlü nehir. Bkz. Catullus, *Carmina*, 29. 19; Ovidius, *Amores*, 1. 15.34 vb.
- ²³³ Hermus: Asia Minor'da (Küçük Asya) bir nehir; mod. Gediz nehri. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 2. 137.
- ²³⁴ Indus: Tibet'in güneybatısından doğan nehir.
- ²³⁵ Bu ışığın yanında, güneşin parlaklığı bile hiç kalır.
- ²³⁶ Bkz. *Consolatio*, 3.10.31 vd.
- ²³⁷ Felsefenin özünü.
- ²³⁸ Gerçek, kişinin kendi içinde yerleşiktir.
- ²³⁹ Plato'nun *anamnesis* (anımsama) öğretisi için özellikle bkz: Plato, *Meno*, 82C, vd; Plato, *Phaedo*, 72 E.
- ²⁴⁰ Bkz. 1.6; 3.9 (Şiir).
- ²⁴¹ Devlerin Savaşı (*Gigantomachia*): Yunan mitolojisinde Olymposlu tanrılar ile Toprak Ana'nın (Ge) oğulları olan devlerin (*Gigantes*) büyük savaşı. Olymposlu tanrıların hakimiyetine son vermek için yapılan bu ünlü savaş Olymposluların başarısıyla sonlandı. Bu öykü pekçok klasik yapıtta kullanılmıştır. Örneğin bkz: Cicero, *De Natura Deorum*, 2. 70; Ovidius, *Metamorphoses*, 1. 152 vd; Horatius, *Odes*, 2. 19. 21 vd.
- ²⁴² YeniPlatonculuğun kötülük problemiyle ilgili başlıca tezi olan bu düşünce için bkz. Plato, *Politia*, 379 B-C; Augustinus, *Confessiones*, 7. 12. 18.
- ²⁴³ Bkz. 3.9.32-33; 3.9 (Şiir).
- ²⁴⁴ Plato, *Sophistes*, 244E.
- ²⁴⁵ Plato, *Timaeus* 29 b. Ayrıca bkz: Boethius, 3.9 (Şiir).
- ²⁴⁶ Bu şiir, Orpheus ve Eurydice mitosuna dayanarak insanın aşağıya bakmaktan, başının üstünde duranın farkına varamadığını vurgular. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 4. 453 vd; Horatius, *Odes*, 1. 12; 24; Ovidius, *Metamorphoses*, 10. 1. vd; Seneca, *Hercules Furens*, 569 vd.

- ²⁴⁷ Thracialı şair ve müzisyen Orpheus: Karısı Eurydice'nin ölümüne yas tutan şairin hüzünlü ezgileri cansız nesneleri bile hareketle geçirecek kadar büyülüydü.
- ²⁴⁸ *Müzik.*
- ²⁴⁹ Orpheus'un Eurydice'yi getirmek için Hades'e inışı anlatılıyor.
- ²⁵⁰ *Yüce anasının...: Calliope (Güzel Sesli):* Yunan mitolojisinde, destan şiirinin esin perisi. Esin Perilerinin en yaşlısı olarak bilinen Calliope'nin iki oğlu vardır: Orpheus ve Linus.
- ²⁵¹ Peloponnesos'un güneyinde, Yeraltı'nın girişi olduğuna inanılan yer. Bkz. Seneca, *Hercules Furens*, 587.
- ²⁵² *Gölgelerin tanrılarından...: Yeraltının tanrılarından.*
- ²⁵³ Cerberos: Yeraltı ülkesinin kapısını bekleyen üç başlı köpek. Bkz. Vergilius, *Georgica*, 4. 483 vd.
- ²⁵⁴ *Furiae: Öç tanrıçaları.*
- ²⁵⁵ Thessalia kralı Ixion, kayınbabasını başlık parası vermemek için öldürünce ve bu yetmiyormuş gibi bir de Hera'yı kaçırmaya kalkışınca Zeus tarafından cezalandırılmış ve Hades'te hiç durmadan dönen bir tekerleğe bağlanmıştır. Söz konusu şiirde, Orpheus'un ezgilerinin Ixion'un mahkûm olduğu tekerleği bile durduracak güçte olduğu vurgulanıyor.
- ²⁵⁶ İşlediği suçların cezasını bütün acımasızlığıyla çeken Sipylos kralı Tantalus, Hades'te sonsuz bir susuzluk ve bir açlığa mahkûm edildi. Suyun içinde olduğu halde, eğildiğinde sular çekildiği için su içememekten, başının üstündeki meyve ağaçlarına hamle yaptığında dalların yukarıya kalkmasıyla hiçbir şey yiyemekten perişan hale geldi. Boethius'un şiirinde, suya hasret olan Tantalus'un bile Orpheus'un şarkısıyla büyülendiği ve bir an için bile olsa su içme arzusuyla suya dönüp bakmadığı ima ediliyor.
- ²⁵⁷ Tityus, Artemis ve Apollo'nun anneleri Leto'yu kaçıncı, Hades'te zincirlere vurularak hiç bitmeyen bir işkenceye mahkûm edilmiştir; iki kartal sürekli ciğerini yemektedir.
- ²⁵⁸ *Gecenin ya da karanlığın bittiği yere (yeryüzüne) anlamında kullanılıyor.*
- ²⁵⁹ *Yeraltı dünyasına.*

- ²⁶⁰ Bkz. Augustinus, *Confessiones*, 20. 2.
- ²⁶¹ Boethius burada Tanrı için *paterfamilias* (evin hakimi baba, ailenin babası) terimini kullanıyor.
- ²⁶² Bu benzetme için bkz. Paulus, *Timotheus*, 2. 20.
- ²⁶³ Bkz. Plato, *Politia*, 354 A; Plato, *Charmides*, 172 A, 173 D.
- ²⁶⁴ Bkz. 3.10
- ²⁶⁵ Bkz. Plato, *Phaedrus*, 246 B-247C.
- ²⁶⁶ Atmosferin üstünde yer alan *Aether*'in (esir tabakası, gökyüzü, sema) hareketinden söz edilmektedir.
- ²⁶⁷ Yıldızların evlerine: burçlar kuşağına.
- ²⁶⁸ Atamızın: Saturnus: Roma'da tarımın koruyucu tanrısı (Yunan mitolojisinde Kronos'la özdeşleştirilmiştir). Iuppiter, Iuno, Ceres Pluto ve Neptunus'un babasıdır. Capitolium tepesinde oturduğuna inanılan Saturnus halka tarımı öğreterek uygarlaştırmıştır. Geleneksel anlamda, Saturnus soğuk bir gezegen olarak (6. gezegen) olarak bilinir. Bkz. Cicero, *De Natura Deorum*, 2. 119.
- ²⁶⁹ Şu yıldıza: Mars: Roma'nın savaş tanrısı ve sıcak bir gezegen (4. gezegen) olarak bilinir. Bkz. Cicero, *De Natura Deorum*, 2. 53.
- ²⁷⁰ 1.2, Şiir, 15.
- ²⁷¹ Ruhun yolculuğu, hızla devinen esir tabakasının öteki yanına ulaşınca sona erer. Burası ruhun kutsal ışıkla bulunduğu mekandır.
- ²⁷² Bu dizede sürgün, gerçek iyyinin dünyasından uzaklaşma anlamında kullanılır.
- ²⁷³ Bu düşünceler için bkz. Plato, *Gorgias*, 466 B vd.
- ²⁷⁴ Bkz. Plato, *Gorgias*, 509 D.; Seneca, *Epistulae*, 71. 36.
- ²⁷⁵ Bkz. *Consolatio*, 3.2.
- ²⁷⁶ Bkz. 3.10.
- ²⁷⁷ Bkz. Valerius Maximus, *Factorum ac dictorum memorabilium libri IX*, 7. 5. 2: Publius Scipio Nasica aedilislik görevine seçilmek için gövde gösterileri yaptığı sırada, bir köylünün çalışmaktan nasır tutmuş ellerini tutar ve ona şaka yollu üstünde yürüdüğü için mi ellerinin bu hale geldiğini sorar. Bunun sonucunda hiçbir vatan-daşından oy alamadığı için seçimi kaybeder.

- 278 Bkz. Vergilius, *Aeneis*, 12. 764.
- 279 Kötü şeyler yapabilme gücü.
- 280 Bu gücün gerçek doğasını.
- 281 Plato, *Gorgias*, 466D E.
- 282 Düşüncelerini ...: hızlı düşünme güçlerini.
- 283 Acımasız efendilerinin: tutkuların: Boethius alaycı bir ifadeyle tutkuların bir kralın efendisi olduğunu vurgular.
- 284 Bkz. *Consolatio*, 4.2.46.
- 285 *Corollarium*'u : bkz: 3.10.22 vd.
- 286 Bkz. Proclus, *In Timaeum*, 1. 378.
- 287 Bkz. Cicero, *De Officiis*, 3. 82.
- 288 Bkz. Plato, *Phaedo*, 82A.
- 289 Bkz. Cicero, *Pro Roscio Amerino*, 57.
- 290 Bkz. Persius, *Saturae*, 5. 117; Plutarchus, *Solon*, 30. 2.
- 291 Bkz. Homeros, *Ilias*, 1. 225.
- 292 Plato, *Phaedo*, 81E.
- 293 Bkz. Aristophanes, *Ornithes*, 169 vd.
- 294 Bkz. Horatius, *Epistula*, 1. 2. 26.
- 295 *Ithacalı denizcinin*: Odysseus: Boethius bu şiirde Odysseus'dan, şiirsel bir ifadeyle *Neriti ducis* (Neritoslu önder) olarak söz eder. Neritos dağının Odysseus'un ülkesi Ithaca'da bir dağ (aynı zamanda Ithaca civarında bir ada) olmasından dolayı, bu ifadeyi biz *Ithacalı gemici* olarak çevirmeyi yeğledik.
- 296 Eurys.
- 297 Büyücü Circe'nin adası: Güneşin (Helios) kızı büyücü Circe, uzun ve zorlu bir yolculuk sonrasında adasına çıkan Odysseus'un gemicilerini domuzla dönüştürür. Bkz. Homeros, *Odyseia*, 10. 135 vd.
- 298 Bkz. Vergilius, *Eclogae*, 8. 70; Ovidius, *Metamorphoses*, 14. 301.
- 299 *Afrika aslanı* olarak çevirdiğimiz ifade *Marmaricus leo* olarak belirtilmiştir. *Marmaricus* Afrikalı anlamına gelir. *Marmarica*, günümüzde Libya'nın bir bölümüne (Mısır ile büyük Syrtis arasında kalan bölge) verilen addır.

- ³⁰⁰ *Arcadia'nın kanatlı tanrısı: Mercurius: Yunanlıların Hermes'iyle özdeşleştirilen, Iuppiter'in habercisi. Arcadia'da doğduğu için (bkz. Vergilius, Aeneis, 8. 129-138) şiirde Arcadialı olarak geçmektedir.*
- ³⁰¹ *İnsanın toprağı ekip biçmeyi öğrenmeden önce karnını doyurduğu meşe palamutları, buğdayın işlenmesini öğreten tanrıça Ceres sayesinde buğdayı işlemeyi öğrenen insanoğlunun uygarlaşmasının sembolü olarak kullanılmıştır.*
- ³⁰² *Bkz. Homeros, Odysseia, 10. 393 vd: Ovidius, Metamorphoses, 14. 297 vd.*
- ³⁰³ *Zehirler: açgözlülük vb. gibi insana yakışmayan tutkular.*
- ³⁰⁴ *Kötülerin iyilere saldırma gücü.*
- ³⁰⁵ *Velle (istemek), posse (yapabilecek güce sahip olmak) ve perficere (gerçekleştirmek) eylemleri, bu eylemleri yapabilen kişinin mutsuzluğunu üç kat artırır.*
- ³⁰⁶ *Bkz. Consolatio, 4.2.44.*
- ³⁰⁷ *Boethius, Felsefenin açıklamalarından ortaya çıkan bu sonuca alaycı bir ifadeyle yaklaşmaktadır.*
- ³⁰⁸ *Bu paradoks için bkz. Plato, Gorgias, 509 A; Seneca, Epistulae, 97. 14.*
- ³⁰⁹ *Mutsuz bir adam bir iyilik işliyorsa.*
- ³¹⁰ *Plato, Gorgias, 525B vd. Yunan ve Roma dünyasında öldükten sonra ruhun çektiği cezalar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Çiğdem Dürüşken, Antikçağda Yeraltı Dünyası, Homer Yayınevi, (Baskıda).*
- ³¹¹ *Yarasalar gibi.*
- ³¹² *Avukatlar.*
- ³¹³ *Tanrısal irade sayesinde.*
- ³¹⁴ *Bkz. Petronius, Satyricon, 119 vd.*
- ³¹⁵ *Sıradan talih (şans ya da mutluluk) anlayışında.*
- ³¹⁶ *Dispositio: takdiri ilahi, yazgı.*
- ³¹⁷ *Bkz. Consolatio, 15.21 (Şiir): Latince, Arcturi: Kuzeydeki iki takım yıldız verilen ad: Ayı takım yıldızları.*
- ³¹⁸ *Arcturus'un ait olduğu Büyük Ayı takımıyıldızı, Bootes, öküzlerin*

çektığı kağnısını ağır ağır süren kişi olarak düşünülür. Bkz. Seneca, *Octavia*, 233 vd.

319 Ay: Phoebe.

320 *Kararırken*: ay tutulmasından söz ediliyor.

321 Ayın ışık saçan halkası.

322 Ay tutulması, insanların alışık olduğu bir durum olmadığı için, batıl inançlara başvurulur ve ziller çalınarak ayın geri getirileceğine inanılır.

323 Corus: Kuzeybatı yönünde esen rüzgâr. Bkz. Caesar, *De Bello Gallico*, 5. 7; Vergilius, *Georgica*, 3. 356.

324 *Phoebus'un*: Güneşin.

325 İnsanlar gözleriyle gördüğü doğa olaylarını anlamakta zorluk çekmez, ama gizli nedenleri olan olaylarla karşılaşuklarında zihinleri allak bullak olur.

326 *Zamanın*: yaşam süresi kastedilmektedir.

327 Bkz. *Consolatio*, 4.5: Boethius evrenin düzenindeki adaletsizlik konusunu tam olarak anlayamadığından yakınıyor.

328 Hydra: Yunan mitolojisinde çok başlı su yılanı. Bir başı kesildiğinde, aynı yerden iki yeni baş çıkar. Hercules tarafından, bütün başları kesilip yakılarak öldürülür.

329 Bkz. *Consolatio*, 5.2.11.

330 Boethius'un terminolojisinde bu konular şöyle ifade edilmiştir: *de providentiae simplicitate*, *de fati serie*, *de repentinis casibus*, *de cognitione ac praedestinatione diuina*, *de arbitrii libertate*.

331 *Simplicitas*: basitlik, bölünemezlik, teklik.

332 Bkz. Plotinus, *Enneades*, 3. 3. 5.

333 Bölünemez olan.

334 Kader tarafından yönetilmez.

335 Aynı eksen etrafında dönen bir merkezli göksel cisimlerden söz edilmektedir.

336 Şair Lucanus Stoa felsefesini iyi kavramış bir kişi olarak bilinirdi.

337 *Pharsalia*, 1.126: Lucanus Caesar'ın galibiyetiyle sonuçlanan iç savaş konu edinip tanrılar Caesar'dan yana olup onun zafer kazanmasına yardım ederken, dürüstlük abidesi Cato'nun Pompe-

ius'tan yana tavır aldığını söylemiştir.

³³⁸ *Andros de hierou demas aitheres öikodomēsan*: Bu sözün kaynağı bilinmemekle birlikte, Hermesci geleneğin izlerini taşıyan felsefe ağırlıklı dinsel bir metinden aktarıldığı düşünülür. Saf hava olarak çevirdiğimiz, havanın en üst tabakasının (*aether*) insan bedenindeki tanrısal bir öge olarak görülmekte ve böyle yapılanan bedenlerin sıradan hastalıklara karşı baştan bağışıklık kazanmış olduğu vurgulanmaktadır. (Bu söz, YeniPlatoncuların kutsal metinler olarak gördüğü *De Oraculis Chaldaicis*'ten alınmıştır. Bkz. William Kroll, *De Oraculis Chaldaicis*, Breslauer philologische Abhandlungen (VII,1.), 1894 ve H. Chadwick, 243.

³³⁹ *Ceza çekenlerin kendisini.*

³⁴⁰ *Argaleon de' me tauta theon hōs pant' agoreuein*: Homeros, *Ilias*, 12.176: Savaşta ki arbedeyi anlatmanın çok güç olduğunun vurgulandığı dize alıntılanmıştır.

³⁴¹ Bkz. *Consolatio*, 3.9.8 (Şiir).

³⁴² Bu şiirin 6-12. dizeleri, Vergilius, *Georgica*, 1. 246 ve 2. 481 dizelelerini çağrıştırmaktadır.

³⁴³ Yüce tanrının: Iuppiter.

³⁴⁴ Phoebus'un (Güneşin) kızkardeşi Phoebe'nin (Aydın).

³⁴⁵ Büyük Ayı yıldızı.

³⁴⁶ *Batının*: Güneşin ve yıldızların battığı yer.

³⁴⁷ Yaşam verir ve alır.

³⁴⁸ Tanrı ya da Sevgi her şeyin varlık sebebidir ve ilk kez her şeyi harekete geçirendir; ama sonra harekete geçirdiği her şeyi geri çeker ve kendinde güvenle tutar.

³⁴⁹ Bkz. *Consolatio*, 4.4.10: "Belki bazılarında tuhaf gelecek, ama kötü insanlar istediklerini alamadıklarında değil de, özlemleri giderildiğinde daha mutsuz olur."

³⁵⁰ *Altın ölçüye sahip olun.*

³⁵¹ Olması gerekenden daha azla yetinenler ve aşırıya kaçanlar.

³⁵² Felsefe bu şekilde "her kader iyidir," önermesini kesinleştirir.

³⁵³ *Atreus oğlu*: Agamemnon.

³⁵⁴ Boethius'un burada kullandığı fiil, *piare* (*pio*): kutsal törenler ya-

parak onurlandırmak; arındırmak, kutsal törenlerle tanrıların öfkesini dindirmek anlamına gelir.

³⁵⁵ *Phrygia'nın kûlleriyle*: Troia'yı yerle bir ederek: Agamemnon'nun kardeşi Menelaus, Sparta'nın en güzel kadını Helene ile evlenmişti. Helene Paris'le birlikte Troia'ya kaçınca, Yunan donanmalarının başına geçen Agamemnon Helene'nin kaçırılışının öcünü almak için tam on yıl boyunca (kaynak metinde *bis quinis*: iki kez beş yıl şeklinde ifade edilmiştir) savaşmıştır. Metinde Helene'nin kaçırılması, Menelaus'un *zıfaf yatağının yitip gitmesi* (*amissos thalamos*) şeklinde belirtilmiştir.

³⁵⁶ Yunan donanması Troia'ya doğru yelken açmak için, Aulis'te rüzgârların dinmesini beklerken, Agamemnon tanrıça Artemis'in öfkesini yatıştırıp bu gecikmenin önünü almak ister; kızı Iphigenia'yı kurban eder.

³⁵⁷ Boğazını kesip kanla lekeler.

³⁵⁸ *Ithacalı*: Odysseus.

³⁵⁹ Polyphemus: Tek gözlü dev: Odysseus Troia savaşından sonra yurdu Ithaca'ya dönmek için birçok belayla savaşmak zorunda kalır. Bu belalardan biri de bir Cyclop olan Polyphemus'tur. Bu dev yaratık Odysseus ve diğer gemicileri yakalar ve mağarasına götürür. Burada teker teker adamları yemeye başlar. Bu olağanüstü şölen sonrasında sarhoş olur ve sızar. Odysseus hiç vakit kaybetmez ve bu devin tek gözünü çıkarır. Polyphemus kör olunca esirlerin kaçışına engel olamaz. Bkz. Homeros, *Ilias*, 8-12; Homeros, *Odyseia*, 9.

³⁶⁰ Boethius'ta, Yunan dünyasının güçlü kâhramanı Hercules'in üstesinden geldiği zorlu görevler şöyle sıralanır: Yarı at, yarı insan bedenli savaşçı Centaurları yener: Hercules, Pelion Dağı'nda bir mağarada yaşayan ve yakın dostu olan bilge Centaurus Pholus'u ziyaret ettiği sırada, bir fıçının kapağını açıp şarap içmeye başlar. Ama bu fıçıdan yayılan koku bütün Centaurları çılgına döndürüp mağaraya çeker. Hercules bunların birçoğunu öldürmek zorunda kalır. Nemea Arslanı'nı boğazlar ve Mycenae kralı Eurystheus'un buyruğunu yerine getirip postu ona götürür; Eurystheus'un buyruğu üzerine, Stympalus gölünün insan etiy-

le beslenen kuşlarını öldürür; Lybia'daki Atlas Dağı'nda, Hesperides'in (Atlas'ın kızları) bir yılanla beraber koruduğu efsanevi bahçede yetişen altın elmalarını çalar. Bu sırada Atlas'tan da elmaları çalmasını ister ve Atlas bu isteğini yerine getirirke, Hercules Atlas'ın görevini üstlenir ve dünyayı kendi omuzlarına alır; Yeraltı ülkesinin üçbaşı köpeği Cerberus'u zincire vurur ve yer yüzüne çıkarır; Bistones'in kralı Thracialı zalim Diomedes'in kısıraklarını yakalar ve onlara efendilerinin etini yedirir; çok başlı su yılanı Hydra'nın hep yeniden biten başlarını yakarak yok eder; bir boğa biçimini alan nehir tanrısı Achelous'un boynuzlarından birini kırar ve tanrı, alnında açılan yaradan dolayı utanç içinde kalır; Hesperides'ten altın elmaları çalıp dönerken Lybia kralı Antaeus'la güreşe tutuşur ve onu alaşağı eder; Evander'in ülkesine dehşet saçan yarı insan Cacus'u katleder; Eurymanthus dağının vahşi domuzunu yakalar ve zincire vurur.

Bkz. Homeros, *İlias*, 13-31.

³⁶¹ Arslanın: Nemea Arslanı.

³⁶² Efendilerine: Diomedes'e.

³⁶³ Nehir tanrısı Achelous'un boynuzlarını kırdı.

³⁶⁴ Ulu önderinizin: Hercules'in: Bu dizelerde, Felsefe insanlara Hercules'in üstesinden geldiği zorlu görevleri örnek başarılar olarak gösteriyor ve Hercules'in yolundan yürüyerek dünyevi tutkuları bir kenara bırakıp gökleri kendilerine mekan kılmalarını buyuruyor. Boethius'un bu düşünceleri için bkz. Seneca, *Hercules Furens*, 89 vd.

³⁶⁵ Dünyanın hakkından gelince: dünyevi tutkuları yenince.

³⁶⁶ Bkz. *Consolatio*, 4.6.

³⁶⁷ Boethius, tanrısal öngörünün hakimiyetindeki bir dünyada, insan için şans (*casus*) diye tanımlayacağı bir durumun olup olmayacağını sorgular.

³⁶⁸ Felsefe şansın nedenlere bağlı olmayan bir durum olarak asla düşünülemeyeceğini, böyle düşünüldüğü sürece de onun ne olduğunun hiçbir zaman anlaşılamayacağını vurgular. Şans, umulmadık ya da beklenmedik nedenlere bağlı olarak meydana gelen bir durumdur.

- 369 Tanrı.
- 370 İlk hareket ettiriciye.
- 371 Bkz. Lucretius, *De Rerum Natura*, 1.149 vd.
- 372 Bkz. 5.1.8.
- 373 *casus vel fortuitum*.
- 374 Aristoteles, *Physica*, 2. 4-5; krş. *Metaphysica*, 1025a14 vd.
- 375 Boethius metinde Persia yerine, *Achaemeniae* (ilk Pers kralı Achaemenes'in soyundan gelen bir hanedan (İÖ yaklaşık 550-330) terimini kullanmıştır.
- 376 Parthların uyguladığı bir savaş taktiği.
- 377 Dicle ve Fırat.
- 378 Akıntının yönünün, rastgele değil, doğal nedenlerden dolayı kayan toprakla belirlendiği ima edilmektedir.
- 379 Boethius yapıtının ana sorularından birini sorgulamaya başlıyor. Merak ettiği konu, tanrısal öngörünün hakimiyeti altındaki insanda özgür iradeye yer verilip verilmediğidir.
- 380 Felsefe'ye göre akıl sahibi her canlıda özgür irade vardır; çünkü yargılama ve karar verme gücü, istenebilecek ve uzak durulacak şeyler arasında seçim yapabilmeyi gerektirir.
- 381 İnsanın seçim yapma özgürlüğünün gücü, iradesinin sağlamlığıyla ve berraklığıyla ilişkilidir. Dünyevi tutkuların kölesi olan insanda, karar verme yetisi düzgün işlemez. Bu tür insanlarda özgür irade söz konusu değildir.
- 382 Homeros, *Ilias*, 3. 277; *Odysseia*, 11. 109; 12. 323.
- 383 Güneş: Phoebus.
- 384 Boethius'un tanrısal öngörü ve insanın özgür iradesinin birlikte varolamayacağına ilişkin kuşkularının içerildiği bu satırlar ve metnin devamı, Boethius'un şimdiye değin kendisine hesabını veremediği ve zihnini tamamen allak bullak eden can alıcı sorgulamalarıdır; Boethius'un bir tür itirafları olarak da algılanabilir.
- 385 Boethius burada, Ammonius'tan (*De Interpretatione*) alıntılar yapmaktadır: örneğin bkz. a.g.y. 153. 24.
- 386 Tanrısal öngörünün gelecekteki olayı bilmesi, bu olayın olmasının nedeni değildir; bir şey olmak üzere olduğu için, tanrısal öngöründen ka-

çamaz.

387 Adamın oturmuş olması gerçeğine.

388 Geçici olayların.

389 Boethius için bu yanıtlaması en güç sorunlardan biridir. Tanrı bütün açıklığıyla her şeyi önceden görüyorsa ve öngörünün gördüğü her şey olmak zorundaysa, insan elde etmek istediğini seçmekte nasıl özgür olabilir. İnsanın başına gelecek olayların sonuçları insanın kendi seçimlerine bağlıysa, belirsiz ve zorunluluğa bağlı olmaksızın olmalıdır. Bu durumda, Tanrı bunları nasıl bilebilir? Ama her şeyin kayıtsız şartsız nedeni olan Tanrı için belirsiz olabilecek hiçbir şey yoksa, onun olacağını bildiği her şey mutlaka olmak durumundadır.

390 Yunan mitolojisinin ünlü kör bilicisi.

391 Horatius, *Sermoes*, 2. 5. 59.

392 İnsan özgürce seçim yapamıyorsa, iyilere verilecek ödülleri ve kötülere verilecek cezaları söz konusu olmayacak, kötü ya da erdem anlamını yitirecektir. Bu durumda, kötülük Tanrı tarafından belirlendiğine göre, ondan Tanrı sorumlu tutulacaktır. Ayrıca her şey Tanrının değiştirilemez önbilgisiyle belirlendiğine göre, isteklerimizi gerçekleştirebileceğimizi umarak Tanrıya ettiğimiz duaların da bir anlamı kalmayacaktır. Boethius bütün bu düşüncelerin yanlışlığının farkındadır, ama içine düştüğü bu ikilemden hiçbir şekilde kurtulamamaktadır. Boethius'un buradaki ses tonundan, Hristiyan düşüncesine belirgin bir saygı duyarak hareket ettiği ve düşüncelerinde Hristiyan kaynaklarından yararlandığı anlaşılmaktadır.

393 Bkz. dipnot: 392.

394 Bkz. *Consolatio*, 4.6.43 (Şiir).

395 Bağlarını: şeyleri birbirine bağlayan sevgi bağı.

396 Bilinenleri: Tanrı tarafından bilinenleri.

397 Özellikle bkz. 5.3.26-27.

398 Cicero'nun *De Divinatione* (Kehânet Üstüne) (2.8. vd) adlı çalışmasından söz edilmektedir.

399 Boethius, Felsefe'nin ağzından, şimdiye kadar felsefe tarihinde

bu konuya ilişkin tatminkâr bir yanıt bulamadığını ima etmektedir.

⁴⁰⁰ Felsefe, Boethius'un içine düştüğü ve çırpındıkça yanılgılara gömüldüğü sorunun ana nedeninin, insan aklının tanrısal bilginin yalınlığını ve mükemmelliğini kavrayamamasına bağlar. İnsan, tanrının da kendilerinin bilebileceği şekilde bildiğini düşünür ve bu yüzden Tanrının bilgisini kendi bilgilerinin düzeyine indirip sınırlandırır. İnsan aklı, gelecekte olacak olayların sonuçları biliniyorsa, bu olayların belirsiz olduğuna inanır; ya da bu olayların sonuçları kesinlikle biliniyorsa, bunların zorunlu olduğunu düşünür. Ama tanrısal anlama gücü zamandan bağımsız olduğundan, her şeyi geçmişte, şimdide ve gelecekte değil de, sonsuzca şimdide görür.

⁴⁰¹ Bkz. *Consolatio*, 5.3.7.

⁴⁰² Bkz. 5.3.9.

⁴⁰³ *Praescientia*.

⁴⁰⁴ *Praecognitio*.

⁴⁰⁵ *Quid sit*.

⁴⁰⁶ *Quod designat*.

⁴⁰⁷ *Nihil non ex necessitate contingere*.

⁴⁰⁸ *Quadrigae*: yan yana dört atın çektiği iki tekerlikli araba.

⁴⁰⁹ Şimdişinin bilgisi.

⁴¹⁰ Öngörü ve zorunluluk arasında.

⁴¹¹ Gerçekliğe karşıt bir düşünce ileri sürmenin.

⁴¹² Görmenin, gözlerden çıkan ışıkların görülen nesneye çarpması sonucunda meydana geldiği vurgulanmaktadır.

⁴¹³ *Tahayyül ederek*.

⁴¹⁴ *Sensus, imaginatio, ratio, intelligentia*.

⁴¹⁵ Yaratılmış olan.

⁴¹⁶ Benzer bir tanım için bkz: *Consolatio*, 1.6.15.

⁴¹⁷ Kaynak metinde *porticus* olarak geçen sözcük, Zeno'nun ders verdiği, Atina'daki Stoa Poekile'ye (Sütunlu Galeri) karşılık olarak kullanılmıştır.

⁴¹⁸ Metinde *obscurus* ..*senes* olarak ifade edilen dize, Stoa'nın kuru-

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

cusu Zeno ve onun ardından giden Stoacı filozofları ima etmekte ve bu filozofları eleştirmektedir.

⁴¹⁹ Bu şiirde, Stoacıların zihni *tabula rassa* (boş bir levha) olarak görmeleri eleştiriliyor.

⁴²⁰ Algılananların arasındaki farkları biliyor.

⁴²¹ Her şeyi ayrıntılarıyla derin düşünüyor.

⁴²² Tutku, güçlü eğilim.

⁴²³ Bunları: bu türleri.

⁴²⁴ Edilgin biçimde kalmadan.

⁴²⁵ Tanrı ya da melekler.

⁴²⁶ İnsanın anlama gücü ile tanrısal anlama gücünün arasındaki fark vurgulanmaktadır.

⁴²⁷ *Immobilibus animantibus*. Burada duyumun canlıyı ancak yaşatmaya yettiği vurgulanır.

⁴²⁸ *Mobilibus belvis*.

⁴²⁹ *Universalis*.

⁴³⁰ *Ratiocinationi*.

⁴³¹ Bkz. *Consolatio*, 1.1.14.

⁴³² İnsana özgü dik duruş.

⁴³³ Plato'cu bir ifadedir. Bkz. *Timaeus*, 91 E vd.

⁴³⁴ Tanrısal bilgileri edinmek için: Bkz. Cicero, *De Natura Deorum*, 2. 140.

⁴³⁵ Bkz. *Consolatio*, 5.4.24.

⁴³⁶ *Deum igitur aeternum*.

⁴³⁷ Bkz. dipnot 34: Boethius'a göre, sonsuzluk (aeternitas) derken, bütünlük, tamlık ve sonsuz bir yaşama eşzamanlı hakim olma anlaşılır. Bu yüzden Tanrının önbilgisinden çok, asla değişmeyen şimdinin bilgisinden söz etmek gerekir. İnsanın gelecek olarak adlandırdığı zamanda olacak olanları Tanrı şimdide görür. Bu yüzden, tanrı insanın özgür seçimine bağlı olarak meydana gelecek her şeyi gördüğü gibi, aynı zamanda zorunlu olarak meydana gelecek her şeyi de görür.

⁴³⁸ Geçici şeylerle.

⁴³⁹ Aristoteles, *De Caelo*, 283b.26 vd.

- 440 Plato, *Timaeus*, 28 b vd.
 441 Sonsuzluk ve süreklilik ayırımına dikkat çekilmektedir.
 442 Değişmezlikten, değişmeye.
 443 *Aeternum*.
 444 *Perpetuum*.
 445 Plato, *Timaeus*, 37d vd.
 446 *Praesentia*.
 447 *Praesentia*.
 448 *Praescientiae*.
 449 *Scientiam nunquam deficientis instantiae*.
 450 Providentia: uzamsal olarak ileriye bakma (Bkz. P. G. Walsh, s.112).
 451 Praevidentia: zamana bağlı olarak ileriye bakma (Bkz. a.g.y., s.112).
 452 *Divina praenotio*.
 453 *Unoque suae mentis intuitu*.
 454 *Opinio*.
 455 *Veritate ... nixa cognitio*.
 456 Felsefe'ye göre, tanrının olduğunu gördüğü her şey mutlak olarak olmak zorundadır. Ama insanların özgür iradelerine bağlı olarak seçtikleri şeylerdeki zorunluluk Tanrının bu seçilmiş olaya ilişkin bilgisinde mevcuttur, seçilmiş olanın kendisinde böyle bir zorunluluk yoktur. Tanrının olacağını bildiği her şey olacaktır, ama bu olaylardan bazıları insanın özgür iradesinin sonucu olarak gerçekleşecektir. İnsan zihnindeki değişiklikler Tanrının bilgisini değiştirmez. Tanrısal öngörü gelecekte olacak olan hareketi sezer ve insana seçimlerinin ya da eylemlerinin art arda gelişleri olarak görüneni anında kavrar.
 457 *Necessitates*.
 458 *Simplex*.
 459 *Condicionis*.
 460 *Propositum*.

KAYNAKÇA

- Bieler, L. (ed.), *Boethii Philosophiae Consolatio*, Corpus Christianorum Series Latina, XCIV., Turnhout, 1957.
- Boethius, *Second Commentary on Aristotle*, On Interpretation, ed. C. Meiser, Leipzig, 1880.
- Boethius, *The Consolation of Philosophy*, tr. P. G. Walsh, Clarendon Press, Oxford, UK, 1999.
- Boethius, *The Theological Tractates and The Consolation of Philosophy*, (trans. Stewart H. F., and E. K. Rand), Cambridge, Harvard University Press, Loeb, 1962.
- Boethius, *Theological Tractates and De Consolatione Philosophiae*, (trans. H. Stewart, E. K. Rand, S. J. Tester), Cambridge, Harvard University Press, Loeb, 2003.
- Bréhier, E., *Plotin Ennéades*, Les Bellès Lettres, Paris, 1923-38
- Burnet, J., *Platonis Opera*, 5 vols., Clarendon Press, Oxford, 1900-7.
- Büchner, K., *Boethius, Philosophiae Consolationis libri V*, Heidelberg, 1977.
- Cassiodorus, *Variae*, (ed., trans. S. J. B. Barnish), Liverpool University Press, Liverpool, 1992.
- Chadwick, H., *Boethius: The Consolations of Music, Logic, Theology, and Philosophy*, Oxford, 1991.
- Dante Alighieri, *La Divina Commedia secondo l'antica vulgata* (a cura di Giorgio Petrocchi), Edizione Nazionale della Società Dantesca Italiana, Firenze, Casa Editrice Le Lettere, 1994.
- Evans, G. R., *Fifty Key Medieval Thinkers*, Routledge, London, 2002.
- Gibson, M. T. (ed.), *Boethius, his Life, Thought, and Influence*, Oxford, 1981.
- Green, R., *Boethius- The Consolation of Philosophy*, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1962.
- Jones, A. H. M., *The Later Roman Empire, 284-602*, 2 vols.; Oxford, 1964.

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

- Liebesschuetz, H., "Boethius and the Legacy of Antiquity", in A. H. Armstrong (ed.), *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, ch. 35., Cambridge, 1967.
- Macrobius, *Expositio In Somnium Scipionis ex Cicerone* (ed. F. Eyssenhart), B. G. Teubner, Leipzig, 1868.
- Marenbon, J., *Boethius*, Oxford University Press, New York, 2003.
- Martianus Capella, *De nuptiis Philologiae et Mercurii libri IX*, (ed. A. Dick), Leipzig, 1925/1969.
- Merk, A., *Novum Testamentum Graece et Latine*, Pontifici Institut Biblici, Rome, 1992.
- Migne, J. P., (ed.), *Patrologia Latina*, vols 63-4, Paris, 1947.
- Migne, J. P., (ed.), *Lactanti Opera Omnia*, Patrologia Latina, vols. 6-7, Paris, 1844.
- Minnis, A. J. (ed.) *The Medieval Boethius. Studies in the Vernacular Translations of 'De Consolatione Philosophiae'*, Cambridge; Brewer, 1987.
- Moreau, J., V.Velkov (ed.), *Excerpta Valesiana*, B. G. Teubner, Leipzig, 1968.
- Moreschini, C. (ed.) *Opuscula Sacra and De consolatione Philosophiae*, Munich/Leipzig; K.G. Saur, 2000.
- Obertello, L., *Severino Boezio*, 2. vols., Genoa, 1974.
- O'Donnell, J. J., *Consolatio Philosophiae, A Commentary* (ed. Ariane Schwartz: <http://alkmene.perseus.tufts.edu/hopper/text.jsp?doc=Perseus:text:1999.02.0122>).
- Patch, A., *The Goddess Fortuna in Medieval Literature*, Cambridge, Mass., 1927.
- Proclus <Diadochus>, *In Platonis Timaeum commentaria*, E. Diehl, Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig 1903-1906.
- Procopius, *De Bello Gothico (La guerra gotica / Procopio di Cesarea)* (trad. Domenico Comparetti), Milano, 2005.

- Relihan, J. C., *Ancient Menippean Satire*, Baltimore, 1993.
- Smith, A., *Philosophy in Late Antiquity*, Routledge, New York, 2004.
- Wallis, R. T., *Neoplatonism*, London, 1972.
- Walsh, P. G., *Boethius, The Consolation of Philosophy*, Clarendon Press, Oxford, UK., 1999.
- Weinberger, W. (ed.) *Boethii Philosophiae Consolationis Libri Quinque*, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, LXVII, Leipzig, 1934.
- Commentaries on *On Interpretation*, ed. C. Meiser, Leipzig; Teubner, 1887, 1880.

DİZİN

(Kişi ve Yer adlarının alıntılandığı bu dizin Latince kaynak metnin kitap ve paragraf numaralarına göre düzenlenmiştir. Şiirlere göndermeler, dize numaraları temel alınarak (Şiir) biçiminde gösterilmiştir. Ayrıca, metinde sık kullanan sözcükler *passim* kısaltmasıyla belirtilmiştir.)

Academialılar 1. 1. 35	Boethius'un oğulları 2. 4. 25
Achelous 4. 7. (Şiir) 23	Bootes 4. 5. (Şiir) 3 vd.
Aemilius Paulus Macedonicus 2. 2. 37	Boreas (Kuzey Rüzgarı), 1. 3. (Şiir) 7, 1. 5 (Şiir) 19
Aetna 2. 5. (Şiir) 25, 6. 4	Brutus 2. 7. 16
Albinus 1. 4. 50, 110	Busiris 2. 6. 30
Alcibiades 3. 8. 25	Cacus 4. 7. (Şiir) 26
Anaxagoras 1. 3. 30	Caesar (Gaius) 1. 4. 95
Antaeus 4. 7. (Şiir) 25	Camena 1. 1. (Şiir) 3
Antoninus Caracalla 3. 5. 30	Campania 1. 4. 45
Apollo (Güneş) 1. 6. (Şiir) 1	Cancri sidus (Yengeç Burcu) 1. 6. (Şiir) 2
Aquilo (Kuzey Rüzgarı) 2. 3. (Şiir) 11	Canis 1. 3. 30, 4. 95
Arcadialı (kanatlı tanrı: Hermes/Mercurius) 4. 3. (Şiir) 18	Cato 2. 7. (Şiir) 16; 4. 6. 130
Arcturus 1. 5. (Şiir) 21; 4. 5. (Şiir) 1	Catullus 3. 4. 5
Aristoteles 3. 8. 20; 5. 1. 35, 6. 20	Caucasus 2. 7. 30
Atina (Athenae) 1. 5. 10	Centaurus (Centauruslar) 4. 7. (Şiir) 14
Atreus oğlu (Agamemnon), 4. 7. (Şiir) 1 vd.	Cerberus 4. 7. (Şiir) 19
Auster (Güney Rüzgarı), 1. 7. (Şiir) 6, <i>passim</i>	Ceres 3. 1. (Şiir) 4
Bacchus 1. 6. (Şiir) 15; 2. 5. (Şiir) 6	Cicero (Marcus Tullius) 2. 7. 30; 5. 4. 2
Basilius 1. 4. 55	Circe (pulchra dea) 4. 3. (Şiir) 4 vd.
	Conigastus 1. 4. 30
	Cornucopia (copia cornu) 2. 2.

- (Şiir) 6
 Corus (Kuzeybatı Rüzgarı), 1. 3.
 (Şiir) 3; 4. 5. (Şiir) 13
 Croesus 2. 2. 30
 Cyprianus 1. 4. 50
 Cyrus 2. 2. 30
 Decoratus 3. 4. 10
 Devler (Gigantes) 3. 12. 70
 Diomedes 4. 7 (Şiir) 21
 Elea 1. 1. 35
 Epicuruscu 1. 3. 20
 Epicurus 3. 2. 45
 Euphrates 5. 1. (Şiir) 3
 Euripides 3. 6. 3-4; 3. 7. 15
 Euripus 2. 1. (Şiir) 2
 Eurydice 3. 12. (Şiir) 50
 Eurys (Doğu Rüzgarı) 2. 4. (Şiir)
 4
 Evander 4. 7. (Şiir) 26
 Fabricius Luscinius 2. 7. (Şiir) 15
 Fortuna (Kişileştirilmiş) 5. (Şiir)
 29; 2. 1 *passim*.
 Gaius (Caligula) 1. 4. 95
 Gaudentius 1. 4. 60
 Germanicus 1. 4. 96
 Hercules 2.6. 35; 4. 7 (Şiir) 13 vd.
 Hermus 3. 10. (Şiir) 8
 Hesperia 3. 2. 31
 Hesperus (Akşam Yıldızı), 1. 5.
 (Şiir) 11; 2. 8. (Şiir) 7
 Homeros 1. 4. 1, 5. 10; 4. 6. 195 ;
 5. 2 (Şiir) 1 vd.
 Hydra 4. 6. 5, 7. (Şiir) 22
 India, 3. 5. (Şiir) 5; 4. 3. (Şiir) 15
 Indus, 3. 10. (Şiir) 9
 Ithacalı (Odysseus/ Ulysses), 4.
 3. (Şiir) 1 vd., 7. (Şiir) 8
 Ixion 3. 12. (Şiir) 38
 Kartacalı 2. 6. 35
 Lucanus 4. 6. 130
 Lucifer (Sabah Yıldızı), 1. 5. (Şi-
 ir) 13; 3. 1. (Şiir) 9; 4. 6. (Şiir)
 15
 Lydialılar 2. 2. 30
 Lynceus 3. 8. 20
 Musalar (Camenae) 1. 1. (Şiir) 3;
 (Şiir Perileri) 1. 1. 25 vd.; (Si-
 renler) 1. 1. 35
 Müzik (Musica: Kişileştirilmiş)
 2. 1. 20
 Nero 2. 6. (Şiir) 15; 3. 4. (Şiir) 4
 vd., 5. 25 vd.
 Nonius 3.4. 5
 Notus (Güney Rüzgarı) 2. 6. (Şi-
 ir) 12; 3. 1 (Şiir) 7
 Oceanus 4. 6. (Şiir) 12
 Odysseus 4. 7. (Şiir) 8 vd.
 Opilio 1. 4. 60
 Orpheus 3. 12. (Şiir) 50
 Papinianus 3. 5. 30
 Parmenides 3. 12. 105
 Paulinus (Flavius) 1. 4. 45
 Paulus (L. Aemilius) 2. 1. 35
 Perses (Perseus) 2. 2. 35
 Persia (dik kayalıkları) 5. 1. (Şi-
 ir) 1

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

- Philosophia (Felsefe: Kişileştirilmiş) 1. 1. 1 vd.
- Phoebe (Ay) 2. 8. (Şiir) 8; 4. 6. (Şiir) 7
- Phoebus (Güneş), 1. 3. (Şiir) 9, *passim*.
- Phrygia 4. 7. (Şiir) 2
- Plato 1. 3. 15, 4. 15; (Timaeus) 3. 9. 95; (Plato'nun Musa'sı) 3. 11 (Şiir) 15, 12. 110; 5. 6. 30, 35;
- Polyphemus 4. 7. (Şiir) 10
- Pompeius Magnus 3. 4. 40
- Porcius Cato 2. 7. (Şiir) 16
- Porcius Cato (Uticensis) 4. 6. 133
- Ptolemaeus 2. 7. 10
- Kartaca arslanları 3. 2. (Şiir) 7 vd.
- Pythagoras 1. 4. 140
- Ravenna 1. 4. 60
- Regulus 2. 6. 35
- Retorik (Rhetorica: Kişileştirilmiş) 2. 1. 20
- Rusticiana 2. 4. 15
- Seneca 1. 3. 30 ; 3. 5. 25 vd.
- Seres 2. 5. (Şiir) 8
- Sirius 1. 5. (Şiir) 22
- Socrates 1. 3. 20, 30
- Soranus 1. 3. 30
- Stoa 5. 4. (Şiir) 1 vd.
- Symmachus 1. 4. 145; 2. 4. 15
- Taenarus 3. 12. (Şiir) 26
- Tagus 3. 10. (Şiir) 7
- Tantalus 3. 12. (Şiir) 37
- Tartarus 3. 12. (Şiir) 45, 55
- Thracia (Kuzey Rüzgarı'nın doğduğu mağara) 1. 3. (Şiir) 7
- Thracialı şair (Orpheus), 3. 12. (Şiir) 5
- Thyle 3. 5. (Şiir) 7
- Tigris 5. 1. (Şiir) 3
- Tiresias 5. 3. 75
- Tityus 3. 12. (Şiir) 39
- Triguilla 1. 4. 35
- Tyrrhena 3. 8. (Şiir) 8
- Tyrrus 2. 5. (Şiir) 9; 3. 4. (Şiir) 1
- Ursa 4. 6. (Şiir) 9
- Vesper 4. 6. (Şiir) 14
- Vesuvius 1. 4. (Şiir) 8
- Zeno 1. 3. 30
- Zephyrus (Batı Rüzgarı), 1. 5. (Şiir) 20

PHILOSOPHIAE CONSOLATIO

Felsefenin Tesellisi

Boethius

Soylu bir Hristiyan ailenin oğlu ve sonrasında bir consul'un evlatlığı olan Anicius Manlius Severinus Boethius (480-524) iyi bir eğitim aldı. Felsefe ve edebiyatla yakından ilgilendi, Yunan klasikleri ve kültürüne dair zengin bir bilgi dağarcığı edindi ve Hristiyanlığa dair derin bir kavrayış geliştirdi. Batı Roma'nın son günlerinde, yeni bir dünyanın kurulduğu zamanlarda yaşadı. Devlet kademelerindeki hızlı yükselişi, imparatora yakınlığı ve toplum ve Senatus nezdindeki saygınlığıyla sürüp giden rüya benzeri görkemli yaşamı bir söylenti, çözülüp giden ilişkiler ve siyasi oyunlarla bir anda yıkıldı. O artık yargılamaya bile gerek duyulmadan atıldığı zindanda ölümü bekleyen bir vatan haini, kendi deyimiyle bir sürgündü. İşte *Felsefenin Tesellisi* tam da bu sürgün sırasında kaleme alındı ve Boethius'un asla gerçekleşmeyen mahkemesinde kendini savunması, insanlık önünde kendini aklaması olarak tarihe geçti.

Boethius'un tanrısal öngörü, kader ve özgür irade üzerine sorgulamalarını içeren en önemli yapıtıdır *Felsefenin Tesellisi*. Pagan dünyanın düşünsel öğretileri ile ortaçağın Hristiyanlık düşüncesinin tam eşiğinde duran Romalı bir filozofun Felsefe'yle yaptığı iç hesaplaşmasına, felsefenin kendi dilinden tanık olduğumuz bu görkemli yapıt; antikçağ Yunan felsefesi, YeniPlatonculuk ile Latin edebiyatının seçkin bir birleşimi ve filozofun dönemine değin felsefe tarihinde baskın rol oynayan Platon ve Aristoteles'in konuyla ilgili görüşleri bir özetidir.

U83962

9 " 786055 " 272791 " 20 TL

www.kabalcıyayinevi.com

